

అనసూయ నీతను దీవించుట

ఎంతటి పుణ్యకలవోకదే జనకాత్మజ! సాధ్యధర్మ మే
కాంతముఁబూని బంధులను గల్గిని సౌఖ్యముఁబాసి మాన మా
పంతయు లెక్కనేయక పనాపలికిన్ ప్రతమానిపచ్చు నీ
కాంతునితోడ వచ్చితివి కామినిల్పియగల్గి భువిన్?

నగరముఁడొ విపినముఁడొ
యసుడియొ నిర్ధనుఁడొ ఖలుఁడొ మతికాముకుఁడొ
మగవానికిఁ దనపతియే
మగతికిఁ గారణ మతండయ్యచై వంతున్.

సుమతిని బుట్టినింటికిని జొచ్చినయింటికిఁ గీర్తిచెచ్చు నా
సుమహితసద్గుణప్రకరశోభిత సన్ముతకల సాధ్వీయు
త్తమయశముం బదంచడి నితాంతసభంబునుజొంది వాకసా
ఖ్యముఁగనుఁగాన భర్తృహితకాడికి చరియింపు మంగవా!

—శ్రీ వా వి లి కొ ల ను ను బ్బా రావు.

క్రీ. శే. దరిశి అన్నపూర్ణమ్మ

క్రీస్తుశకము 1907-న సంవత్సరమున ఈమె బళ్లారిలో నొకానొక ఉత్తమవైశ్యకుల మున జన్మించినది. ఈమెతల్లి గొప్పవేదాంతజ్ఞానముకలది; సంఘసంస్కరణమునందు సమగ్రమగు ఆసక్తిగలదు. తల్లిచాలు బిడ్డకులేప్పదుగావున అన్నపూర్ణమ్మయు జ్ఞానవతియు, సంఘసంస్కర్తయినై వెలసినది. తనకు గల సంఘసంస్కరణాభిమానమును ఈమెతల్లి ఈమెను సంఘసంస్కరణమునందు కీర్తిపహించిన శ్రీ దరిశి చెంచయ్యగారికిచ్చి వివాహము చేయుటయందును, తనచెండవకుమార్తెను రజనీలానంతరవివాహమునకై నిలిపి మదనపల్లి కళాశాలయందు చదివించుచుండుటయందును చూపినది. వైశ్యకులములో రజనీలానంతర వివాహమును ప్రారంభించినది అన్నపూర్ణమ్మగారి తల్లియేయనుట సత్యదూరమనిపించు కొనజాలదు.

అన్నపూర్ణమ్మ పిన్నతనముననే ఆధ్యాత్మికవిషయములందు అత్యుత్సాహమును చూపునది. ఆవిషయకములగు ఉపన్యాసములనిచ్చునది. ప్రతి కుల క్లిష్టమైన ప్రశ్నలకు తృప్తికరమైన జవాబుల నిచ్చుచుండునది. దివ్యజ్ఞానసమాజసభలయందు ఈమె ఇచ్చిన ఉపన్యాసములు పెద్దలమన్ననలకు పాత్రమైనవి. సికింద్రాబాదునగరమున విద్యార్థినిగనుండు నపుడు ఈమె పాఠశాల వార్షికోత్సవసందర్భమున అడబడిన ప్రహ్లాదనాటకమునందు లీలావతి పాత్రమునుధరించి శ్లోఘాపాత్రముగ నిర్వహించి శ్రీమతి సరోజినీనాయుడుగారిభర్తవలన రజితపాత్రపహుమానమునందెను. బళ్లారి కాన్వేంటుపాఠశాలయందు, తిరువల్లి క్లీరి బాలికల బ్రెయినింగుకాలేజీయందు, గుంటూరు శారదానికేతనమునందు విద్యార్థినిగావించినది. చెన్నపురిలో ప్రథమ ఆర్యవైశ్యయువజనమహాసభ యాజమాన్యమున జరుపబడిన ఆశుభా రోపన్యాసముల పోటీపరీక్షయందు అగ్రసద్యులై సువర్ణపతకమునందెను. భర్త చెంచయ్య గారు తలపెట్టిన సకలమైన ఉద్యమములకు ప్రోత్సాహశక్తి ఈమెయే. బెజవాడ మహిళా

సమాజమునకును, బెజవాడనగరమునజరిగిన ఆంధ్రమహిళాసభకును అన్నపూర్ణమ్మ కార్యదర్శినిగానుండెను. 1929 లో బొంబాయియందు జరిగిన అఖిలభారతమహిళాసభాసభకు ఎన్నుకొనబడిన తెలుగుదేశపు ప్రతినిధురాండ్రలో ఈమెయొకతె. ఆంధ్రప్రదేశ్ లీమె సేవాదీక్షను గమనించినటు కిది యొకనిదర్శనము.

అన్నపూర్ణమ్మ, చెంచయ్యగార్లు ఇటీవల కొన్ని సంవత్సరములలోనే బ్రాహ్మణ, వైశ్య, కమ్మ, విశ్వేంద్రబ్రాహ్మణవిలంతుబాలికలకు పదునెనమండుగురకు వివాహములు గావించిరి. ఈవిషయమున ఈపుణ్యదంపతులు వీరేశలింగముపంతులు, రాజ్యలక్ష్మమ్మగార్లను పోలుచున్నారు. విలంతువులను పోషించిరి. పతితస్త్రీలను ఉద్ధరించిరి. ద్రవ్యసాహాయ్యము చేసి విలంతువులకు విద్యచెప్పించిరి. ఇచ్చు పోషణమున జాతివివక్షతలేదు. చేయు పెంపకమున అస్పృశ్యతలేదు. తమగృహము అతిథిసత్కారములకు అనువైన గృహము.

స్త్రీపురుషులకు సమానమైన హక్కులు, సమానమైన బాధ్యతలు ఉండవలయునని వాదించువారిలో అన్నపూర్ణమ్మయొకతె. అననుకూలదాంపత్యమున అటమటించుటకంటె వివాహవిచ్ఛేదమునందుటయే వ్యక్తికి, సంఘమునకు శ్రేయమని ఈమెనిశ్చయము. 1930-వ సంవత్సరమున ఈమె పతితోబాటు లవణసత్యాగ్రహమున పాల్గొనినది. దేశమునకై దివ్యత్యాగముచేసినది. పొరపాచ్చెములులేని అనుకూలదాంపత్యమునకు అన్నపూర్ణమ్మ చెంచయ్యదంపతులు నిదర్శనమైయుండిరి.

తాను పుట్టువుగన్న వైశ్యసంఘమువారిచే నిర్వహింపబడుచున్న 'వానవి' మాస పత్రికలో చక్కని సాంఘికకథలను, వ్యాసములను వ్రాసి వైశ్యులకు నవీనసాంప్రదాయములను బోధించినది. గృహలక్ష్మిగూడ ఈమె వ్యాసభూషల నర్పించినది. నేర్పినవిద్యకు వ్యాసరచనావ్యాసంగమున మెలుగులుదిద్దినది.

ఈనడుమ బందరునందు జరిగిన వైశ్యవిలంతుబాద్వాహమునకు జనియుండి నవంబరు 24-వతేదీని అన్నపూర్ణమ్మ మద్రాసువచ్చెను. వచ్చిననాడే జ్వరములేగిలెను. మఱినాలుగు రోజులకు 28-వతేదీని మధ్యాహ్నము 12-30 గంటలకు జనరల్ ఆస్పత్రియందు హృదయవీడ నముచే చనిపోయెను. అయిదేండ్లకొమా రైయొకతె, ఎనిమిదిమాసముల పసికూన యొకతె ఇరువురే ఈమెకు సంతానము. చనిపోవునరికి ఈయమకు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు. ఇట్టిదే వైదుష్యము, ఇట్టిదే సంఘసంస్కరణాభిలాష, ఇట్టిదే దేశహితకాంక్ష, ఇదే పేరు. శ్రీ మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవియు ఇదేవయసున చనిపోయెను. ఆంధ్రుల దురదృష్టము.

ఈవిదుషికి, ఈసంఘసంస్కర్త్రీకి, ఈదేశభక్తురాలికి స్మారకచిహ్నము నెలకొలుపుటకు కనకదుర్గాక్షేత్రమగు బెజవాడయందు ప్రయత్నములుసాగుచున్నవి. అవి అచిరకాలముననే ఫలోదయాంతమగుగాక! శ్రీమతి దరికి అన్నపూర్ణమ్మగారి పవిత్రాత్మ శాంతిధామమున నెలకొనుగాకయని ఆంధ్రప్రదేశ్ లోకముతరపున భగవానుని ప్రార్థించుచున్నాము.

శారదలేఖలు

సోభాగ్యవతియగు కల్పలతకు:—

నచ్చెల్లీ! క్షమింపుము. నీవు త్తరమును బుట్టదాఖలుచేసితివనుకొనుచుంటివో, నా కిచ్చిన వాగ్దానము మఱచిపోయిన దనుకొనుచుంటివో, నియస్సేహితురాలనగు నన్ను గూడ విస్మరించునంతటి :- అయిశ్వర్యము మాశారదకేమియబ్బినదనుకొనుచుంటివో ఎటుల భావించినను సరియే, ఏమియనినను సరియే రాజ్యలక్ష్మికి నేనువ్రాసిన జాబును ఇదిగో పంపెదనని వాగ్దానముచేసి మూడుమాసములకు జబాబుసంగుచున్న నేను నీ అగ్రహమున కెంతయైన తగియేయున్నాను. ఏమిచేయుదును! ఏదినమునకాదినము నేడుతప్పక కల్పలతకు జాబువ్రాయవలయుననుకొనుటయు ఆనమయమునకేదియో యూహింపనికొత్తపని తలస్థ పడుటయు నీకుజాబుపంపుపని అడుగునబడుటయు యిట్లు విచిత్రముగాగడచిపోయినవి తొం బదిదినములు. అహో! నాలలనభావముతలంచుకొనిన నాలో నాకే బిడియమగుచున్నది. అయితే, ఇంతకును రాజ్యలక్ష్మికి నేనువ్రాసినజాబునకు నీకుగూడ నొకకాపీవ్రాసిపంపుటయే గాని నేను కొత్తగావ్రాయనెంచినదిగూడలేదు. దానికే యిన్ని అడ్డంకులు. రాజ్యలక్ష్మి నాకువ్రాసినజాబు చూచితివిగదా. ఆమెకట్లు ప్రత్యుత్తరమువ్రాసితిని.

“చి. రాజ్యలక్ష్మికి,

సోదరి! నీవువ్రాసినఉత్తరము తిలకించితిని. పూర్ణమృతవనమునకు చింతింపను. లోకవంచకులగు వారికట్టిపరాభవము లేప్పుడును సహజములే. కాని ఆది యొకయుదాహరణముగాగోని ఆత్మంతనైరాశ్య మతో ఆయితే యికమాగలేమిటి యని నీవువేసినప్రశ్న నామాననమును కలంచివైచుచున్నది. అడిగినదానవు నీవొక్కతనేఅయినను యావద్భారతవీరతుమండలివాణియు నీలో ఐక్యమైనట్లుగా నాకుదోచుచున్నది. మన దేశమునందు నీవలెనే లక్షలకొలది బాలవీరతువులు నానాకడగండ్లుబడుచు ఆనవరతము మాగలేమిటని రోదించుచు నిస్సహాయలై దిశలుపరీకించుచున్నప్పుడు యిది నీయొక్కంతమాటగా నేనెట్లుభావించును? అవును సోదరి! నీవట్లుప్రశ్నించుటలో తప్పులేదు. ఎప్పుడు నీవు విగతభర్తృకవైతివో అప్పుడే హిందూసంఘ మంతయు నీపై నిర్దయాత్మకమైనదృష్టులనుబలపును. ఎటుజూచినను నీమార్గము కంటకయులై మైయాపట్టును. మతము తననియమములచేసిమ్మ నిర్బంధించును. సంఘము నిన్ను తనపాఠములచే కట్టివేయును. ఆచారములు నీకు చరణశృంఖలలగును. అర్థవారు నీకడుపునుగొట్టుట కుద్యుక్తులగుదురు. తలదండ్రులు నీచాకిరికి తనియ కుందురు. సోదరులు నిన్ను దాసీనపఱుకురు. నానాశాస్త్రంబులుబడివి, నానాసాధనలుచేసి, అడవులలో కాయగనురులుమెనవును తపంబునేపెడి మహర్షులకు సైతము దుర్లభంబైన బ్రహ్మచర్యవ్రతము ఏసంస్కార మునుబోందని నీతలపెబడును. దీనికించుకదప్పితివా? అధఃపాతాళమునకు కూలిపోవుదువు. ఇన్ని అనివార్య క్షేత్రములు నిన్ను చుట్టియుట్టియుండగా నీవు తల్లిడించుచిత్తముతో నాగలేమిటి? అనిప్రశ్నించుటలో దోష మేమి? అయితే ఆమహానవగృహమునుబిడి, ఆఆచారశృంఖలల నిందుకతోలగించుకొని, ఆసాంఘికపాశముల రవంతతెంచుకొని యొక్కమాటు నీమనిశితదృష్టిని నీజన్మసేమపైబలపుము. అహో! నీజన్మను సార్థక మొనర్చుకొనుటకు ఎన్నిరోపలుగాన్పించునో? సోదరి! నీకుసంభవించిన వైధవ్యమునకు కారకుడందైనది

దైవమును దూరినను, మనుజుడని మానవుని దూరినను ప్రయోజనము లేదు. దాన నీకష్టములు తొలగజోవు. ఏమైన నేమి? సంసారజంజాలమునుండి నీవు తొలగింపబడితివి. విరాగతేవిధము నీతలపైబడినది. ఇంకను నీవు చెట్టి దాననై ఏ ఆన్నదమ్ముల ఏ ఆక్కచెల్లెండ్ర ఏ బావలమఱుదుల తుండ్రసంసారములభారముతో నీతలపైవేసికొని యేలత్లాదెదవు? ఎప్పుడు నీసంసారముధగ్గుమైందో ఆప్పుడే నీవు విశ్వకుటుంబమునకు కెందితివి. కావున యీ విశాలవిశ్వమునందలి స్త్రీపురుషులెల్లరు నీకు స్వకుటుంబములోనివారు. వారి నెల్లర నీవు ఉద్ధరించుటకు బూనుకొనవలయును. నీవు బ్రహ్మచారిణివి. అనామ్రాతకునుమవు. నీతిధర్మములరెంటిని అంగరక్షకులనుగా పెట్టుకొని నేవాద్రతమునుబూని కార్యక్షేత్రమున బ్రవేశించుము. సోదరీ! దూరముపోనవసరములేదు, నీదేశము నందే నీస్త్రీజాతివంక నే దృష్టినిసారింపుము. ఎన్ని కార్యరంగములు నిన్నాహ్వానించునో!

సోదరీ! ఆదిగోచూడుము. ఇరెర దేశములలో స్త్రీలు నూటికి నూర్వయవదువుకొనినవారే. నీదేశము నందో, నూటికి 1.5 అనగా నూటికిద్వరైనను చదివినవారులేరు. నీజాతియిట్లు అవిద్యార్థకారమున గొట్టు కాదుటకంటె మిన్నయగు నభోగతియేమున్నది? వీరి అవిద్యబావుటకు నీవు కృషిచేయవచ్చునుగదా.

సోదరీ! యిటుచూడుము. ఇంగ్లాండుమున్నగు పశ్చిమదేశములలో వేయికి ఆరువదిమందియే శిశువులు గతించుచున్నారు. నీదేశమునందో వేయింటికి 250. ఆకటా! జాతిక్షీణత కింతకంటె అధికమగుదుర్దశ వేరొందు గలదా? శిశుచికిత్సనభ్యసించి నీవు వీరియనువులనిలుపరాదా?

సోదరీ! మఱొక దెవతలకింపుము. వారేబాలీంతులు. ఒక్క మన చెన్నరాజధానియందే 1929 లో మరణించిన బాలింతలసంఖ్య 3000. ఆకటా! యీదునీతిదలంచిన కడుపుచెఱువగును. వీరిలో ముప్పాతిక మువ్వీసము పల్లెటూరులలో చాకలి, మంగలి, వడ్డె, గమల్లి, తురక, దూదేకు మున్నగు అజ్ఞానజాతులకు కెందిన మొరటుమంత్రిసానుల మోటుచేష్టలకు బలియైనవారే. తాలూకా కొకమంత్రిసానియున్నదని యాతాలూకా పట్టణమునకేచాలదు. ఇక తాలూకాకంటెకును నేమి సహాయముచేయును? సోదరీ! నీవీమంత్రిసానిశిక్షణము బడసినచో నీసోదరీమణులెందరో ప్రాణదానముచేయవచ్చునుగదా?

సోదరీ! ఈయొక్కబాలింతలేనా కష్టపడుచున్నవారు? కాదు; కాదు, “చాననైనవచ్చెదముకాని మారోగమిదియని పరపురుషులకు చెప్పజాల”మని యనేకరహస్యవ్యాధులచే గావెల్లుచు ఏటేట మృత్యుగహ్వరముజొచ్చుచున్న మానవకులెందరు? సోదరీ! నీవు వైద్యవిద్యనభ్యసించినచో ఈమానవతులకెంత యుపకారకము?

సోదరీ! ఆచక్కిచూడుము. వారు నీవలెనే జైధవ్యదుఃఖముచే దండవ్యామావలగుచున్న బాలింతలకు వులు. పడునై దేండ్లలోపువారే మూడులక్షలు. వారి అవిరళాశ్రుధారలచే నీ క్రమగుచుండుటచేగావోలు యీ భారతావని ఒకనాటికిని సుఖశీతికిరాకున్నది. వారికి పునస్సౌభాగ్యములనుగల్పించుటో, లేక నేవాద్రతలనుగా చేయుటోచేసిన యెంతపుణ్యము!

సోదరీ! ఆపంకచూడుము వెన్నునంటినపొట్టలు. శతభాచిణిగిన కట్టువస్త్రములు, వెంట ఆకరేఅమ్మా! ఆనియేడ్చేలిడ్డలు. అదివీమందువు? ఆర్థికదారిద్ర్యము. యుగయుగములనుండి నీస్త్రీసంఘమునకు ఆర్థికాధికారము తొలగింపబడినది. ఒక్కపైసకుపైతము నీవుబయటకు చేయిచావనలవినదే. ధనములేనిస్వాతంత్ర్యము స్వాతంత్ర్యముగాదు. సోదరీ! నీవీవిషయమై కృషిచేయరాదా?

సోదరీ! ఈదనచూడుము. స్త్రీలబలస్మరణములు. ఏమి దీనికికారణము? అత్తలరాయిడి, మగలనిరంకుశర, బాలికనిస్సహాయత. వివాహకాలమునాటికట్టుచు పూర్తిగాచెందలేదనియో, భార్యతాలూకుసొమ్మునప్పుడే తాచప్పరించుటకు వీలుగారేదనియో ఏదియోకారణము. స్త్రీలబ్రదుకుకేహాని. ఈదేశమునందు

ఆత్మలకోడండ్రపానురస్యము వినము, కనము. అటులని కూడియుండకనులేప్పుదు. ఆత్మయెప్పుడును తనజ్ఞేమము కోరదని కోడలినమ్మకము. కోడలెప్పుడును నాకునికినాశించదని ఆత్మఅభిప్రాయము. ఈపారపాచ్చెములు మనదేశమునందలి ప్రతిచిన్నసంసారమునందును నేరూనియున్నవి. ఈపరస్పరావిశ్వాసమువలన భూతల స్వర్గముగానుండవలసిన ప్రతిగృహము నరకసదృశ మైపోవుచున్నది. ఉల్లాసకరమైన చదుచుప్రాయమున మన దేశపు యువకులవలె రాయడిపడుచున్నవారు ప్రపంచమున నెచ్చటనులేరు. సోదరీ! నీవీకార్యక్షేత్రమున ప్రవేశించి వీరిలో సామరస్యము పెంపొందుటకు యత్నింపరాదా?

సోదరీ! ఆదెసల నుపలక్షించుము. ముక్కుపచ్చలారని ముద్దుబిడ్డలను కూరులనుకలిదండ్రులు ముసలి వారికెట్లు విక్రయించుచున్నారో. ఆడుపిల్ల బడవస్తునముదాయములలోనొకటియని వారిఅభిప్రాయము. సోదరీ! ఇట్టి నిర్మాక్షిణ్యపు తలిదండ్రులమానసములు దయార్ద్రములగునట్లు కృషిచేసిన నీకెంతఫల్యము?

సోదరీ! అనాదినుండియు గృహపరిశ్రమలు, లలితకళలు స్త్రీలసామ్రా. స్త్రీలకును చతుష్షికకళలున్నవి. అలవాదు ధర్మానుజ్జలనులకు నూలునుతయారుచేసినవారును, రాజాధిరాజులు ధరించుకగిన జరిబుటేదారిపని చేసినవారును, చిత్రవిచిత్రములగుశిల్పములను చిత్రములనువిరచించినవారును స్త్రీలేగదా. నేడు హిందూస్త్రీ ఒక్కమ్రుగ్గుపెట్టలేదు. ఒక్కబొమ్మగీయలేదు. ఒక్కపాటపాడలేదు. ఒక్కమాలకట్టలేదు. ఒక్కకుట్టు కట్టలేదు. ఒక్కఅల్లికఆల్లలేదు. ఒక్కచంటకమువండలేదు. ఒక్కపద్యమువ్రాయలేదు. ఒక్కపూలమొక్కకు దోహదముచేయలేదు. ఇకచాయలు, నుంగంధతైలములు, అత్తరువులు, నలుగురిండ్లు, కాటుకలు, కుంకుమలు మున్నగు గృహపరిశ్రమలనలె విస్మృతములైపోయినవి. సోదరీ! నీవీకళలనభ్యసించినచో నీస్త్రీలోకమునందీకళల బునరుజ్జీవించకేయవచ్చునుగదా!

సోదరీ! మనస్త్రీలయందొకను మూఢనమ్మకములు నశింపలేదు. దంబాచారులను విశ్వసించికోల్లుటలు పోలేదు. ఎండైనను మొగమున పట్టెడు కుంకుమబొట్టుపెట్టుకొని బవిరిగడ్డనురుద్రాక్షులతో ఊళ్లోకివచ్చెనా? ఇకవానిచుట్టు మూగుదురు. తాయెత్తులు, రక్షతేకులు, వేరులు, మంత్రతీర్థములు ఇచ్చెదనవారు గవ్వడిన మన వారికి గంగవెట్టులేత్తును. వాడు విచ్చ మెత్తుకొను లైరాగేగాని మఱిఅంతకంటె అభముదేకాని యేకులమువాడు గాని, యెట్టివాడుగాని వానికి పాదాక్రాంతులగుదురు. వీరికి వాంఛనియభలములు సాధారణముగా రోగ నివృత్తి, సంతానప్రాప్తి మున్నగునవి. ఒక రోకరివలన మోసగింపబడినారు అనివినమన్నను మనస్త్రీల కిట్టివారి యందుగల నమ్మకము అత్యధికము. సోదరీ! మనదేశమింకను మూఢ్యదేశతకాలవాలమైయున్నదనుట కిది ప్రబల మగుతార్కాణ. వీరుగాక మఱొకరున్నారు. వీరుమాటిగాజనులను పునరావృత్తిరహితమగు మోక్షసామ్రాజ్య మునకు రవాణాచేసే వేదాంతులు. శనగలునములుచు ఉలవలుచేతపెట్టువారు వీరు. స్త్రీలోకములో ఈకపట వేదాంతులకున్న పలుకుబడి అన్యులకులేదు. లోకులను పంచించుటకు ఈవేదాంతో పదేశమువంటి మచ్చుమందు వేటొకటిలేదు. తమదోషములను కప్పిపెట్టుకొని లోకులకు మంచువారమని భ్రమగొల్పుటకు ఈవేదాంత విచారణ మంచుములుగు. ఎట్టికపటులుగాని ఎట్టిదుర్మార్గులుగాని ఈవేదాంతపుముక్కలు వాల్చునేర్చుకొనిరేని ఇకవారినిబోలిన పెద్దలులేరు. భగవద్దీత, పంచదశి, సీతారామాంజనేయము మున్నగు ప్రసిద్ధవేదాంతగ్రంథము లిట్టికపటవేదాంతుల చేతులలోబడి మానివ్యమునందుచున్నవి. నీవు ఒక్కపూర్ణ మృణుగూర్చి వినియే యింత ఆశ్చర్యము నందుచున్నావుగాని యిట్టిపూర్ణ మృలు దేశమంతట లెక్కకు మిక్కిలిగానున్నారు. బ్రహ్మవిద్యా విషయములను వాక్కుచే నుచ్చరించుటకైన నర్హులుగాని యిట్టి యవివేకులు గురువులై పరమాశ్లోపదేశములను జేయుటయు అనాయకలగు మనస్త్రీజన మీపంచకుల మాయావాగురులలో జిక్కుపడుటయు నిజముగా నహింసదగినవిషయముగాదు. కావున వీనివిషయమై నీవు స్త్రీలకు ప్రబోధింపవచ్చునుగదా?

నియోజకనియోజితస్వారంధ్రము మనస్త్రిలకు ఇటీవల ప్రసాదింపబడినది. మునుమురి దిలకంటే నధికమగుహక్కులుగూడ స్త్రీలకురావచ్చును. కాని యీహక్కులను యీస్వారంధ్రములను ఉపయోగించు కొనుపామర్థము మనస్త్రిలకులేనిమాట వాస్తవమేగదా. సోదరీ! నీవిషయములను పరిశ్రమించినేర్చుకొని నచో నీస్త్రీజనులలో వీనినిగూర్చి బోధింపవచ్చునుగదా?

కారణాశాసనము పచ్చెపచ్చెననివారు. ఉద్యోగలోని పనిపాపలకు గర్భస్థశిశువులకుగూడ కల్యాణములు చేసివారు. ఈవిషయములో నధికముగాలొందరపడినవారు మనస్త్రిలే. దీనివలని యధికనష్టమునకు పాల్పడినవాకును మనస్త్రిలే. ఇట్టిసందర్భములలో నీవంటివారీచట్టములవలన ప్రమాదములేమిని వివరించినచో వీరిలో కొంతమందినైనకాపాడిన పుణ్యము నీకు ప్రాప్తించియుండునుగదా?

సోదరీ! ఇటులని యెన్ని విషయములనిచెప్పవచ్చును. సర్వవిధములదుస్థితియందున్న మన స్త్రీసంఘము నకుచేయవలసిన యుపకృతులనుగూర్చి క్లుప్తముగావివరించినను చేటభారలేమగును. కాని యీదిన్ని లేఖ కిది సలముకాదు. ఈకొద్దివిషయములైనను సేనువివరించుటకు కారణమేమనగా నీచీవితమును సార్థకమునర్చుకొనుటకు మార్గములు పెక్కులున్నవనియు, నీవు హతాశపుగావలదనియు వెల్లడించుటకే. ఇటీవల బొంబాయిలో భారతమహిళాశ్రమమునుపేర విలంతువులకు ముఖ్యకొసంగి నేవాపరాయణులుగాజేయుటకు శోకాశ్రమమును జమన్ లాల్ బజాజ్ మున్నగుమహానీయులు స్థాపించియున్నారు. ఇట్టముండినవారట్టిఆశ్రమములలో శిక్షణము వడసినప్పటిని దేశమునందట్టి మహిళాశ్రమములేన్నిటినిస్థాపించి లోకమును సేవించి సార్థకజన్మలుగావచ్చును. ఏవిలంతుసోదరీమణియైనను తనజీవితములో లోకోపకారమునకై వినియోగించుట కవలంబించవలసినమార్గము లివిగాని వేదాంతాలయింపదేశములను శుష్కముగా వాలించుటగాను. మనస్త్రిలలో నిష్పృడువ్యాపించి యున్న వేదాంతాభిలాష నిజమైనబ్రహ్మజ్ఞానమనియు దాన వారు పునీతులై లోకమును పునీతముగావించుచున్నారనియు, ఆచరణవిహీనమగు ఈశుష్కజిజ్ఞాసచేతనే మోక్ష ముత్యవేతనైకుంఠముగుననియు నీచపృథును భావించకుము. సహజముగా ఆవిద్యాంధకారనిమగ్నలై నిజవృత్తమును ప్రపంచవృత్తమునుదెలియక గొట్టుకొడడి మనస్త్రిలయందు స్వల్పముగానుండెడి తెలిసికొనవలయుననెడి యిచ్చ, విచేకము, పరిశీలనావక్తి మున్నగులక్షణము లీవేదాంతబోధలచే మఱింత నశించిపోవుచున్నవి. సీతారామాంజనేయాది యుద్ధాంధములను నిరంతరముపఠించెడి వారీమణులవెనరినైనను ఏవిషయమునుగూర్చియైనను, ముఖ్యముగా వర్తమానోకాలమున స్త్రీలయభివృద్ధికై జరిగెడి సర్వారంభములనుగూర్చియైనను వారిని బ్రక్షింపుము. మాకు వానితోబనిలేదని హృదయముచెదరునట్లు జపాచిచ్చదరు. అయిన మీకు చేసివోపని అనుము. మరల మాకు పరతత్వవిచారణయే కర్తవ్యమందురు. మంచిది. వారి తర్వజిజ్ఞాసకు చేమాడ్చు. కాని నిజముగా వీరిట్టి పరతత్వవిచారమునందే నిమగ్నులై యైహికవిషయములం దనురక్తిలేకయున్నారా? అదియు వట్టిదే. ఒకకానీ వచ్చునన్న ఆశయు, ఒకకానీ పోవునన్న దుఃఖమును వీరు విడిచిరా? వట్టిది. ఇక వీరి తత్వవిచారమెక్కడ? సోదరీ! విషయమదిగాదు. సర్వవిషయములందును అతిశబ్దంతోపవర్తించునది అభిప్రాయముగాని సర్వవిషయములందును విముఖులై మూఢంబుకమ్మని వేదాంతబోధయొక్క ఆర్థముగాదు. విషయపరిజ్ఞానము మానవునకెప్పుడును పెగులుగాదు. ఏవిషయమును తెలిసికొనక కేవలము వాచామాత్రముగా తన్నే స్మరించురు ఉన్నచోటునుండి కదలక కూర్చుండుడని చెప్పట భగవదుద్దేశముగాదు. భగవంతునిచే మనకు ప్రసాదింపబడిన కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియములుగాని మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములుగాని స్వాభావికముగా కర్మపరతంత్రములైయేయుండ మనము సర్వకర్మలను విడనాడవలయునని భగవంతునియుద్దేశముట యెట్లుపొసగును? కాన సోదరీ! విషయసంగ్రహణముగాని విషయపరిజ్ఞానముగాని యెప్పుడును పరిత్యజింపదగినదిగాదు. దేనబట్టినదాన నధికవ్యామోహము

కలిగియుండకపోవుటయే కర్మపరిత్యాగము. ఈవిషయమెఱుంగకయే వేదాంతులనబడెడివారు కుమార్తమున బడిపోవుచున్నారు. లోకోత్తరపురుషుడగు మహాత్మాగాంధీనిమాడుము. మానవకల్యాణమునకై ఆయన చేయనిపనిలేదు. ఆవిధముగాజూచిన ఆయనయంతటివిషలాలనుడు, కర్మపరతంత్రుడు లేడనవలయును. కాని ఆయనను అట్లెవరైనాఅనుటకు సాహసించగలరా? విషయమునుగ్రహించుటయు, దానిబాగోగులు పరిశీలించు టయు, చెడునుతోలగించి మంచిని పరిగ్రహించుటయు మహాత్మునిమతము. అట్టిచో నాతడు వానికిలోబడిన వాడుకాడు. మఱియు వానికి నియంతగూడనగును. మహాత్ముని ఆవాళ క్రియోగ మిద్దానినే ప్రతిపాదించు చున్నది. సోదరి! నీవుగూడ యిట్టిఆవాస క్తబుద్ధితో కర్మపరతంత్రురాలవుకమ్మ. జగము నీకు వశమగును. జగమునకు నీవు ఆశేయురాలవగుచువు. ఆయితే నీవు యివ్వట్టున నిక్క మైనవేదాంతినివే కావలయును. “సుఖ దుఃఖే సమేకృత్యా లాభాలాభాజయాజయే” అను భగవద్గీతానూక్తిని సర్వదా స్మరించుచుండవలయును. ఏలనందునా? ఆవిచార్యబుద్ధితో ప్రల్లడములాడుట లోకులస్వభావము. కాన నీవే స్త్రీసంఘమును నేవించ బూసుకొంటివో ఆస్త్రీసంఘమే నిన్ను పరిహసించును, ద్వేషించును, కోపించును, నిందించును. ఆయితే లోగనివృత్తికై మండుమింగించెడి తల్లివేలునుకొఱికినవిడ్డను తల్లి యేవిధముగా ద్వేషించవో ఆవిధముగా నిన్ను ఆక్షేపించెడి స్త్రీసంఘముయెడ నీవు ఆద్వేషబుద్ధిగలదావపుకావలయును.

“యస్సర్వత్రా నభిన్నేహ స్తత్తత్త్వాప్య శుభాశుభమ్

నాభి నందంతి సద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా.”

అన్నాడు భగవద్గీతలో. సర్వత్రరాగములేక శుభాశుభముల బడసినపుడు సంతోషవిషాదముల బొందక యుండు వారిబుద్ధి సిరమైనదని పేగీతానూక్తితాత్పర్యము. ఇట్టి సిరబుద్ధితో సర్వపథమున విఘ్నవిహాన్యహాన వగుచు కార్యక్రమమును సాగించినచో లోకమునకు సర్వమును ఋజువుచేయుట కెంతకాలమో పట్టదు. సర్వలోకశరణ్యుడగు భగవంతుడు నిన్నట్టివేదాంతినివినన ట్లునుగ్రహించునుగాక! ఇట్లు, శారద.”

కల్పలతా! నేను రాధ్యలక్ష్మికి వ్రాసినలేఖయిది. బాగుగానున్నదా? ఇట్లు, శారద.

మాం చా ల

కుర్రా వేంకట ను బ్బారావు చౌదరి గారు

విప్రుమాటలునమ్మి విషదృష్టిజూచిన విభుదర్శనమునకు వేచివేచి

సానినబ్బాయితో సంచరించెడుప్రియు పాదార్చనమునకు భ్రమసిభ్రమసి

సఖులుదెల్పెడు నిరాశావాక్యములువిని గుండెలవియ లోన కుమిలికుమిలి

యేనాటికేనియు నేతెంచుననుభ్రాంతిబాయక దృష్టిని బరపిబరపి

సమరమునప్రాణములనొడ్డు సమయమందు

అరుగుదెంచిననాధుని కతులభక్తి

గౌరవంబొప్పదీవించి ఖడ్గమొనగు

మగున! మాంచాల! నీమెత మాన్యవమ్మ?

మధురసంబోల్కెడు మగవిముఖాబంబు కనులపండువుగాగ గాంచలేదు

పల్కుపల్కునతేనెలోల్కుకాంతునినుకుల్ వీనులతమిదీర నినగలేదు

కమనీయమోహనాకారుడౌ నాథుని యింపుమీరగకౌగలింపలేదు
వెలనిర్ణయములేని విధునిప్రేమామృతం బాసదీరగగ్రోల నై నలేదు

అట్టివో యుద్ధయజ్ఞంబు నందుమేను
ఆహూతియొసర్పబోయెడు యవసరమున
గారవంబొప్పదీవించి ఖడ్గమొసగు

మగువ! మాంచాల! నీవెంత మాన్యవమ్మ?

నెలత! చందురుబోలు నీముద్దుమోమునుగనినంత శౌర్యంబు కరగిపోవ
ముదిత! నీపువచించు మృదుభాషణంబులువిన్నంత ధైర్యంబు వీగిపోవ
కలికి! నీమేనిప్రకాశసౌందర్యంబువీక్షింప క్రోధంబు విరిగిపోవ
సఖయ! నీక్రీగంటి చల్లనిచూపులు పరికింపయాహవభ్రాంతిబోవ

భీరుడై యున్న నాథుని వీరవరుగ
యుద్ధరంగంబునకును సంసిద్ధుడేసి
గారవంబున దీవించి ఖడ్గమొసగు

మగువ! మాంచాల! నీవెంతమాన్యవమ్మ?

కృష్ణవేణీతరంగితతరంగములందు వినవచ్చుచుండ నీవిమలగాధ
విశ్వమోహితకొండవీటిగహ్వరముల ప్రతిధ్వనించుచుండ తలయశస్సు
వెన్నునై చివపాల జొన్న కట్టలమీద పారాడుచుండ నీపారుషంబు
పరిపంథిరాజన్యప్రాసాదతలముల చివురెత్తుచుండ నీశీలమహిమ

అల్లపల్నాటివీరరణాంగణమున
భర్తకొసగినసందేశభాషణంబు
నాట్యమొనరించుచుండ యీనాడుగూడ

మగువ! మాంచాల! నీవెంతమాన్యవమ్మ?

బ్రాహ్మణబ్రువు నెడబాపె నోహోయని చాటిచెప్పుచునుండు జమ్మిచెట్టు
బాలచంద్రుని ఖడ్గబాధకోర్వక రిపుల్ కన్నీరుగార్చిన కదనభూమి
పల్నాటివైష్ణవభక్తులు మృతినొంద కిన్కబూననిచెన్న కేశవుండు
రాజపుత్రులవేడి రక్తధారల ప్రీతి దోగిధన్యంబైన నాగులేరు

నీమహోత్కృష్టజీవితనియమకీర్తి
నిక్కునముదెల్పగాబోలు నిల్చియుండ
నాటికిని నేటి కౌర పల్నాటియందు

మగువ! మాంచాల! నీవెంతమాన్యవమ్మ?

కలకత్తా

“ఇదిగో ఏమండోయి.”

“.....”

“మాట్లాడరేం మిమ్మల్నై.”

“.....”

“బాగుంది. ఎక్కడో ఏవో జరగడమూను ఇంట్లో వాళ్ళతో బిగదీసుకున్నాచోటమూను. ఇది మరీ బాగుందిలెండి.”

“.....”

“ఏమిటండీ అంత మానప్రకం. ఏమైనా బాధగా ఉందా?”

“.....”

“ఇదుగో చూశారూ! వాళ్ళ వెంకట్రావుకి జంధ్యంలేదని వాళ్ళమ్మ రోజూ కాకికి ప్రయాణం పూతానని గోలచేస్తున్నదండోయ్. మతి మనకు జంధ్యంలేకపోయినా అనేవాళ్ళులేరుగా.”

“.....”

“అయితే పాపయ్యకాస్తురు పెళ్ళాన్ని చూశారూ ఆయన్ని నానాతిట్టులిడుతూ కాళ్ళుకూడా పట్టించుకుంటున్నదండీ. చెరిగ్గాచెరిగ్గా మనకీబారుగు దొరికిందేం.”

“.....”

“ఇదుగో సరేగానీ భక్తసమాజంలోకి పంచములు మహమ్మదీయులూ రాగూడదన్నారగదా? మతీనిన్న భక్తిమీద ఉపన్యాసం ఇయ్యడానికి ఆశురకపండితుల్లో పిలిపించారేం మహాభక్తులందరూను.”

“.....”

“అబ్బ! ఎంతవాగినా మాట్లాడరేం. ఇక నెప్పుడూ మాట్లాడరా?”

“.....”

“ఏదోనా మెలచెప్పినట్లుగా మతీనేను రానప్పుడు వాళ్ళనుబ్బమ్మ వాళ్ళందరితోనూ నాకేమీ తెలియదనీ, బస్తీలలో వినీమాలుంటాయనీ, బస్తీలలో అడ

విద్వాన్ నూరిగుచ్చి కృష్ణమూర్తిగారు

వాళ్ళు జడల్లో పిన్నులు పెట్టుకుంటారని, డబ్బిస్తే పూటకూళ్ళయిళ్ళల్లో అన్నం పెట్టుతారనీ, రైలుబండి మరతో నడుస్తుందనీ ఇల్లాంటిదేమీ తెలియవని చెప్పే రటగా? అవునా?”

“.....”

“మొన్న మీయిస్కూల్లో అడవాళ్ళు వేసిన వాట కానికీట మామూలువాటకాలకు స్త్రీలకు ప్రత్యేక స్థలము అనేట్లుగా మీరు పురుషులకు ప్రత్యేకస్థలము పెట్టకపోయ్యారా అని వాళ్ళ సుభద్రవాన్నగారు ఆక్షేపించారట విన్నారా?”

“.....”

“ఇదేమిటి బాబూ! ఎన్నిసార్లు ఎంత సరదాగా మాట్లాడుతూన్నా యింత భీష్మించుకుకున్నోవడం - నాకెందుకు - పాపం నిన్న వాళ్ళ శకుంతల ‘మేష్టరున్నారా?’ అని వచ్చి ఎంతో నీపుకూచుని వెళ్ళింది.”

“నిజంగానా ఏమన్నది పాపం చెళ్ళప్పుడు.”

“అహ! శకుంతల అనేప్పటికి ప్రతభంగంచేమో వాలిసి వచ్చింది పాపం. ఏదోటి అందిలెండి.”

“అబ్బ! చెబుదూ ఏమండో.”

“ఏమిటీ అబ్బ-ఇందాకటినుంచీ ఏమైందిబాధ?”

“నాలుగంటలకేవాస్త-ఏం చెప్పిందేమిటి?”

“ఏం చెప్పేతుంది - తనువచ్చి చాలాసేపు కూచుని వెళ్ళేనని చెప్పమంది.”

“ఇంతేనా ఏమీ చెప్పలేదూ?”

“ఏమిటంత ఆరాటం - ఏమున్నదింకా చెప్పడానికి.”

“.....”

“దోహూ! అయిపోయిందిగా కావాలవినసంగతి. మళ్ళీ మొఖం చూమూలు-ఏమిటంతచికాకు,”

“.....”

“పోనీలెండి. నాతో మాట్లాడానికి మీకెంత బాధ్యతో మీతోటి నాకూఅంతే. అసలుసంగతేమిటో

చెప్పకుండా దిగదీసుకుంటే ఎంతనేపనిబ్రతిమాలడం. నాలో దోషముంటే ఫలానా అని చెప్పరాదు. అబ్బో యింకాబట్టియితే ఎల్లాగబాబూ ఇంట్లోవాళ్ళతోనే. సరేలేండి" అని విసుక్కుంటూ లోపలికి వెళ్ళింది సీత.

సీతకు పదహారేళ్ళుకాదు. కావరానికొచ్చి ఓసంతర్సరం మైగాఅయింది. చూడలేని ఆకారం. గంభీరమైన హృదయం - ఆకర్షణీయమైన ప్రవర్తన - తెలివైన వ్యక్తి. చదువుకున్నది కాస్తే అయినా హిందూపురాణకథలూ, ఆచార వ్యవహారాలూ, ప్రస్తుతవిషయాలూ ఆమెకు బాగా తెలుసు. అయితే పెద్దపెద్దపట్టుకాలు ఏవీ చూడలేదు. పట్టుదలగల మనిషి. హృదయంలో ఉన్నంత నిరాశూటవికాల దృష్టి క్రియలో గన్పించనియదు. గుణగుణాలని గ్రహించే తెలివితేటలు ఎక్కువ.

సీత ఇల్లాంటిది కావడానికి హేతువు రమణ. ఇతనికి చదువు ఎక్కువగాని సీతలాంటి గంభీర హృదయంలేదు. పదిమందికీయిష్టుడు. ఇతనిదృష్టిలో మానవజాతిలో చిన్నా పెద్దాలేదు. ఇతరులమగూడా సాధ్యమైనంతవరకు తన దోషకే తీసుకురావడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఇతనికి స్త్రీలుచదువుకోవడమన్నా, పుత్రికలకు వ్యాసాలురాయడమన్నా, స్త్రీలు గొప్ప గొప్పపనులు చేయడమన్నా మహాయుద్ధం. సీత పల్లెటూరిపిల్ల అయినా, పుట్టింట్లో ఉన్నప్పుడు యెంత మోటుగాఉన్నా ఇతనితో కాపురంచేస్తూన్న కొద్ది కోజాలకే అన్ని విషయాలూ వాచాకూ, నాగరికత అర్చినవి. పురుషులకంటే స్త్రీలది విశిష్టమైనబుద్ధి అనే దృఢవిశ్వాసం రమణకుండడంచేత తనభార్యకు ఈనడించకుండా అన్నివిషయాలు చెప్పడమే సీత యెంత తెలివితేటలుగలది కావడానికికారణం.

ఏదైనా ఓచిన్నవిషయమైనా సరే వాదిస్తూంటే పాపం నిజానికి సీతతో మాట్లాడలేకపోయ్యేవాడు రమణ. "ద్రాపది ఎంతో ఓర్పుగలది. లేకపోతే అవిద దిగ్గజాల్లాంటి పనులుగలిగితే అల్లాగ విరాటరాజు

కొలుపులో రావీచనిచేసి పదరానిబాధలన్నీ పడ్డతే పాపం..." అని రమణవిమన్నా మొదలెడితే వెంటనే సీత వేరాకోళంచేస్తూ "ఓహో ఎవరికోసముంటుందేమిటి? అవసరమైతే ఎవళ్ళుండరు? ఆగొప్పతనం ఆవసరానికిగాని ద్రాపది చేయండి? మన దాని వాళ్ళంతా ఉండడంలే" అని అతనిమాటలను ఉచ్యేక్షుగా ఎగరకొట్టింది నవ్వుతూ. పాపం అతడు ఏమంటాడు. అయితే ఇల్లా సీత మాట్లాడడంలో అభిప్రాయం తను అతనికి అడ్డుతగలాలనే భావమేగాని ద్రాపది గొప్పతనం గ్రహించకకాదు.

ఒకకోజాన "నాలుగువిధాల నాయకులున్నారు. నిశ్చింతుడైఉండేవాడు ధీరలలితుడు" అని ఏమేమో రమణ చెప్పతూంటే "అయితే గేదలూ, దున్నపోతులూ మోటార్లూ అవీ వెళ్ళుతూంటే నదురూ బెదురూలేకుండా నిలబడతైగదా అవి ధీరలలితుడనే నాయకుడికింది కొస్తావా?" అని పరిహాసించింది.

రమణకు కంగభాషలో పరిచయమంది. చాలా మంది అతనిఆకారాన్నిచూచినా, అతని భాషాజ్ఞానం చూచినా అతడు కలకత్తాలో కొన్నాళ్ళుండి వచ్చేదని ఆనుకుంటారు. అప్పుడప్పుడూ కొందరు సీతను కూడా ఈవిషయంఅడిగితే ఏమోనడీఆసేది. నిజంగా సీతకు తెలియదు. అందరూ ఇల్లా అడుగుతూండడం చేత సీతకుసందేహంతోచి ఓవాడు "ఏమండీ! మీరు కలకత్తాలో చదువుకున్నారటగానూ నిజమేనా?" అని అడిగింది.

"ఎవరన్నారూ?"

"నాళ్ళకుంకలూ నాళ్ళూ ఎప్పుడూఅడుగుతారు నన్ను."

"అన్నీపట్టివే. నేనంటే కలకత్తాచేరాడలేదు."

"మఱి మీకదేమిటో అక్కడనాళ్ళు మాట్లాడుతునే భాష వచ్చుటగా."

"వస్తే ఆది అక్కడేనేర్చుకోవాలని ఉందా, ఇంగ్లీషు నేర్చుకోనేవాళ్ళంతా ఇంగ్లాండులోనే ఉండి నేర్చుకుంటున్నారా?"

“బాగుంది మీరన్న-ఇంగ్లీషులో వ్యాప్తి ఉందా మీకలకత్తా భాషను నే నే నానండి. అక్కడ అడవాళ్ళు నెత్తిమీద ముసుగు వేసుకుని వాణాటగా ఉంటారటగా.”

“ఎవరు చెప్పారు?”

“శకుంతలని వాళ్ళ భాషను వాళ్ళు నెత్తివద్దు తీసుకెళ్ళారట. ఆ ఆత్మయి అక్కడ మేడలవంగతి మనుష్యులవంగతి చెప్పుతూంటే అమ్మయ్యా అనిపించేది.”

“నేనూలేదుగాని పుస్తకాల్లో చదివాను. నిజమే నువ్వు విన్నదంతా. అక్కడ అడవాళ్ళు మనవాళ్ళకంటే చదువూ అని ఎక్కువ. వాళ్ళ మతలకు కొని మనవాళ్ళను చూస్తూంటే వాకెంతో విచారం వస్తుంది.”

“పాపం ఎంత బాలిష్టదయ్యిందీ మీది. నెమకటికి ఓమహారాజుగారు కొల్లేల్లో నక్కలు చలితో బాధపడుతున్నాయని జంబుకావాలూ గొంగళూ చంపించాట్ట నక్కలు వాటిని కప్పకుంటాయని. అల్లా చూస్తూ ఉన్నా ఏమన్నా ఆలోచించండి ఉపాయం.”

“అక్షేపాలకేం. ఏం ఆలోచిస్తే తప్పా.”

“సరి తప్పన్నావా? దానికేం గాని నేనోటి అడుగు తాను. ఒప్పుకుంటారా?”

“ఒప్పుకోకేం అడుగు.”

“అసలు మీరు చెప్పేవన్నీ అబద్ధాలే. మనింటికొచ్చే కొండల రావుగారు డాక్టరని చెప్పేరే నాకు మొన్న జ్వరం వచ్చినప్పుడు. ఆయన కిడో పాలాలవనటగా.”

“ఎవరు చెప్పారు? ఇది మరి బాగుంది. ఆయన సర్వే నుచూస్తూ అనుకున్నావా? వింటే ఏమనుకుంటారు?”

“చాలైంది. ఇంకా సమర్థిస్తారేం. మనకాయన ఇచ్చిన నోటీసులు చూడలే. పోనీ గానీండి. వచ్చే సెలవులకు మనం కలకత్తా పోదామూ, నాకది చూడాలని ఉందండీ. ఏమంటారు?”

“అబ్బో కలకత్తే.”

“అబ్బో ఏమిటి, రైలులో కూచుంటే రేపిపాటికి కలకత్తా.”

“అహా! ఎంత ప్రపంచ భావం. టిక్కెట్టు కొనిక్కలే.”

“తమకున్నంత తెలివి తేటలు లేకపోయినా టిక్కెట్టు కొనాలని నాకూ తెలుసులెండి. మీరనుకున్నట్లు రైలు మరతో నడుస్తుందని తెలియకపోలేదు లెండి.”

“కలకత్తాకు టిక్కెట్టులతో తెలుసా. మనిద్దరికీ ఓవందరూపాయలు కావాలి.”

“అయితే ఏమి, మీరు ప్రతీ నాటకానికి వెళ్ళడం ఎందుకు? ఇకమీదట చూసేయండి. అడబ్బుతో వెళ్ళవచ్చు.”

“చూద్దారే.”

“చూద్దామంటే వెళ్ళింది ఎక్కడికో. ఒప్పుకోండి.”

“సరేలే నెల్లవల్లోగా.”

“అప్పుడేలెండి ఒప్పుకున్నారా?”

ఎల్లాగయితే నేం ఊరి అనిపించింది నీకు రమణ చేత. ఆకోజా మొదలుకొని నీ తంతు కలకత్తా దివ్యక్ష అతిశయించింది. పాపం ఆ ఆత్మయి పశ్చిమ బాళ్ళ పెరగడం దగ్గరున్న చిన్న చిన్న బస్తీలు చూడమేగాని పెద్ద పెద్ద కట్టడాలు చూచి ఎరుగదు. చూడాలనే బుద్ధితో. అయితే కలకత్తా అడవాళ్ళవైఖరి విశేషం కి ఎందుకో బుద్ధిభ్రష్టింది వెళ్ళాలని. ఇది తలచు వాళ్ళింట్లో ఉన్న సరోజినీదేవి బొమ్మని చూడడం మూలాన్నికొంత, శకుంతల మాటలమూలాన్నికొంత కలిగింది. దివాలాలెక్కడుంటే యిటుడు ప్రవాస దివాలను లెక్క పెట్టినట్లుగా సెలవలకోసం.

రమణకు మాత్రం కలకత్తా వెళ్ళి అంతే అబ్బు ఖర్చు చేయడం ఇష్టంలేదు. ఎల్లాగ ఈ ముప్పు తెచ్చించడం అని ఆలోచిస్తున్నారు.

కొన్నాళ్ళకు సెలవలూ వచ్చినవి. “ఏమండీ రేపేటగా సెలవలు మొదలు” అని అడిగింది నీతి.

“అప్పుడే నీకలా తెలిసింది?”

“వాళ్ళమ్మయి చెప్పింది. పోనీ చెప్పండి కలకత్తా పోవడం ఇష్టంలేదా?”

“లేకేం, ఒప్పించుకున్నావుగా.”

“ఒప్పుకోటానికేం లెండి. మనమేం సర్వ పాఠశ్చంద్రులమా? పొద్దు సేరేస్తే మననోటంటువచ్చేవన్నీ అబద్ధాలేగా.”

“వెళ్ళదామంటూంటే ఇంత వ్యాఖ్యానమందుకు? రేపురాత్రి మెయిలుకో పోదాం.”

“నిలమేనా?” అని ఎంతో ముఖం వికసింపజేసుకొన్నది. పాపం నీతకు కలకత్తా పేరు తెలిసిందిగాని మార్గం ఎలా తెలుస్తుండే. ఏలాగో రాత్రి మెయిలెక్కిలే చెన్నపట్టణం పోతారు.

మరురోజునల్లా ఎంతో సంతోషంగా ఉంది. సామాను పొందుటనుంచి పర్లకోడం మొదలెట్టింది. రమణ ఆనాడెందుకో తనలోతానునవ్వుకోడం మొదలెట్టేడు. ఇది ఊరికి తన్ను వేరాకోళం చెయ్యడం అనుకుందిగాని పాపం నీతకేం తెలుసు?

ప్రేమనులో రాత్రి సామానుదగ్గర నీతను నిలువోలెట్టి రమణ చెన్నపట్టణానికి రెండుటిక్కెట్లు కొన్నాడు. తెనుగుదేశం దాటిదాకా రాత్రికావడం చేత, మొగవాళ్ళపెట్టెలోనే నీతనుకూడా కూర్చోలెట్టడంచేత ఎవరూ ఏవూరుచెప్పుతారు అని నీతను అడగలేదు. అక్కడికి ఓముసలివిరంతువు ఏవూరు తల్లి అని నిమగ్నంగా అడిగితే ఆవిడకు చెప్పడేమా అనుకొని లెగ్గరగా కలకత్తా అని చెప్పింది. ఎందుకనో ఆవిడ మళ్ళీ మాట్లాడలేదు.

పట్నంచేరక తనకోన్నేహితుడు ఆపూళ్ళో స్టేషరీ చేస్తూంటే నీతలో వాళ్ళంటికిజెళ్ళేసు రమణ. వాళ్ళు సగారవంగా వీరిని సత్కరించేరు. వెళ్ళగానే తనకు వాళ్ళింట్లోవాళ్ళంతా పాతవాచేఅవడంచేత నీతలో ఇది కలకత్తేనని చెప్పకుండాండి అనిచెప్పేవాడు.

క్రైస్తవనీసండుగలవటంచేత పట్టణం బాగా కలకత్తాదుతూఉంది. అస్టిడరుగారి మోటారు మీద నాలుగురోజులు ఉరంతాతిప్పేడు నీతను రమణ. గుడ్డుపుసదాలు అటదగ్గర ఆసుత్తాలను నీత సినిమా చూసినట్లుగా చూచింది. ఎంతో ఆనందించింది తన హృదయంలో. ఇంకా ఎన్నోవస్తువులు కొనుక్కుంది కలకత్తామీదున్న అభివాసంలోకి.

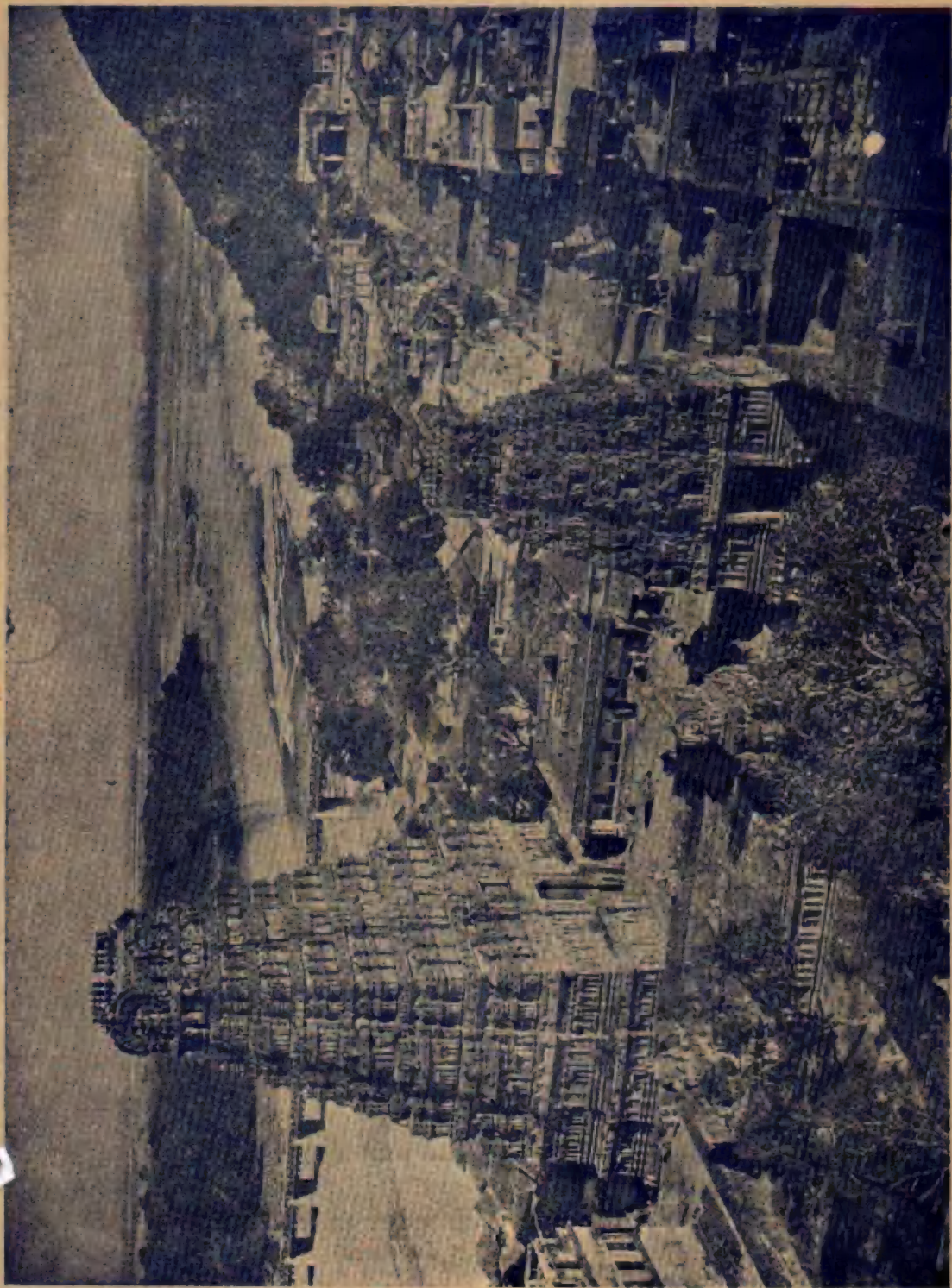
అయితే ఇదివరలో లెంగాలీవాళ్ళ కట్టాకట్టా విన్నదానికి ఇక్కడ తానుచూస్తూన్న అరవలవ్యవహారానికి భేదం చాలాకనిపించింది. ఏఒకరిద్దరో తప్ప నెత్తిమీద మునుగువేసుకున్న ఆడదే కన్పించలేదు.

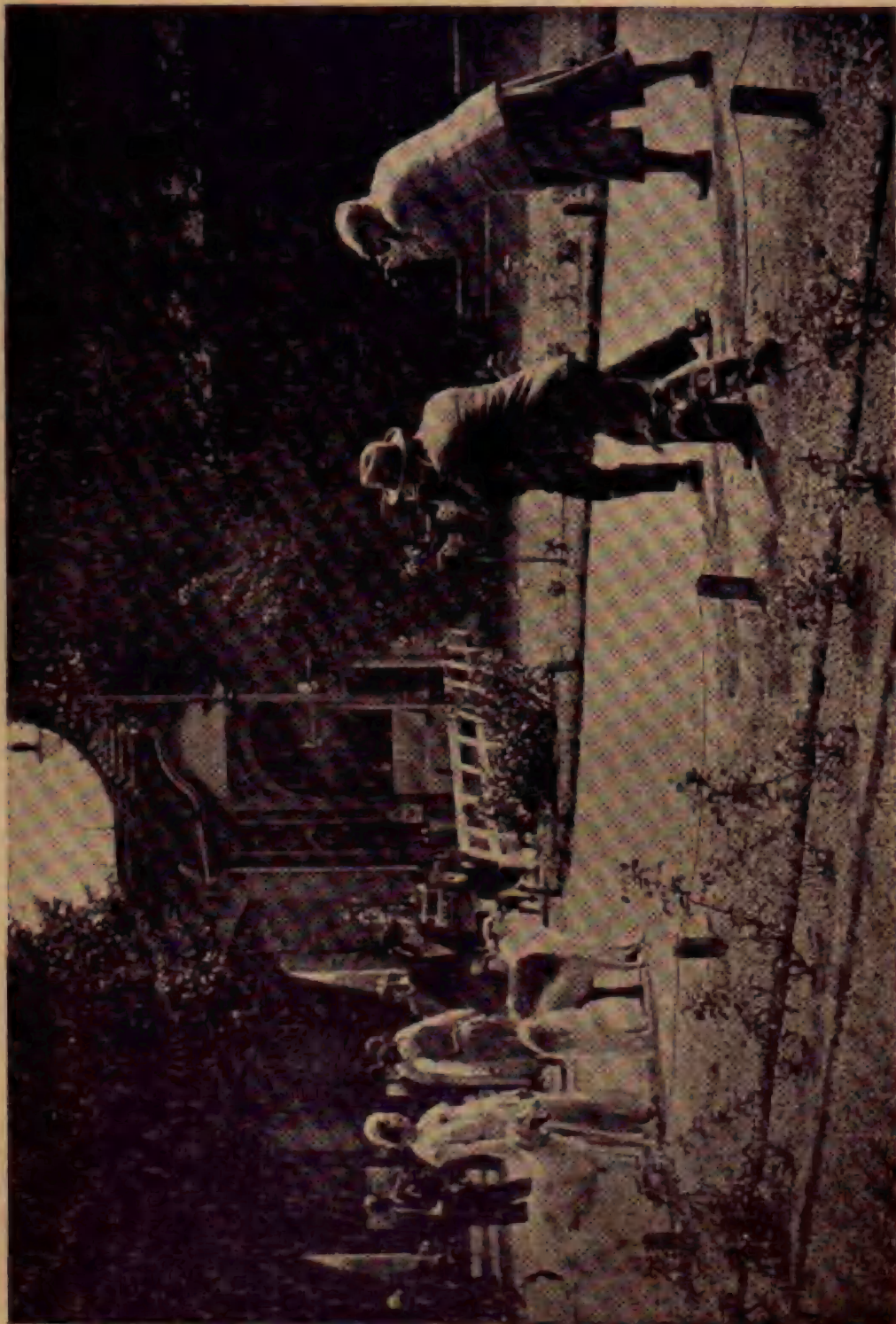
ఈసంగతి రమణను బీచీదగ్గరకూడున్న చుప్పడుఅడిగింది. అడిగితే “అలా మునుగువేసుకోవడం పూర్వకాలపు ఫాషన్. ఇప్పుడు మునుగుతీయడంఫాషన్ గాబోలు. నాకుమాత్రం ఏం తెలుసు” అని పుస్తూపస్తూన్న నవ్వు నాపుకుంటూచెప్పేడు. నీతకు ఆసముద్రతరంగాలూ హార్బరు ఎంతోసంతోషాన్ని కలుగజేసినవి.

స్టేషరుగారికి ఆయనభార్యకూ సంగతంతా తెలుసు గనుక ఇకరేపునెళ్ళుతారనగా స్టేషరుగారుతాంటూలం వేసుకుంటూ “ఏముక్కానీతమ్మా! కలకత్తాబాగుంటా” అని మందస్మితంగా అడిగారు. నీత అమాయకంగా “బాగుండండిఎన్నాళ్ళనుంచో పోరగాపోరగానేటికి తర్లారు. చక్కామీరంత అద్భుతమంతులండి! కలకత్తాలోనే కాపురంఉన్నార”అని అన్నది. ఇంతలోకి స్టేషరుగారిభార్య అందుకొని “ఏమండోయ్ మానీత భర్త్యంమూలాన్ని కలకత్తానా చెన్నపట్టణాన్ని ఒకటేచేస్తారట గవర్నమెంటువారు” అని నవ్వింది. దాంతో నీతకుతప్ప అందరికీ నవ్వువచ్చింది. వీళ్ళ నవ్వులూ సంభాషణలూ నీతకేదో అనుమానం కలిగించాయిగాని అది చెన్నపట్టణం అని తెలియలూ పాపం.

తిరిగి మళ్ళీ స్వగ్రామానికి ప్రయాణమయ్యారు రమణా నీతనూ. స్టేషరుగారి భార్య నీతకు ఓచీర పెట్టింది. ఎంతో ప్రేమగా అదరించి వీడుకొల్పింది. రమణతో అందిగదా ఈమాటుసెలవులకి నీతను చెన్నపట్టణం తీసుకురండి. మేమక్కడ ప్రాక్టీసు పెట్టుకుంటాం అని అంది. రమణ నవ్వుతూ సరేలండిఅని బయలుదేరాడు.

రైలులో రమణతో నీత మాట్లాడనేలేదు. పట్టుదల ఏమిటంటే వాళ్ళు తనను వేరాకోళంగా నవ్వుతూంటే రమణకూడా వాళ్ళల్లో కలిసి ఎందుకు నవ్వాలి అని ఓటీ. రెండోది ప్రేమదగ్గర వాళ్ళుఉరి దాక్తురగానూ ఆయనభార్య కలిస్తే ఆవిడ నీతలో “ఇదేమిటి? మీరు పట్టణంచేస్తేరా ఏమిటి” అని అడి

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని ఒక గ్రామం

గింది. దాంతో సీతకు నిజంలేలింది. రమణ కొంచెం మునిగిందని అనుకోని సీతను తొందరగా ఇతేమి అవిడతో మాట్లాడనీకుండా బండి ఎక్కించేడు.

ఇంటికితేరక ఆవమానం సీతను ముంచేస్తున్నది. రమణ పాపం ఎన్నో సార్లు బ్రతిమాలాడు. యెన్నో వింతలుచెప్పేడు. ఎన్నిచెప్పినా సీత వివలేదు. చివరకు రమణ అన్నాడుగదా "నాకోసంవత్సరం దిబ్బడానికి పేపర్లు వస్తాయి. దానికోసం ప్రయత్నంచేయాలని

చెప్పాను. దానిమూలంగా మూడువందలరూపాయలు వస్తవి. రాగానే అవి నీ చేతికేయిస్తాను. దాంతో ఈసారి మనం కలకత్తాపోదాము" అని డిట్టుకేశాడు. దీంతో సీత కొంచెం సమాధానపడ్డది. ఈసారి కలకత్తాకు టిక్కెట్లు వాళ్ళ పేదనాన్న కొడుకుంటే అతనిచేతతెప్పించమనుకున్నది. "పోనీలండి నేనూ చెన్నకట్టకు మే మాదామనుకున్నాను. కలకత్తాలో ఏమంటేమిటి?" అని తనూ వచ్చింది చివరకు.

కృశాంగి

కొత్తవల్లి నుబ్బడాచార్యులుగారు (సాహితీసమితి)

ఎంతోచక్కని రూపువాడవనుచున్ ఎంతోగుణాధ్యుండ వం
చెంతో జ్ఞానముభక్తిసంపదల నీవెంతోబ్రహ్మార్థుండ వం
చెంతో ప్రీతిదలిర్పఁజూతువని యెంతెంతోముదంబారి నా
కాంతున్ గా వలరారఁజేసిరి నినున్ గాదే మనోవల్లభా!
కోరినదెల్లఁ గోరినలుఁగూర్చుచు మోదమెలర్పఁగా మహా
దారులు నన్నుగన్నతలిదండ్రులు నాయెడ నెంతోప్రీతితో
నారసి దేశమంతటనునారసి ఆరసి యెట్టకేలకున్
గోరిరి నిన్ను నావతిగఁగూర్చుటకై కద! ప్రాణవల్లభా!
హరిచింతారతిలేదు దుర్విషమచింతాప క్రియేగాని యీ
కరణిన్ జేయఁగ నేలొకో! అకట! నీగాంధీర్యమేమాయెనో
చిరకాలంబొకరీతిసే గడచునే చిత్రంబుకాదే! యహా!
మరువంబోకుము చిన్ననాటివలపుల్ మాటల్ వినోదానభుల్.
నామనముం గనుంగొనక నాయెడ నక్కటికంబొకింతయున్
నీమనమంధునెంచక యనేకవిధంబుల నేడుపించి పెన్
బాములఁద్రోసిపుచ్చితివి పాపనిస్సైతముఁజూడవైతివే
నేమియొనర్పఁగలను? ఏమియొనర్పిన నేమికార్యమా?
నాయపరాధమేమి? నను నల్లరిలో నగుఁబాటుసేసి నన్
బాయఁగనేల? రూపమున బాగుగలేనో? గుణంబుచాలదో?
ప్రాయముతక్కువో? మఱిప్రపంచమెఱుంగనో? యేమికారణం
బో? యిటులేలజేసెదవు? పో, తగునా? యిటుజేయఁజెల్లునా?

కాని యెన్నాళ్ళుచేసెదో గాంచుదాన
ధనమదంబును ప్రాయమదంబునుడుగ

రాకమానపు నినుఁజేరనీకపోను!
నీవు నాప్రాణరత్నమై నెగడుకతన.

దుఃఖమయ ప్రపంచము

తుమ్మల సల్లి వేంకట సీతారామా రావు గారు

శాంత ఏకాకిని. పుత్రరత్నముకూడా నియోగానల
మునకు ఆహుతిఅయినాడు. జారిపోయిన రత్నాన్ని
పరేగ్రహించుటకు బాష్పమాలలు ఎదురుచుస్తూఉన్నవి.

అగ్రవీధిలో తారలు మిలమిలలాడుతూ యున్నవి.
శయనమందిరములోని జ్యోతి కాంతివిహీనమైనది.

ఆమె ఒంటరిగ శయ్యపై కూర్చున్నది.

‘అమ్మా! అమ్మా!’ అని ఒక పెద్దకేక.

శాంతశరీరము కంపించినది. నాలుగునైపులు ఆత్ర
ముతో పరిశీలించినది. కాని అంతానిశ్శబ్దము.

ఎవరిది ఆపిలుపు? అదేస్వరము. అదేధ్వని.

సాంసుర దేహచ్ఛాయ, జ్ఞానాన్రపూరితమైన కనుగవ
బాబు అంత్యవరణము అన్న ఒక్కమారుగ ఆమె కంటి
ముందు మెరిసినవి.

గదిలెలుపు చప్పుడైనది.

‘బాబూ! వచ్చేవా?’ అని ఒక పెద్దనిట్టూర్పు విడి
చింది శాంత.

వచ్చిరానిమాటలలో! ‘పిన్నీ! యిక్కలున్నావే?’
అంటూ సూరి లోపలికివచ్చేడు.

తత్తరవాటుతో లేచి, అతణ్ణి కాగలించుకొని, తన
కన్నీటితో సూరి శరస్సును అభిషేకముచేసినది. ఊపిరి
సలుపక ఉక్కిరిబిక్కిరిఅయి విడిపించుకొని ‘అన్నయ్య
ఏడీ? నేను ఆలుకోవొద్దూ’ అన్నాడు సూరి. శాంత
నిరుత్తరయైనది. తిరిగిదుఃఖము పొంగివచ్చినది.

‘సువ్వు ఏలుతావే? నాకు బయం వేస్తాంది.
నేవెల్తున్నా!’ అని సూరి వెళ్లేడు.

వాయుచలనమునకు సన్ననిదివ్వె ఆరిపోయినది.

బాహ్యంభ్యంతరములు అంధీకృతములై నవి.

హేమంత ఋతువు

నాగలింగమ్ వేంకటేశ్వర్లు గారు

మార్గశీర శ్రవణమాసములు హేమంతఋతువు. ఇది వివర్ణకాలమునందలి కడపటిఋతువు. ఈఋతువులో దక్షిణాయనకాల ముంలేమగును. శ్రావణమాసము మొదలు శ్రవణమాసాంతమువరకును నుండు దక్షిణాయనకాల మారుమాసములయందును సూర్యుడు క్రమక్రమముగా తనమార్గమున దక్షిణభాగమునకు దిగుచుండును. అప్పుడు కాలస్వభావాదులవలనను మేఘములపైనుండి నీచెడి చల్లనిపిల్లతెమ్మెరలవలనను వర్షమువలనను సూర్యుని లైక్ష్మ్యకిరణప్రశాపము సన్నగిలుచుండును.

జగమంతయు మేఘజలములచే పరిభ్రుతమై ఆదానతాపమారియుండును. వాయువులు చల్లనిచై రూక్షములుకాక యుండును. ఆమకూల్యమునుబట్టి చంద్రుడు బలవంతుడై చల్లనికిరణసంచయమును వ్యాపింపఁ జేయుచు జగంబుల కాప్యాయన మొనర్చుచుండును. అందుచే జగమంతయు నీయాయనమున సౌమ్యమై యుండును. ఇట్టి దక్షిణాయనమందలి వర్షాశరద్ధేమంతఋతువులు మూటియందును క్రమముగా సౌమ్యములగు ఆఘ, లవణ, మధురరసములకు బలముకలుగును. జీవజాలమునకంతకును క్రమక్రమముగా బలము కలుగుచుండును.

ఈమాడు ఋతువులయందును క్రమముగా ఓషధీద్రవ్యములన్నియు మొలకలెత్తి పెరిగి పరిణతములై పారవంతములై యుండును. బలమగునాహారము సమృద్ధిగ దొరకుచుండుటచే వానినితని కాకాదజంతువులన్నియు బలిసియుండును. అట్టివానిని తినుటచే మాంసాదములును బలిష్ఠములై యుండును. అందుచే నిప్పుడు ప్రాణి సంచయమంతయు బలముకలిగి యొప్పారుచుండును. అందు తుదిదగు నీహేమంతమున వివర్ణధర్మములు సంపూర్ణములై యుండును.

హేమంతఋతువున ఉత్తరదిక్కునుండి ఒడ్డులవలకు లెత్తింపుచు చలిగాలివీచుచుండును. సూర్యుడు ఏజారముచే పరీవృతుడై గౌరవర్ణుడై యుండును. భాగమంచును, ధూళియు వ్యాప్తమైయుండుటచే నాశముఖములు కలుషితకృతములై యుండును. జలాశయములపై మంచు దట్టముగ వల్లుకొనియుండును. కాకులు, ఖడ్గమృగములు, ఎనుములు, గొట్టెలు, వీనుగులు, చందులును నిట్టిజంతుసంతాపములన్నియు బలిసి పొగఁ జెక్కియుండును. వానావిధములగు నూత్నసస్యములు ఫలించియుండును. జలములు స్నిగ్ధములై బలముగలిగి శుద్ధములై యుండును. పశువులు ఈనిబలిసి పుష్కలముగా పాడినొసంగుచుండును. లొద్దుగ, ప్రేంకణ, శున్నాగము నను నిట్టివృక్షజాతులు పుష్పించి చూపదుల కమంతావందసంధానములై తనతృప్తి. ఇవిధమున నీఋతువున జీవజాలము పాడివంటలయనిసి యాపందవరందము చూచుకొనుచు బలమును, తుష్టిని, పుష్టిని పొందుచు సుఖసంతోషపాగరంబున తనివితీర నోలలాడుచుండును.

మిగులబలముకలిగి నూత్నములుగ పండియుండు కాలిమంజురలును కాకములును ఆహారముగను కాలస్వభావమునుబట్టి స్నిగ్ధములుగను, గురువులుగనునుండు జలములను పానీయములుగను నుపయోగించుకొనుచుండుటవలనను, దేహము మంచుతోగూడిన గాలిచే ఉపస్థంభితమై (మురిగి) యుండుటచేతను, సూర్యుని కిరణములు మందప్రసారములై యుండుటచేతను, స్నేహము శైత్యము గురుత్వము ఉపశేషము మున్నగుగుణము లేర్పడుటవలనను, అట్టిగుణములును స్వభావమును కలిగినకఫము మనుష్యులదేహముల చేరుకొని ఈఋతువున చయమునందును. శరద్ధిశుభ్రమ సూర్యుని లైక్ష్మ్యకిరణప్రసారముచే ప్రకోపమునందిన పిత్త మీఋతువున తన గుణములకు ప్రతికూలముగ శీతలమువలన నుపశమమునందుచుండును. వర్షర్తువున ప్రకోపమునందిన వాతము

శరద్వతువున నుపశమమునందుట కారంభించి యిప్పుడు తగ్గి అన్యదోషములమై యుండును. ఇట్టియుతువున కఫము చయమునందును. పిత్తము శమమునందును. వాతము బలమైయుండును.

వైశిష్ట్యబడినట్లు స్వయాచన్యభావములకు లిగి తనరారుచుండు నీకాలమున నుంచుచేదలనై పీచు చుండు ఉత్తరపుగాలిచే దేహులదేహంబులయందలి రోమకూపములును స్రోతోహర్షములును నిరోధింపబడి యుండుటచే వెలుపలకు స్రవించుజాలక శరీరోష్ణము శరీరములోపలనే పిండితమై ప్రబల్బిల్లుచుండుటచేతను కాలస్వభావముచే బలఘ్నకలిగియుండు దేహములయందు తానును బలవంతమై యుండుటచేతను జకరాగ్ని ప్రబలమై పరిమితినిబట్టియు, గూఢమునుబట్టియు గురువులై యుండు వాహరములనుగూడ తీరముచేయ నవర్థమై యుండును. అట్టిజకరాగ్నికి తగువాహరములభింపకున్నచో అది శారీరకమగు రసధాతువును ఇగిర్చి త్రయము నందించును. అంతట రసక్షయముచే శూన్యమై యుండు శారీరకవాడులయందు వాతముచేరుకొనును. అట్లు చేరుకొన్న వాతము శీతమువలన ప్రకుపితమగును. ఇట్లు ప్రకుపితమైనవాతము పిత్తమునుచేరి శరీరమున వాత పిత్తసంబంధమైన వికారములను కలిగించుచు చెరుపుచేయును. అందుచే నీయుతువున జకరాగ్నికి తగు బలమగు వాహరము నుపయోగింపదగును. ఈయుతువున స్నిగ్ధములును, ప్వాదువులును (తీయనివి,) అస్థుములును (పులుపువి,) లవణములును (ఉప్పునివి) వగు వాహరముల నుపయోగింపవలయును. కఫవయము తగ్గించుటకై తిక్తములును (చేదుకలవి.) కటువులును (కారమైనవి,) క్షౌరములును, ఉష్ణములునునగువానినిగూడ భుజింపవలదగునని కొందరియాశయము.

బలమును కలుగజేయు మాత్మకాలిధాన్యములను, గోధుమలను, మినుములను, నూవులను, అన్నివిధములకూరల వాహరమున నుపయోగింపవచ్చును. గోధుమపిండి మున్నగువానిచేచేయబడిన భక్ష్యములను భుజింపవచ్చును. శౌదకములు, ఆనూపములు, విలేశములు, ప్రసహములు అనుజీవజాలములోని బలిపియుండు మృగములయొక్క మాంసముల భుజింపదగును. పాలు, పెరుగు, నేయి, మీగడ, వెన్న మున్నగు తీర వికృతులును, పంచదార తైలముమున్నగు ఇత్తువికృతులును యధేష్టముగా భుజింపవచ్చును.

పవనాతులయొక్కయు, పాదిజాతులయొక్కయు మాంసములనుగూడ భుజింపవచ్చునని కొందరి యాశయము. ముఖోష్ణముగు నుదకమును పానముగ నుపయోగింపవలయును. మదిరము, శీధువు అను సంధాన జాతికి చేరినవద్యముల నుపయోగింపవచ్చును. పస (శుద్ధమాంసవ్యయస్నేహసాపసా పరిశీర్తితా—శుద్ధమాంసమునందలి స్నేహము) నుపయోగించుట యుక్తము.

ఈదివసములలో రాత్రిప్రాద్దు ఎక్కువయగుటచేతను జకరాగ్ని బలమైయుండుటచేతను వాచశ్యకాల్యములను, శీఘ్రముగా ముగించుకొని పెండలకడనే అన్నమును భుజింపవలసియుండును. వాతపిత్తహరములగు పిద్ధతైలములను తలపను శరీరమునకు లాగుగావలయుకొని బట్టిలుమంగగ్ధముమున్నగు వారిచే ఒడ్డలు నలిపించుకొనదగును. పాదాఘాతముల (నేర్పరులగువారు కొందరు కాళ్ళలో నయుత్తితో త్రొక్కుచు శరీరమును నలుపుదురు. ఈపద్ధతి ఉత్తరహిందూస్థానమున సర్వధికముగను మసప్రాంతముల వల్లముగను వాడుకలోనున్నది. దీనికే పాదాఘాతమని పేరు)ను జరిపించుకొనవలయును. తైలములంబుకొని కేంతాక స్వేదమునుగాని కుంభి స్వేదమునుగాని జరిపించవలెను. నూర్యాలేపమున కూరుచుండియైనను స్వేదమును జరిగించవచ్చును. పిమ్మట నగరువస్తువులతో తోమి జిడ్డుపోగొట్టుకొని ముఖోష్ణదకమున స్నానమాచరించి అగరు కుంకుమలగంధము మేసలదికొని అగరు, సాంబ్రాణిధూపముల పొగవేసుకొనవలెను. ప్రయాణములయందును, కూర్చుండునపుడును, శయనమునను వేడిగామండునట్లు చూచుకొనవలయును. రత్నకంబళ్లు, కాలువలు మున్నగు ఉన్నిగుడ్డలను ధరించుటకును కప్పుకొనుటకును నుపయోగింపవలయును. ఇట్టివస్త్రములచే కష్టబడియుండు శయ్యలపైనను

గర్భగృహములయందును భూగృహములయందును కుంభట్లు యున్నగువానిచే నెచ్చగమండునట్లును చేసికొనవలయును.

కుంటలన్నియునుండి చేతికిరచ్చుటవలనను, ధనుర్మాసమును సంక్రాంతిపండుగలోనాలు నగుటచేతను ఆంధ్రా వీధిపవనులను మిగులవనంపముతో గడపెదరు. వారివారి కుచితముగురీతిని భోగములనుభవించెదరు.

మాగ్గతిగర్భధృష్టిముకు శోరలపున్నమయని పేరు. ఆవాటికి మృత్యుదేవత స్వీయసహృదకపాలమాలా పరికల్పితంబగు పునుకమ్మలంధరించి చూపరులకు గభీరంబగు ముఖగవ్వారంబున కరాళంబులగుశోరలు చెలువడ నట్టహాసంబోనదప్పురు సంచరింపుచుండుననియు శాంధ్యులయందొకనమ్మికకలదు. అందుచే నీశోరల పున్నమయందు నేరోగమువచ్చినను నతిభయము చూపుచుండురు. శోరలపున్నమరోజులలోకలిగిన వ్యాధికి తిరుగుఉండదని వారివమ్మిక. “కార్తికస్యాంతిమనక్షత్ర మాగ్గతిర్నవ్యపాతిమః యమదంష్ట్రా సమాఖ్యాతా అల్పాశీతత్రశీవతి”అని చెప్పుచు వాగ్మటాచార్యుడుమాడ ఈదినములకు యమదంష్ట్రాయను నామంబోనర్పి యిది మృత్యుప్రదములని నమ్మతీరించి యావిషయమున శాంధ్రాశయమున వైకకంక్యము నగుచుచున్నాడు. “కార్తికస్యదివాన్యష్టాష్టపాగ్రయణస్యచ, యమదంష్ట్రాసమాఖ్యాతా స్వల్పభుక్తిహీనశీవతి”యని కాఞ్చకధరాచార్యుడు యావిషయమును చెప్పుచు పరువైదుదిసములుమాత్రము శోరలపున్నమరోజులని వియమించెను. ఇవ్విగమున నీవిషయములద ర్తవృత్తితో పరిశీలించి ఉచితరీతివనున ర్తించి మఖించుట ముఖ్యక ర్తవ్యము.

చంపకపుష్పము

హరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు

అమ్మ! యేను చంపకపుష్ప మగుదునేని పచ్చనగు చెట్టుకొమ్మ పై భాగమునను అదటుగాలికి నూగుచు నట్టుల్లిట్లు సంతసంబుచ నాట్యంబు నల్పులేరిని కనుగొనగ గల్గెదొక్కొ నన్దనగగోరి ‘ముద్దుబిడ్డడ! యెటకేపు పోయిలేయ్య’ అనుచుబిల్చెను. నేను మారాడకుండ నాదురేకులనన్నింటి నాల్గుదెసల పరచియాడుచునపుడు మెరయుచుండు, నీవున్నానంబొనర్చి విసీలకుంత లములు భుజములపై బడి ప్రమదమెసగ ప్రాథనాగేహమునకు నీబాటనేగు లేరిని నావాసననుసీపు తనివిగనెదు కానియది నాదియని నీవుకనుగొనంగ జాలవు. మరొక్కవేళ భోజనముచేసి

వీధిపై న గవాక్షంబు వెనుకగూరు చుండి రామాయణంబీపు నిండుమతిని జయపులేరి చంపకమునీడ జననినీదు కురులపై నను సొగసైన యొరపుపై న బడగ నాచిన్నినీడ నీపతిత పుస్తకమున నాపుటయందున గానబడెడు కాని యానీడ నీకుట్టవానిదనుచు నెరుగజాలవు దినభాగ మరుగువేళ గాఢమగుచీకట్లులు బయల్ గ్రమ్మినపుడు చేతనొక దివ్వెవెలుగ నీచెంతనున్న పసులకొట్టాన కీవేగు పనియెరింగి నేలపై బడి మరల వీవిమపుగనుచు ‘అమ్మ నాకొక కథచెప్పవా’ అటన్న ‘చిలిపిసిల్లడ యెటనుండికీరి’లనెదు ‘నేనుచెప్పను పో’అందు నిశ్చయముగ.

—రవీంద్రుని ‘చంద్రవంక’ నుండి.

వ్రాయడం

జనమంచి కామేశ్వరరావుగారు

అమ్మా! నువ్వు నాన్న ఎన్నోపుస్తకాలు వ్రాస్తారంటావు; కాని ఏమిటి! ఆయన వ్రాసింది ఒక్కపిప్పరై నా నాకర్థంకాదు?

పోసి! ఆయన సాయంకాలమంతా కూర్చుని నీకేకోచదివి వినిపిస్తున్నారు గదా! నిజంగాచెప్పు నీకేమైనా అర్థమయిందేమో!

అమ్మా! నువ్వు మాకెంచక్కని కథల్చెప్పుగలవుగదా! నాకాశ్చర్యం వేస్తుంది నాన్నెందుకల్లా వ్రాయగూడదు? చెప్పు.

అయితే నాన్న కెప్పుడూ వాళ్లమ్మ కథలుచెప్పలేదేమిట!-రాక్షసుల గురించి, దేవతలగురించి, రాజకుమార్తెలగురించిని.

లేకపోతే, ఆయన విన్నవన్నీ మరచిపోయినారా ఏమిట?

తరచు ఆయనన్నానానికి ఆలస్యంగాలేస్తే నువ్వెళ్ళి వందసార్లు కేకెయ్యాలి. పైగా ఆయనకోసం వంటచల్లారిపోకుండా పోయ్యిదగ్గర పెట్టుంచుకుకూర్చుంటావు. కాని ఆయన అల్లాగే వ్రాసుకుంటూ నీమాటేమరుస్తారు.

ఓహో! చూస్తూంటే నాన్నకస్తమానమూ పుస్తకాలు వ్రాయడమే ఆటలాడుంది.

నేనెప్పుడై నా నాన్న గదిలోకి ఆడుకోడానికి వెళ్లే నువ్వు నావెనకాలేవచ్చి “అరేయ్! అల్లరిబాబా! ఇల్లారా” అని పిలుస్తావు.

నేను పివరంత గొట్టుచేయడం సరి, నువ్వు “నాన్న పనిచేసుకుంటున్నారు. కనబడుతోందా?” అంటావు.

ఏమిట? నాన్న కూనేరారో? బాగానేవుంది. అస్తమానం అదే వ్రాయడం వ్రాయడం? నేనొకసారి నాన్న కలమేనా పెన్నిలేనా తీసుకోని నాన్న పుస్తకంమీద ఆయన వ్రాసినట్టే అఆ, ఇఈ, ఉఊ-లు వ్రాస్తే నామీదసీకలత కోపమెందుకే? అమ్మా! నాన్న కూర్చుని వ్రాసుకుంటూంటే నువ్వొక్కమాటేనా ఆడవు.

నాన్న అల్లాకూర్చుని బొత్తులుకొద్దీ కాగితాలు పాడుచేస్తూంటే అమ్మా! నువ్వు చూడనట్టే ఊరుకుంటావేమే!

నేనుగనక ఒక్క కాగితం పడవచేసుకుందామని తీస్తే సరి నువ్వు “అరేయ్! అబ్బాయీ నువ్వు నన్నంత వేగిస్తున్నావురా! ఎందుకుతీశావురా! ఆకాగితం” అంటావు. నాన్న అల్లాకూర్చుని కాగిలింతరువాల కాగితం తీసికొని రైండువైపులా నల్లగాపిచ్చితలుపెట్టి పాడుచేస్తూన్నా నువ్వుకిమ్మనవు. —రవీంద్రుడు.

౧

సువర్ణ డిప్యూటీ కలెక్టరుగారికూతురు. చాలా మరుకెంది. సార్థక నాను. పృథ్వీవైర్యుల్యం, శరీర సౌందర్యం, మేలిమిగుడ్డలు ఇట్లాంటివి అలంకారానికి అర్హమైనవివిస్తూన్నాయి. చుట్టూపక్కల యిళ్ళ వాళ్ళు “సువర్ణ చూడు ఎంతమంచికో” అని తమ పిల్లలకి అదర్శంగా చూపుతూండేవాళ్ళు.

సువర్ణకి బిరోయేటే పెళ్ళియింది. చక్కచా బాబా లాచ్చేయి, చుట్టాలంతావోచ్చేయి ఇంకా రకరకాల ఆస్తువులు చేమకున్నారు. ఇవన్నీ ఆపిల్లకొక పెద్ద పండగలాగా ఆర్గంజయాయి. ఇంతే.

కూతురిపెళ్ళయిన కొద్దిరోజులోనే డిప్యూటీ కలెక్టరుగారికి తమ వియ్యంతుడుగారివూరు బదిలీ అయింది. అక్కడ అల్లుడు తరచు తమయింటి కొస్తూండేవాడు. డిప్యూటీ కలెక్టరుగారు సువర్ణతో అతను తనకి బావవుతాడని చెప్పేరు. అంతచిన్నపిల్లకి మొగుడూ పెళ్ళాం ఇట్లాంటిమాటలు చెప్పి ఆమరంలేని సిగ్గుతెప్పించి ఆర్గంకాని గొడవలోముంచటం ఆయన తిష్టంలేదు. బావ తనకి భర్తగా అర్గంజయేలోగా ఏదోఒక సంబంధంవుందిచీరాలని ఇద్దరినీ పేపీతుల్ని వేసారు. యక్షవయస్సురాగానే యిద్దరినీ ఒకరికొకరిని తెలుపుదాంఅని ఉద్దేశ్యం. ఈఅభయంకారణంగా బావతో సువర్ణని చదువుగా ఆడుకోనిచ్చేవారు.

సువర్ణకి బావద్గిర ఆతిచమవు. బావయింట్లోకి రాగానే “బావాబావాపన్నీరుబావనిపట్టుకుతన్నీరు” అన్నపాటతో ఆహ్వానం. తరవాత ఆటలుపాటలూ, ఆస్తువచ్చుడు చదువుకునేవాళ్ళుగూడాను. అంటే బావ చదువుచెప్పేవాడన్నమాట.

౨

ఒకరోజున సువర్ణబడినించి వచ్చింది. అప్పటికే వాన్నగారు ఆఫీసుమంచివచ్చేరు. కాసేపటికి బావ కూడా వచ్చేడు. అప్పుడు మొహం యింతపొడుగు

వారణాశిరామలక్ష్మీనరసింహంగారు

చేసి సువర్ణ ఆది, “వాన్నా! వాన్నా! బావో, మరే, వాకు మొగుడవుతాట్ల! మొగుడూగిగుడూస్తూ, బల్లో అమ్మన్న, చిట్టి, సుందరం అంతా ‘ఒకమ్మాయి మొగుడుద్గిర చదువుకుంటోంది’ అని వుడికిస్తున్నారు వాన్నా. నేనివ్వశనించి బావవావనమే వుండను అట్లాఅయితే.”

“వాళ్ళకేం తెలుసు వాళ్ళతలకాయ. మొగుడేమిట్టి వాకు బావవుతాడు అనిచెప్ప. ఉడికిలటం ఎందుకూ ఉడికిలినకొద్దీ మరీవుడికిలిస్తారు.”

ఇంతలోనే అమ్మ ఇంట్లోంచి పనివాళ్ళా అక్కడి కొచ్చి “ఏం, అంటే యేమే నీదేంపోయింది. అవును గనకే ఆన్నారు. మొగుడైతేనేం ఇంతలోనే ఆడుకోవొచ్చు మరేంభరవాలా.”

“చూశావు వాన్నా! అవునుగనకే ఆన్నారుటా! అమ్మ అంటోంది” అని కోపంవొచ్చి కొంచెంనీళ్ళు కార్చింది ఆమాయికపు కళ్ళవెంట.

“ఏమిటంట ఆదినీకు ఊపెప్పుతూన్న కొద్దీను. సువర్ణం! నీకందుకు నువ్వుకల్లి బావతో ఆడుకో అమ్మా.”

సువర్ణ ఆడుకోవన్నది. కాసేపుండి బావ వల్లి పోయాడు.

... ..

చీకటిపడ్డది. అంతా ఆన్నారులిన్నారు. సువర్ణ భోంచేసిన కాస్సేపటిలోనే పడుకుని నిద్రపోయింది.

“నీకు చెప్పుతూన్న కొద్దీ ఏమిటది. ఎందుకూ దానికి మొగుడూ సింగివాదం ఇట్లాంటివేనీ చెప్పొద్దే అంటేను.”

“ఏమిటండీ అమాత్రం అన్నా తెలియక్కర్లా, దాందుంపతెగిపోయినతెర. ఇహ యిట్లాఅయితే పెద్ద దయాక అతనంటేయేనున్నా లక్ష్మం వుంటుందీ. అమాత్రంచెప్పకపోతే యెట్లా? అదుపూ అన్నాఅన్నా వుండాలా అక్కర్లేదా?”

“ఇప్పుడు చెప్పి లే మాత్రం యేడుస్తుంటా యేమిటి అడుపు. మా ఆమ్మ చచ్చింది అడుండగానే చెయ్యండి పెల్లె అని గోలచేసి పోయిందిలే నీ పోయి చడలేక చేశాను. లేకపోలే కూడక దానికి పెళ్ళేమిటి. చేశాం గదా పోనీ సమర్థించుకుందాం అంటే నీ నోటికి తాళం లేదాయ్.”

“అయ్యో తాళంలేకేం ఇదంతా తాళం చెయ్యటమే. అయినా నాకెందుకొచ్చింది. మియిష్టం వచ్చిపట్ట చేసుకోండి.”

3

“ఒకమ్మాయి మొగుడిదగ్గర చదువుకుంటోంది” అన్నార చిట్టివాళ్ళూ.

“మొగుడేమిటి బావంటేను. ఈ పాఠశాల రాఅంటే పంతులమ్మ గారితో చెప్పకపోలే అప్పడనండి.”

ఇది బడివసారాలో జరిగింది. సువర్ణ ఆహుటలంటూ వుండగా పంతులమ్మ గారట్లా వచ్చేరు. అంచాత చిట్టివాళ్ళకి వాళ్ళ నేడిపించేందుకు తావు దొరికింది కాదు. దొరుకున్నారు.

మధ్యాహ్నం. అంతా బడికొచ్చేరు చిట్టివాళ్ళూ. సువర్ణ అందరూను. సువర్ణ వాళ్ళ వంక మామూ ఆశ్చర్యం భయంకరమి అంది “చిట్టి! నీ మెళ్ళో గొలుసే మైందే? పారేసుకున్నావా?”

“లా. పూళ్ళో దొంగల భయంగా వుండితే ఆండు కని మా ఆమ్మ తీసి దాచేసింది. ఎవళ్ళమ్మాయివో ఎత్తుకు పోయిన గలు తీసుకుని పూరుబయట వదిలి పెట్టి వెళ్ళారుట గూడాను”

“ఆమ్మయ్యా! నగలకోసం పిల్లల్నెత్తుకు పోవడమా. నేను వాదండాతీసి తేలులో దాచేసు కుంటాను యింటి కళ్ళేవుడు.”

“ఏదండ!!”

“ఇది” అని మంగళమ్మాత్రం చూపించింది.

“ఛీఛీ! అదేమిటి మంగళమ్మాత్రాన్ని?”

“మంగళమ్మాత్రం ఏమిటి? దండనిదూసి దానికోసం వమ్మ కూడా యెత్తుకుపోతా లేమా దొంగలని భయం చేత దాచుకుంటానన్నాను.”

“అది సరేదే. మఱి మంగళమ్మాత్రాన్ని తియ్యచ్చా?”

సాయంకాలం. సువర్ణ బడినించి వచ్చింది. వచ్చే రావటంతోటి ఆమ్మ దగ్గరకి వెళ్లింది. ఆమ్మ లోపలి పాకెట్లో కూర్చుని జడవేసుకుంటూ పక్కింటావిడతో మాట్లాడుతోంది.

“అమ్మా! యీ కామలదండ తీసెయ్యవ్. దొంగలున్నారు పూళ్ళో, చిట్టి చెప్పింది. వాళ్ళమ్మ అందు కని రింగొలుసుతీసి దాచేసిందని.”

ఆమ్మ వినిపించుకోలా.

“ఏమే అమ్మా! తియ్యవులే”

ఆమ్మ వినిపించుకోలేదేదు.

ఇంతలోనే వాన్నగారు వచ్చేరు ఆఫీసునించి. సువర్ణ ఆయవదగ్గరకు వెళ్ళి “వాన్న! కదండతీసి దాచి పెట్టమవవు ఆమ్మని.”

ఆయనేదో ఆఫీసునంబంధపు ఆలోచనలో పుర ధ్యానంగా ఉండి “ఆమ్మ నడుగుపో” అన్నారు. సువర్ణ అమ్మ దగ్గరకొచ్చి మళ్ళీ గోలచేసింది.

“ఏమీలే మాట వినిపించుకోనీవేం. కాస్తేవుండు. ఒకటి మాయగోల” అని కమరుకున్నది ఆమ్మ.

సువర్ణ తన పుస్తకాలు దాచుకుని కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కుని మళ్ళీ అమ్మ దగ్గరకు వెళ్లింది. సువర్ణ కవ చడడంతోటే “మాటావరనియ్యవ్ మన్నావర నియ్యవ్. చెప్పు. ఏమిటి నీగోల?” అంది ఆమ్మ.

“కాదే అమ్మా! మఱి పూళ్ళో దొంగలున్నారులే. నగలకోసం పిల్లల్నెత్తుకుపోతున్నారుట. చిట్టితన మెళ్ళో గొలుసుతీసి వాళ్ళమ్మ చేత దాయించుకుంది. వాదండా కూడా దాచెయ్యి. వాకు భయం వేస్తోంది బడి కళ్ళ దానికి” అంటూ తన మంగళమ్మాత్రాన్ని పూడ దీసింది.

“ఛీ! పాడుపిల్లా, మంగళమూత్రం తీస్తున్నావేమిటి?” అని రెండుగట్టిగా చదివిందివీపుమీద. మువ్వ వీడిచింది. నాన్న గారదివిని “ఏమిటి దాన్నట్లా బాది చంపుతూన్నావు” అంటూ లోపలికొచ్చేరు.

“చూకారా? మీ పెంచటం, మంగళమూత్రాన్ని కాస్తా పూడదీసి అక్కర్లేపెట్టింది.”

“నానికేం తెలుసు పాపం.”

“ఇంకా యెట్లాచచ్చేది? చెప్పిలేచెప్పుకున్నావు అంటిరి. చెప్పకపోలే తెలియదాయెవంటిరి. చెప్పకపోలే యెట్లా తెలుస్తుంది. రేపు మకోలాగా గుండు చేయించుకు తిరుగుతానంటుంది. ఎందుకొచ్చింది. మెల్లిగా దాన్ని కిరస్తానట్లొక లిపితేగాని మీకునిద్దర చుట్టరు. ఇది ఒక పెంపక మేట?”

“మవ్వ అక్కడికి రెరమించు. నేను చెప్పుతానే చెప్పాలినిసవిధాన. అయినకాడికి బాదిలే తెలుస్తాయయివ్వి?”

మవర్లని ఓదార్చి తనలో పికారుతీసుకునివెళ్ళేరు డిప్యూటీకలెక్టరుగారు. త్రోవలో అదిమామూలుదండ గాదని, అందజేయుని బిళ్ళలాంటిదని, అది మెళ్ళో ఉన్నంతకాలం తన నేయితరగ్రహంఆవేశించవెట్లుస్తుందని నచ్చచెప్పేరు. అంతగాభయం అయితే బంట్లో తుని వెంటబెట్టి చంపుతాను బడికన్నారు.

౪

మవర్లకి బాస చదువుచెప్పేందుకుకాలం పాయంత్రం. “పానుంకాలంగూడా యేంచదువు? ఆడుకోనన్నా నివ్వరుదాన్ని పాపం. ఇట్లా అయితే పిల్ల యెల్లాకోలుకుంటుంది?” అంటూ తన అయిష్టాన్ని సూచిస్తూవుండేది మువ్వ నాయినమ్మ. నాన్నగారు గూడా అవునంటూండేవారు కాని మవర్ల బాసద్గిర చదువుకోటంతో ఆడుకోనిలోపం చుట్టివ్వటంలేదని ఊహిస్తున్నారు. ఇటు వాళ్ళచదువు బహుతమాసాగావుంటుంది. అత్తగారడుగుతూండేది అప్పడప్పుడు “బాగాచదువుతోందా? చదువు ఏమన్నా నొస్తోందా దానికి?” అని. “ఆ నొస్తూనేవుంది. పాఠాలు కొలుతలేకుండా జరుగుతున్నాయి” అనేవాడు.

బాసే నవ్వుకుంటూండేవాడు. “దాదాపు రెండు సంవత్సరాలవుతోంది మువర్లకి చదువుచెప్పటం మొదలుపెట్టి. ఏపుస్తకంలోనన్నాగాని చుట్టుమని పదిపేజీలన్నావడవలేదు. బలేచదువు” అని.

మువర్లకి మొగుడూపెళ్ళాం ఇట్లాంటి మాటలు విసటం అసహ్యంగావుండేది. ఏపుస్తకంలోనన్నాయివ్వి తటస్థించాయా ఇహ ఆపుస్తకం అక్కడికాదు. సాధారణంగా అన్నిపుస్తకాల్లోనూ వుంటాయియివ్వి. అందుకనే బాసకి వారంతోజాలు చుట్టింది మువర్లకోసం పెళ్లిమాటలులేని ఒక్కమంచి పుస్తకంఏరేటంచుకు.

ఆపుస్తకాలులేచ్చి చదివించేవాడు. ఒకకథలో ఒకలీడమునలిది. రాత్రివేళ చలిలోవొణుకుతోంది. అదిచూసి ఒకమజ్దూడు ఆముసలిదాన్ని ఇంట్లోకితీసుకు వెళ్ళి దానికాళ్లు కడిగి, తుడిచి, అన్నం పెట్టించి వదుకోజేకాడు. అది చదివినవ్వింది మువ్వ అదేమిటా అబ్బాయి అడుక్కులినేదానికాళ్లు చుట్టుకోడం అని. బాసకానవ్వు ఆర్చమైంది. “నవ్వుతావే? లీడదిచలిలో చచ్చిపోకుండా కాపాడేడు. మనంగూడా అట్లాగే చెయ్యొచ్చు. చెయ్యొచ్చేమిటి చెయ్యాలి. ఎవరన్నా డిక్టురేలియక పోతూవుంటే మనం వాళ్ళ నాడరించాలి—” అని ఇంకా యేమిటో చెప్పబోతూంటే మఱీ, మొన్ననే, ఎవరోఅబ్బాయే, పాపం అయితే గ్లుంటాయి, తప్పిపోయి యేడుస్తూ మాయంటి మందరనించిపోతూంటేను—

“గోపలికిఎత్తుకొచ్చి అన్నం పెట్టించేవా?”

“ఛీ”

“ఛీ! ఛీ యేమిటి. అట్లాంటప్పుడు, మఱీ, ఆఅబ్బాయి నల్లా వొడిరేస్తే ఏబళ్ళకిందన్నావడిలే.” ఇట్లాగేయేదో ఒకమాటమీద చిన్నచిన్న వుపన్యాసాలిస్తూండేవాడు. వీటితో చదువుసాగేదిగాదు. ఈవుపన్యాసాలనే పాఠాలని వాడుతూండేవాడు.

...

...

...

నిదోఒక సందర్భంలో ఒకరోజున “మంచిన్నేహితులు కావాలిసోనే ఒకళ్ళకోసం చొకళ్ళు తమ

ప్రాణాలుగూడా అర్పించుకుంటారు ఏమనివైనానరే
ప్రేమపల్ల చెయ్యగలుగుతారూ అనిచెప్పేడు.

“ప్రేమఅంటే”

“చెప్పుతా—నాకు కాసిని మందినీళ్ళు తెచ్చి
పెడతాన.”

నువ్వే చెప్పి మందినీళ్ళు తెచ్చి అక్కడపెట్టింది.

బాప నీళ్ళుతాగలే.

“తాగు—”

“అ, తాగుతా... ఈనీళ్ళెందుకు తెచ్చావ్?”

“నువ్వుతెమ్మన్నావుగా.”

“ఎలేమట్టుకు ఎందుకులేవాలి. లేకపోలే యేం
యింతలోనే?”

“మఱిసేకు కావాలిగా మందినీళ్ళు.”

“ప్రేమంటేఅదే. నేను చెప్పినవనిని చెయ్యకుండా
వుండనియ్యనిది అదేప్రేమ.”

తరవాత కొండుకోజాలకి. చదువుకుంటూ చదువు
కుంటూ “నేను రేపునాయనమ్మతో పూరికడుతాను.
మూడుకోజాలదాకారాను” అంది.

“నెక్కకపోలే యేం?”

“ఎలే వెళ్ళొద్దంటావా?”

“ఊ” అనిపూరికేసే, నవ్వుతూ అన్నాడు.

“నెక్కకులే?”

“పాపం, ఏం, ఇంతలోనే మార్చుకున్నావు?”

“పూరికేసే”

“అంటే?”

“అహ, కాదూ, మఱిమొన్న మవ్వు చెప్పాలి
అంచాతే.”

“అర్థంకాలా”

“ప్రేమచేత”

“పోనీరే వెళ్ళు”

“నిజంగాంటే పెడతాను.”

“నిజంగా”

“సరే విలేపెడతా”

అవును. ప్రేమచేలేమచర్ల పూరికెళ్ళవనగలిగింది.
ప్రేమచేలే నిజంగా నెక్కమంటే పెడతానన్నది.
లోకంలో అమలులోవుండేఅర్థంకా దిక్కడప్రేమకి.

డిప్యూటీకలెక్టరుగారు వీళ్ళిద్దరికీ స్నేహాన్ని కలప
దలుచుకున్నారు. ఆవుద్దేశ్యం యిట్లా సరేవేరింది.

గ

బాపకాపూళ్ళో చదువైపోయింది. ఎఫ్. ఎ. కి
చెన్నపట్నం వెళ్ళేడు. నువ్వరే కేమితోచేదిగాదు
బాగా అలవాటైన బాపతోటి చదువు మానవలసి
నప్పటినుంచి యేమిటో కొత్తగావుండేది. ఆడుకో
డానికి వుత్సాహంవుండదు. చదువుకోడానికి యిష్టం
వుండదు.

ఒకరోజు డిప్యూటీకలెక్టరుగారు భార్యతో
అన్నాడు “మన నువ్వరేని అడయార్ పంపుడూ” అని.

“అడయార్ పంపినానరే యేయేట్లోదింపినానరే.
ముందేచెప్పేమగా కిరవానలో కలవమని. అంతే.
నాకెందుకివన్నీ. పిల్లనడవడంతో పాడవాలంటే అట్లా
చెయ్యండి.”

“అదిగాదు. అక్కడికెడితే వాళ్ళచదువు అటలూ
పాటలూ ఆధారణిగాని ఇహ యీ మొగుడూ పెళ్ళాం
ఈగోడేమీవుండదు. ఒక్కనాలుగు చేళ్ళుంచి లే
చాలు. గుజాలకిసిగ్గిత యేర్పడుతుంది.”

“ఈపెటకంయెవళ్ళు పెట్టారుబాబూ. ఇదివర
కెప్పుడూలేనే యీవుద్దేశ్యాలు.”

“పెటకంయేమిటి నీతలకాయ. ఒకళ్ళు చెప్పేదే
మంది యిందులో. బుద్ధిమాండ్యం వొరులుతూంటే
అవ్వే స్ఫురిస్తాయి.”

అడయారులో డిప్యూటీకలెక్టరుగారు తలచినట్లు
మొగుడూ పెళ్ళాం ఇట్లాంటివి వివరడవు. కాని
అవాతావరణంలోవుంటే అన్నిటి నిజరూపాలూ
తెలుస్తాయి. ఒకరుచెప్పనక్కర్లేదు.

నువ్వరే పదిహేనేళ్ళొచ్చాయి. జగత్తుయొక్క
అస్థిత్యానికి ప్రేమేమూలాధారం అనేపద్ధతిపిల్ల అయింది

నువ్వు, మనపార్శ్వతంలో భద్రమలైవున్న సామిత్రి మొదలైన చరిత్రతలకీవిశాలు బాగాచదువుకుంది. ఆందరూ చదువుకున్నట్టుగాదు. సామిత్రియొక్క సామిత్రిత్యాన్ని బాగా అర్థంచేసుకుంది. అంటే ప్రేమ సర్వంశయిఅని. ఈవిశ్వాసం నువ్వువృద్ధయంలో బాగానాటుకుంది.

...
...
...
నువర్ణ నిర్మలప్రేమమగూర్చి వ్యాసాలువ్రాసేది. స్కూలులో చిన్నచిన్న ఉ ప న్యా సా లు గూ డా యిచ్చేది. "లోకం 'పెళ్లి' అన్నదాన్ని సరిగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఆర్థం తెలుసుకుంటే మరి ఆ 'పెళ్లి' అన్నమాటని మనం మామూలుగావాడుకుంటూన్నట్టు చవక గావాడలేం. దాన్ని అవసరంగా ఆర్థం చేసుకొనడా వాడటం అంటే భయం వేస్తుంది గొప్పతీర్పడం చేస్తున్నాం అని. ఎంతమందో స్నేహితులుంటారు. అందరి ప్రేమూ మనకీ తెలియవు. వృద్ధయాలు రెండుకలసి న స్నేహితులకి ఒకరి ప్రేమతో వొకరికి అవసరంవుండదు. ష్యక్తి కి ప్రాధాన్యం. ప్రేమకి అది లేదు. పెళ్లి అంటే ఒక శక్తికొక శక్తి కావలిస్తే వలయుచున్నోగల ఎన్నటికి విరగని స్నేహ సంబంధం. ఇట్లాంటి ప్రేమ సంబంధం లోకబదితం చెయ్యటానికి పెట్టింది పెళ్లి అన్న ఆచారం. కాని యీ ఆచార సంబంధి అయిన కర్మ కాండమూలాన యేర్పడేది కాదు ఆ ఆవిచ్చిన్న సంబంధం. ఒకరికొకరు ఆశ్రయత్నంగానే పెళ్ళియిపోతారు. ఆ 'కర్మ' కాదు పెళ్ళి చేసేది" అని చెప్పి దొక పారి స్కూలులో.

అప్పుడు ఎవరో అన్నారు "అట్లాంటి ప్రేమ ఇప్పుడున్నదా?" అని. దానికి చమత్కారంగా జవాబు చెప్పింది. "పూర్వంవుండేది. ఇప్పుడు లేదు. దాన్ని దేవతలు ఎత్తుకుపోయారు. మీరు చెడి రాక్షసతుల్యులవుతున్నారు. దేవసాధారణ అయిన ప్రేమని మీకు దొరకని స్నేహాక్షమలకీ అమృతం దొరకనిచ్చినట్టు" అని.

౬

ఎండాకాలం శిలవులు రాబోతున్నాయ్. అంటే ఫిబ్రవరిలో అన్నమాట. డిప్యూటీ కలెక్టరు గారు,

కూతురూ అల్లుడూ రాగానే కార్యంతల పెట్టి తల్లియత్నంలో వున్నారు.

...
...
...
నువర్ణ పని హేతుకోజాల్లో వొస్తుంది. పాదా విడిగావున్నారు డిప్యూటీ కలెక్టరు గారు, కుదిరంగం యెట్లా ఆడించడమా అని. నువర్ణకి తెలిసినా బావతన భర్త అని, తాను వాళ్ళిద్దరిని కూర్చుంటే లెయి చెప్పి మంగళ హారతితో తన సమర్థింపు నాటకం ముగించి తెరదించించుదాం అనుకున్నారు.

...
...
...
ఒకరోజున నువర్ణ దగ్గరించి ఒక కవచం వచ్చింది. పస్తున్నానని వ్రాసింది కామల్లునని కవచం చించేరు. అందులో ఒక ఇన్స్ట్రక్షన్ కాదుంది. నిర్విణ్ణుడైనాడు. మొహం కళాహీనం అయింది.

"నువ్వుకి, ఆర్. రామన్ కి 25-వ తారీఖున (అంటే రేపే) అడయారులో పెళ్ళిట" అన్నారు తలపంచి పెళ్ళాంతో.

"బింది! అనుకున్నంతా అయింది" అని గొల్లన యేడుస్తూ భర్తని అగతతిట్ట మొదలు పెట్టింది. పాపం ఆయన చేస్తారు. మొహం యిం లైపోయింది.

...
...
...
నలుగురు పెద్దమనుష్యుల్ని తీసుకుని మద్రాసు చేరేరు. వెంటనే మోటారులో అడయారు వెళ్ళేరు.

"శ్రుతిమించింది. రాగం కూడా ఆలపడ్డది. నువర్ణని మందలించడంకన్నా ఆ రామన్ సెరివో బతిమాలుకుంటే మంచిది" అని అందరు నిశ్చయించుకున్నారు. రామన్ అన్న ఆయన వ్రండేయింటికోసం భోగట్టా చేశారు. ఆయింట్లోకి వెళ్ళేరు. లోపల బావకనిపించేడు. "ఏం? రమణాయిక్కడున్నావు?"

"నువర్ణ పెళ్ళికి వచ్చేం. మీరూ అందుకే నా ఏమిటి? ఇదేమనకొచ్చింది. పెళ్ళి కూతురి గాల్లా కొంచెం దూరాన ఉంటుంది."

"అయితే రామన్ ముందాకొడుకేదీ? నీ బిట్టా దద్దిమ్మలాగు కూర్చున్నావేం నీదాగ నింకోడికిమ్మ."

“ఇండండి మామగారూ! ఇప్పుడేవస్తా. చెల్లె
కూతురు బయల్దేరినట్టుంది మేళాలు పెవపడుతున్నాయి
మహిళా కందగిరికొచ్చింది” అని లోపలికి వెళ్ళుతాడు.

“ఇంకా మామగారేమిటి? వెంగళిసం లేనిదివచ్చి
పడువా!”

...

వాకిట్లో మేళాలు గమిపిస్తున్న అలలడి వివపడు
తుంది. వీళ్ళంతా బయటికి పరుగునవచ్చేరు. ఈచే
గింపు వాకిట్లో ఆగింది. చుట్టూలో అక్కడి అడవిల్లులు
నడుస్తూంటే సువర్ణ ఖద్దరుచీరగట్టి శృంగారించుకుని
చేతులో పూలమాలతో ఇల్లు ప్రవేశించింది. వాన్నా

నిశ్చేణి

ఈధనుర్మాససౌభాగ్య మేమియేమి
ఇంతజీర్ణించుకొన్న నాహృదయమిపుడు
మానుపడ్డది మధురసంధ్యానిలంపు.
శీకరమ్ములనేని హాసంపకుండ.
ప్రకృతికాంతిల్లి మకరశోభనల పుచ్చ
పువ్వు లేతవెన్నెలల నవ్వుకొని ముద్ద
బంతిచేమంతిబంతుల పరువుచూచి
మోమువాంచి సుధాత్రపామూర్తియాయె.
ఎవరులేరేమినాకు నేనేవిముక్త
విరహసుషిరాస మోసిన తరళసయన

వటపత్రశాయి

వటపత్రశాయివై వనజేషగా! నీవు
అబ్ధిలోదేల కారణమదేమొ
అదిమహాలక్ష్మి హృదయసీమనుబాసి
యబ్ధిలోదేల కారణమదేమొ
భక్తవరదుండవు భక్తులబోద్రోలి
యబ్ధిలోదేల కారణమదేమొ

హాస్యా దిక్కుతోచక చిత్రప్రతిమలలాగునంచుని
పోయారు. లోపల ఖద్దరుధారియై పెళ్ళికొడుకు వెళ్లి
కూతుర్ని ఎదుర్కున్నాడు. ఒకరిమెళ్ళో ఒకరు
దండలుపేనుతున్నారు. “అనాటి పెళ్ళిమికథం
అయింది, యానాటిపెళ్ళి మాకథంఅయింది” అన్నది
సువర్ణ. వాన్నా అందరు దంపతుల నాకిర్యదించేరు.
పెళ్ళికొడుకువాచే. “సువర్ణ! ఈసంగతితెలిస్తే మన
వాళ్ళనందరినీ తీసుకుపోచ్చేవాణ్ణిగా. వాళ్ళూ అనం
దించేవాళ్లు.”

“మించిందేముంది. మనవూళ్లో దృఢీయంవివాహం
చేసుకుంటాం.”

సహదేవసూర్యప్రకాశరావుగారు

పాళికామధుమాలికాపదములొలయు
అసురసంజలో గొంతెత్తి అవసిపోతి.
మూగచెరవీడి ఎప్పుడు ప్రొద్దువోవు?
ఇన్ని నల్లనికన్నులు నన్ను చూచు
తెప్పవాలవు గ్రుడ్డులు ద్రిప్పకొనవు
వెలచిపోదునేమోయన్న బెడరులేదు.
అశతో రాగసూత్రమ్ము లల్లుకొనుచు
మొక్కవోయినలోకమ్ము పొంతబోక
తూర్పురేకలో నిట్టిపై త్రుల్చిపడుచు
కడలుబ్రాకగా నిశ్చేణి గట్టికొందు.

—‘వటపత్రశాయి’ పండి.

శ్రీమతి పోతావ్రగడరాజరత్నమ్మగారు

జగములబోషించి సక్కజేయుటమాని
యబ్ధిలోదేల కారణమదేమొ
అక్రతులకోసి, యథాంగివవలదిగిది
శంఖచక్రంబులన్ ద్రోచి జగమామటచి
యెంటి వటపత్రశాయివై యోగనిద్ర
యెడలుదెలియకయుంటకుయెద్దికలేమొ?

“బాబూ! విదేశవస్త్రములకొనవలదు” అను ఆబాలిక మృదువచనములు దుకాణపు గడప నెక్కబోవుచున్న ఛలనిని నిలువజేసినవి. ఆతడు తీక్షణదృష్టితో నాబాలిక ముఖమలమును వీక్షించెను. ఆతని చూపులబాచి అమాయకయగు నాబాలికచూపులు నీరసమయ్యెను. కృతాంజలియై ఆబాలిక తలవంచి ఆతనికడ్డముగా నిలబడెను.

ఆతడు క్రోధాంధుడయ్యెను. తక్షణ మాతడొక్క పెట్టున సుకుమారియగు నాబాలికను త్రోసివైచెను. ఆశ్చర్యపూరితకాబాలికక్రిందబడెను. తలపై గొప్పగాయము తగిలెను. రక్తముకాల్వగట్టి బట్టలనెల్ల తడిపివైచెను.

అప్పటికిని ఆబాలిక తనకుగల దేశభక్తి ప్రోత్సాహింప తటాలునలేచి ఆతనిముందటికిజని “అండ్రీ! నాప్రాణములుపోయిన పోనిమ్ము. విదేశవస్త్రములకొని దుర్భర యుద్ధాధా వీడితులై యున్న భారతసోదరసోదరీమణుల ప్రాణముల తీయకుము” అని ఆబాలిక యిక మాట్లాడ నేరక, తలపైని గాయపుబాధ అధికమగుటచే, ఆతని పాదములకడ్డముగ “వి..దేశ..తీయ...కు” మనుచు స్మృతివిహీనయై పడిపోయెను.

సోదరీ! నీదేశభక్తి నిరుపమానము. నిన్నుగన్న నీతల్లి భాగ్యమే భాగ్యము. నీవంటి సోదరీమణులవలననే సుమీ! యభివృద్ధిమైయున్న భారతనారీమణి గౌరవము దశ దిశల బ్రాకమొదలిడినది.

ఆంధ్రదేశమునకు శాశ్వత సేవ గావించి యుక్తతమానయక మార్జించిన ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ పవిత్రదేశము మఱదిపోయితిమి. కాననాధారములు ప్రవాదములు స్థానికచరిత్రాంశములు ఆధారము చేసికొని ఈపీఠకాంత చీవితమును సంగ్రహముగ నేని తెలిపికొన యత్నించెదము.

ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ చతుర్థవంశమున జనించెను. తండ్రి కొమరెనాయకుడు. తల్లి పేరు దనపేరు నొక్కటియ. తోబుట్టువు నూర్థనాయకుడు. తండ్రియు సహోదరుడును కాకతీయరుద్రదేవునియొద్ద సేనానాయకులుగా నుండి మహాత్తరప్రతిష్ఠ గడించిరి. పిరుడగు తండ్రి ఎఱ్ఱక్కసానికే జన్మతనముననే మాంకనాయకునితోబాటు సర్వవిద్యలు నేర్పించెను. బాల్యముననే విద్యావేకములచేత నేర్పించిన యీకవ్యము మహాకౌర్యకాలయు సత్యవ్రతుడును రుద్రదేవసామ్రాజ్యభారవాహుడును ఆమనగంటిపురాధిపతియు నగు చేత భూపాలుడు పెండ్లాడెను. ఈయుధయుల దాంపత్య మాదర్శప్రాయమై యుండెను. ఈయుద్దమదంపతులకు పీఠతత్త్వముని ప్రశంసగొన్న మల్లభూపల్లభుడు జనించెను. ఆనంతరము కాకతీయులకును దేవగిరిరాజులకు జరిగిన ఘోరసంగరములలో మహాదేవరాయలకుయున దండయాత్రకేగి చేతిరెడ్డి పీఠమరణము నొందెను. ఆదండవలదీక్షావంతురాలును విజ్ఞానశోభితయునగు ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ భర్తృమరణమునకుఁ జాల చింతించెను. సహగమనముజేయ నిష్ఠయుగనుండ బంధువులును గాకతీశ్వరుడును గొమారుని జూచుకొని పీఠకృత్యము మానుకొమ్మని బ్రతిమాలిరి. విధిలేక ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ కుమారునిచక్షువున ఆమనగంటిరాజ్యమును జరకాలము పాలించి దేశము మభిముగావించి యనేకధర్మకార్యము లొనర్చెను.

ఆమనగంటిరాజ్యము కాకతీయులకు సామంతరాజ్యము. చేతిరెడ్డి గతిండుమఱకు మూలధనము విస్తారముగ లేదు. ఆమన రుద్రదేవునికడ సేనానిగ నుంటచేతను మగనిచాలుననున్న పాధ్విగావను రాజకీయములలో ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ జోక్యము కలుగఁజేసికొన వీలు కలుగనందునను రాజ్యస్థితిగతులు కొంతకాలము కల్లోలముగనుండెను. మగఁడు గతింపుఁగ నే ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ రాజ్యమునకునచ్చి చేసిన పౌరకార్యములు చాలఁ గలవు. దుర్భిక్షమున కాటపుట్టుగనున్న తనరాజ్యమునఁ బెక్కుతెటాకములు నిర్మించెను. అందు లక్ష్మీసముద్రము, ఎఱకసముద్రము ప్రధానమైనవి. ఈరెంటికతన ప్రధానగ్రామములలో ట్టానుపేడ తొలంగెను. చిరకాలము నీరునిలుచుటకై తటాకగర్భముల పెంపొందించి జీవనదులనుండి కాలువలు బెట్టించెను. పలుతావులఁ జెలుపులు చేయించెను.

అంతతోబోక మనోహరశిల్పాభిరామములగు దేవళములను పిల్లలమఱ్ఱియును గ్రామమున నిర్మింపుఁజేసెను. అందలిశిల్పము చిరస్థియమైనది. ఆలయనిర్మాణమునఁ దానుస్వయముగాఁ బాల్గొని నేర్పొందినట్లుల రావించి సునిర్యముగ ఆదర్శరూపుముగ నుండునటులఁ గట్టించెను. అంతియగాక ఎఱకసముద్రమును తనపెరింటి తటాకముచును గూడ నొకదేవళము గట్టించెను.

పిల్లలమఱ్ఱి కై మిసీభారతమురచించిన పినపీఠభద్రుని నివాసస్థలము. పినపీఠనకంఠే బూర్వకాలముననే యీగ్రామమునకుఁ బ్రసిద్ధిగలదు. ఈప్రసిద్ధిస్థలమున ఎఱ్ఱక్కసానమ్మ కట్టించిన ఎఱకేశ్వరాలయము దర్శనీయము. ఆలయముచెంత విశేషవిశాలప్రదేశము గలదు. ఆవట భాటసారులకు విశ్రాంతిమందిరము, భక్తులకు మఠము, పూజారులకుఁ దనపేరటంగట్టించినయెఱకవరము దానముగావించెను. తమతల్లిపేరఁ బ్రతిష్ఠించిన ఎఱకేశ్వరదేవరకుఁ, దండ్రీకేరఁ బ్రతిష్ఠించిన కొమరేశ్వరునకుఁ, దాను బ్రతిష్ఠించిన త్రిపురాదేవికిఁ ఈపీఠమాత

నీరవసతుల నోసంగి సుప్రశస్తి గడించెను. మఱియొకమాటు భక్తులకోటకు మతమునట్టింది దానికి ఎఱక మతమని వామకరణము గావించెను.

ఎఱకసముద్రము క్రిందిభూమి నీయము కొంతవిభజించి సత్రము కాశ్యపముగ నడచుటకును సత్రమువ పంటచేయు బ్రాహ్మణులచేతనయనకును విద్యాధులకు అన్నపస్త్రములానింగుటకుఁ జరిపెందగ్గలో నీయపోయు వారివేరనములకు నోసంగి లెగిన కట్టడిగావించి తపధర్మములు కాశ్యపముగానడచుటకు గొప్పకాసనము సాతించెను. శ్రీ. శ. 1208 పంచత్వరమునఁ గాకతీయగణపతిదేవచక్రవర్తి జ్వరంగల్లురాజ్యము పాలించుకంటే నీధర్మ ప్రతిష్ఠాపనము జరిగెను. ఈధర్మములను తేర్కొను కాసనమునందు విస్తరించి ఎట్టక్కుసానమ్మ గణాప్రశంస గలదు. దానింబట్టిమాడ నీయము విద్యావివేకములందెగాక దైవధర్మక్షయందును త్యాగమునందుఁ జరిపాలన కాశలమునందును అసమానురాలని విశ్వసింపవచ్చును. ఆయను గణాప్రశంస కాసనస్లోకానుసారముగా నిట నుదాహరించు చున్నారము.

“ఎట్టక్కుసాని నడవడిచే లోకములన్నియుఁ బవిత్రములయ్యెను. ఆమె రూపు కనులపండువుగా నుండును. రంభాద్యపూజలకంటె నాయను సౌందర్యవతి. పాత్రవత్సమునం నీమె ఆరుంధరిని మించినది. అన్నిధర్మములకంటె బాత్రివత్సమె ఉత్తమధర్మమని యామె పాటించెను. జనులకు సంపత్తిదాయనిగను, ఆశ్రీతులకుఁ గల్పవృక్షముగను నీయమనుబ్రజలు భావించిరి.

ఎట్టక్కుసానమ్మ సందనవనమునకుఁ దీసిపోని ధర్మవనములను నెలకొల్పెను. సముద్రములవంటి చెఱువులఁ బ్రతిష్ఠించెను. కొండవంటి దేవళముల నెలకొల్పెను. అవియన్నియు నేలపాలంతిక విలువగల తోడవులు. సువర్ణమయములగు మందిరములు ధాన్యసమృద్ధిగల పొలములు శీరపంఠములగు గోవులను బ్రసిద్ధులగు విద్వాంసుల కీయను పలుమాటు దానముగావించెను. మృష్టాన్నములతో బ్రహ్మజ్ఞులకు పలుమాటు సంతర్పణములు జరిపి యశస్సు గడించెను.

ఎట్టక్కుసానమ్మ ముఖము సరస్వతీదేవికి నృత్యరంగస్థలము. ఆమె భూమికి మాలనాలంకారము. కవీంద్రు లాయను గుణగణమును గొనియాడు ప్రోతపాశకులు. నకలకళ లామెకుఁ గరరెలామలకములు. అనూయాపరుల కామె దూరపురాలు. విద్వాంసులకుఁ బెన్నిధి. కుమారుడు అగు మల్లనాయకుడు శాస్త్రు కాస్త్రువిదుడు. అతఁడు గణపతిదేవచక్రవర్తి రాజ్యకాలమున మిగులఁబ్రసిద్ధిపొందెను.”

ఎట్టక్కుసానమ్మయోగ్యత తేతాశచరిత్రమునం దభివర్ణింపబడినది. ఈతేతాశచరిత్రము ఈయను ధర్మగురూర్వి చరిత్రానుసారముగా వ్రాయఁబడిన ద్విపదకావ్యము. చరిత్రమున కనుకూలించు ఆత్మాగ్వాంశము లందు విశేషించి కలవు. ఎట్టక్కుసానమ్మ తపధర్మచేర తేతప్రాలము నగరము తపచేర ఎఱకచరము అనుగ్రామములు గట్టించి అందుఁ జాతుర్వర్ణ్యములకు సదుపాయములు గలిగించెను. మునియేటికాలుకలు దీసి తేటాకముల పృథ్విజేసెను. ప్రజలను గన్నబిడ్డలవలె భావించిన ఈయాంధ్రమాతనుగూర్చి చిత్రములగు కథలు లోకమున వ్యాపించెను. ఆకాలపుఁ గవు లీమెకు శంకరుడు జంగమనేషముతోఁ గనిపించెనని వ్రాసియున్నారు. మహాత్మ్యకోభితురాలని పేరొందిన ఎఱకసానమ్మ తపయశ్వర్యము జీవితము దేవళములకుఁ బ్రజలకు వినియోగించి ప్రజలను బుత్రుని విచారసాగరమునముంచి వార్ధకమునఁ బిల్లలమట్టిలోనె మరణించెను. ఎట్టక్కుసానమ్మ చేర నొకవిగ్రహమును తెక్కించి పౌరు లసంతరము త్రిపురాంబికాలయమునఁబ్రతిష్ఠించిరి. అసంతరము గొందుమాఁడుతరములవఱకు నీసాధ్వీ పాదుకొల్పిన ధర్మములన్నియు యథావిధిగ నెరవేరెను. దురదృష్టవశమున ఆంధ్రనగరమును మహమ్మదీయులు లోఁగొని యాలయవిధ్వంస మాచరించుటతో నిదియు

అంతరుప్రసాదము. ఇదుపాలుగవశత్వాదున పిల్లలమట్టిలో రాజ్యముపాలించుచున్న ఎట్టి పోతులెంక పునఃప్రతిష్ఠగావించి శిథిలములైన ధర్మములను ఉద్ధరణముగావించెను. అచిరకాలమున మఱల నాధర్మములు లుప్తము లైనవి.

ఎట్టిక్కసానమ్మ ధర్మములు (నిజమురాష్ట్రమున) నల్లకొండమండలమునఁగల సూర్యాపేటచెంతఁగల దోనపాడు, నామవరము, నాగులపాడు, పిల్లలమట్టి, రేతవోలు, ఎఱకవరము మున్నగు గ్రామములందు చేటికిని గోచరించుచున్నవి. ఈసాక్షిత్వము శివరాత్రియనకు అనాటియవనవిప్లవమునకు అశిథిలములు దార్కాణగా గోచరించుచున్నవి.

ఎట్టిక్కసానమ్మ కొన్ని గ్రంథములలో రెడ్డికాంతయని చెప్పబడినది. ఒకానొకయాధునికచరిత్రమున వెలమకాంతయని పేర్కొనబడినది. దేశకాలపాత్రము లెఱిగి చిరకాలము రాజ్యముపాలించి పరిపాలన చాతుర్యమున ప్రీతిలకు పేలుబంతియై కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యనిర్వహణమునకు శ్రీరుద్రమదేవీమహారాజ్ఞీకీ మార్గదర్శినియైన ఎట్టిక్కసానమ్మ సంపూర్ణతీవితచరిత్రము కాలచవాహమున కదురీది నిలుచుటచే ఇంతవఱకుని గ్రహించఁగలిగితిమి. పల్లవదాలలోఁ బ్రాణమునిలుపుకొన్న ఈయమచరిత్రము మాపరిశోధనఫలితముగ నేనాటికేని లభ్యముకాఁగలదను నాశతో నింతతో ముగించుచున్నారము.

శి శి ర మ హి మ

దినముఁబ్రాతస్నాన మొనరించుద్విజలకు
నగుకర్మలోపభయంబుకంటెఁ

బ్రాచిపనుల సేయలేదు కోడండ్రకా
నల్లవలని భయంబుకంటె

గడువులోఁ దూరమేఁగఁగనున్న చరులకు
నధిపుచేసొడవు భయంబుకంటెఁ

గర్వణంబొనరింపఁగడఁగు కాపుల కార
యమిఁబైరుచెమనన్ భయంబుకంటెఁ

గడిఁదియయ్యెసీతు ఖగమృగపశునర
ప్రముఖజుతువులకు పావకుండు

భాస్కరుండు ప్రజకుబంధువులై రి
శిశిరమహిమ వినుతి సేయవశమే?

“నీదుదర్శనమీకున్న నిలువగలదె?” శ్రీమతి ఎ. హేమలత గారు

చల్లనొప్పిగాడ్పులు పాగజొచ్చె
మినుకుమినుకనితారలు మింటమెరిసె

కోయి కోయని కోయిలకూయుచుండె
వెల్లజాబిల్లి వెన్నెలల్లుకొనియె;

లోకమంతయు మోహభిలోమునింగె;
అట్టియానందదాయమై నట్టివేళ

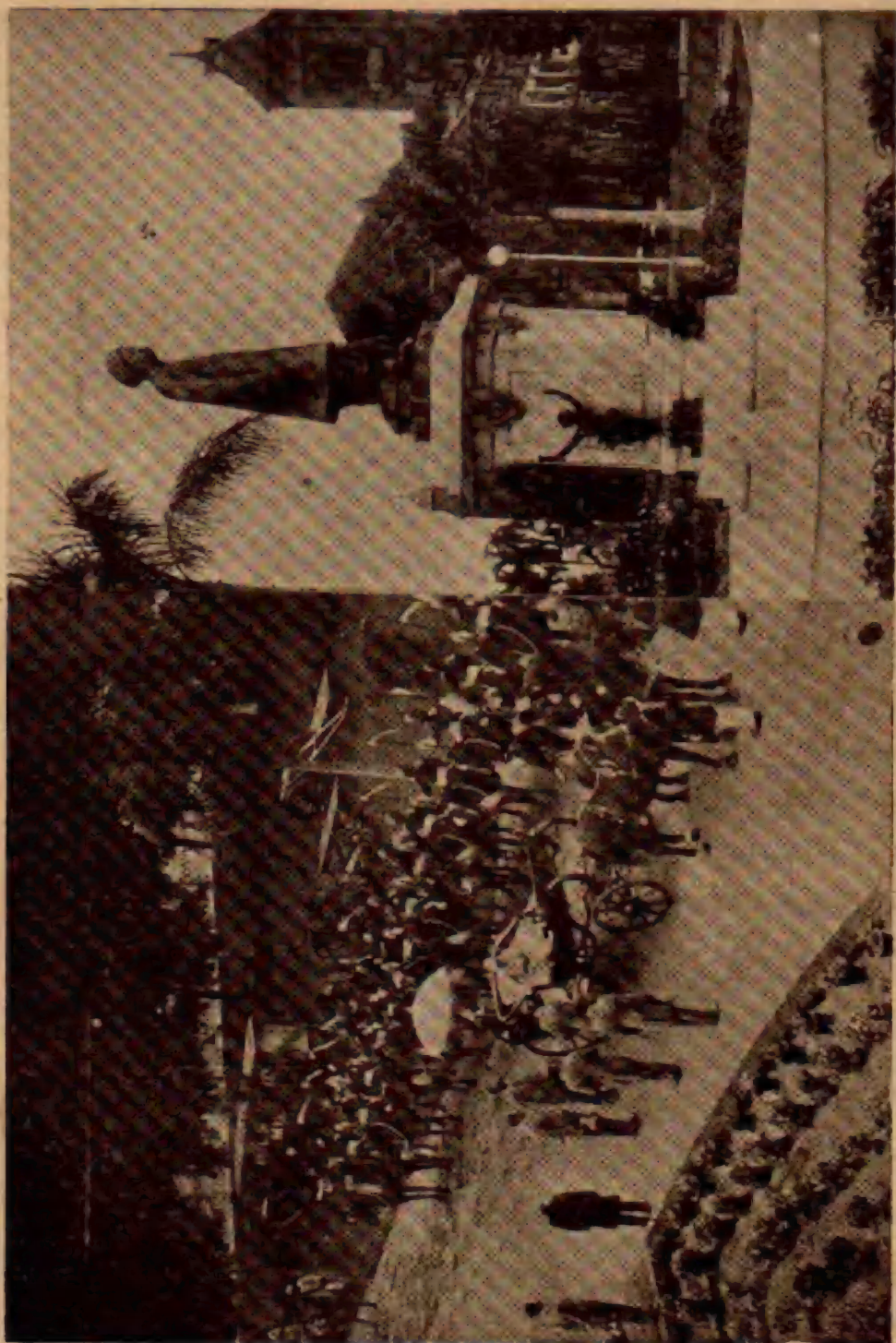
నట్టిప్రేమపూరితమైన యట్టివేళ
నట్టివలపుల పురిగొల్పునట్టివేళ

నీలమేఘంబులనుబోలు నీదుమేష
మెఱపులనుబోలు హారముమెఱయుచుండ

కారుచీకటాబోలు నీకచమునందు
పచ్చనొబ్బి పించము పొందిచూడ

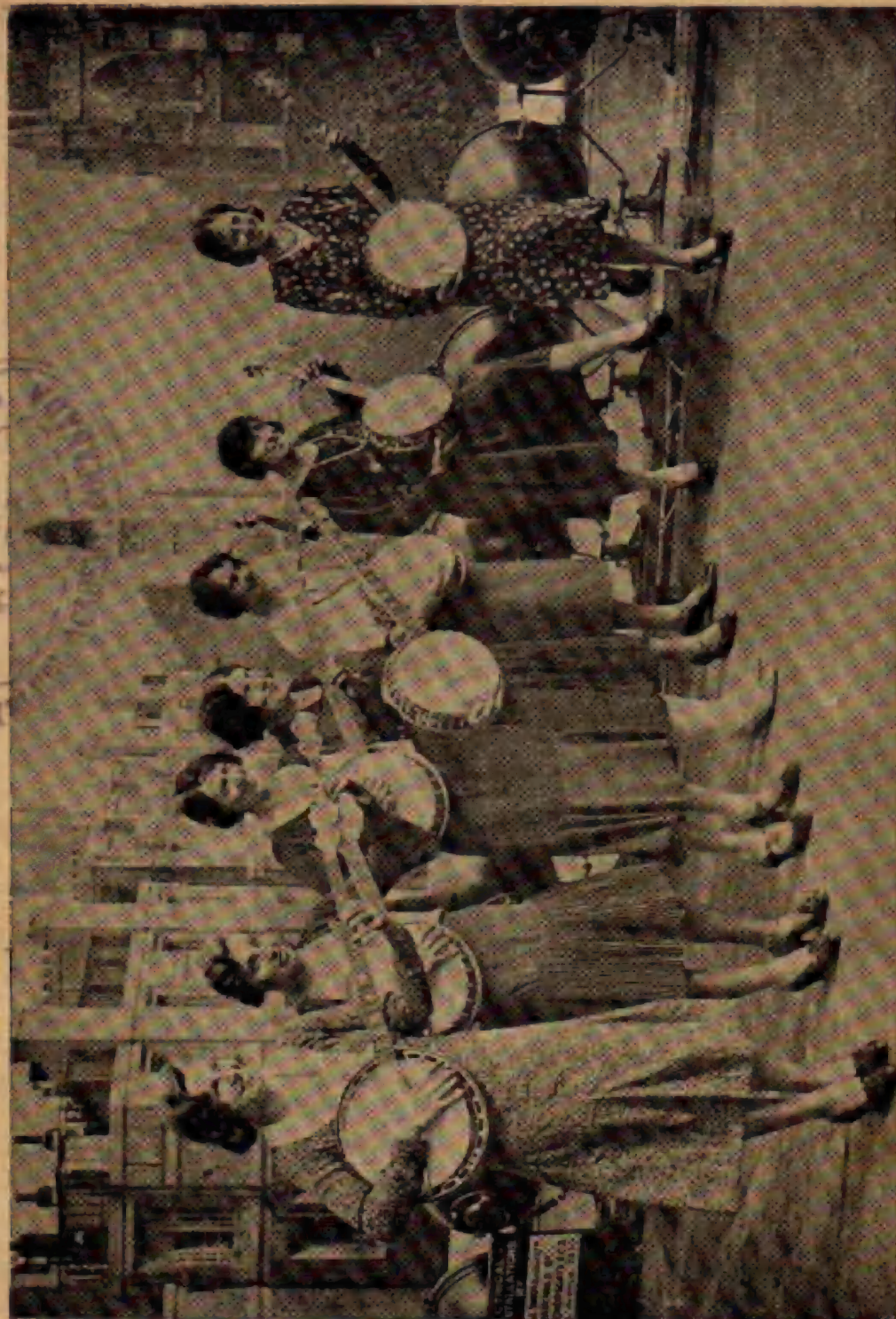
మురళికరమున ధగధగ మెఱయుచుండ
మోహవార్ధినిదేలు నీముదిలేకిపుడు

దిక్కునీవనినమ్మిన దీనకిపుడు
నీదుదర్శన మీకున్న నిలువగలదె?

శ్రీ కాన్యకరాణ్యచైత్యగారి శిలాచిగ్రహము: మద్రాసు కాన్యకరాణ్యచైత్యం.

పంకజ యువసులు శాంతో గాంధీ సమితి

గృహిణి

ఓలేటి సీతారామమూర్తిగారు

౧

ప్రబలనై దాఘమున నేల వాడినాలు
వల్లికను లీలఁ దొలకరిజల్లుభాతి
జీవితేశ్వరు ఖన్నహృత్సముఁగ్రోత్త
చెల్వమునుగూర్చుప్రణయవృష్టినిలతాంగి.

౨

సారులేనికారాకుల స్థానములను
జలుగుచివురులు ప్రకృతివృష్టించుపోల్కి
జీవితేశు హృద్యావ్యకులభావములను
జంపి హర్షంబునిడు నెరజాణ గృహిణి.

౩

గొనబుతఘ్నలుజల్లి చకోరమునకు
రక్తినించెడు కాముదీలక్ష్మివోలే
లేతిలేతిచూడ్కి వెన్నెలలీలఁబజిపి
హృదయపతికి నందనసాఖ్యమిడునునుదతి. తారులాడు వరూధిసీతరుణి గృహిణి.

౪

ఎడఁబిసానఁజరించెడు భృంగసఖునిఁ
దేనచేసేదదేర్చు ప్రమానమట్లు
నతతమోహన చుంబనామృతమొసంగి
జాయ యామోదపరవశుఁడేయువరుని.

౫

ఈగభీరపు సంస్మృతిసాగరమున
రక్తిఁబయనించు గేస్తువితానవాక;
తడబడక సాఖ్యతీరంబుదరికిఁద్రిప్పు
కలితసహ కారియైనచుక్కాణి గృహిణి.

౬

భవ్యగృహమేధి హృదయంబుపరుచపుజిగి
నందగించెడు నునుము త్రియంపుఁజప్ప;
హృద్యవవమోద ముక్తాభి సృష్టిచేయు
స్వాతిచిరుజల్లు స్నేహహాసార్ధిరుచులు.

౭

మృదులగుణసంపద యొకంచు కేనిలేని
మనుజుకణినాత్మయొక్కక్రోమ్మంచురాయి
ప్రణయమురులింది సోయగంబునరహించు
మృగవిలోచన యమృతదృక్కినకరంబు.

౮

భర్తృహృదయంబుమంచురా హనువులను
సారునించు హిమాలయసానుతలము;
ప్రాజ్యమోహనప్రేమవిపంచి మీటి
ప్రకృతిసాఖ్యమిడునునుదతి. తారులాడు వరూధిసీతరుణి గృహిణి.

౯

ప్రాణపతిజీవితంబు సాఖ్యాభలేఖ
ప్రాకులాడని నీరడభావంతవిభి;
విరతిలేక పదేపదే ప్రేమదీప్తి
మవ్వములోసంగు శంపాకుమారినుదతి.

౧౦

పురుషభావమ్ము భేదమేయెరుగనట్టి
కమ్రస్యత్యమనోజ్ఞ శిఖావళంబు;
కాంతసీలకనీనికాకాంతిచయము
లలితవిన్యాసభాసురజలదపటలి.

బుడబుక్కలవారు: కులకట్టు, శిక్షావిధానము

భాగవతుల యజ్ఞ వారాయణ శాస్త్రి గారు బి.ఏ.

అంధ్రదేశమున సంపదించుచుండు అనాగరికపు తెగలలో బుడబుక్కలవారు ఒక తెగ. వీరికి ఒక గ్రామము నివాసమనియుండదు. ఎల్లప్పుడును ఒక గ్రామమునుండి మరొక గ్రామమునకు స్రవ్యురమ ఊరి వెలుపలనుండు బయలులోనో పొలములలోనో నుడిపెలనేర్పరచుకొని తాత్కాలికముగ నివాసముందురు.

వీరలకు కుమ్మరులును, జంగములకు తేదితరులకువలెనే ఒక గురువుండును, ప్రస్తుతము గుంటూరుజిల్లాలో నుండువారలకు చేల్వోలులోనుండు శంభులింగమును నాతిడు గురువు. ఆగురువునకు మాడుసంవత్సరముల కొకతూరి పొయ్యికోకరూక చొప్పున నమూనాచేపియిచ్చెదరు. ఇది వారలిచ్చు గురుదక్షిణ. ఇట్లు నమూనా చేయుటకు ఆగురువు వారలలో ఒక పెద్ద నేర్పరచును. ఈ పెద్దతనము వారిశంకమునబట్టి పొంప్రదాయముగ వచ్చుచుండును. బుడబుక్కలవారిలో ఎక్కిలపాము సంధవించినను ఈ పెద్దకు తెలియజేతురు. ఇతను ఆకలపాములను పరిష్కరించుచుండును. వీనినే కులపెద్ద అందురు.

ఒక గ్రామములోనున్న బుడబుక్కలవారిలో ఇరువురికి ఒకతగాదా సంధవించినపుడు వారిలోనున్న నలుగురు ఒకచోటచేరి అతగాదాను విచారింతురు. విచారించి నేరస్థునకు తగినశిక్ష విధింతురు. ఇట్లు వారలలో వారే న్యాయమును విచారించుకొని తగవులపరిష్కారము చేసికొనెదరు. శిక్షితుడు తననేరము నొప్పుకొనక, చెల్లించువలసిన దునుములను చెల్లించుక నిర్దోషత్వమును వాదించుచో కుండపరీక్ష కొప్పుకొందువాడని అడుగుదురు. వాడు దోషమునన్నా ఒప్పుకొనవలయును లేదా కుండపరీక్షకై నా యియ్యకొనవలయును. కుండపరీక్షకు ఇయ్యకొనినపుడు కులపెద్దకు కబురుచేయుదురు. కులపెద్దవచ్చి కుండపరీక్షను సక్రమముగా జరిపి తగాదా పరిష్కారముచేయును.

కుండపరీక్షావిధానము ఈక్రిందివిధమున జరుగును. ఒకకలపాములో ప్రతివాది నేరస్థుడుగ నిరూపించ బడెనుకొనండి. అతడు తాను నిర్దోషిని బలముగ వాదించుచు నేరము నొప్పుకొననపుడు కులపెద్దయున్న తావునకు తత్కిణమే రావలసినదిగ కలురంపెదరు. అప్పుడు కులపెద్ద పెంటనే బయలుదేరివచ్చును. మార్గ మధ్యములో అతనికి త్రాగుడునగైరాల కయ్యే సకలభిర్యులు వాది ప్రతివాదు లిద్దరు భరింపవలెను. కుల పెద్ద వచ్చినతరువాత మరల నాతిడు వారలతగాదాను బాగుగ తనబుద్ధిమేరకు విచారించును. తనకు న్యాయ ముగ దోచినరీతిని యేవరీయిందో నేరము ఆరోపించును. అనగా నేరస్థుడెవరో తేల్చి తీర్పుచెప్పును. ప్రతి వాదియే నేరస్థుడుగ పరిగణించబడెననుకొనుడు. మరల నాతిడు నిరపరాధిని బాలూఆని మొరలిడుకొనినచో వానికి చాలవరకు నయాన చెప్పిచూచెదరు. అప్పటికిని వాడు ఒప్పుకొననిచో - ఇకనిజానిజములు భగవం తుడే తేల్చవలెనని-వానిని కుండపరీక్షకు నమృతించకొరెదరు. వాడు నేరమునూఒప్పుకొనక, కుండపరీక్షకూ ఇయ్యకొనక ఎదురుతిరిగినచో కాళ్ళుచేతులు కట్టిపడవైని ఉడుకునీళ్ళుపోసి హింసించెదరు. కాని ఇట్లు జరు గుట అరుదు. నేరముొప్పుకొననివాడు కుండపరీక్షకొప్పుకొనితీరును. అట్లు ఒప్పుకొనినతరువాత కులపెద్ద తన కైన భిర్యులను ఇరువురనుండి తీసికొనును. పిదప వాదిప్రతివాదులు చెరి యేడురూపాయలు భరావతు కట్టి వలెను. ఆదినము కులమువారందరికి త్రాగుడు బాగపోయింది పంక్తిపెట్టవలెను. ఇందులకు సాధారణముగ నాలుగైదువరహాలవునట. తేపు కుండపరీక్ష జరుగుననగా ఆదినమున పాయంత్రమేనుండి వాదిప్రతివాదు లిద్దరు నీమముగానుండెదరు. కుద్రముగ స్నానముచేసి, ఎవరిని తాకక కొమటింట భోజనముచేసెదరు. చుట్టనైనా త్రాగకూడదు. కొమటింట భోజనముచేయుటకు కారణమేమన నీమవనైరా తినకుండుటకే.

మరువా దండయముననేలేచి కావలసిన సామగ్రినంతయుకొనెదరు. ఈసామగ్రికి అగుభిర్చుఅంతయు వాదియే భరింపవలెను. పనుపు, కుంకుమ, కొబ్బరికాయలు, పోరతికర్పూరం, ముగ్గు, తమలపాకులు, వక్కలు, తవ్వెడుబియ్యముకుకు కుండ్, తవ్వెడుపైస అరసోలెడు గానుగాడిన నువ్వులమానె, కట్టెలు ఇది కావలసిన సామగ్రి. ఈదినమున ఎవరును బ్రాగమోదదు. అందరును ఒకవిధమయిన నీమమును పొటించురు. ఈసామగ్రి సంతయు తీసికొని అందరు డోరెలుపలనున్న వాగువద్దకో, చెరువువద్దకో దూరముగాపోదురు. వారి ప్రతి వాదులీర్వురు తలనిండ స్నానముచేసి తడిబట్టలతోనే యుందురు. వారి ఒకచోట స్థలమును బాగుపరిచి ముగ్గులుపెట్టి రానిపై పనుపునీళ్ళను చల్లి కుగ్ర ప్రైస రాళ్ళుతెచ్చి పోయ్యనమర్చును. కుండ్కు పనుపుపూసి కుంకుమబొట్టు పెట్టును. తరువాత నిప్పుచేసి రేవునతలంచుకొని “స్వామీ! వీడువాసామ్యురీని అబద్ధములాడుచున్నాడు. నీవు న్యాయము పాలించాలి. వాడు వాసామ్యుతింటే వాడిచెయ్యకాల్పు. లేకుంటే చల్లగా నుండుము” అని ప్రార్థించి కొబ్బరికాయ పగులగొట్టును. ఈకొబ్బరికాయను ఎవరును తినరు. అవల పోర తేయుదురు. స్వామిని తలచుకొనునపుడు ఏ నేరమునుగూర్చి ఈవిచారణగుచున్నవో ఆ నేరమును పేర్కొనెదరు. ఇదట కుండ్లో నూనెనుంచి నుండుచున్న పోయ్యమోద నుంచును. నూనె సలసలాకాగుచున్న పుడు ప్రతివాది కుండయొద్దకుపోయి తానుకూడ దైవప్రార్థనచేసి “స్వామీ! తమరు న్యాయంపాలించాలి. నేనే అన్యాయమైనా ఎరిగియుంటే నాచెయి కాల్పు. లేకుంటే చల్లగా ఉండు వాస్వామి!” అనుచు తన చేతిని మడికట్టువరకు ఆసలసలకాగుచున్న నూనెలోనుంచును. కొంచము నీచయినవీడవ చేతినీతీసి మడివడ్లను నలువ నలయును. వాడు అపరాధియేఅయినచో వానిచేయి బాగుగకాలి మడివడ్లు నలుచునపుడు తాట ఊడును. వాడు నిరపరాధియైనచో వానిచేయి కాలక మామూలుగానేయుండును. చేయికాలి అపరాధిగా పరిగణించ బడిననెనుక వాడు వాడికయిన అన్నిభిర్చులను-కులకెద్ద కిచ్చినది - కులమువారికి త్రాగుడునైన రాలకయినది-ధరావతుకట్టినది-సామగ్రికయిన భిర్చు-భరించి తన నేరమునొప్పుకొని వానితో పరిష్కారము చేసికొనవలెను. అట్లుగాక ప్రతివాది నిరపరాధియని తేలికచో వాది ప్రతివాదికైన అన్ని భిర్చులను తాను భరించి పరిష్కారము చేసికొనవలెను. ఇట్లు నూనెలో చేయియుంచి కాలక తమ నిర్దోషత్వమును ప్రకటించుకొన్నవారలు చలువురు కలరట. ఇది ఇతరకులములవారికందరకు తెలిసినవిషయమేనట. కనులారచూచినవారు కలరు.

అసలు శిక్షితుడు నేరముడైనది లేనిది కుండ్పెట్టునపుడే తేలునట. శిక్షితుడు నిరపరాధి యగుచో నిప్పు త్వరగా కాదుట. నూనె మసలక మాడిపోవునట. శిక్షితుడు అపరాధియగుచో నూనె సలసలకాగి పైకి దూకుచుండునట. బుడబుక్కలవారు చెప్పుదురు. వీరిలో మరియొకవిధానముకూడ కలదు. గడ్డపలుగు సరగకాల్చి దోషిని వాదించువానిని చేతితో చలుగును క్రిందినుంచి పైకిదూయమనెదరు. నిర్దోషియైనచో చేరి తేయొచ్చునునుండదు. దోషియైనచో కాలితిరును.

ఈవిధానములు ఇచ్చటికిని వీరిలో అరుదుకాదు. ఈసాంప్రదాయమును వీరు పరికెముగ్గులవాండ్రనుంచి గ్రహించిరి. అంతకుపూర్వము ఈవిధానములు వీరిలో లేవు. అప్పుడు ఇంకొకవిధముగానుండెడిది. నిర్దోషత్వమును వాదించువాడు నుడిలోనితిపోయి దీపారాధనచేసి రానినిఆర్చి తీసికొనిరావలెను. ఆదినము మొదలు వారముదినములలోపల వానికి ఏమాత్రము అస్వస్థతకల్గినను నిందితుడుగానే పరిగణించబడును. పడితము పట్టినను చాలును వానియందు దోషముదోషించుటకు. ఈవిధానమిప్పుడు అమలునందు లేదు.

ఇటుల బుడబుక్కలవారు తమ సకలవిధములైన తగవులను - మరొకకులనునితో సంబంధము లేకుండ-తమలోతామే పరిష్కరించుకొనెదరు. అట్టి కులకట్టు వారికెలదు. వారిలోవారిచ్చుకొను బుణములకు ప్రత్రములుండవు. జబ్బలు ఎగవేయుటలు నుండవు.

ముద్దులగుమ్మ పెండ్లిముచ్చట

సంపాదకుడు

సీ రీ పి ఉంజనేయులుగారు

[రాయలసీమయందలి యెఱుకఁజాతి ! 'ముద్దులగుమ్మ' పాట వెన్నతోఁ గూడినది. దీనిఁ బఠించుచునా రావలయున నరుదనఁదగును. ముఖ్యముగ విశిష్టి నన్నమడుగుకొనుటకయి వచ్చెడు నాతెగ యాఁడువాండ్ర కిది సామ్యు. ఎఱుకఁగఁ యొంటిగఁగాని - తనతోడిచేడియతో జంటగఁగాని - దీనిని శ్రావ్యస్వనితోఁ జాడుచుండ మఱమఱి వినఁ గురూపాలము పొడమఁచుండును.]

“సంకానానారముద్దులగుమ్మ” అను పల్లవి

ప్రతిచరణమునుదిని పాడవలెను

పెద్దలందఱుఁగూడి పెత్తనమునేయఁగ
బేమ్మునడిగినారు బెంగుఘోరియందు
ఆకులుతెచ్చిరి ఆకుమల్లలోన
వంగనూరికాడ వక్కాకుపంచిరి.
చీరేలుతెచ్చిరి చిలుముకూరిలోన
గాఱులుతెచ్చిరి గాండవత్తిలోన
సాములుతెచ్చిరి సోలుకుత్తిలోన
బండవల్లకాడ బండచేయించిరి.
పాముదుర్తిలోన పండెలేసినారు
పేరూరిగ్రామంలో బీముతెచ్చినారు
పొట్టిచెఱువులోన పొవులుత్రవ్వినారు
ఆత్మకూరికాడ ఆరివేండ్లునిల్చిరి.
గంజికుంటలోన గంజివంచినారు
చాగంటిదగ్గర చారుగావినారు
వప్పురిసత్రాస వప్పుచేసినారు
పాతపాఠంకాడ పరమాన్నంవండిరి.

దివిటీలుపట్టిరి దిగువపల్లెలోన
మేళాలువాంచిరి మేడికుర్తిలోన
తాళాలుగొట్టిరి తాళ్లపొద్దుటూళ్లో
నాగలమడ్కకాడ నలుగుపెట్టినారు.
కడవకోట్లలోన కంకణాలగట్టిరి
బాసింగంగట్టిరి బద్వేలీదగ్గర
దానాగంబెట్టిరి దండువార్షల్లలో
తాళ్లపొద్దుటూళ్లో తలఁబాలుపోసిరి.
యిస్సభుకుట్టిరి యీరన్నపల్లెలో
బండవల్లెలోన బంతికూచున్నారు
లువ్వతినినారు లుక్కపట్నంలోన
చెన్నపట్నంలోన చెయ్యిగడిగినారు.
తిరుగులుమరుగులు తిప్పెడిపల్లెలో
నడిమిదొడ్డిలోన నాగేలిచేసిరి
సోదెన్నపల్లెలో శోభనంబరిగింది
పడకవేసినారు పామిడిపురమందు.

లతాంతకి పండుగ బహుమతి

సా య పు నేంక టర త్న ము గారు

మాఅత్తారిది ప్రకృతికో భావరిపూర్ణమైన ఒక చిన్న పల్లెటూరు. పుష్కరాసంలో ప్రకృతి సౌభాగ్యలక్ష్మి నిలయు మై, వయనానందరాయక మై, దర్శనీయమై ఆగ్రామకో భాగ్యసుధీకృతమైంది. నే నసలుకకో పాసకుణ్ణి. మాఅత్తగారిపెరట్లో చాలాగానాటబడిన బంతిచెట్లపువ్వులుమాన్తంపే నాహృదయ ముహ్సొంగుతూఉండేది. ఆబంతిచెట్లచక్క నే వికసితమనుసంపదచే నోహ్సారు చేమంతంటు. ప్రకృతికకో పాసకులకు పుష్పదర్శనం కంటే పరమానందం ఏముంటుంది?

ఈమధ్య రాజమండ్రిదీపచ్చినప్పడు మామామగారు కారేటికి సెలవులివ్వడంతోటే వారి ఊరురమ్మని నన్నాహ్వానించెరు. నేనూ సెలవులివ్వడంతోటే మానాన్న గారిసెలవుపొంది నూటుకేనుసర్దకొని బయలు దేరెను. చినురికి ఒకరాత్రి చుడవ ప్రయాణంకూడాచేస్తేనేగాని అడారుచేరలేం.

ఉదయం ఆరుగంటలకు చుడవదిగి ఊళ్లోకి వడిచిపెన్నున్నాను తెలకుకట్టుకున్న ఫానలుమళ్లరు, వల్లెవాటుగా కప్పుకున్న కాష్మీర్ కాలువ, కాళ్ళకి స్నోప్రాఫ్ కాండల్ ను నేను. వెనక కూలిమనిషి పెట్టెపట్టుకొన్నాడు. ఊరిబయట కాపుగారొకరు ధూమపానంచేస్తూ, కుక్కుటరాబాన్ని చంక పెట్టుకొని యెదురై చల్లపగకుతూ “యేవూరుబాబూమని!” అన్నాడు. “రాజమండ్రి” అనిచెప్పి ఒచ్చేస్తున్నాను. “అయిలే మనివి. యెవరింటికి బాబూ!” అన్నాడు.

“కరణంగారింటి”కనిచెప్పి నానడకవేగాన్ని హెచ్చించి, ఈపల్లెటూరికాపుల కీప్రశ్న పరంపర నహజ మనుకుంటూపెన్నున్నాను. “అలాగా బాబూ! చిన్నమ్మాయిగారిపెనిమిటా?” అని సంతోషిస్తూ కాపుగారు నిష్క్రమించెరు.

గ్రామంలో కాలుపెట్టాను. చినురింటిమ్మాయిలు పిళ్ళలో ముగ్గులు పెట్టుతూ గొద్దెమ్మలకి తెలుక్కుకుంటున్నారు. వారిలోఒకమ్మాయి తలెత్తి నమ్మచూచి ప్రక్కమ్మాయితో “ఒసేవే! మనచిన్నమ్మాయిమొగుడేవే!” అంది. వెంటనే ఆబాలికామూర్తి ముందుగా కలురండించడానికి మానాల్లింటికి చెంకునపరుగెట్టింది. ప్రక్కయింటిఆరుగుమీద కొందరుయువకులు. వాయాఅల్లుళ్ళేకావచ్చును. చతుర్ముఖపురాణం పాగిస్తున్నాడు. ప్రక్కనొకకుక్కురాడు ‘శిర మైనవడవడి’ గానంచేస్తున్నాడు.

మాఅత్తగారినుమ్మంలో కాలుపెట్టేను. ఫంటలక్క మబ్బుమ్మగారు పెద్దచెంబునీళ్లతో ప్రవేశించి “పచ్చారు బాబూ! చిలకతండ్రీ! కాళ్ళుకడుక్కొండి” అంది. నేను ‘సేండ్లబ్బు’ తీసేసి కాళ్ళుకడుక్కుంటున్నా. మాఅత్తగారుసావిట్లోకివచ్చి “కూనో బాబూ! ఇంటిదగ్గర్నుంచేనా! అంతాక్షేమమేనా!” అని కుశలప్రశ్న మడిసింది. ఆ! క్షేమమే! అని జబాబుచెప్పేను.

ఇంతలో మబ్బుమ్మ గారు తెచ్చిన ఖద్దరురువ్వాలుతో కాళ్ళుకుడుచుకొని కాలువ కొంకమరిగిరించి మళ్లరు విప్పేసి క్రాపునర్దుకుంటూ ఈడిచేయరులో కూర్చున్నాను. పిళ్ళలోనుంచి మాబావమరదివచ్చి “ఇదిగో! పనింతంబావా! మేమనుకుంటున్నాం ఈనేకో ప్రావని. ఏమిటిసంగతి? పరీక్షలు బాగారావా?” అంటూ యెదురుగుండా ‘కోకోవుడ్డు’కుప్పీలో కూర్చున్నాడు.

ఇంతట్లో ఆచినురింటిమ్మాయిచెప్పినకబురు పనిచేసిండాఅన్నట్టు మబ్బుమ్మ గారు రెండుపేట్లొకమూ, కాఫీకూబా, రెండుచైవాకన్దులు, పానల్లతోదీప్రవేశించి ‘పేవిల్ మీదుంచి ఇలిపోయింది. మామామగారు పల్లెటూరువారై నా సాగరిక తాపరిపూర్ణులు. మామగారెంటే బాలంవెళ్లారన్నారు. నేనూ మాబావా కలుర్దు చెప్పుకుంటూ ‘టిఫెను’ తీసుకుంటున్నాం. మాఅత్తగారు నాచరువునిగురించి ప్రశ్నలువేస్తోంది. నేనీడిచేకో

కూచున్న పుటికి నాకళ్లు లతాంతలోనం చుట్టుప్రక్కల వెలికేస్తున్నాయి. నా కెదురుగానున్న గదిలోనుంచి ఒక ముఖపద్మం నన్ను తోంగిచూస్తున్నట్లు కనిపించింది.

ఆమరువాడు నేను పావిట్లో 'స్ప్రింగ్' ప్రక్క కుప్పోహుర్నుడున్నాను. వీధిలో నొకకోయస్త్రి భిక్షకురాలు. మధురమధురగా త్రింతో భిక్ష ప్రార్థనం చేస్తోంది.

బిచ్చమెట్టుతల్లో!.. బిచ్చమెట్టుతల్లి!

బిడ్డలుగలతల్లో!.. పాపలుగలతల్లి!

మాభావమరదిభార్య మణీదేవి బిచ్చగతైకు తండులమలతో ప్రవేశించి వప్యతూ "లతాంత! లతాంత! ఇదిగో ఈకోయవాళ్ళపిల్లచూడవే, నీలాల్లాగ మెరిసిపోతున్నకళ్లతో యెంతబాగుందో! యిలారా" అని పిలిచింది.

నేనూ మందహాసంతో ప్రియాసందర్శనానికి 'రెడీ'గాకూచున్నాను.

నా కెదురుగానున్న గదితలుపు తెరుచుకొని ముగ్ధమోహనకల్యాణమూర్తి లతాంతపావిట్లోవాకవచ్చి వసుచూచి త్రపాధరానతయై వదిలెగారిని "పో" అంటూ నన్ను తిరిగిచూస్తూ గిరుక్కునమల్లిపోయింది.

మణీదేవి నా ప్రక్కనిలబడి తప్పుట్టుకొట్టి నవ్వుతోంది.

నాకళ్లలో అన్యతంతురిపినట్లయింది. లతాంతవేమం చాలామనోబంధంగాఉంది. కణుగురంగు ఖద్దరు పురికిటి, స్పృహకాలత్, జ్ఞానకాలరు ఖద్దరుజాకెట్టు, సన్నటిఖద్దరువోడీపయట. పయటకొక పెద్దబోవే, కృష్ణసర్పయవలె దీర్ఘమనువాయిజడ, కాళ్లకు జాలరుపట్టాలు.

నేను కార్యమైనరేరువాత మాఅత్తారింటికదే ప్రథమపర్యాయం రావడం. అందుచేతనే లతాంత ప్రేమ మధు కెంతగ్రోలినను తనివిడిరకుండాఉంది. చూచినప్పుడల్లా క్రొత్తభావాలు కలుగుతున్నాయి. అప్పుడు తోచినభావానికి ప్రతిఫలంగా ఈక్రిందిగీతం వానోటులుక్కులో వ్రాసుకున్నాను.

ముగ్ధమోహనకల్యాణమూర్తి నీదు తేల్పుచున్నవి సతతసరిష్టువిపుల
ప్రణయవినిబద్ధవీక్షణప్రగ్రహములు మోహవారాళిలో నేను మునుగకుండే.

లతాంతపాందర్యమును సంపూర్ణింపించుటకు లోలాకులు లోటుగాఉన్నాయి.....

ఈగీతిగానేను మాఅత్తారింట్లో మహదానందంగా, పౌష్ట్యప్రకృతిపాందర్యానికి యుద్ధజోతూ, భావ గీతాలురాసుకుంటూఉన్నాను.

ఒకనాడుఉదయానికి మావదిలెగారు, లోడ్లలుడుగారూవచ్చేరు. మాఅత్తగారువచ్చి మావదిలెగారిని ప్రేమపూర్వకాలింగనంతో లోనికితీసుకెళ్లింది. మావదిలెగారు నన్ను చుకురించి లోపలికెళ్లింది. మాలోడ్లలుడు గారికి ఉచితమర్యాదలన్నీ జరిగాయి. ఆయన నన్ను కుకలచున్న చేసివారు. మాలోడ్లలుడు విద్యాగ్రహితుడు. విశాఖపట్టణమందలి సుప్రసిద్ధస్వామివాది. ఎం. ఏ. బి. యర్. వారూ నేనూ అత్యావందంగా కోజులుగడుపు రున్నాం.

భోగివాడుడయం కాఫీలుపుచ్చుకొని నేనూ, మాబావా, అన్నగారు మైరు బయలుదేరాం పోలాల శేరి. వీధులో గంగెద్దలవాండు నన్నాయిపాటుతో జోళ్లచప్పుళ్లతో యెద్దలనాడిస్తున్నారు.

"పండుగకోజులకు ఈచిచ్చగాండ్రవల్లకూడ ఒకవిధమైనకోభ కలుగుతుందినుమండీ! అన్నగారూ!" అన్నానేను.

"నీకవితాదృష్టి ఆపాందర్యమును గ్రోలగలదు" అంటూ మంచుమడుస్తున్నారన్నగారు.

చెందు ప్రక్కలా నిలువు పాడుగునా వెరిగి చుచ్చునిపువ్వులతో దట్టముగానున్న జనపచేల ప్రక్కనుంచి వడుస్తుంటే నామపాస్సానందరంగాల్లో ఉయ్యాలలూ గేది. తిరిగితిరిగి ఇంటికివేరుకున్నాం. లతాంతపావట్లో కూమని సక్కితో చేతుంటిపువ్వుదండలు గ్రుచ్చుతోంది. తదేక ధ్యానంలోనున్న లతాంత మమ్మల్ని చూడ సేలేదు.

అన్నగారు నాకు సేలంఖండువా అడ్డంగాపట్టుకుని “లతాంతా! నీకో రమాచూమాపిస్తా! నా కేమిస్తావు?” అన్నారు.

“అ! నాకు తెలుసులే!” అని లేచినించుంది లతాంత. అన్నగారు తెరతీసేసారు. దోసడు చేతుంటి పువ్వులు చూపాడజ్జలేనే నవ్వుతూ వెళ్లిపోయింది లతాంత.

“నేనుచూసారే! మవ్వు చేసినపూజ లతాంతా! ఇంకేం? వ్యవహారముదిరింది” అంటూనవ్వుతోంది లోపల మణిదేవి. “పోనీరే” అని లతాంత. మావడినెగారు లతాంతకును సమర్థిస్తోంది. ఇల్లంతా ఆనంద లోలాహలం. నామనస్సంతా నవ్యభాషకోలాహలం.

మధ్యాహ్నంకుచ్చుని ‘సుమార్చన’ అను కీర్తి కక్రింద యెన్నోగీతాలూ, గీతకలూ రానుకున్నాను.

ఒకప్రక్క చిన్న టేబిల్ మీదనున్న చెడే రూకులైట్ ధవళ కాంతులు గదంతానింపేస్తోంది.

దోమ తెరకట్టిన చెన్న పట్టణపుమంచమున కెదురుగానున్న రోజ్ వుడ్ టేబిల్ మీద లతాంత చేఅల్లబడిన లేనుక్లాక్ ఒకప్రక్క అగరుచుట్టలచెట్టు, ఒకప్రక్క ఫ్రెంచులోనమర్చబడిన సరస్వతీఫాలో, నడుమ పారిస్ పెంటులు, గోడలమీద ఆంగ్లచిత్రకారులచే తయారుచేయబడిన చిత్రమాతృకలు, కారదానికేతనములో చదువుచున్న పుస్తకు లతాంతచేవ్రాయబడి బహుమతులందినమల్లిక, వనలక్ష్మీచనింతము అను చెందుచిత్రములు టేబిల్ పు కొంచెముపైగా కట్టిపెన్నాయి. ఎదురుగా రెండురవుండు ఛెయిర్లు. ఒకదానిలో పరిపూర్ణాలంకృత లతాంత. ఒకదానిలో నేను.

“లతాంతా! ఉదయాన్నేనీవు నాకు చేసినసుమార్చనకు నీకేంవరమివ్వాలో” అని ఊహిస్తున్నాను. అయినా రేపు పండుగకదా! యేంకావాలోకోరుకో” అన్నా నేను.

“ప్రేమమూర్తి! సమగ్రమైన నీప్రేమభాగ్యంకంటే నాకు వరణీయం వేరేముంటుంది?” అంది లతాంత చక్కనిభాషంతో.

“అయినా నానూటుకేసులో యేముందోదూచుకో” అని నే తాళాలిచ్చేను. లతాంత నాపెట్టి తెరిచింది. దానిలో ఒకవెడల్పాటి మంచిగంధపుకర్రపెట్టెమీద ‘లతాంతకి పండుగబహుమతి’ అని రాసిఉన్నదితీసింది. “మహాభాగ్యము” అంటూ పెట్టెతెరిచింది లతాంత.

దానిలో లోలాకులజతఉన్న పెట్టి, గృహలక్ష్మీసంక్రాంతిసంచిక,

లతాంత పరమానందభరితురాలైంది. “లోలాకులకంటే గృహలక్ష్మీసంచికప్రియతరం. దానికంటే మీప్రేమ ప్రియతరమం” అంది లతాంత.

నాప్రేమసాగరం వేలనతిక్రమించింది.

బహుమతి ఆమెపెట్టెలోనికి ట్రాన్సుఫరుఅయింది.

*

*

*

*

తెల్లవారులామున సంక్రాంతిదాసరి “హలోరంగ! కమ్రారింగ!” అని చిందులుత్రొక్కుతున్నాడు. మెలకువవచ్చింది.

అనాడు పెద్దపండుగ. వీధులోనిండా యెక్కడా సందులేకుండా చిత్రవిచిత్రంగా రంగవల్లులు రనించేరు. ఆంధ్రవారీమణుల చిత్రరచనానైపుణ్యం ఆముగ్గుల ‘డిజైన్స్’లో గోచరిస్తోంది. కొన్నిముగ్గుల క్రింద మావడినెగారిపేరు ఇంగ్లీషున రాయబడిఉంది.

ఉదయాన్నుంచి మణిదేవీ, అన్నగారూ ఈబహుమతుల్ని సురించి లతాంతసు తెగవేళాకోళాలుచేస్తున్నారు. తగినసమాధానాలుచెప్తుతోంది లతాంత.

పండుగ పుషాదాసందం గాగడిచింది. మధ్యాహ్నం గానసభ పెట్టించాం. నేనూ, అన్నగారూ, మాబావా, మణిదేవీ, మాఅత్తగారూ, మామగారూ సభికులం. మావడినెగారు వీణ, లతాంత గాత్రం. పాటకచ్చేరీ.

ఈకోలాస లోలాకులకూడాపెట్టుకొని లతాంత సంపూర్ణ సౌందర్యంలో నాకళ్లకి నిజమైనపండుగ చేసింది.

ఆసాయంకాలం ఒకఫోటోగ్రాఫర్ని పిలిపించి చాలాఫోటోలు తియ్యించుకున్నాం.

ఫామిలీగ్రూప్ ఒకటి. చంపకులు ఒక్కొక్కటి.

మరునాడు వెడతానంటే కనుమన్నారు. ముక్కనుమునాడు లతాంత, పది నెగారూ, మణిదేవీ పేరం ట్రాండ్రతో బాబాలతో బొమ్మలనోముకడుతున్నారు. నేను మనిషి చేతిమాటుకేసిచ్చి ప్రయాణమై వెడుతున్నాను. లతాంత హరిశేషురాలు నామనస్సును వెనక్కిలాగుతున్నా శరీరంమాత్రం విశిలేక ముందుకెడుతోంది.

తక్షణం జ్ఞాపకమొచ్చింది.

‘చీనాంశుకమివ కేతోప్రతివారంనీయమానస్య’

నాలాడ్డిలో ప్రవేశించేవరకు నాకానాటి లతాంతపలుకే స్ఫురిస్తోంది. “లోలాకులకంటే గృహలక్ష్మి ప్లంచికే ప్రియతరం. దానికంటే మిప్రేమయే ప్రియతరం.”

విరిదండ

దామెర పెద వెంకయ్యగారు

మావిచివురాకు చెంగావి తీవకొనలః
బికము మధుమాసగీతమాలికలఃగూర్చి
లలన! భవదీయకంఠ మలంకరించు.
మంజులశ్రుతిగదియ బంధరముకడఁక
మధుకణమ్ముల నొండొంట మాలఃగూర్చి
లలన! భవదీయకంఠ మలంకరించు.
పూవుటీరాలు చివురాకు మొసలఃదీర్చి
మంచుబొట్టులముత్యాలమాలఃగూర్చి
లలన! భవదీయకంఠ మలంకరించు.
దిక్కుటమ్ములఁబనిపడి తిరిగితిరిగి
లీల సీగాలి వలపులమాలికలఃగూర్చి
లలన! భవదీయకంఠ మలంకరించు.
ప్రణయసూత్రపుగ్రోవాడి కొనలఃదీర్చి

లలితభావప్రసూనమాలలఘటించి
లలన నీడెంద మేనయలంకరింతెం.
వలవలని జాలువారెను వలపుఁజూచి
తొంగలించెను కంఠమాధురిఁదలంచి
తరుణి! నీడెందమునకివి తగినవనుచు
నీననలదండ నేరచియించినాడ.
నక్కటా! యివిభావసూన్యమ్ములంట!
వలపు నిండారమాధురూర్ వచ్చికోసఁగ
విమలభావతరంగముల్ వెల్లిగొలుప
విరియునాహృదయంపు గ్రోవ్వొరియొకండె
వెలఁది! ప్రియమార దాని నర్పింతునీకు
దాల్చుమీడెందమున విరిదండవోలె!

—బాష్పములు.

పెద్దాపురంకోడే దొంగలభయం

కవికొండల వేంకటరావుగారు

తిమ్మాపురంనుంచి రెండెడ్లనవారీబండి వచ్చిందీలంటే ఇంట్లోకుట్టాల్లందఱకీ సరదా. ఏమో ఆబండిమీద పోల్నాడుచెఱుకులు, తేనెపాకంచట్టి, పెద్దాపురీబెల్లం, అన్నీ తియ్యని సరుకులేదీగేవి. మఱిక్కడవన్నీ తినేశేకేవాళ్లం.

ఆలాంటిబండిమీద వొత్తుగా ఓమాటు గడుకొయ్యపై కంటా వట్టిగడ్డిపగచి చాపేసి ఆబండిమీద కుట్టాల్లనందఱకీ ఎక్కించుకుని కొంతదూరంవెళ్లక 'దిగండి. మీరంతాదిగండి' అన్నాడు వెంకట్రామయ్యమామ. మేందిగంటంటే మేందిగం అన్నారు. "అయితే పెద్దాపురంకోడ్డునిదొంగలు కొడతారోయి. వెట్టి వెంగళప్పల్లారా! దిగండి దిగండి" అంటూ మాపూళ్లో పిల్లలపిడుగునాబడే యొకానొకబ్రాహ్మణోత్తముడు పాపయ్యగారుఆలా ఆవెంకట్రామయ్యగార్ని సాగనంపుతూ కేకేసి యొక్కొక్కళ్లనీ అందర్ని దింపేసేరు. నేను ఒక్కణ్ణే గడుకొయ్యట్టుకుని ఆయనెంతలాగినాదిగజాటక "చీకటిపడకుండాచేరుకుంటాం; చీకటిపడకుండాచేరుకుంటాం" అన్నాను.

వెంకట్రామయ్యమామ ఏమన్నాడో పాపయ్యగారితో ఆయన నన్నదిలేసి తిక్కిన వాళ్లనందరినీ తఱుముకుంటూ వెనక్కిగెంటుకుపోయినారు. "అమ్మతోటి నాన్నతోటి చెప్పాలా? నేనువస్తూవున్నావని—నాతో—"అనిఒడిగాను వెంకట్రామయ్యమామను. ఆయన బండిచట్రంమీదఅడుగేసి, కొయ్యపట్టుకుఎక్కుతూ బండివాణ్ణి కాడిలేచిపోకుండా చూడంటూవుంటే—"ఆమాటేచెప్పేను పాపయ్యగారితో-ఇంటిదగ్గఱచెప్పమని నిన్ను నేను తీసుకువెళుతూవున్నావని" అన్నాడు.

ప్రపంచంలో నాకానాడు ఆవెంకట్రామయ్యమామంతే మంచివాడు మఱి కనబడలే.

అతణ్ణి "పైకింకాజఱగొచ్చు చోటుంది, చోటుంది. నీపూనేనేగా" అంటూ, అతక్కిన కుట్టవాళ్లందరికంటే అదోవిధమైనయాధిక్యత నాయందుఉందనుకుంటూ బండివాణ్ణి "తోలు గబగబాతోలు" అన్నాను. రెండెడ్లనూ రెండుతోకలూపట్టుకొని ఒకేవర్యాయము చల్ చల్ అన్నాడు బండివాడు. ఒక్కమాటుఒడళ్లు జలదరించుకొని గమ్మున ముందుకు బండి లాగినయి యెడ్లు.

"బండి రోడ్దంటిపోనీక రాగంపేటమీదుగా పోనిమ్మన్నాడు" బండివానితోమామ. అదీఒకంధుకి మంచిదేననుకున్నాను. ఏలాగన్నా రోడ్డుతప్పడంకావాలిసింది. ఏమో వెధవ ముండాయెడ్లు పొడుగునా చురుగ్గా నడుస్తాయన్నమాటేమిటి, చీకటిపడకుండా తిమ్మాపురం చేరుకుంటామన్నమాటేమిటి?

కాని రాగంపేట వెళ్లేసరికి ఓగుమ్మంలో బండాపమని దిగి వెంకట్రామయ్యమామ బండివానితో “బండి నిమ్మదిగాపోనిస్తూవుండు ఇప్పుడే కలుసుకుంటాను” అన్నాడు. బండి వాడు “చిత్తం” అన్నాడు.

బండి మెల్లిమెల్లిగా వల్లెటూళ్ల అడ్డబాటలం పీ వెతుక్తూవుంది. ఎంతకూ రాదు వెంకట్రామయ్యమామ. బండి చుట్టుగాలోలమంటే “రానియ్యండి వెంకట్రామయ్యగార్ని రానియ్యండి” అన్నాడు బండివాడు. కాస్తేపుండి మళ్ళీ ప్రేరేపించాను బండివాణ్ణి “కాస్తంత అదలకీండు, మువ్వలుకట్టినందుకన్నా అదలకీంచరా. చప్పుడవ్వాలా? వద్దా?” అన్నాను. ఆలా నడుస్తూనేవుంది బండి నిదరోతూవున్నట్టేగడియ, ఉలిక్కివడట్టు ఓగడియ. పొద్దుకునికి పోయింది. “ఇంకారాలేదేమిరా” అన్నాను బండివానితో. బండివాడిలాచెప్పేడు కాస్తేపు.

“వెంకట్రామయ్యగారి దసలు ఈవూరే, రాగంపేట. ఇక్కడ వీరికింకాఇప్పుడు ఒక పాటిపెటడూ పడిపోతూవున్న ఇల్లూవున్నయి. ఆపెటటిలో ఒకతాడిచెట్టూ రెండుకొబ్బరి చెట్లూ తక్కినవన్నీ పోయినా తాముపడిపోకచెడిపోక ఏటేటాకాస్తూవుంటాయి. మఱి పెటడొకడి కూరికేచేసికోరాలని ఇస్తే వాడందులో పచ్చిమిఠవమొక్కలు నీటివంగ పాదులువేసి రవంత పచ్చపచ్చగాచూపిస్తూవుంటాడు. తానాసంతా ఆసంతా వాటికాపులవల్ల బేడ్డబ్బులు తెచ్చుకుంటూవుంటాడు. బహుశా వెంకట్రామయ్యగారు అక్కడ ముంజెలుకొట్టించి ఆకొబ్బరికాయలోపది వలిపించి, ఇన్ని పచ్చిమిరపకాయలుపుణుక్కుని అవన్నీ బుజాన్నేసుకు నెమ్మదిగా అడుగులోఅడుగేసుకుంటూ ఏకొండయకాపుతోటా క బుర్లు చెప్పి వస్తారని తోస్తుంది” అన్నాడు. “అవునవును పచ్చిమిరపకాయలువుంటే ఆయనకింకేమీ అక్కటలే. ఉత్తవేకొటికేకాస్తాడు” అన్నాను. “ఇంకా పెల్లికాలే. బ్రహ్మచార్లు అయన” అన్నాడు. “పెల్లి అయితేనో” అన్నాను. “పచ్చిమిరపకాయల్లో ఉప్పుకలిపి నన్ని కల్లుమీద నూరుకు తినాలనై నా బుద్ధివుడుతుంది” అన్నాడు.

ఇలామాట్లాడుకుంటూపోతూవుంటే మాకెదురై ఓగాజలబట్టి మలారం చప్పుడు చేసుకుంటూ “పిల్లలుడితేనో” అన్నాడు. “అప్పుడు వంకాయఇగురుపచ్చట్లో ఉప్పు పచ్చి మిరపకాయలు కలుపుకుతిన బుద్ధుడుతుందేమో” అన్నాను.

నాకేసి చూచేడు గాజలమలారపతడు. “ఏమండో అబ్బాయిగారూ! మీరు చిన్న పుడు మాగాజలవంటకందగ్గటకువచ్చి చిన్న చిన్నవుంగరాలు చేయించుకూపెట్టుకునేవారు కాదటండీ, మఱిచిపోయారా?” అన్నాడు. “నాకేంజ్ఞాపకంలేదు” అన్నాను. “చూడండీ! ఇలాంటివుంగరాలు” అనిచూపించేడు. కొద్దికొద్దిగాజ్ఞాపకంవచ్చింది, ఎప్పుడో ఆఠాల్లోమకాం చేసినట్టు గాజవుంగరాలు చిటికెనవ్రేల్లకు పెట్టుకున్నట్లున్నా. బండివాడన్నాడు “చూపిస్తే కాదు. ఒకటివ్వాలి” అన్నాడు. “నీకా? ఆయనకా?” అన్నాడు అబ్బి. “నాకూఆయనకూ కూడా” అన్నాడుబండివాడు. “నీక్కాదుగాని అబ్బాయిగారికిస్తాను. ఎప్పుడైతే నా పెద్దోరై

వస్తే నాకేమన్నా బహుమతిస్తారు” అంటూ ఒకచిట్టిగాజువుంగరం నాచిటికెననేలిదివర్షి తొడిగి “వెడతానండీ” అన్నాడు అబ్బి. “సీకెదురైతే వెంకట్రామయ్యగార్ని త్వరగా రమ్మనవోయి సంఠెలడింది” అన్నాను నేను. “ఎందుకండీ! ఆయనకు రెండవగులు ఈదూరం. ఎంతదూరమన్నా నడిచేస్తారు. ఆయనకోసం బండి నెమ్మదిగా పోనియ్యక్కటలేదు. సంఠెలడి పోతూంది. పోనీయమ్మా! పోనీయి! ఓబండిఆసామీ!” అని హెచ్చరించాడు అబ్బి. నేను దాంతో ఎడ్లకేసితిరిగి, వాటిపిట్టలమీదోమాటుచెయ్యేసి, టిక్ టిక్ ఫఫ అన్నాను. బండి వాడు “మీకెందుకండీ శ్రమ? నేతోల్తానంటూ” కమిచాడెట్టు బోరెండు దాపటదాన్ని రెండు వెలపటదాన్ని కొట్టాడు. ఓ! అవిక పరుగుచుకున్నాయి. గుముకుగుముకు పుంఠంపే మట్టి బెడ్డలు చిలికేటట్టు, దుమ్మురేగేటట్టు బండిని లాగాయి.

నాదంతా ముందుచూపుగానేవుంది. చీకటివడిపోయింది. “పోనీయ్యి! మళ్ళీ తోక లొదిలేస్తున్నావు” అంటూ కూడా బండివాణ్ణి ప్రోత్సహిస్తూ ప్రయాణంలో తన్మయుణ్ణయి పోయినాను.

గబుక్కున ఓకాడ బండివాడు “జాగ్రత్తండోయ్! రోడ్డుస్తూంది!” అన్నాడు. హడిలిపోయి “అవు! అవు! బండావు!” అని వెనక్కిచూచా: దూరాన్నే వెంకట్రామయ్య మామ వస్తూవున్నాడు. “రా! రా! దబ్బునరా!” అని గొంతుకచించుక్కేకేశాను. వెంకట్రామయ్యగారు “పోనీయండీ. వస్తావస్తా!” అన్నట్టు చెయ్యూపడమేగాని గబగబారాడు.

ఎప్పు ఒక్కడేదామున బండినిఏదోఎక్కించినయి. బండివాణ్ణి “వెధవా! ఆపమంటే అంతహములేమిరా?” అంటూ గుభాలునదూకినాను. నేను దూకేదూకుండానే అంటే నేను బండిచట్రానికీభూమికీ మధ్యనుండగానే ఆకూసంత అంతారాళాన్ని ఆందోళనపూర్వకంగా ఆలోచిస్తూవుండగానే బండి మళ్ళీపల్లంలోకి దిగిపోయింది.

బండివాడు “ఏంటండీ అబ్బాయిగారూ! అంతభయం. ఏంచూసిజరుసుకున్నారండీ?” అనిబండిదిగి వెనక్కివచ్చి “లేదులేండి, లేదులేండి” అంటూపుంటే, వెంకట్రామయ్యగారు వచ్చికలుసుకుని ఆయనబుజాన్నివున్న 6 కొబ్బరికాయలు జాటిపోతూవున్నా, కండువాకొంగు నున్న పచ్చిమిరపకాయలువిడిపోతూవున్నా సరుదుకోకుండా నాదగ్గటకువచ్చి బండివానితో “ఏంజరిగిందిరా? ఏంచేశావు? బండిబోల్తాకొట్టిందా? ఏమిటి?” అన్నాడు. బండివాడు “ఏమి లేదండీ. రోడ్డుచ్చింది జాగ్రత్తన్నానండీ. అనేసరికి అబ్బాయిగారు కంగారుబడ్డారు. నేనేం చెయ్యలేదండీ” అన్నాడు.

వెంకట్రామయ్యమామ “ఏంనాయనాఏం?” అన్నాడు నన్నుబుజ్జగిస్తూ. “పాపయ్య గారు పెద్దాపురం రోడ్డుమీద దొంగలభయం అన్నారు. బండివాడు రోడ్డుచ్చింది జాగ్రత్తంటాడే గాని బండిఆపడు. నిన్నురమ్మంటే నీవు గబగబావచ్చేవుకావు. మామయ్యా! నేనేంచేసేది? బండిదూకేశాను, పుంఠలోనిల్చునివుందామని నీవువచ్చినాక రోడ్డుక్కుదామని దూకేశాను”

అన్నాను. “మఱి దూకినా రోడ్డుమీదేవున్నావు!” అన్నాడు మామనవ్వుతూ. “అమాటలు బండివాణ్ణి కును. వాడాపందే వెధవ బండాపందే” అన్నాను. అపాశంగా వెంకట్రామయ్య మామ నావీపులపై బండివాణ్ణి “వెధవా! కుట్టనాగమ్మను హడలుకొట్టావు” అన్నాడు. బండి వాడు “అబ్బే! లేదండీ: పుంతలోనుండి మెరుక్కురోడ్డెక్కుతూవుంటే బండికుదిరిస్తుంది గదా గడుకొయ్యపట్టుకుంటారని జాగ్రత్తన్నాను” అన్నాడు బండబ్బి. వెంకట్రామయ్య మామ నా చెయ్యి చూచి “పులకరంగాలేదుగదానాయనా!” అని బండివానితో “చవలా! ఇంటిదగ్గటకువచ్చి పెదకగొట్టావుబిడ్డని” అన్నాడు. బండివాడన్నాడు “అబ్బాయిగారికంత భయమని తెలిస్తే రోడ్డునక ఇదిపుంతెలిసి అనుందును. రోడ్డుంటే పెద్దాపురంనుంచి జగ్గంపేటకు తిన్న గావోలేరోడ్డుగాని ఇదిపుంతేకదండీ! కాట్రావులపల్లికి తిమ్మాపురానికిమధ్యవున్న పుంతే కదండీ. ఇదిపుంతెలిసి అనుందును” అన్నాడు. నేనూటకే తోవలోనుంపాడిందిన నాగాజంగ రంకేసి చూసుకుంటూ “ఉందిమావా! ఉంది! పోలేదు. దొంగలపాలుకాలేదు” అన్నాను. ఏమిటన్నాడుమామ. “నాగాజంగరం” అన్నాను.

“అంతభయం గాజంగరం తెచ్చి పెట్టిందికుచూచేవా?” అన్నాడు వెంకట్రామయ్య మామ. “లేదు. రోడ్డునడంవల్ల” అన్నాను నేను. “కాదు ఆదిలో పాపయ్యగారు పిటికిమం దోయడంవల్ల” నన్నాడు బండబ్బి. అవన్నీ కావు. ఇంతకూ చీకటిపడ్డంకారణమన్నట్టు ఎవరో లాంతరువేసికుంటూ పూల్లోనుంచివచ్చి మాబండికి తోవచూపుతూ తీసికొనివెళ్లి నారు.

ఎవరెంతడన్నాను వెంకట్రామయ్యమామను. “మనకోసమేవచ్చేదు. గొల్లగంగన్న. మనింట్లో పాలుపితికేమనిషి” అన్నాడుమామ. గంగన్న “ఎడ్లమువ్వలచప్పుకుగల్గని ఇంటి దాకావినిపిస్తే ఎప్పుడూవివబడలేదంత ఒడుదుడుక్కా - బండికేదో మోసంవచ్చిందిఅని లాంత రేసుకువచ్చాను. అబ్బాయిగారా! పెదెంకట్రావుగారా?” అన్నాడు.

అవునన్నాను భయంగియంపోయి.

నామతము

శత్రుమగునంత సాధుత్వసరణిమనుట ఏడఁగాని మానుషము పోనాడకుంట మంచిచెడ్డలనొక్కపోల్కి నెంచికొంట ఆత్మవిశ్వాసమర్యాద లంటియుండ చేతనగునంత యువకృతిఁజేయుచుండి దానిమనసులోమాత్రమే దాఁచికొంట సాకపజయమేగల్గినన్ వీరవిడక భాదికాలవిజయకాంక్ష బాటుపడుట.

శ్రీమతి వింజమూరి వేంకటరత్నమ్మగారు

పాపభీతితో యవవాదభయమువలనో తలనుదాచుకోఁదగుచోటు గలుగకుంట ఒంటరిగనున్న నాచేతలోరులకెఱుక పడినయపుడైన నేనొక్కనడతఁగనుట, నేనుద్రొక్కినదారిని మానకెట్టి భయముఁబిటికితనములేక బ్రదుకుగనుట సిగ్గుగానిడంబముగాని చెందకుండఁ బ్రబలునన్నెట్లుదలఁతు రబ్బంగినుంట.

జీబున్ని సా*

ముద్దా విశ్వ నాథ ము గారు (కవితాసమితి)

ముసల్మానువనితాలోకమున సగ్రస్థానమువహించిన విద్యుషీరత్నములలోనొకతెయు, జ్ఞానవతియునగు “జీబున్ని సా” ఔరంగజీబుచక్రవర్తిగారి ప్రథమతనూజ.

అద్భుతమేధానిధియగు సీపె లేఖనాయమున తన 7-వ యేటనే తురుష్కులవనిత గ్రంథము “కొరాను” కంఠస్థముగావించుకొనినది. అటుపై నాలుగువత్సరములలో అరబిక్, పర్షియను భాషలలో ప్రావీణ్యతగడించెను. ఇదిగాక గణితఖగోళశాస్త్రము లామె యభిమానశాస్త్రములు. ఈరాజపుత్రికి 21 ఏండ్లప్రాయముప్పుడు “ముల్లాసయూద్ అమ్ రఫ్” అనుపేరొందిన కవిశ్వరుడు గురువదవినిస్వీకరించి, చాలపట్టుదలతో తనధర్మము నిర్వహింప 13, 14 వర్షములు ఆమె దివ్యవిద్యాసాగరమున సేదులానుచుండెను. ఖగోళవేదాంత శాస్త్రాదివిషయములు సరసతయుప్పటిల్ల గురువుగారిలో చర్చించుటెంతయు నామెకు ముచ్చట గొల్పుచుండెడిది. అప్పటి వండితప్రకాండములనెల్ల దర్బారుకురిప్పించి, వారివలన ఉత్తమోత్తమవిద్యవడసినది. ఇంతయేల? ఏవిద్యయందును ఆమెకు సరియగుచేయలేదనిన అతిశయోక్తిగాదు. ఇకదస్తూరీ ముక్తాఫలములే! జీబున్ని సా గొప్పకవయిత్రిగాగూడ ప్రతీతిగాంచి వట్లు చరిత్రకారు లుగడించెడియున్నారు. ఈమెచే సప్పటప్పట వ్రాయబడిన లేఖలు “జీబు మన్షత్” అనుపేర గ్రంథరూపమున వెలువడినవి.

విఖ్యాతకవిపుంగవులను సన్మానించి సత్కరించుటయం దీపెకు మిక్కిలి అభిలాష. ఆమెదర్బారు ఆదర్శప్రాయముగు నొక ‘పరిషత్’ నవలసినదే. అటునుండు వండితబృందము శాస్త్రకళాభివృద్ధికి వలయు గ్రంథజాలమంతయు పర్షియనుభాషలోని కనువదించుటలో రాత్రింబగళ్లు తెఱచితేక మునిగియుండువారు. రాజపుత్రి తర్జుమాచేయించిన పుస్తకము లన్నిటికిని పేర్లుంచుటలో తనయింటిపేరు “జీబీ” ప్రతినామమునకును మొదట చేర్చబడుచుండెను. ఆమె ఏర్పడిన గ్రంథాలయమునకు సరితూగుభాండాగారము మఱియొకటియు ఆకాలమునలేదు.

రాజపుత్రి సంభాషణచమత్కారమును, అందలిహాస్యరసమును ఔరంగజీబుయొక్క పెడబుద్ధినిమరలించుట కనుకూలముగనుండెను. తనబుద్ధి నైశిత్యముచేతను, సద్గుణసంపత్తి చేతను తండ్రిలోపములు కప్పిపుచ్చి సవరించుచుండగల్గెడిది.

కవితయనుమాట చక్రవర్తికి చెవినిబడఁగూడదు. అయినను జీబున్ని సాకు అభిరుచిగల అట్టివిషయములలో కాలము వినియోగించుకొనుట కత డడ్డంకిపెట్టడివాఁడుకాదు; పూర్ణమెవప్రాంత్ర్య మామెకొసంగెను. ఒకనాఁడాయన హతాత్తుగా ఆమెగదిలోనికి వచ్చెను; అపుడు తనపుత్రి “దివాని-హాఫీజ్” అను నుత్కృష్టగ్రంథముఁజదువుటలో నిమ

* శ్రీ. ఎ. హమీద్ హసనుగారి ఆంగ్లేయవాదము నాధారముచేసికొని వ్రాసినది—ము. వి.

గ్నయైయుండుటగనెను. ఆమె భయభ్రాంతురాలైనది. మర్యాదాపూర్వకముగ చప్పున లేచి నిలబడుటవలన వణకుచున్న మృదుహస్తములనుండి పుస్తకము మెల్లగజాటి క్రింద బడెను. అంత నారంగజీబు కొమార్తెను భయపడవలదని సముదాయించగా నామె స్వస్థ చిత్తయై లండ్రితో నిట్లులనెను:—“నాయనగారూ! మీరిచట అడుగిడినపుడు నేను “దివాని-హాఫీజు” గ్రంథము సత్కృత్యతో పఠించుచుంటిని; ఈపనికి మీరుగ్రులగుదురేమోయనుభీతిచే నాకు దేహముకంటింటినది.” అందులకు చక్రవర్తి:—“అమ్మా! ఆగ్రంథముగొని ఏభాగము నాకుఁ గోపముగల్గించునని నీవనుకొంటివి?” అని యడిగెను. అపుడు రాజపుత్రి ఈవాక్యములు వినిపించెను;—“నిన్నునుదేవతలువచ్చి పానశాలలతలుపులు బద్దలుగొట్టుట నేకను లారఁగాంచితిని. వారు ఆదాముయొక్కమట్టితో నొకలోటారూపము తయారుచేసిరి.”

కొ.—దీనిభావ మేమనిగ్రహించితివి?

జి:—ఈరెండువాక్యములలోను ‘హాఫీజు’ మానవజీవితతత్త్వము చక్కఁగనిమిడ్చి నర్లించియున్నాడు. అతనియభిప్రాయ మేమన పానపాత్ర ఒకచేరినుండి మఱియొకచేతికి తిరుగుచుండును. భూమికూడ పాత్రవలెనే గుండ్రముగనున్నది; అదియు తిరుగుచుండును. మనుజుఁ డొకమట్టివ్రతిమ. దేశ, కాల, పాత్రత లెటులున్నను అతనికి చిత్తచాంచల్యము స్వాభావికము. ఎట్టివ్రశాంతవర్జితకులలోనైనను మనోవేగముయొక్క ఉద్ధతి వర్ణనాతీతము. వ్రతివిషయములోను మనసు సదా కలఁతనొందుచునేయుండును. దుర్దిశాభాగలు సంభవించినపుడు వేదననడలి యెట్లీవలఁబడుదుమోయను తహతహ; సౌఖ్యాంబుధిలో నోలలాడు తఱి ఇదిలేదు అదిలేదు అని ఏవోకొఱతలుకల్పించుకొని మఱికొన్ని సౌఖ్యములకై ప్రాకు లాడుట; ఇది మనసు నిర్వృత్తిచువని. మనమువసించుభూమియే తిరుగుచున్నపుడు మనము (మనమనస్సులు) తిరుగుట అసహజముగాదు.” ఈచక్కనివ్యాఖ్యానము చక్రవర్తికి మనసున గాఢముగనాటుకొని దానిని మిక్కిలి రంజించెను.

తన పూఁదోటలోను, ‘మహాలు’లోను జీబున్ని సా నేవచ్చగా విహరించుచుండెడిది. అందుచేత ఘోషావధతివర్జించినదని మనమునుకొనఁగూడదు. మిలాచారముననుసరించి ముఖమున మేలుముసుగు (పరదా) లేకుండ ఆపి యెవరికంటను బకకుండెను.

జీబున్ని సాను ఒకయింటియామెగఁజేయవలెనని రాణిగారు మిక్కిలి యాశించుచుండెను. తైవాహికవిషయములో రాజపుత్రియభిప్రాయము లుదారములుగనుండెను. ఉద్వాహమునందనిప్రతలేదుగాని, తనకు నచ్చినఘనుఁడు లభించుట దుర్లభమాయెను. ఎందరెందఱో జవ్విందారులు, రాజపుత్రులు నామెను బరిణయమాడ తగుయత్నములుసల్పిరికాని వారెల్లరకును ‘ఉహు’ అనియే జవాబువచ్చుచుండెడిది.

ఆగ్రాకురావలసినదని ఘర్షియాదేశపుయవరాజగు “ఫరూక్”నకు రాణిగారు కబురంపిరి; ఎటులయిన కూఁతునకు వచ్చఁజెప్పి ఈసంబంధము సిగవలువలెనని యామె

ముఖ్యదేశము. ఈతఁడు మంచి సుందరాకారుఁడేకాని యతనిసౌందర్యము జీబున్న సామనసు సాకరింపఁజాలకపోయెను. ఈబాంధవ్యమొప్పుకొనుమని రాణి మఱిమఱి హితబోధము చేసినది. వరుని విజ్ఞానసామర్థ్యాదులు పరిశోధించికాని నదియు నిర్ధారంపఁజాలనని జీబున్న సా విల్కెను. అంతట నొకదినమున ధర్మాక రాజపుత్రుడు ‘మహాబు’లో విందున కాహ్వానింపఁ బడెను. చక్రవర్తిగారితనయ పరులకగవడనియేర్పాటుగల తెరచాటున ఆసీనుకాలయ్యెను. రాచకుమారుఁడు తలని మంత్రిబృందము, సహచరులు ఎల్లరును భోజనమున కుపక్రమించిరి. కొంతసేపయినపిమ్మట ధర్మాక తన చతురోక్తులచే రాజపుత్రుని ఆనందింపఁజేయులంపుతో నామెకు విసంబదులగున నిట్లనెను:—“సాన్సోసా బినాన్ మి ఖాహమ్” అనఁగా—“నాకు ‘బినాన్ సాన్సోసా’ కావలెన”నియర్థము. ‘సాన్సోసా’ అనుమాటలో ‘సాన్’ అనుపదము విడదీసినచో “బోసా” అనుమాట మిగిలియున్నది. దీనికి ‘ముద్దు’ అనియర్థము. శౌర్య హీనములును, అశుర్యాదకరములునునగు నీలఘువచనములు జీబున్న సావంటి ఉత్తమరాజ పుత్రిమనసునెఱకలఁచివై చెనోడలువనలవికాదు. ఆమె రోషవేళపూరితయయ్యి కొంచెము నిదానించి నిశ్చలచిత్తముతో ‘చెన్నుడెబ్బకొట్టివట్టు’ లీడవాబు వెంటనేయిచ్చెను:—“అతో మతాబథ్ -ఎ.మదార్ తలాజ్” అనఁగా “నీతల్లినుండియే గ్రహింపుము” ఈసమాధానము వినినవెంటనే ‘ధర్మాక’ నకు గర్వధంగ మైవందున నతఁడు తలవంచుకొని, రెండవకంటివానికిఁ దెలియకుండ ఆరాత్రియేమూటయుముల్లయఁగట్టుకొని తనరాజ్యమునకు పయనమైపోయెను.

జీబున్న సా తనజీవితాంతమువఱకును అకలంకబ్రహ్మచారిగనేయుండినది. “వివాహ” మనుమాట ఆమెచెవిసోఁకెననెంతయు బాధకరముగనుండెను. పురుషసంపర్కమన్న నామెకు తలనొప్పిదెచ్చుచుండెను. కలికాలమున నొకరిద్ద జీటిపవిత్రస్త్రీలున్నను జనసామాన్యములో నెట్టివాచున్నారనుచమ్మకముపుట్టుట వట్టిమాట. మీఁదు మిక్కిలి ‘లోకులుకాకుల’ నునట్లు సచ్చరితలఁజూచి పెక్కురు కన్నులలోదుమ్ముపోసికొందురు! అసూయాగ్రస్తలగు కొండఱు ఈమెకును, లాహోరులో ముఘల్ గవర్నరుగానుండిన కవిసత్తముఁడగు ‘అకిల్ ఖాను’నకు నుత్సంగారవిషయకపరస్పరసంబంధములుండెనని యపవాదములుచేసిరి. వివేకము గలవారెవ్వరును ఆయనంబద్ధప్రలాపములు నమ్మరైరి. కాని ఉబుసుపోక అట్టి నిందాసంభాషణములే కూడును, గుడ్డయునుగాఁజేసికొను సోమరిపోతుల నోళ్లరికట్టఁగలమా? రాజపుత్రి పెండ్లియాడకపోవుటచేతనే యపనిందలకు పాల్పడవలసినచెప్పని కొండఱు చరిత్రకారులఁజూహ.

పరమపూజ్యరాటును, ప్రఖ్యాత ముసల్మాన్ నారీరత్న మునునగు నిట్టి రాజపుత్రి తన 65-వ యేటఁ బరమపదమునొంది లాహోరుదరినున్న “నవన్మోల”లో సమాధిసందెను.

ఆలలనయొక్క పవిత్రాత్మసుప్రసిద్ధమృతజపులతోఁగలసి మింటమెఱయుచు తన జీవితములో సుగుణములేవేనియున్న గ్రహించి శక్త్యనుసారమాచరింపుడని తోడిదీనాదరి మణులకు ప్రబోధమునేయుచున్నది!

౨

అకుండి వేంకటేశ్వర స్వామి

ఈమె మొగలాయిపాదుషాయగు ఔరంగజేబునకు శ్వేషపుత్రిక. ఈమె 1689 వ సంవత్సరమున జన్మించెను. ప్రసిద్ధముగు తైమూరులేన్, ఔంగీజ్ ఖాన్ అనువారల వంశమునకు చెందినదిమె. ఈమె కాలమునకు ముందున్న మొగలాయిచక్రవర్తులు విద్యాకోటితులను, విద్యాపోషకులనై వెలసిరి.

ఇట్టి వైదుష్యసాంస్కృతికదాయముగల మొగలాయిప్రభువులలో నొకడగు ఔరంగజేబు కొనుగెత్తయై జీలున్నీసా పరిషత్ భాషలో పాండిత్యప్రకర్షను పోటునట్టి పద్యములను రచించి యజరామరక్షీర్తిని గడించినది. అధునిక పరిషత్ భాషాపండితు లామె కవిత్వాభిరుచికి నొక్కయున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈమె జీవితములోని ప్రత్యేకవిశేషములనెల్ల తెలిసికొనుట ఈమె జీవితచరిత్రమేమియు ప్రాయబడియుండలేదు. ఈమె జీవితపు కడపటిభాగమున శ్రీరేణిపిఠము యీమె తండ్రియగ్రహమునకు పాశురూపకావలసినవచ్చునేమోయని ఔరంగజేబు దర్బారునగల చరితకారులలో నొక్కడైనను ఈమె జీవితచరిత్రనుప్రాయ పాపాసించలేదు. ఈమెరల్లి దిలరనువామనీగం. ఈమె చాల్యమునుండియు తనబుద్ధిచైతన్యమును వెల్లడించుచున్నందున నీమెకు సమర్థులగు విద్యాగురువులచే తండ్రి చదువుదెప్పించుచు వచ్చెను. ఈమె కడుదిన్నతనముననే 'కొరాను' కంఠస్థమొనర్చుకొనెను. తండ్రి 'జీలున్నీసా' కొరాను కంఠస్థముచేసికొన్నందులకు కడు సంతసమంది తనకోటలో గొప్పవిందుచేసెను. ఢిల్లీలోగల మైదానమున తన పైనికులకెల్ల మృష్టాన్నముతో విందాసగను. వీరలకు భర్తముక్రింద ముప్పదివేల బంగారుమోహర్లు ఖర్చుపెట్టెను. రెండుదినములు సర్కారుకచ్చేరీలు మూయుటదెను. జీలున్నీసాకు 'మియాబాయి' యనువామె ఉపాధ్యాయునిగా నియమించబడినది. ఈమె నాలుగువత్సరములు 'అరబిక్' భాష క్రద్ధతో నేర్చెను. ఈమె గణితశాస్త్రమును, జ్యోతిశాస్త్రమును చదివి అందధికప్రావీణ్యమును గడించెను.

ఈమె 'కొరాను'పై వ్యాఖ్యను రచింపఁబూనెను. కాని తండ్రి యానంగతి తెలిసికొని ఈమె యట్టి కార్యముచేయ దలపెట్టినాపానముని తలచి ఈమెను వారించెను. ఈమె చిన్నతనముననుండియు పద్యముల నవగ్రహముగ రచించుచుండెను. మొదట ఈమె 'అరబిక్' భాషలో పద్యరచనము వారంభించెను. ఈమె తన మార్మభాషయగు పరిషత్ భాషలో కడుధారాళముగ పద్యరచనమును చేయగలదు. పాశురూపకీయము మహాపండితుడొక డామెకు పరిషత్ భాషలోని నుపాత్తిరగ్రంథములను చెప్పుచుండెను. ఈగురుజీ ఈమెకు పద్యరచనమందు ప్రవేశమునుగల్గించినాడు. ఈమె తాను పరిషత్ భాషలో రచించిన పద్యములను తనగురువునకుమోడ చూపుటకు సిగ్గుపడుచుండెడిది. కాని ఆమె యప్పువప్పుడు రచించిన గీతములను చిన్న కాగితములపైవ్రాసి వారిని తన పాతపుస్తకములలో నక్కడక్కడ భద్రపరచుచుండెను. ఆమె యెదుట లేనప్పు డాపండితు డామె పాతపుస్తకములలో నక్కడక్కడనుంచుబడిన పద్యములుప్రాయబడినకాగితములనుగాంచి యందలి పద్యములనుగాంచి ఆశ్చర్యపడుచుండెడివాడు. మఱియు సత డీమెపేరు వాసిగాంచగల యంతటి కవయిత్రి కాగలదని వాడుచున్నది. ఈపండితుడు ఔరంగజేబును తన నొకరులను దేశములోనికి పంపించి పరిషత్ నుండియు, కాశ్మీరమునుండియు మరియితరప్రాంతములనుండియు గొప్పపండితులను వెదకింపఁజేసి వారిన ఢిల్లీఆస్థానమునకురప్పించి వారలతో రాకొనుగెత్తు పద్యకౌశ్ఠిగలిగింప పోచ్చరించెను. ఔరంగజేబునకు పండితులు, కవులు అనిన నధికగౌరవాదరణభావములు లేనివాడయ్యి రాకొనుగెత్తకై పేరుమోసిన కవులనురప్పించి వారిని పోషించుచువచ్చెను. ఔరంగజేబు హాళిరచితగ్రంథములు పాతకాలల

సి సి యా పటి గోపా రత్నమ్

శ్రీమద్భక్తవల్లభాష్టకము

১৫৬

సంఘాతనందలి కారదానికేతనసంస్థాపకురాలు శ్రీమతి ఉప్పవలక్ష్మీబాలావిమ్మ. లవణ సత్కారహాస్యమునందు పాల్గొని ఈమె కారాగారమునకుపోయిఉన్నది. ఆమె వేటూరుపైలసాలయందుండగా వేటూరు పెంటల కెయిలబలో ఖయిదీగానుండిన ఆస్తిం పెరమ్యుఆనేష్రి చనిపోయినది. ఆమె హిందూస్త్రీ. ఆమెకొకమూతై. ఆమెచేరు కల్యాణి. తల్లినిగోల్పోయిన ఈ విలనుపోషించువారులేనందున గవర్న మెంటువారు వేటూరిలోనుండు కై సప్రమిషనరీలకు ఒప్పగించిరి. హిందూభావికలను కై సప్రలకీయ్య పాడీగాదని ఆప్యండు లక్ష్మీ బాలయమ్మ గారు ఆంక్షోకననల్లిరి. ఈవిషయము కాననభోలోకూడ చర్చింపబడినది. అందుపై గవర్న మెంటువారు ఈభావికను లక్ష్మీ బాలయమ్మ గారికిచ్చగించిరి. ఈఆవాధభావిక ఇప్పుడు సంఘారు కారదానికేతనమునందు పోషించబడుచున్నది.

లోని బాలురచేగాని, జవాబులో దీగముచేగాని చదువబడుటకు నిశ్చయించినను 'జీబున్నీసా' మాత్రము వానినిజరుగు నియ్యకొనెను. రాకొమరిత విద్యార్థిష్టై వానిర ఆలీ, సాయా, హముద్ వాళీగిల్లా, లెహం రాజ్ అను విద్యార్థులను పోషించుచుండెను. వానిర ఆలీ పరివ్యవహారములో మనోపారమగు శుద్యములను రచించుచుండెను. 'జీబున్నీసా' యాచర్యములనుచదివి వానిని మెచ్చుకొనుచుండెను. ఆతడు శుద్యములు వ్రాయుటలో నామెకు ప్రతిష్ఠిర్గియునుచున్నెను. ఈమె తన విద్యవ్యవసాయంతో విశోదగోష్ఠిగా సమన్వయపూర్ణముగానున్నట్లుగావించి విశోదించుచుండెడిది.

ఇట్టి విశోదగోష్ఠిని 'ముషెయిరా' అందురు. ఈవిశోదగోష్ఠియందు 'జీబున్నీసా' కడు నాకాశక్యమును బుద్ధివైశుద్యమును ప్రకటించుచున్నది. హజహీన్ జీవించియున్నప్పుడే మేను తన పెద్దకుమారుడగు దారా కొమారుడగు 'సాలైమాన్ షెకో'కునిచ్చి పెండ్లిచేయఁదల పెట్టెను. దేరంగజేబు దారాయనిన యసహ్యించు కొనును. అతడనిన కడుభయము. అందుచే నతడు తనరాకొమరిత దారాకొమరున కివ్వబడుట కిష్టపడలేదు. తన యిష్టమునకు వ్యతిరేకముగ తండ్రియావినాహమును కావించునేమోయని దారాకొమరినికి విషము పెట్టింది చంపించెను. ఈమెను వివాహమాడ నెందలో రాజపుత్రులు ప్రయత్నించిరి. కాని యీమె తాను స్వయముగ రాజపుత్రులనుచూచి తనకిష్టమునువానిని నిర్ణయించుకొని వివాహమాడుదు ననుచుండెడిది. అందుచే నీమెకు నచ్చినవరుడు లభించుచు చాలకాలము యవివాహితగ నే యుండెను. అదిగాక తానావీరపుత్రుని కేర్యవైదుష్యుడిగుణములను పరీక్షించి మరి వివాహమాడుదు ననుచుండెడిది. అట్టివరులలో విరాన్ దేశపు రాజైన రెండవ హెఆబ్బాస్ అను రాజుకుమారుడైన మీర్జాఫారూక్ అనునతడొకడు. జీబున్నీసాయాతనిని ఢిల్లీకిరమ్మనియు, యాతనిని చూచినమీదట పరింతుననియు యతనికిక లేఖ వ్రాసెను. ఆతడును యామె యాహ్వానము వంగికరించి పరివారసమేతముగ ఢిల్లీకివచ్చెను. జీబున్నీసాయు నాతనిని తన యుద్ధావసరమున గల ప్రత్యేకమందిరమున విడియఁజేసి, తామెస్వయముగ మేలిముసుంగు ధరించియే యాతనికివలసిన భోజనాది పరివర్యలనుగావించెను. అతనికి బహువిధభోజ్యపదార్థములతో (పిండివంటలు, మిఠాయిలు) విందులను జేసెను. ఒకనాడతడు విందారగించునపుడు, తనకోకవిధముగు మిఠాయి వడ్డింపకోరుచు అందులకై యుపయోగించిన భాషలో మిఠాయికేగాక ముద్దుఅను నర్థమునిచ్చునట్టిదియునగు నొకపదమును బ్రయోగించెను. అంత నామె సునికెరముగు బుద్ధిగలదగుట యందలి 'ధ్వని'ని (ద్వంద్వార్థమును) గ్రహించి కుపితయై మావంట కాలనుండి మీకుకావలసినది మాత్రమడుగుడు. అది వడ్డింపబడునని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. తదనంతరము ఆరాకొమరునిగూర్చి చెప్పుటలో యతని రూపాదులు తనకునచ్చినను యాతని 'ఫాయి' మాత్రము నచ్చలేదనియు, యందుచేత నాతనిని వివాహమాడననిచెప్పెను. 'మీర్జాఫారూక్' అటుల తిరస్కరింపబడియు యీ క్రింది భావముగల పద్యమునువ్రాసి యామెకు పంపెను. "నే నీమందిరమును విడిచివెళ్లను. నేనిచ్చట పాప్తాంగముగ పరుండియుండెదను. నాజీవితమున సౌఖ్యానందములు జీబున్నీసావలన నేగలవు." ఆపద్యమునుచదివి, యతని మాధ్యమునకు కోపించి 'ఓబాలుడా! ప్రేమించుటయన నొకయాటయనుకొంటివా? ప్రేమనెంత యల్పమైనదానినిగా నెంచితివి! ప్రేమ యుజ్జ్వలదీప్తి; దానివలనగల్గు కాంక్షతీవ్రత, విరహవేదన అను వీనినిగూర్చి నీశీయియు తెలియద'నివ్రాసి యాతనికి తుదిచీటినంపెను. అంత నాతడునిస్సృహుడై పరిష్కరింపిపోయెను. ఈవిషయము చరిత్రయందంకితమైయున్నది.

రాజనగరన 'జీబున్నీసా' అత్యంతస్వేచ్ఛావత్రినియై యుండెను. ప్రసిద్ధులగు విద్వాంసుల కీమె లేఖలు వ్రాసి తన యాహ్వానమునకు వారిని రప్పించుకొని వారితో కాన్త్రవిషయములను చర్చించుచు వచ్చెడిది.

ఈమె తనకు పెదవాన్ని యగు బారాపెళ్ళోయెడల భక్తిగౌరవములుగలిగి మెలగుచుండెడిది. ఏలనన, అతడు గొప్ప విద్యాంసుడు. ఈమె పరిష్కృతభాషలో పద్యములన్ని నేర్చుకొనువాడీమె తనపద్యముల వలెనిని గూర్చి వ్రాయుచుండెడిది. అప్పుడప్పుడీమె తండ్రివ్యాయసభకుబల్లి తీర్పులిచ్చుటలో తండ్రికి తోడ్పడుచుండెడిది. ఈమె యంతఃపురములలో యనూర్యంపశ్యయ్యెయ్యుండీయు జీవితమునందలి యానందముల ననుభవించగల్గియుండెను. ఈమె వ్రాయుటకుపయోగించు కలమునకు 'మక్కి' (నిండి నిలిడమైనశక్తి కలదిఅను వర్ణమిచ్చును) అనుపేరుండెను.

ఈమె తనమతమునందధికమగు నభిమానమును గలిగియుండెను. తనతండ్రి యవలంబించు సంకుచిత, పరమతసహిష్ణుతారహితమై దూషితమగు ఛాందసమతమునుగాక, యీమె విస్తృతాచార్యపరిపూర్ణమైన నూఫీ మతమునవలంబించెను. ఈమె తండ్రివలెనే 'నూనీ' తేగకుచెందినదయ్యె, మతవిషయిక వివాదాంశములను గూర్చి వాదించి యితమితమని, నిర్ణయింపగల-చతుర. మతవిషయములలో మిక్కిలి యదారదృష్టిగలది. ఒకానొక సమయమున నీమె తన యుద్యానవనమున విహరించుచు నచటగల ప్రకృతిదృశ్యములగని యానంద వివశయై యిట్లని పాడుకొనుచు బోవుచుండెను. "ద్రాక్షపారాయి, పుష్పములు, విసీలజలప్రవాహము, స్రీయుని ముఖారవిందము అనునవియే నాకానందదాయకములు." 'లయ' కుదురిన పరిష్కృతగీత పాదముల రెంటిలో నీయానందదాయకములగునవ్వునమితినిమిచ్చి, యీమె కానందమురేకతల్ల, పాడుకొనుచు యాననమున వెవ్వరైన యాపాటను వినుచుందురేమోయనియైన సంకోచింపక, విచ్చలవిడి విహరించుచుండ, నాననముననే, నొకచ్చాయాపృథ్వుముక్రింద నొకచలనరాతిరిన్నిపై నానీమండై నిమిలితసేతుండగుచు 'యల్లా'ను నానుము జపించుచుండిన తండ్రినికమగిని సంభ్రమమును భీతియునంది యాగీరములో నొక పాదమునట్లు త్రుటిలో మార్చివేసి పాదదొరకొనెను. "ప్రార్థనలు, ఉపవాసములు, ఆశ్రమములు, పశ్చాత్తాపము అనునవియే నాకానందదాయకములు."

మతవిషయికములగు తగవులేచేవివచ్చినచో విచారణకై 'బీబున్నీసా' సిద్ధపడుచుండెను. ఔరంగజేబు ఆమె విరుషియని యీమె కట్టియవకాక మొసంగెను. మతవిషయికమగు తగవులన్నియు నామెచే పరిష్కరింపబడుచువచ్చెను. ఆమె తీర్పులన్నియు వ్యాయసమృతములై యీమె వ్యాయోకదృష్టిని చాటువదిగా నుండుటచే బ్రశస్తినిబడసి గ్రంథస్థములైనవి. ఆమె తీర్పులకు ప్రతులువ్రాయబడి యవి విరాన్, తురాన్ దేశములకుకూడ పంపబడుచుండెడివని ప్రతీతి. ఈమె వ్యాయోకీపురానై ప్రతిభతోకావించు తీర్పులనుగని కొందఱు దీగము లామె యవలంబించు 'సున్నీ' మతము నవలంబింపబూనిరి.

ఈమె యందుగల ప్రేమచే ఔరంగజేబు ఈమె ఖర్చులకొరకు నత్సరమునకు నాలుగులక్షలరూపాయల ఇచ్చుచుండెడివాడు. ఈమె యీధనమును స్వీయమగు యైహికభోగానుభవములకై వెచ్చింపక, విద్యతోపమమునకును, వితంతువుల సంరక్షణమునకును, తలదండ్రులారేని బాలబాలికల రక్షణమునకును, ప్రతిపత్సరమును మక్కామదీనాలకు యాత్రకైబోవు మహమ్మదీయభక్తుల నిమిత్తమును వినియోగముచేయుచుండెడిది. ఈమె మతాభివేశము, దైవభక్తియు మానవసేవకై పూర్తిగా వినియోగింపబడినవి.

ఈమె యుద్గ్రంథములను సేకరించి యొకగ్రంథభాండారమును నిలిపెను. శిథిలమగుచున్న వ్రాత ప్రతుల కుత్తమప్రతులను నేర్చుగవ్రాయగల వ్రాతగాండ్రకు వేతనములనిచ్చి వ్రాయించెను. ఇందులకై వ్రాతగాండ్ర కొకప్రత్యేకమందిరము నేర్పరచి వారిచే గొప్పగ్రంథములకు ప్రతులను వ్రాయించుచుండెను. చక్కని వ్రాత వ్రాయగల కాస్మీరదేశపురేఖకులచే బ్రసిద్ధమగు చక్కని కాస్మీరదేశపు కాగితములపై పటగ్రంథముల

ప్రతులను వ్రాయించెను. ప్రతియేదయమున నామెకడుశ్రద్ధతో యాశీఖులు వ్రాసినప్రతులను పరిశోధించి మూలమునకును దానిపుత్రికకును గల్గిన దేధపాతములను పరిరంజించుచుచెడిది. ఈమె సమకాలికులగు కవులెల్ల రీమెను కవియైతియని ప్రత్యేకమగుగణ్యతతోఁ జూచుచుండిరి. పరివ్యయము, ఉరుదూభాషలలో గ్రంథములను రచించినకవులు తమకృతులనామె యభిప్రాయార్థమును విమర్శవాగ్ధమునుకూడ పంపుచుండిరి. అగ్రంథముల నామెశ్రద్ధతోఁచదివి యవి గుణయుక్తములైనచో యాకృతికర్తలకు బహుమానములను పంపుచుండెడిది.

కొందఱు మహమ్మదీయవనితలవలె యామె తనదంతములకు 'కప్ప'నుగాని, కనురెప్పలకు కాటుకగాని ధరించెడిదిగాదట. ఈమె తన మాధుర్యమైన కంఠమెత్తి 'కొరాను'నుండి కొన్నిభుట్టములను చదివెనేని శ్రోతల హృదయములుకరగి మతావేశముచే యశ్రువులరాల్తురట. ఈమెదేహమున వేయలంకారములను ధరించెడిది గారు. కంఠమున నొకముక్తాహారమును మాత్రము ధరించెడిదట. కట్టనహిష్టుకలో గొప్ప యాధ్యాత్మిక బలమును ప్రదర్శించుచుండెను. ఈమె కొకప్రధానరాతైన మిత్రురాలుగలదు. ఆమెపేరు 'ఇమామ్'. ఈమెకు కవిత్వమునందభినివేశముమెండు. జీబున్నీసాకు యుద్ధపాండిత్యముకూడగలదు. తనతండ్రికి యుద్ధములలో సహాయముచేయుచుండెడిది.

1662-వ సంవత్సరమున ఔరంగజేబునకు జబ్బుచేసెను. వైద్యులారదుగాలి మార్పునకై స్థలాంతరమునకు బోవలయుననిచెప్పిరి. అంతట ఔరంగజేబు సకుటుంబముగ లాహూరునకు వెడలెను. తనమంత్రికొమారుడగు 'అఖిల్ ఖాన్' ఆనగరమున గనర్పరుగానుండెను. అఖిల్ ఖాన్ సుయాపకార్యాదిగుణగణవిరాజితుడేగాక కవికూడను. అతడు 'జీబున్నీసా' కవయిత్రియని యెఱిగియుండెను. ఆమెసెట్లయినచూడ సమయమునకై నిరీక్షించుచుండెను. నగరరక్షణవ్యాజమున, తనయశ్వరాజముపై నధిరోపించి, ఆమె సెట్లయినచూడగల్గుట రట్టిసించునను నాశతో నారంగజేబు నివసించురాచనగరుచుట్టు గోడలవెలుపలి ప్రదేశమున పలుమారుతిరుగు చుండెను. ఒకనాటిసాయంకాలమున జీబున్నీసా దానిమ్మపూవన్నెగల వస్త్రమునుధరించి మేడపై విహరించు టనుజూచెను. అత డామెకు వినబడునట్లు "రక్తాంబరధారిణియగు నొకస్త్రీవ్యక్తి నాకు స్వప్నమునందువలె కన్పట్టుచున్నది"అనెను. ఆమె యదివిని "ఆమెనీకు కార్యముచేగాని, ధనముచేగాని, పాపము! లభించును." అని యాతని వాక్యమును పూర్తిచేసెను. మరియొకసమయమున నామె తెలికత్తెలనుగూడి తనతోటలోగల చలువరాతితో కట్టబడుచున్న మందిరమును చూచుటకు పోవుచుండుటనుగాంచి అఖిల్ ఖాన్ తానొక 'తాపీ' పనివాని వేషమువేసికొని పనివాండ్రతో చలువరాతితో కట్టబడుచున్న మందిరముకడకుజేరి ఆమెకు వినబడు నట్లు పరివ్యయభాషలో 'నీతోఁజై యిట్టివీచపాత్రను ధరింపవలసిన వాడనైతి'ననెను. అందులకామె 'నీవు వాయురూపము ధరించినను నాకవభారమునగల నొక్క కేశమునైన కదల్చుకాల'వని తృణీకారముతో ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. రెండవసారి యతడు పరిభవించుబడియు ఆమె సెచ్చటనైన తోటలోకలసి మాట్లాడనభిలషించి తిరుగుచుండెడివాడు. ఆమె తాను స్వయముగ తన వరుసెన్నికొందుననియు, అందులకై యాయారాజుల చిత్ర పటములను దెప్పించుమని తండ్రినికోరెను. అటుల తెప్పించుబడిన చిత్రపటములనుచూచి వారిలో 'అఖిల్ ఖాను'నుపరించి యాతని కొకశేఖ్రవాసెను. అందుపై రెండుసారులు పరిభవించుబడిన అఖిల్ ఖాన్ సీసంజి చక్రవర్తిపుత్రికను వివాహమాడుట నావంటివానికి యొకబాలకీడవంటిదిగాదని యెఱుంగుమనియు తానామెను వివాహమాడననియు తెలిపెను. అఖిల్ ఖాన్ యామెను కలిసికొనుచు యామెను వివాహమాడుటకుఁజేయు యత్నములను తెలిసికొని యామె సెవనిరో వివాహముచేసి అఖిల్ ఖానునంటి పరులయొకపిడిలేమండఁ జేసి కొనుటకై యారంగజేబు యత్నించెను. ఒకనాడు అఖిల్ ఖానును, జీబున్నీసాయును నొకయుద్వానవనమున మాట్లాడుకొనుచుండ జీబున్నీసా, ఔరంగజేబు వచ్చుచుండుటనుగాంచి యాతని నచటగలనొక 'దేగిసా'లో

గూర్పుండలెట్టి 'నీవు నాయందు నిజమగు వలపుగలవాడవేని నిశ్చయముగ నందుగూర్పుండుము. వలపు తెవులుచే బాధపడువారల కిట్టిదుర్లభయోకడపటికొచ్చి' యనుచు నొప్పునాడెను.

ఈమె తనకు శత్రువగు శివాజీయెడల సానుభూతిగల్గి వర్తించుచున్నదనియు, ఒకచో యాతనియందు వలపునిలిపి యాతనిని వివాహమాడునేమోయనియు భయమంది యశోరంగజేలు తీలున్న సాను కొంతకాలము 'సలీమ్‌ఖుర్' కోటలో బంధివృత్తముజేసెను. ఖైదుగోసుంచబడినప్పు డీమెపరిష్కనుభాషలో కొన్ని భావగర్భితములగు గీతములరచించెను. మతవిషయమున నీమె యక్బరువలె హిందూమతావృద్ధియనమ్మెనును వాంఛించెను. ఈమెకు యిస్లాముమతరహస్యములేగాక, హిందూమతమునుగూర్చియు, తొర్రాస్త్రియగుమతమును గూర్చియు బాగుగఁదెలియును. ఈమె రచించిన కొన్నిగీతములలో మూర్ఖభగవానుని కీర్తించెను. ఈమె రచనలలో 'దివానీమక్బీ' అనుపేరుగల చద్యగ్రంథము హిందూదేశమంతటను చలువురచే చదువఁబడుచున్నది. అది పరిష్కనుసారస్వతమున ప్రసిద్ధినిగన్నది.

తనకు సముడుగువరుడు లభింపమి తనజీవితాంతరతనకు నవివాహితగనే యేబదిసంవత్సరములు జీవించి యీమె 1889-వ సంవత్సరమున పరమపదించెను. ఈమె తాను చనిపోవుటకుముందు రచించినగీతమున నిట్లు తన్నభివర్ణించుకొనెను. "నేనొకరాజామరితను. నాజీవితకాలమున నేనొకవిరక్తమార్గము ననుసరించితిని. 'స్త్రీ'లోకమున నేనొక ప్రతిభయైనవ్యక్తి'నను నానామమునగల యర్థము నాయెడల సార్థకమైనదను రృప్తితో నీలోకమును వీడుదును."

—From The 'Diwan of Zebunissa' of 'The Wisdom of the East Series'

పునశ్చ: ఔరంగజేలు, 1663-వ సంవత్సరమున కాశ్మీరముననున్నప్పుడు ఋషి 'పీర్' *తో, తాను భుజించునప్పుడెల్ల తనకురక్తము కన్నులకుగట్టినట్లు కనుపడుచుండుననియు అందులకు కారణమేమైయుండునని యడిగెను. అందులకు 'ఋషిపీర్' ఔరంగజేలు నిష్కరుణముగ జంపించిన 'శర్మద్' రక్తమేయట్లు కనుబడుచున్నదనిచెప్పెను. 'శర్మద్' నూగ్గిమతతత్వమునం దభినివేశముగల యొక సన్యాసి. ఇతడు గొప్పజ్ఞాని. పరిష్కనుభాషలో గీతముల నాశుధారగరచించి పాడగలకవియు, గాయకుడునైయుండెను. ఒకనాడతడు ఢిల్లీ రాజనగరు సమీపమునుండి పోవుచుండగా మేడమీదనుండి యశోరంగజేలుకుమార్తె తీలున్న సా యాతనిపాటలను కొఠకముతో వినుచుండెను. శర్మద్ ఆసౌందర్యరాశింగనుగొని మోహపశుడై గంభీరస్వనమున నిట్లనెను. "మానవహృదయసంక్షోభముమును తొలగించి దుఃఖమును రూపుమాపునవి కల్పపరుచమున నార్ద్రగలవు." తీలున్న సా ఆమాటవందుకొని "సారాయి, ఆకుపచ్చని మైదానము, జలజలప్రవహించు నెలయేరు, మందరి ముఖారవిందము అను నీనాల్గే మానవునిదుఃఖమును మాన్పునవి" అని పూరించెను. ఆమెకుసమీపమున గదిలో కూర్చుండిన ఔరంగజేలు తనకుమార్తె యశ్శిలవాక్కుల కామెపై కోపించెను. తీలున్న సా తనతండ్రిప్రక్క నున్నట్లు తెలిసికొని మరల నిట్లనెను. "ప్రార్థన, ఉపనిషించుట, జపమాలిక, పశ్చాత్తాపము అనునవియే ఈశ్వరానుగ్రహముబడయుటకు పాధనచతుష్టయము" అని మార్చిపలికెను. అంతట ఔరంగజేలు జనానాస్త్రీలు సంచరించెను మేడసమీపమున శర్మద్ వివస్తుడై తిరుగుచున్నందుల కతనినిబంధించి యాతనిని విచారణచేసి యతనికి ఉరిశిక్షవిధించెను. ఇట్టిహోరశిక్షవిధించినందులకే 'శర్మద్' రక్తమే ఔరంగజేలునకు భోజనసమయమున కనబడుచుండెనని ఋషిపీరు ఔరంగజేలుతోననెను. ఋషిపీరు ప్రార్థననలిపి ఔరంగజేలునకు భోజన సమయమున రక్తముకనబడకుండజేసెను.

*ఆనందకాలుగారి 'ఇండియన్ అంటిక్వరీ', జూలై, 1931 పత్రికలోని ఋషిపీర్ జీవితచరిత్రమునుండి.

జోల పాటలు

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి కల్పవల్లభ దక్షిణమూర్తిగారు

జోలారిపండెరువు వొండపండెరువు
తానెరువులమ్మాయి తనవారిలోను.
చిన్నమాఅబ్బాయి చిట్టెలుకమాకు
పప్పుగింజచూస్తే బ్లతుకనివ్వదు.
చిన్నవాడ! రార, చెన్నుడా! రార
చెన్నుడా! అమ్మాయిచేతిచెండందుకోరా!
అందరిమామలు చందమామలు
అమ్మాయిమామలు రామలక్ష్మణులు
రామలక్ష్మణులంటి మామలువుంటె
రాకపోకలుగలవు అమ్మాయినీకు. ✓
కలవారిపట్టిన్ని గారాబామన్ని
కంసాలిచేయించె కాళ్ళగజెలు
అవికట్టిఅమ్మాయి అకుకోబోతే
ఎత్తుకొనిముద్దాడె అమ్మిమామలు.
నిద్రపోఅమ్మాయి నిద్రపోవమ్మ
నిద్రకస్యకలొచ్చి నిన్ను లేపేరు
భద్రకస్యకలొచ్చి పాటపాడేరు
నాగకస్యకలొచ్చి నాట్యమాడేరు
దేవకస్యకలొచ్చి వీణెమీటేరు
జోలజోలపండు నీవరటిపండు
పల్లెజోలపండు పాపడమ్మాయి. ✓
కృష్ణ! కృష్ణ! అనియేవు కృష్ణులచేవు
కృష్ణుడేమికావలయు? శ్రీరాధాకృష్ణా!
శ్రీరామ! జయరామ! శృంగారరామ!
చారువిక్రమరామ! చంద్రగిరిరామ!
రామ! రామ! అనియేవు రాములచేవు
రామేమికావలయు? రాఘవులనీతా!
చిన్నఅమ్మాయి చిన్నగిరిమొగ్గా
వీధుల్లనాడేటి విరజాజిమొగ్గ.

ఏడవకుఏడవకు వెట్టిఅమ్మాయి!
ఏడిస్తేనీకల్లు నీలాలుగారు
నీలాలుకారిజే నేచూడలేను
పాలైవకార్చవే బంగారుతల్లీ!
ఆటమాణిక్యమే పాటమాణిక్యం
అందరికీఅమ్మాయి రత్నమాణిక్యం ✓
రత్నమాణిక్యమ్ము ఎవ్వరీపట్టి?
రాజులచేతిదే గజనిమ్మపండు
అడపాయిసదోట మాడదొరికింది
మాడపెట్టిచేయిద్దు మద్దికాయల్లు
తాతలకుముద్దుమ్మ తండ్రులకుముద్దు ✓
మిక్కిలీముద్దుమ్మ మేనమామలకు
మేనమామలముద్దు మేలిమ్మిముద్దు
తావిదుతోఅమ్మాయి తల్లులకుముద్దు.
జోలల్లుపాడితే జొన్నల్లుపండు
అమ్మాయినిపాడితే రాజసంపండు
గాజులపెట్టి వోయికనకాలపెట్టి
లేవోయిఅమ్మాయికి లేనెగాజుల్లు
లేనెగాజులపెట్టి పెంకాయపెట్టి
నల్లగాజులపెట్టి మావాడరమ్మ
మావాడకొచ్చి మాయిల్లకొచ్చి
మాబాలకు గాజుల్లు తొడిగిపోవోయి. ✓
పూరుకోఅమ్మాయి పూరుకోవమ్మ
పూరువర్తకులంత నీలత్తమొగలు.
చిన్నమాఅబ్బాయి సిరిముఖముచూచి
సిగ్గుపడిచంద్రుండు పొడవనేరాడు.
మరునాడుఅమ్మాయి పూటల్లుచూచి
మాణిక్యాలతో పొడిచెసూర్యుడు.
కోరిమాఅమ్మాయి కన్నులుచూచి

కలికిచందమామ కాసరాదాయే. ✓
హాయిభోయిల్లాలు ఓబాలలారా!
మాబాలరాదుగా మీతోడఱదా?
అందరిమామల్లు దూరానగలరు
అమ్మాయిమామల్లు చేరగలరు.
ఉత్తమునిపేరేమి? ఉడుపేరేమి?
సప్తపురుషునికన్న తల్లిపేరేమి?
ఉత్తమునదశరథుడు, ఉరులయోధ్య
సప్తపురుషునికన్న తల్లికానల్య
పట్నమ్మపేరేమి? పల్లపేరేమి?
పట్నభద్రునికన్న తల్లిపేరేమి?

పట్నంబుద్యారకా, పల్లకేపల్ల,
పట్నభద్రునికన్న తల్లియశోద.
చిలకల్లుచెలరేగి జడికొమ్మెక్కు.
అమ్మాయినికొట్టినకొట్టు ఊరెల్లరల్లు.
అమ్మాయికివ్వరమ్మ ముత్యాలమ్మెల్లు.
అమ్మాయివెవ్వరే కొట్టిన్నవారు?
కొట్టికొబ్బరిబెల్లం చేతికిచ్చారు.
వెండిదిడియ్యాల పమిడిగొలుసుల్లు
వరలక్ష్మీ! ఉపవే అమ్మాయితోట్టి
పట్నపరుపులు పట్నదిల్లు
పార్వతీ! ఉపవే అమ్మాయితోట్టి.

2

శ్రీ మతి నీలాపారం వేంకటసుబ్బన్నగారు

శ్రీవతికృష్ణమ్మ రేపల్లెలోను
పాపడై పెరిగినే బహువిధంబుగనూ
అంతకంతకుముద్దు ఆయశోదకును
వింతలుగజూపెనే వేడ్కనొకనాడు.
ఓయమ్మ! ఓతల్లి! ఓగోపిదేవి!
యెన్నినోములునోచికననె కృష్ణున్ని?
గోవింద! గొల్లపల్లకు బోకుమయ్యా!
గోపికలునినువచ్చి కొట్టాదురుస్వామి!
ఓరుగుండానించి ఒకవీధినుంచి
అప్పుగాగొల్లాపె పండ్లమ్మపచ్చా
వాకిట్లోదించవే ఓపండ్లగంపా
మంచిపంచాదార పోసేముగాని

పారిపొయ్యిఅబ్బాయి పండ్లెత్తుకొచ్చా
తిట్టకవెముసిలాపె! దీవించవమ్మా!
కొట్టకవెగొల్లాపె! కొడుకూలతల్లీ!
మాబిడ్డదుప్తని పూరంతెలుసు
రుద్రాక్షపండ్ల తె రూకలిచ్చేము
మావిడిపండ్ల తె మాడలిచ్చేము
ముత్యాలబొట్టుకట్టి పట్టుచీరకట్టి
అటుకులువడిగట్టి ఆశీరమ్మందూ.
ఆడబోయినవోట మాడదొరికింది
మాడక్కుచేయింతు మద్దికాయల్లు
మద్దికాయలుముద్దు మాటల్లుముద్దు
అందరికిఅబ్బాయి అల్లారుముద్దు.

3

శ్రీ మతి పాఠలక్ష్మీ కామేశ్వరమ్మగారు

చిన్నమాఅమ్మాయి చీరకేడిస్తే
నెయ్యిరా సాలోడ! నేత్రానపట్టు.
నొవ్వునబెట్టటి పట్టచీరకట్టి

అటుకులూడబోపి ఆడబంపేము
ఆడబోయినవోట మాడదొరికింది
మాడకూమరిమాడ మద్దికాయల్లు.

చిన్నారిపొన్నారీ గాజులాసెట్టి
తేలమ్మాయికి తేనెగాజులు
దిష్టితగులాకుండ ముప్పిబొద్దుల
పరదిష్టితాకాక పాలపూసల
సరదిష్టితాకాక సల్లగాజుల
చిలుకలూచెలరేగి తడికొమ్మెక్కు
అమ్మాయిచెలరేగి మామభుజమెక్కు
మామభుజమెక్కితా నేమేమియడుగు?
పాల్దాగుగిన్నచుగు పాదాపునచుగు.
కోవెలాపిల్లలను కాకితాదెచ్చి
కొట్టకాతిట్టకా గర్భానబెంచు
ఈకలొచ్చినదాక యిరువైనదాక
రెక్కలొచ్చినదాక పక్షైనదాక
పక్షిబోయివృక్షాన పండుతినుదాక
తనబిడ్డగాదాని తగుబాసజేసు.
అమ్మాయిఅటల్లు తలండులకుమడు ✓

మాటలుఅడంగ మామలకుముద్దు
అందరికీఅమ్మాయి అల్లారుముద్దు. ✓
వీధులనాడేడి నోబాలలారా!
మాబాలనెందైన కంటిరామీరు?
అమ్మ! మీబాలకు ఆనవాలేమి?
జడజడారత్నాలు జడరావిరేక
పాపటాపన్నీరు నొప్పకస్తూరి
రాలేద మాబాల మిముగూడియాడ
ప్రాద్దుప్రాద్దొకచాయ ప్రాద్దొక్కచాయ
ప్రాద్దున్నఅమ్మాయి పొగడపూచాయ
మాపుమాపొకచాయ మాపొక్కచాయ.
మాపున్నఅమ్మాయి మల్లెపూచాయ
జాముజామొకచాయ జామొక్కచాయ
శ్రీరామచంద్రుండు నీతలబల్లభుడు
ఇచ్చుమాఅమ్మాయి కిష్టసంపదలు: ✓

౪

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి టి. కుప్పయ్యగారు

ఊరుపలేవాడు ఉత్తముడైతె
పాలుపొంగేనట్లు పొంగుదురుప్రజలు.
ఉత్తముడిపేరేమి? ఊరుపేరేమి?
సత్యపురుషులకన్న తల్లిపేరేమి?
ఉత్తముసుదశరథుడు ఊరులయ్యోధ్య
సత్యపురుషులకన్న తల్లి కొసల్య.
ఒక్కొక్కముత్యమ్ము వనకూడేనట్లు
ఒప్పటికోమాళ్ల ఏతల్లికనెను?
లక్షవేలముత్యాలు రవవల్లినట్లు
రమణులకన్నదే తానుకొసల్య.
ఊరీకిడయ్యాల లమ్మవచ్చినవి.
కోమాళ్లకన్నతల్లి కొనవెడియాల
కోమాళ్లకన్నతల్లి తానుకొసల్య

కోటివేలుపోసి కొననెడియాల
కోటకుర్చీమీద రాజకూర్చోసి
కొమ్మనిమ్మాపండు కోరితెమ్మనెనూ
రత్నకంబళిమీద రాజకూర్చోని
పారాడెపంజరపు చిలుకతెమ్మనెను
కోటకుర్చీమీద రాజమీతాత
కొమ్మనిమ్మాపండు తానుఅమ్మాయి.
రత్నకంబళిమీద రాజమీమామ
పారాడెపంజరపు చిలుకఅబ్బాయి
ఎందాడబోయినది చిన్నఅమ్మాయి
ఏస్వామిఇచ్చెనే యెత్తిముద్దాడ
పరమేశ్వరులరాణి పార్వతిదేవి
పార్వతిఇచ్చింది పాపఅమ్మాయిని

చీమంతపులిగోరు చుట్రావిరేక
చిన్నవాండ్లాడేరు రేపల్లెలోను

మాడంతబంగారు మద్దికాయలు
మహారాజుమారండి మనుమలాడేరు.

గీ

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి యస్. వి. సరళా దేవిగారు

చుక్కలలోను చిన్నిబాలుమన్నాడు
ఆబాలగోపాల బాలుమన్నాడు
పంచదారకుప్ప పాలపై తెప్ప
మాచిన్నిలబ్బాయి బంగారుకుప్ప.
చిహ్నసిబచ్చల్లి చీమల్లమట్టి
మట్టిక్రిందబ్బాయి మాటల్లవెట్టి.
చిన్నారిపసువకు చిలుకపసువకు
నవరత్నంపసువకు నాచిన్నిలబ్బి.

రావెరావెచిలుక రత్నాలచిలుక
పల్లెలకునీవెల్లి తెచ్చినాపండు
తోటలకునీవెల్లి తెచ్చినాపండు
చిన్నిమాలబ్బాయి చేతికందివ్వు.
రావేమే? చిలుకా! ఓరామచిలుకా!
వాడలకునీవెల్లి పండ్లుతేవేమే?
వాడలకునీవెల్లి తెచ్చినాపండ్లు
గ్రద్దవలెతన్నుకపోయెక్కష్టండు.

సంక్రాంతి తలపులు

పమ్మిరామకాశ్రిగారు

ధవునిడరికేరి కిసలయాధరయొకరు
నగవు ముఖపుష్కరంబున నాట్యమాడ
చలుకుపలుకున నానక్తి చిలుకరించ
“నచ్చె నాకమ్మ ఈవేళ? వ్రాయలేదా?
ఎపుడునచ్చును మానాన్న యిచటి”కనుచు
నడుగుమాటలె, వెనువెంట నడుగుచుండ,
నామెత్తులనన్నియు వాలకించి,
తలనువంకించి, యూకొట్టి, దరహాసించి,
మిన్నకుండిన తననాథు మేలములకు
నగుచు“బోనిండు, మీరలే నన్ను విలచి
చెప్పుదురు కమ్మవచ్చినయప్పు”డనుచు
నల్లనల్లననరిగ నాయమ్మ మిన్న.
ఇంతియొక్కతె, పుట్టింటి కేగుయువతిఁ
గనుచు నీరాటలేవున గండ్లనీరు
గ్రుక్కుకొని, “యంతభాగ్యంబుగూడ నేను
పెట్టిపుట్టితినే!” యంచు బిట్టనొగిలి
“అడుంబుట్టువు పుట్టింటికానవధుట

కలదులోకంబునన్ గాని కలదనాకు?”
అనుచుఁ దడవె నదనయి తై యాగ్రహించు
ననెడుధయచున వేవేగ నరుగుచుండ,
భామయొక్కతె సంక్రాంతిపండుగునకు
ధవునిచిలువంగ నేగిన తొండియొప్పుడు
నచ్చునో? ధర్తనచ్చునో రాదో? యనుచు
చలువధంబులచలపోసి నచ్చుబండ్ల
నెల్లఁజూచుచు లోలోన నుల్లసిల్లె.
ఒక్కబరణినివసువు, వేరొకకరట
మందు కుంకుమయనుబోసి యత్తరలకు
బరణివేరొండుసమకూర్చిపొంగఁజూచున
గొప్పెళులతెట్ట నొకచాల యెబ్బయండ,
అట్లు కొందరు సంతోష మగుచుండ,
కొందరెంతయుమనముల గుండుచుండ
సంతసమునందువారల సంతసంబు,
నగనుబొగిలెడువారల నగయుపొచ్చు,
కడురయంబుననచ్చె సంక్రాంతియంత.

పదునెనిమిదవ పుష్పము: సత్త్వవర్తనాఫలితము

కోటలోని భవనము జమిందారువారి రాకకు పూర్వమే మనోహరముగ అలంకరింపబడినది. జమిందారును, ఆయనను చూడవచ్చిన అతిథులను హాలునందు కూర్చోనియుండిరి. లింగరాజు కాంతమ్మనుగూర్చి చెప్పినవమాచారము నందరును శ్రద్ధమెయి వాలకొంచిరి. కాంతమ్మ పడినకష్టములను భావోద్రేకమున లింగరాజు చెప్పనపు డచ్చటివారి హృదయములు విసుదతరంగితములైపోయెను. ఆమె పితృభక్తిని, ధైర్యమును గూర్చి అతడెన్నో విధముల క్లాపించెను. ఈసమయమున కాంతమ్మ చెయ్యిపట్టుకుని అమ్మాజీ లోపల ప్రవేశించినది. ఆమె రెండవచేతిలో పూలసజ్జయుండినది. హాలులోనున్న వారందరును ఆమెను పలుకరించెడివారే. ఆమె నిర్దోషిత్వము ప్రకటితమై మరల యథాప్రకారము సగౌరవముగ జమిందారుల గృహప్రవేశ మొనర్చినందుకు వారు హర్షాశ్రువులు రాల్చిరి.

జమిందారు దయార్థిహృదయముతో కాంతం చెయ్యిపట్టుకుని “అమ్మా యీ! ఎంత నీరసించి పోయావా? నీముఖం ఎంత వివర్ణమైపోయింది? దీని కంతటికీ కారణం మామూరదృష్టిలేని ప్రసవనయేకదా! మళ్ళీ నీకు పూర్తిబౌద్ధ్యం సమకూర్చేవరకూ నాకు విద్రవపట్టదు. ఏయింటినుండి మిమ్ముల్ని తగిలేకామో అఇంటిని యింతటినుండి నీస్వంతప్రీతికింద యిచ్చేస్తున్నాం. జీవనమున్నంతవరకూ మీతండ్రిని అనుభవించమన్నాం కాని యిప్పుడు కాశ్యరంగానే నీఆధీనం చేసేకాం. దానికి తగిన డస్తావేజు లూపగైరా వ్రాత మూలములన్నీ చూడవలసిందని ఈవేళే మాదివానకి కబురంపుతాం. నిన్ను తప్పప్రాణసమానురానిదిగామానుకుంటావున్న ఆమ్మాజీ నీకాయింటిని బహుమానంగా ఇచ్చినట్లుగా వ్రాయించేస్తాం” అన్నాడు.

జమిందారుని ఉదారహృదయమునకు నిభికులు సంతోషించి క్లాపించిరి. లోపలికి వెళ్ళినతరువాత జమిందారిణి అగ్రగణితవయసములతో ఆమెను కాగలింతుకొని “కాంతం! మాఆమ్మాజీకినీ నీకును ఏమీశేడం లేకుండా ఇంతటినుంచీ మేంమానుకుంటాం. నువ్వు నాకు మార్తెనై కోటలో హాయిగావుండమ్మా!” అని చెప్పుదు తనచేతున్న ఉంగరమునుతీసి కాంతంవ్రేలికి తొడుగుచు ఆమె మరలనిట్లనెను: “కాంతం! ఇదుగో! నీకష్టాల కన్నీటికి కారణమైన యీఉంగరాన్ని తీసుకో. ఇది చాల విలువకలదే. అయినా నీనిష్కళంక ప్రసవన దీనికంటె కోటిరెట్లు ఆధికమైనవిలువకలదని నేను చెప్పగలను. నీవు మామూలాన్ని అనుభవించిన కష్టాలకు నిష్క్రమిగా ఈస్వల్పవస్తువును యిస్తున్నాను. దీన్ని నువ్వు అంగీకరించకతప్పదు. నాకు నీయెడల గల ప్రేమకి నిదర్శనంగా దీన్ని దగ్గరవుంచుకో.”

ఆత్యనురాగమున కన్నతల్లివర తన్ను కాగలింతుకొని జమిందారిణి చెప్పినమాటలను వినునది కాంతమ్మకు సంతోషభావములు ప్రవహించినవి. తనయందు జమిందారిణిచూపిన దయారసమునుగ్రోలి యామె తన్మయురాలైపోయినది.

జమిందారుల కోరికపైని లింగరా జారాత్రి కక్కడేయుండిపోయెను. “ధర్మపరావతారులగుప్రభువులను సర్వేశ్వరుడు రక్షించుగాక! దిక్కుచూలినచక్షియగు కాంతానికి తలదండ్రులై నిల్చిన శ్రీవారికిర్తి ఆచంద్రార్కమూ నిల్చుగాక! శ్రీవారామెకుచేసిన మహోపకారములన్నీటిని భగవంతుడు కోటిగుణితంగా వారికుమార్తెకు ప్రసాదించుగాక!” అని ఉద్రేకపూరితుడగు లింగరాజు జమిందారుల ధర్మబుద్ధిని కొనియాడెను.

పంథొమ్మిదవపుష్పము: లక్ష్మీవిలాసమునందు

కాంతమ్మను అమ్మాజీ ప్రయాణమునకు సిద్ధముచేసినది. తనదుస్తులలో నొకదానిని తీసి ఆమెకిచ్చి “అమరికిగడ్డలు వొడితెయ్యి కాంతం! ఈచీరకట్టుకో. ఇంతటిమంచి మధ్య మాస్నే హితురాలువుకాని నొఖరువు కావు. ఎంత అందంగావున్నావు యీచీరకట్టుకుంటే!” అని యనుచు నామె కాంతమ్మను ముస్తాబు చేసినది. మొదట కొంత అసమ్మతి కలిగినను అమ్మాజీకి స్వతిరేకముచెప్పలేక కాంతం ఆమెయిచ్చిన విలువ దుస్తులనే ధరించినది. ఈమార్పువల్ల నామెలోకలిగిన నూతనసౌందర్యమునుచూసి అచ్చటివారందరూ ముచ్చటపడిరి. జమీందారువారివాలగుగుర్రములబండి ఇంతలో గుమ్మముముందు నిలిచినది. జమీందారును భార్యయును ఒకవైపును, కాంతమ్మయును అమ్మాజీయు వేరొకవైపును కూర్చొనిరి. ఉచితవేషములధరించి ముగ్ధురనొఖిల్లు నెనుకనుముందును నిలుచుండిరి. “ఇచ్చడు కోటకి ప్రయాణంలేదు. లక్ష్మీవిలాసానికి వెళ్ళదానికి నిశ్చయించుకున్నాను. జగ్గయ్యని ఆదరించిన అసజ్జనులనుచూడాలనివుంది” అని జమీందారు భార్యతో అన్నాడు. బండికదిలినది. దారిలో జమీందారు రామన్న సీతిగతులనుగురించి కాంతమ్మను అనేకప్రశ్నలు వేసి భోగట్టా తెలుసుకున్నాడు. వారి సత్వ్రవస్థనును, ఔదార్యమును అతడు మెచ్చుకున్నాడు. వారి ప్రస్తుతస్థితినిగూడ కాంతమ్మ రాచకుండ చెప్పివేసినది. వృద్ధులైపోయి అవసానదశలో వారనుభవించుచున్న దీనావస్థనుగురించి బాలికలుగునట్లు మెచ్చించినది.

జవాబానొఖరులును, నాలుగుగుర్రములబండియును గుమ్మముముందు నిలుచునికి లక్ష్మీవిలాసమునందు ప్రమాదమైన అదావిడి బయలుదేరినది. అయిల్లకట్టినదిమొదలెన్నడుకాని అంత గొప్పశకటమచ్చటికి వచ్చి యుండలేదు. బండిఆగుటతోడనే రంగమ్మ ఆకురతతోవచ్చి “ఎవరో జమీందార్లువచ్చేరు, ఎదురుకోవాలి” అనుకొనుచు బండికదురుగాపురుగొత్తినది. జమీందారుకుమార్తెలకు చేయూతనిచ్చుటకామె హస్తమును చాచినది. కాని అంతలోనే కాంతాన్ని హఠాత్తుగా పోల్చుకుని చటాలున చేతినివెనుకకుటాగుకొన్నది. నిరుపేద రాలై తననేవచేయుచున్న కాంతం మహాదైశ్వర్యసంపన్నులతో సమానముగ సురభ్రుబండిలో కనబడుటతోడనే యామెకు మతిపోయినది. తోట మారుమూలని కూయని పొదులుకట్టుమండెను రామన్న. రంగమ్మతో మాటాడకుండనే వచ్చినఅతిథులునలుగురును రామన్నను సమీపించిరి. జమీందారతని చెయ్యిచట్టుకొని లేవదీసి నిన్నుపోయితియిందు జగ్గయ్య కాల జోనర్చిన మహాపుకారములకు తన కృతజ్ఞతను వెల్లడించినాడు. ఉదారస్వభావుడగు రామన్న గ్రుడ్లనిక్కుగుక్కుకొనుచు “మహాప్రభో! నేనేం ఉచితకారంచేశాను? ఏంచేస్తే నేను జగ్గయ్యయగుం తీర్చుకోగలను? వాళరిరం చెప్పలుతుట్టియిచ్చివా అతనియగుంతీర్చుకోలేను. అతను ప్రవేశించగానే మాయిల్లు నిత్యకళ్యాణమా పుచ్చుతోరణమా అయిపోయినది. అతని సలహాప్రకారం నడుచుకుని వుంటే నాకీపాట్లు రాకపోయివుండును, బాబూ! నాసంతోషమంతా అతనితోనేపోయింది, నాయనా! ఈపాడుకట్టె యింకాయిల్లావుంది” అని విలపించినాడు.

తోటలో నీసంభాషణ జరుగుచున్నప్పుడే కాంతమ్మ లోచలికిపోయి ముత్యాలును తీసుకొనివచ్చినది. వచ్చినవారినందరినిచూచి యామె గాభరాపడినది. జమీందారును కుటుంబమును ఒక్కసారిగ తనకు కృతజ్ఞతను వెల్లడించుటచూచి ఆమె కంగారుపడినది. ఒకపావుగంటకుగాని యామెకు మనస్సు కుదుటబడలేదు. సంతోషులరేకమున ఆవృద్ధులు పసిపిల్లలలాగు విలపించిరి. చివరకు రామన్న కాంతమ్మనుచూచి “అమ్మా! ఏపిత్సర్ధక్కి దైవం సంతోషిస్తాడని నేనుచెప్పినమాటలు రుజువైనవి. చూశావా?” అన్నాడు.

వారికి కొంచెముదూరములోనిలబడి అసూయాపూరితదృష్టులను బరచుచు రంగమ్మ కాంతమ్మనుచూచి తనలో “అహ! ఎంతచిత్రం! నిన్నటివరకూ ముష్టిదానిలాగు నాయెట్లోచేరిన ఈనిర్భాగ్యురాలి కంత దశ

వట్టింది? ఇంతలోనే ఇన్ని వింతలుపుడతాయని ఎవరెరుగుదురు? ఇప్పుడు దీని కెంతసౌందర్యంవచ్చింది! అని గొణుగుకున్నది. ఈమాటలు జమీందారు వివలేదు. కాని ఆమెఅమాయాభారితదృష్టలును, కోపభూరిత మైన ముఖమును ఆయన కనవ్యాముకల్గించినవి. “పరమదుర్మార్గురాలిలాగేవుందియిన” అని కొంతసేపు బాగాఆలోచించి రామన్ననుచూచి “ఏమోయ్! నేనొకమాట చెబుతాను విను. జగ్గయ్య కిదివరలోయిచ్చిన యిల్లు ఇప్పుడు కాళ్ళకింగ కాంతానిపై పోయినది. నువ్వైతూడా ఆక్కడికొచ్చి ఆయింట్లో వుండకూడదూ? నీ కక్కడ మనశ్శాంతికుదురుతుందని నాఆభిప్రాయం. దానిమట్టా తోటకూడావుంది. కనక ఏమొక్కలో పాతుకుని నీఆనసానదశను ప్రశాంతంగా గడచడానికి నీకళ్ళంతరంవుండదు” అని జమీందారు నెమ్మదిగా బోధించినాడు.

కాంతమ్మయును ఆహ్వాజీ మొదలగువారందరను జమీందారుచెప్పినట్లు ఒప్పుకొనవలెనని రామన్నను బలవంతపెట్టిరి. కాని చెజసాలలోనున్నట్లు దుఖించుచున్న రామన్నను బలవంతపరచవలసిన పనినిమున్నది? కోడలుపెట్టు బాధలను సహించలేక “ఇప్పుడు లక్ష్మీవి లా సము ను వదిలిపోవుదువా” యని చూచుచున్నాడతడు. అందుచేత రామన్న తక్షణమే ధర్మచరముపోవుట కంగీకరించినాడు.

ఇంతలో పొలముపనిచూచుకొని గంగన్న ఆచ్చటికివచ్చెను. నాలుగుగుర్రములబండిమీద తనయింటికి వచ్చినయతిఁగు లెవరై యుందురాయని యతనిమనస్సు ఆత్రతనందుచుండెను. జరిగినవంగతి పూర్తిగా తెలుసు కున్నతరవాత ఆతడు చాల సంతోషించినాడు. కాని వృద్ధులగు తల్లిదండ్రులను విడిచిపెట్టుట ఆతనికి కష్టము గానే కనబడినది. తనభార్యమాలమున వారికిన్ని కష్టములుకల్గినవికదాయను దుఃఖమతనిని క్షోభింపజేయుచుండెను. అయినను ఎక్కడనో ఒకచోట వారి జీవనములు ముఖించునకదా అనుకుని చివరకు సమాధాన పడినాడు.

తనమీదనుంచి గొప్పభారము తగ్గినట్లుగా రంగమ్మ సంతోషించినది. కాని లేనివిచారం కొంతతెచ్చు కుని “ప్రభువులు ధర్మస్వరూపులు. తమరంతదయార్ద్రస్వాదయంతో పోషిస్తామన్నప్పుడు ఒప్పుకోకపోవడం మాకు గౌరవం గావుండదు. ప్రభువులపోషణ దొరికినందుకు వాళ్ళు మహాఅపవృష్టరంతులు” అన్నది. గంగన్న కూడ తనకృతజ్ఞతను వెల్లడించినాడు. ఆతడు భార్యనుచూచి “వెద్దవాళ్ళను దయతో చూడక వున్నంతకాలం వారిని పేర్చుకునేకావు. ఇప్పుడు నీతాద వొదిలిపోయి నుఖపడతారులే” అన్నాడు.

భర్త మాటలకు రంగమ్మకోరేరము మందుకుపోయినది. కాని జమీందారులముందు ఏమనినను బాగుండదని యామె కోపమువణచుకొనెను. “ధర్మచరం ఇల్లినమీదట తగినయేర్పాటులుచేసి కబురుచంపిస్తాం” అని జమీందారు రామన్నతో చెప్పినవిమ్మట వచ్చినవారందరును మరల బండిమీద జల్లిపోయిరి. —కొడువ.

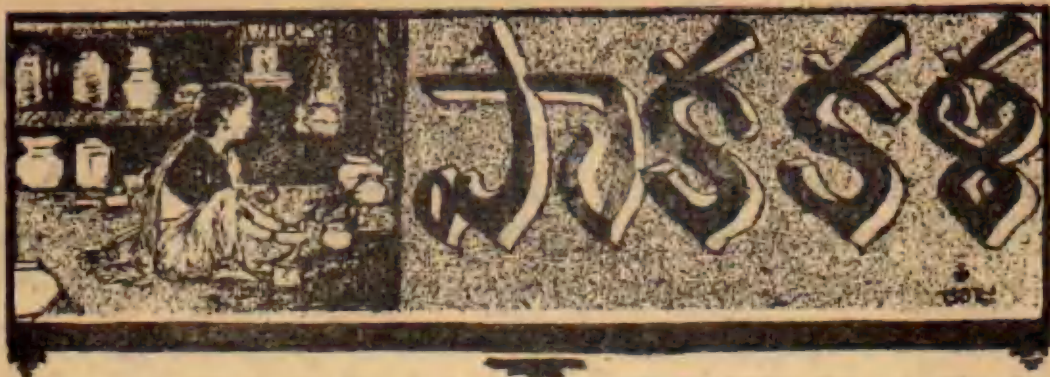
క మ ల కాం త

అవనియందున నీనాట్యమందు లేవ్వు
దారినిఁద్రొక్కనీకుండ ధవుని యెల్ల
కాలములనుఁగాచు నెవతె, కరముమంద
హాసచంద్రికమాలల నాధునమయించు
నెవతె, నవనీలమాధుర్యనిర్మలాంబు

శ్రీ మ త్రి వం త రాం ను కీ లా జీ వి గా రు
దములకునిధియౌ హృదయంబుదాసమీయు
నెవతె, దీనయై రక్షణనీయునెవతె,
మృదుభయములఁచేదించి హాయిదరిఁజేర్చు
నెవతె, నాధుకై ప్రాణమునీయునెవతె,
యీమెకా గృహోరవింద, కమలకాంత.

సాయంకాలంఅయింది. మబ్బు దట్టంగాపట్టింది. వర్షంవోచ్చేలాఉంది. దూడలు “డీ”నది అవతలవైపున బయలులోమేస్తూన్నాయి. “డీ” (Dee) నదిచిన్నది. ఎప్పుడూ నీళ్లుండవు. ప్రవాహం (Tide) వచ్చినప్పుడుమాత్రం ఉంటాయి. ఉత్తప్పును బంగారులా మెరుస్తూన్న ఇసుకమాత్రంఉంటుంది. చూచేందుకు ఎంతోబాగుంటుంది. ప్రవాహంవోచ్చే వేళఅయింది. దూడలు కొట్టుకుపోతాయని తొందరతో మేరీతల్లి గబగబా గట్టుమీదికివచ్చి మేరీకోసం ఇటూఅటూచూచింది. మేరీ పిల్లలతో గట్టుమీదఆడుకుంటోంది. మేరీ ఇల్లు దీనదికి ఇవతలగట్టునఉంది. తల్లినిచూచి మేరీ ఆటమానేకి తల్లిదగ్గరకువచ్చి నిలుచుంది. తల్లి మేరీనిచూచి “మేరీ! చప్పునవెళ్లి దూడలనితోలుకురావూ? గాలిఎల్లావీస్తోందో! వర్షం వస్తుందేమోనే!” అంది. “ప్రవాహంవస్తుందేమోనే అమ్మా! భయంవేస్తోందే” అందిమేరీ. మేరీఎంతోమంచిపిల్ల. ఎప్పుడూ తల్లిమాట అతిక్రమించిఎరుగదు. అవలేకఅనలేక ఈమాట అంది. తల్లికికూడా జాలివేసింది. కండ్లనుండి అశ్రువులుజారిపడ్డాయి. ఏంచేస్తుంది? పని తొందరలోఉంది. భయంవేసినా చెప్పకతీరిందికాదు. “మేరీ! ఏంభయంలేదు. తొందరగా వెళ్లి తోలుకురా! మీకు బువ్వవొండిపెట్టవద్దుమరీ అంది తల్లి. మేరీ మారుమాట్లాడలేదు. చకచకాబయలుదేరింది. నదిలోకి దిగింది. గాలి ఎక్కువగావీచనారంభించింది. మంచుకురుస్తోంది. మేరీ బంగారులా తళతళలాడేఇసుకకేసి వెగ్రిగాచూస్తూబయలుదేరింది. మధ్యకివెళ్లే సరికి ప్రవాహంవోచ్చేసింది. నీరుమోకాలులోతునుంది. వర్షం హోరునకురుస్తోంది. చుట్టూ మంచుకప్పేసింది. దారితెలియడంలేదు. గాలిహోరు ప్రవాహంహోరు వినేసరికి మేరీకి భయం వేసింది. దూడలనిపిలుస్తూ ముందుకుఅడుగువేసింది. చూస్తూనే ప్రవాహం పెద్దదై పోయింది. మేరీ అవతలగట్టుకివెళ్లిపోతుందని కంగారుకొద్దీ పెద్దకెరటాలువోచ్చేశాయి. మేరీ మంచిగుణాలకీమెచ్చుకొని కెరటాలతో గట్టిగా కాగలించుకొని ఈచాపలోకంతోసేకు సంబంధముతీరిపోయింది, పనుదగ్గరకు దారిచూపిస్తారా! అని కూడాతీసుకొనిపోయింది ప్రవాహం. కొంతదూరాన్ని పల్లెవాళ్లుచేపలకోసం గడలుపాతి వలలుపన్ని వెళ్లిపోయారు రాత్రి చేపలు పడతాయని. మేరీ! యీచాపశరీరమేనా మీవాళ్లకిఉండనీయమని మేరీ శరీరాన్ని కర్రల్లో వొడిలేసి మేరీని ముందుకుతీసుకొనిపోయింది ప్రవాహం. ఉదయాన్నే జాలర్లు వచ్చేరు. ఓప్రక్కనివలలో మేరీజుట్టు సూర్యకిరణాల్లో ప్రకాశిస్తోంది. వాళ్లు ఏదోపెద్దచేపఅని ఆశపడి దగ్గరకువచ్చినూచారు. మేరీజుట్టుఅది. మేరీని పడవమీద ఎక్కించుకుని దూడలు మేసే చోటున సమాధిలోపూడ్చేశారు. వాళ్లకి ఆసమాధిదగ్గర ఎప్పుడూ మేరీ దూడలనుపిలుస్తూ న్నట్టు వినిపించేది. ఇప్పటికీ ఆసమాధిదగ్గర మేరీ దూడలని పిలుస్తూన్నట్టు వినిపిస్తూఉంటుందట. పాపం! మేరీ ఎంతమంచిపిల్లో!

—Charles Kingsley's "The Sands of the Dee."

ఉర్లగడ్డల సోమాసి

శ్రీమతి నాయని హనుమాయమ్మగారు

గోధుమపిండి ఆవృద్ధములు సాగునట్లుగా రడిపిండిచేసవలయును. ఉర్లగడ్డలు (బంగాళాదుంప) బాగా పొట్టుగీరివేసి ఘక్కులు గాతరిగి చొటుకునోటైననో వచ్చిబటానీ, ఎర్రముల్లంగినుక్కలు చేర్చి తగు మాత్రపుఉప్పు, కొద్దిగకారము చేర్చి ఉడుకజెల్పవలయును. ఉడికినతర్వాత ఉర్లగడ్డలనుమాత్రము చేతితో పొడి అవునట్లుపిసికి, బాణలిలో నెయ్యిపోసి (ఇట్లుపైనవారు మానెకూడచేర్చవచ్చును) ఉల్లిగడ్డలు, కొద్దిగ పచ్చి మిఠువ, అల్లము ముక్కలుగతరిగి పైచమురులో చాద్దవలయును. ఎటుపుడోలవచ్చునటు వాడ్చి ఉర్లగడ్డల కూర దానిలోవేసి వేయించి గోధుమపిండిఆవృద్ధములుచేసి అందుకుపూర్ణముఉంచించుట్టి శీతలోవేయించువది.

అక్కాళా అరిస

శ్రీమతి పాశలరత్న మాలగారు

లియ్యము ½ కేరు; పెసరపప్పు ½ కేరు; శనగపప్పు ½ కేరు గ్రహించి శుభ్రముగకడిగి పొయ్యి మీద జెల్పవలెను. అది బాదగానుండునట్లుగ ఉడికినపిదప తీడిపప్పు, బ్రాహ్మపండ్లు, ఎండుకొబ్బరిముక్కలు (సన్నగాతరిగవది) ఇదివేతిలోవేయించి పైనచెప్పిన బాదయందువేయవలెను. వేరొకపొయ్యిపైన ½ వీరె జెల్లమును లేతపాకముగాకాచి ఆబాదలోపోయవలెను. దానితో కొంత ఉడికినపిమ్మట ½ కేరు పాలనుపోసి పాలతోకూడ ఉడికినపిదప 5 పలముల నేయినిపోసి యాలములు పొడిచేసి వేసి దించవలెను. ఇదికొద్దిగా చుంచగానుండును. కాన ఆరటియాకుల చొన్నెలలోగాని లేక గిన్నెలలోగాని పోసుకుని భుజించవలెను. ఇది చాలయచ్చముగానుండును. దీనినే “అక్కాళా అరిస” అందురు. దీనిని దక్షిణదేశములు ఎక్కువగ చేయుచుందురు. సంక్రాంతిపండుగ నెలదినములును దేవునికి వైవేద్యముపెట్టెదరు. ఆనెలదినములలో 16-వ దినమును “నాయికానాయక” అనియు 27-వదినమును “కూడారవల్లి” అనియుఅందురు. పూర్వము ఆండాళ్లు శ్రీకృష్ణుడే పతిగా పద్దయవలెనని ఈనెలదినములును నోమనోచెనట. అందు 16 దినములవరకును దినమున కొక్కొక్క గోపికను లేపుకొనుచు 18-వ దినమున గోపికలతోకూడ ఆండాళ్లు స్వామి ఆలయమున ప్రవేశించెనట. అందు వలన నాదినము “నాయికానాయక” అనుపేర ఎక్కువైపదినమనియు, 27-వదినమున శ్రీకృష్ణునకు ఆండాళ్లు నిచ్చి పరిణయమొనర్చ బంధువులందరును నిశ్చయించి కూడుకొనినందుచే నాదినము “కూడారవల్లి” అనియు ప్రతిదినమును ఒక్కసొంగలిమాత్రమేచేసి దేవునకు వైవేద్యముపెట్టుచూ ఈరెండుదినములూ వాలుగుసొంగ లులనుచేసి వైవేద్యమొనరింతురు. భోగిపండుగనాడు ఆండాళ్లుకళ్యాణమైవది. ఈనోము దక్షిణదేశమందు హెచ్చు. “కూడారవల్లి” నాడు ఆండాళ్లు అక్కాళాఅరిసనుచేసి బంధువులకు పెట్టెనట.

పాలి, పాలి, పాలి! అను పల్లవి ప్రతివరణముకుదిని పాడుచుండవలెను.

ఎయ్యెలుకెయ్యెలూ మాటనూరేల్లూ
సరస్వతీ! నినుదలవా సాగవూపనులూ
గణపతీ! నినుదలవా గృడనవూపనులూ
పూల్లోవినాయకా ఉండ్రాళ్లభోగీ!
పాలములోవినాయకా! పాగునాళ్లభోగీ
గట్టుమీదవినాయకా గంధాలభోగీ!
నాయకానాయకా స్వామివిఘ్నేశా
దొప్పచెవులావాడూ దోనికమహాదూ
ముందరాజూచితే ముంగిరూపంబూ
వెనుకనుజూచితే ఏనుగురూపూ
నొసటకీటమూగలవాడుస్వామీ
వీపునా వింజామరగలవాడుస్వామీ
బొడ్డునాపొన్నయ్యపువ్వుగలస్వామీ
పల్లవనసావేదీగలవాడుస్వామీ
అరికాలుపద్మామూగలవాడుస్వామీ
ఇన్నిగలగణపతికి పూజేమిపూజా
కర్రావునేతులూ కరకుబెల్లలూ
ఖండించినచెరకులూ గామగచిమ్మిలీ
చిప్పతోగంధములూ చిరుశనగపప్పు
దొప్పతోగంధములూ దోరావునెయ్యి
అల్లలుబెల్లలూ అమృతపాణీలూ
ఔంకాయగొబ్బరలూ తేనరటిపల్లూ
అవియుమాగణపతికి ఆరగింపులుగా.
మాచేనుమారుదలా రావులేగలవూ
రావిమీద మాశీతమ్మా రాగాలుదీశే
మాచేనుమారుదలా జాప్యలేగలవూ

జాన్వీమీద మాశీతమ్మా నాదమాడిందీ
పాలిగలశీతవైతే మాపాతుమీదకిరమ్మీ
భక్తిగలశీతవైతే మాబరిమీదకిరమ్మీ.
పూరువెలుపలరెడూములగచెట్లేగలవూ
దానిఆకులే వెల్లేయూ అంతరిక్షముదాకా
దానికొమ్మలే వెల్లేయూకోటివల్లిదాకా
దానివేళ్లువెల్లీనాయూ జలనిధులుదాకా.
గున్నచింతలుక్రింద చిరుకొలుములెట్టి
పూరూరికమ్మరులూ పూరూరచిలిచీ
తనపూరికమ్మన్న తనచేరచిలిచీ
నిమ్మపండ్కోర్నాన్ని నిప్పొక్కితేశీ
కొలిచికుంచెడుధనమూ కొలుములేయింతీ
పూడేటితిత్తులూ పురమడముబోలి
వేళేటిసమ్మెటలూ రణభేరిమోతా.
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనదోరెడ్లబంతిమీదుయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనకరెడ్లబంతిమీదుయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనయరెడ్లబంతిమీదుయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనపురెడ్లబంతిమీదుయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనమైరెడ్లబంతిమీదుయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనబట్టెడ్లబంతిమీదుయ్యాలో

బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనరాచెడ్డబంతిమాలిఉయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనదప్పెడ్డబంతిమాలిఉయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనచుక్కెడ్డబంతిమాలిఉయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనలక్కెడ్డబంతిమాలిఉయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనబోడెడ్డబంతిమాలిఉయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో
మనపై డెడ్డబంతిమాలిఉయ్యాలో.

ఎవరువేయించేరు ఉయ్యాలో
మననాయుడేయించేరు ఉయ్యాలో
ఎవరుఊగినారు ఉయ్యాలో
మనకరణమూగినారు ఉయ్యాలో
ఎవరుఊపినారు ఉయ్యాలో
మనరైతులూపినారు ఉయ్యాలో
ఇటునుంచిఊపితే ఉయ్యాలో
వింజామరలమోత ఉయ్యాలో
అటునుంచిఊపితే ఉయ్యాలో
తుమ్మెదలామోత ఉయ్యాలో
ఉయ్యాలఉయ్యాల ఉయ్యాలో
బంతిమాలిబంతిమాలిఉయ్యాలో.

౨

(సంపాదకుడు) కూచిభొట్ల ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

ఒలియ ఒలియో ఒలియ
రావేలుగలవాడ! రాకపాలిగోడ!
పాలిగోణిగోట్లంగ పోగాయెరాశి
రావేలుపోవేలు రాశిపదివేలు
వెయ్యేలుగలవాడో! రాకపాలిగోడ!
పెనుమాకగట్టలై పెరిగెమనరాశి
తాడికొండగట్టలై తరిగెమనరాశి.
బెజవాడకనకదుర్గాంబ! నీపెల్లినామ
చిన్ని చెంబుతోసీళ్లు సీకాయనీరు.
మంగళగిరినరసింహా! నీపెల్లినామ
చిన్ని చెంబుతోసీళ్లు సీకాయయుదకంబు.
మాసేనుముందోట రెండుమారేళ్లుగలవు
మారేడుఘనపత్రి మనగణపతికిపూజ
మాసేనుముందోట రెండువెలగల్లుగలవు
మాసేనుముందోట రెండుజమ్ముల్లుగలవు

జమ్ములపత్రి యెంచక్కాగపూజ
యేనుకొండలవాణ్ణి యెంతోనుభక్తి
కొలువరోతమ్ముడా! కోర్కీలీయంగ.
రాశిపై విఘ్నేశు రాక తీయుదము
విఘ్నేశుడే మన కింక వెయ్యేలు
రోరన్నరోగాలు చారంగద్రోలి
సౌఖ్యాలనిచ్చేటి చల్లానిసామి
దండాముబెట్టరా దండివిఘ్నేశు
కొట్టరోపిడికట్ట కొట్టరోగన్న
మక్తాలుసెల్లించి మమ్మేలుతండ్రి
దండాలుబొజ్జయ్య దండాలుదేవ
రాశిపై నుండియు రావయ్యసీవు
రావయ్యవిఘ్నేశ! రావయ్యసామి!
ముడుపూలుసెల్లించి మ్రొక్కేముమేము
రాశిపై నుండియు రావయ్యసీవు.

శ్రీ పీఠికాపురమహారాజరజతోత్సవము

దాసరిలయ్యగన్నామిగారు

శ్రీమస్థిరసామ్రాజ్యర

మాసంభావితరజతస్సమంగళమూర్తి!

భూసంక్రందనపితవ

మాసీవా! సూర్యరాణ్యహారాజమణి!

బ్రహ్మర్షియై సదా పావనమూర్తియై

త్యాగియై విలసిల్లు సీగరుండు

చతురుడై ప్రభుకార్యరతుండువై సద్గుణ

సమీతుడై తనరు సీసచివనరుండు

ప్రభీమతల్లియై పావనశీలయై

ప్రోదిమీలుచునుండు వీరుసాధ్య

విద్యావనద్యులై విమలచారితులై

యలరుచున్నారు సీయాత్మభవులు

చేకపేన ప్రజాసేన దీపరత్న

గమ్యు నాంగ్రభాషాపాపణమ్యుపతము

నభిలషించును నీచిత్ర మధిపనర్య!

కలర నినుబోలు ధన్యులీశ్వరతలమున?

రాజాధిరాజసంపూజితుడైనన

సి-లియ సద్విరుదంతె ప్రజలసాక్షి

లోకమిత్రుండవి వాకొన భవదీయ

దివ్యాభిధానప్రదీప్తిసాక్షి

అనంతకాళధర్మాచరణాసక్తుః

జన దీపకరణాలయమై సాక్షి

ఆభివవభోజాంధం చభిమతిసేయంగ

నాంగ్రనిభుంటువే యధికసాక్షి

భక్తజనశిరోమణివని ప్రజనుతింప

రమణమీలు ప్రాశ్ననమందిరమై సాక్షి

ప్రజలలిడ్డలరీతిఁ గాపాడితివన

నిమ్మెయినొనర్చు రజతోత్సవమై సాక్షి.

ప్రభువతంసము! నీవు పరవంబొనర్చని

సద్బ్రంధములు ధర్మాస లినిలేవు

వరవాధతిలక! సీవరుగని చిత్రవి

చిత్రచేళంబు రీక్షితినిలేవు

ధారుణీశ్వర! నీవు దవిలికావించని

దానధర్మంబు రీధరణిలేవు

వృక్షీశ్వరండ్ర! నీజెఱుంగజాలని పర

మాణ్ధరత్వంబు రీయవనిలేవు

ఆవిడలులేవు మతకలహములులేవు

వెతలులేవు దురాచారతతులులేవు

లేవు సిలుగులు లేములు లేవులేవు

ఈప్రపాలిండు నిరుపదై జేడ్లలోన.

నీరురజతోత్సవము పేర్చి నెగదెలిల్లు

స్వర్ణరతోత్సవంబులుఁ బ్రతిభమీలుఁ

గని సుఖంబుగ నూఁకెండ్లు మనఁగదయ్య!

రావుమలదీప! శ్రీసూర్యరాయభూప!

బాలవిజ్ఞానశాఖ

౧. పాటలు

హాస్యపు పాట.

కొండమీదమామూమ ఇల్లుకట్టేసు
కోరికొడుకులను కంది మాఅత్త
కొడుకులుకొండమీద కోతుల్నిపోలు

చిలకమ

చిలకమ్మమ్మగుడెంతో శింగారమయి
చెలికత్తెలందరు చెంతకూర్చుండి
శీతాకోకలు చీరెలుతెచ్చెను
సాలెపురుగులు చాపులుతెచ్చెను
వాకటిపిచ్చుకలు బాకాలూదెను

చిలుక పాట

ఎట్టన్నిముక్కుల్ల పచ్చన్నిచిలుక!
మాఅన్నవస్తార? ఎరుక చెప్పావే
నీఎరుకచెప్తేను నాకేమికద్దు?
పచ్చన్నిరెక్కలకు భమిడియతికింతు
ఎట్టన్నిముక్కులకు వెండినతికింతు
సూర్యహారాలన్ని మెడనిండవేతు
చంద్రహారాలన్ని చేతికందిత్తు
నీలాలకమ్మలు నీచెవులపెడుతు

దాగుడుమూతలు

దాగుడుమూత లాడుదమ
తలుపులమూలల దాగుదమ

శ్రీమతి భవళరాజేశ్వరమ్మ గారు
కూతుళ్లుగుడివాడ కుక్కల్నిపోలు
అల్లుళ్లు నెల్లూరిరాజుల్నిపోలు
కోడళ్లు గోల్కొండచిలకల్నిపోలు.

శ్రీమతి నరసి నుబ్బలమ్మమ్మ గారు
నెమిలినానులు నాట్యముచేసెను
కాకులుమూకలు కేకలువేసెను
పందిటిపిచ్చుకలు నందడిచేసెను
చిలుకమ్మమ్మగుడెంతో చిరునవ్వునవ్వె.

భమిడిపల్లి రామలింగేశ్వర రావు గారు
నీవుపోవుతోవలో సెనగవేయింతు
సెనగతినెచెయికడుగ చెలమలవ్వీంతు
నీళ్లుతాగినిలుచుండ విమ్మవేయింతు
పాలుతాగిపడుకుండ పసనవేయింతు
వేరు సెనగవప్పు చల్కివంచదార
తినమని, చిలకమ్మ! చిరులిండెపెడుతు
అరటిపళ్లు తెచ్చి అతివ! నీకిత్తు
బావిపళ్లు తెచ్చి చేతికందింతు.

శ్రీమతి ఇందుక్తికకుంతల గారు
అటవీస్థలముల కేగుదమ
వటపత్రంబుల కోయుదమ

పొన్నలు పొగడలు యెక్కుదము
చిన్న కృష్ణుని వేడదము
కురివిందపాదలో దూరుదము
పొగడశాలల కేగుదము
అశోకవృక్షము యెక్కుదము
జననిజానకిని వెలకుదము

మూ గ నో ము పా లు

మోచేటిపద్మంబు పట్టేటివేళ
మొగ్గులుకలవల్లు పూసేటివేళ
అనపగాయపువ్వులు పూసేటివేళ
అటికలతో ఉడకమ్ముతెచ్చేటివేళ
గుమ్మడిపువ్వులు పూసేటివేళ
గుండిగలతోనుడకమ్ము తెచ్చేటివేళ
బీరాయిపువ్వులు పూసేటివేళ
బిందెలతోనుడకమ్ము తెచ్చేటివేళ
కాకరగాయపువ్వులు పూసేటివేళ
కడవలతోనుడకమ్ము తెచ్చేటివేళ
ఆపులుదూడలు వచ్చేటివేళ

పెండ్లి క బుర్లు

గోరుచిక్కుడుకాయ గెలవేసినట్లు
గోత్రానలబ్ధాయి నేరికిస్తాము
ఎవరికిస్తామమ్మ ఎవరికిస్తాము
కులములో మేన తక్కుతుకిస్తాము
అత్తమంచిదయితే అనుకూలమైతే
౨. నీ తిక థలు

అద్వైత జ్ఞానము

ఈవిశ్వమంతయు బ్రహ్మమయమేయని ప్రకటించు అద్వైతసిద్ధాంతమును ఒక రాజునకు వానిగురువు బోధించినాడు. అందువలన రాజునకు పరమానందము కల్గినది. అతడు తనరాణినినమిపించి “రాణికిని రాణీ బాసీజనమునకును భేదములేదు. కావున రాణీదాసియే వాకు రాణీగానుండవచ్చును” అనిన. రాణి తనభర్త

బాలికలందరు కూడదము
తలుపుమూలల దాగుదము
దాగుడుమూత దండకోరు
పిల్లివచ్చి ఎలుకభాద్ర
ఎక్కడివారక్కడనె.

కాశి రాజు రామ మోహనశర్మ గారు
అంబోతుఱంకెల్లు వేసేటివేళ
అన్నలు అందనా లెక్కేటివేళ
తమ్ముళ్లు తాంబూలం వేసేటివేళ
కోడళ్లు కొట్టువసుపు కొట్టేటివేళ
సంధ్యన్నదీపాలు పెట్టేటివేళ
చాకింటిమడతల్లు తెచ్చేటివేళ
ముద్దుమొగ మద్దాన్నిబోలు
తనమొగము తామరపద్మాన్నిబోలు
మోచేటిపద్మంబు పట్టిన
శ్రీగౌరీపార్వతీదేవికి
అయిదువేల అయిదోతనం.

శ్రీమతి నాగలింగము సరళాదేవిగారు
బాలుకులేతయితే పట్టినచ్చేము.
పాపమాఅబ్బాయి పాలకెడిస్తే
పాడియాపులనంపిరి మేనమామల్లు
రాజుల్లబోలిన మామల్లుడంటే
రచ్చల్లునేలంగ సందేహమేమి?

శ్రీమతి ముంతాకోటిశ్వరమ్మగారు

మాటలకు నిచ్చెరబోయినది. ఆమె గురువు గారికి వర్తమానమని “అయ్యా! మీ బోధల మహాదుష్కులమును చూడుడు” అని దీనముగ మొఱిచినది. గురువు రాణిని ఓదార్చి “నేడు రాజ భోజనము చేయు సమయమున అన్నముతో పాటు అప్రపేక్షనుకూడ పుల్లెరమునందు పెట్టించుము” అని సలహా చెప్పినాడు. భోజనసమయమున గురువును రాజునుకలిసి భోజనమునకు కూర్చుండిరి. అన్నముతో పాటు వడ్డించిన అప్రపేక్షను చూడగానే రాజునకువచ్చిన ఆగ్రహము వర్ణింపవలసిగాను, దీనిని కనిపెట్టిన గురువు “ఆర్యా! నీవు ఆర్వైతజ్ఞానము కలవాడవు. ఈ అన్నమునకును పేక్షకును భేదమేల పాటించువు?” అని ప్రశ్నించెను. రాజంతట పట్టరానిక్రోధముతో “ఆర్వైతనిగనోవ్వొక్కట పలుకుమీరీ పేక్షను తినండి” అని అలచెను. గురు వంతట “మంచిది!” అని రాజుక మాకరము (పంది)గమరి ఆత్మనందముతో అప్రపేక్షను భక్షించి, తిరిగి మానవరూపును ధరించి నిలిచినాడు. రాజంతట సిగ్గుచెచ్చి కొని రాణితో పిచ్చి ప్రసంగములు మానినాడు.

3. వి నో ద క థ లు

పులిగాడు, గిలిగాడు

శ్రీ మతి వల్లూరి అన్న పూర్ణ ముగారు

ఒక పూళ్ళో ధనవంతుడైన కాపు. అతనికి 2, 3 వేల గొర్రెలు, ఇద్దరు పాశేళ్ళు. ఆ గొర్రెలకు పగలు వొకదూ, రాత్రివొకడు కాస్తూవున్నారు. అది వానాకాలం. గొర్రెలు అంత బాగా బలికలేవు. ఒకరోజున పగలు అస్తమానం కాపలాకాసే పాలేరువచ్చి వాడినది ఆయిపోయిన తర్వాత రాత్రి కాపలాకాసేనాడిని రమ్మన్నాడు. వాడు అట్లానే వచ్చి కాపలాకాస్తూన్నాడు. కాని పగలుకాశేవాడు యింటికి వెళ్లటప్పుడు రెండవ వానితో ఒకే యెంకో! పులిగాడు గిలిగాడు వొస్తాడు బాగ్రత అని వెళ్లేడు. రాత్రి 11 గంటలు సుమారయింది. యెంకడు నిద్రపోతున్నాడు. ఆమేకత్నితించామని ఉదేశంతో పులి ఒకటి వచ్చి అక్కడ దాగివుంది. పులిగాడు గాక గిలిగాడుకూడ వస్తాడని పాలేరు అనడంతో దానికి నిండా పిత్తికి మందు పడింది. ఇల్లావుండగా దొంగలు కొందరు ఆరోజు రాత్రి బాగా మంచిమేకను వెదకుచు యీమందలోకే రావడం తటస్థించింది. పాపం వాళ్ళు దురదృష్టం. తెల్లారొస్తోంది. ఎక్కడా మంచిమేక దొరకలేదు. తెగ వెదుకుతున్నారు. ఆ, కనబడిందంటే కనబడిందనుకున్నారు. ఏమిటి? మందలో పడుకున్న పులిగాడు. దీనిని చూచారు, మంచి మేక అని సలుగురు దొంగలు కలసి దాన్ని లేవకొట్టేరు. పులియేమి మాట్లాడలేదు. కిక్కురుమనలేదు. దానికి అది వరకే భయం పట్టుకుంది. గిలిగాళ్ళు వచ్చేరని లేచింది. ఈటక్కరు గాళ్ళు యిద్దరు చెరోచక్కని ఒకడు దాని మీద మరొకడు వెనకాలబయలుదేరేరు. తెల్లారొస్తోంది. కాస్త కాస్త కనబడతోంది. వెనకాలవాడికి పులి అని తెల్పి వాడినుండే పడేలుమని ఆగిపోయినట్టయింది. వెనకాలవాడు వెనకాలేబారేడు. చక్కవాళ్ళు చక్కనే మళ్ళి మాట్లాడలేదు. మీద ఎక్కినవాడు కూడ దిగి చల్లగబారేడు. పులి, పూరుకే పరుగెడతోనేవుంది. అది వాళ్ళని గిలిగాళ్ళు వాళ్ళు అనుకుంది. ఇంకెలో నక్క బాపగారు యెదురయ్యేరు. నక్క బాపగారు యేమండో పులి బాపగారు ఎక్కడకో మాటొందరగా వెళ్ళుతున్నారు. పులి బాలో గట్టిగా అనకు గిలిగాళ్ళు వున్నారు. అదుగో ఆనుళ్ళో చంపేస్తారు. నిమ్మళం. నక్క-అలాయిడే నేను వారిని చూడాలి అని అక్కడికి వెళ్ళి దేవాలయపు తల్వ గంటింది. తల్వ కేళివుంది. నక్క అప్పుడు తనతోకను అడవాలయం తల్వ కన్నములో పెట్టి పూరికేళివ్వు మొదలు పెట్టింది. ఎంత ప్రయత్నించివా తల్వ రావడంలేదు. వెనకాల దానితోక టక్కరు సల్లురు పట్టుకున్నారు. బయట నక్కలాగడం, లోపల టక్కరులాగడం. ఎంత సేపు ప్రయత్నించిన నక్కతోక వచ్చేదిగానం కన్పడలేదు. పులి ఇది అంతా చూస్తూనేవుంది. నక్క ఆఖరికి ఒక్కలా నులాగింది. తోక పూడి

పోయింది. టక్కనుచేతిగోపడింది. టక్కకుపూర్ణ రక్తంకారుతోంది. బాధపడుతోంది. దానితో ఆయ్య బాటో వీళ్లంగిలిగాళ్లుకాదు, తోకపిడుకుగాళ్లు అని కేకతో ఆ దేవదగ్గర్తింది పులిబావతోకలసి.

గడుసు పెళ్లాం

శ్రీమతి ఇచ్చర్తి సావిత్రి గారు

అనిగనగా ఒకవూరుగో ఒక మొగుడూ పెళ్ళాము ఉండేవారు. పెళ్ళాం రోజూ అన్నం వండి తిపాలపూర్చి మొగుడికే పెట్టేసేది. ఒకరోజు మొగుడు ఏమే! నువ్వు రోజూ అన్నం వండి నాకు తిపాలపూర్చి పెట్టావు నువ్వు ఏమితింటావు? అని అడిగినాడు. అందులకు పెళ్ళాము మీరుతింటే చాలును నాకెందుకండీ నేనోవో నీళ్ళోచాలో తాగుతాను అని అన్నది. రోజూ అన్నం వండి తిపాలపూర్చి నాకే పెట్టాది ఇదేమితింటాదో చూడాలని ఒకరోజు మొగుడు ఏమే! నాకు ఒంట్లో బాగులేదు నేను పొలానికెళ్లను ఇంట్లోనే వక్క వెయ్యి అన్నాడు. సన్న దుప్పటికప్పుకొని పడుకున్నాడు మొగుడు. పెళ్ళాము మొగుడు నిద్రపోయాడనుకొని పాలలో బియ్యముపోసి పొయ్యిమీద పెట్టి పాలు పొంగిన తరువాత బెల్లం వేసి పీటకడిగి పీటమీద పోసు కొని బేగి బేగి తీసేసి దీపం ఆర్చేసి తలుపు గెడపెట్టుకొని మొగుడు దగ్గరకు వెళ్లి ఏమండీ ఏమండీ ఒక కథ చెప్పండి అని లేసినది. మొగుడు లేచి అబ్బ! ఏమి కథే? పొయ్యిమీద పాలు పొంగు, పుట్టిమీద నెయ్యి పుటుక్కు, పీటమీద పాయసము పిటుక్కు, దీపం దిటుక్కు, గెడగటుక్కు, నేనిటుక్కు, నువ్వటుక్కు, అబ్బ ఇంకేమి కథే అన్నాడు. పెళ్ళాం నాగుట్టు తెలుసుకున్నాడ్రా బాబూ అనుకున్నది. కథ చెప్పిన వాళ్లకు కంకణాలు, ఊకొట్టినోళ్లకు ఉంగరాలు.

బెబ్బెబ్బే

శ్రీమతి వి. వసంత గారు

ఒకవూరిలో ఒకకోమటివుండెను. అతను మాటనిలకడకలవాడు అనుచేరు ఎట్లో సంపాదించెను. 'కోమటి నిజము' అనుమాట మరచి అతను అడిగినదే చాలునని అందరు వానికి డబ్బులప్పు ఇచ్చుచుండిరి. ఇట్లు కొంత కాలముగడచెను. వీధిప ఆవర్తకునికి వ్యాపారములో నష్టమువచ్చెను అను సంగతి ఆకోమటి అందరితోను చెప్పదొడగెను. అతని సంగతి విన్నంతనే అప్పలవారందరు ఎగబడిరి. అతను అందరకు జబాబు చెప్పలేక బాధపడుచుండెను. ఒకనాడు అప్పలవాండ్రలో నొకడు అతని యొద్దకుపోయి ఓయీ అప్పలవాండ్ర బాధ తప్పించుకొనుటకు నీకు ఒక యుక్తి చెప్పెదను, నాసామ్మ నాకిచ్చెదవా? అని అడిగెను. దానికి వర్తకుడు సమ్మతించెను. తరువాత అతను ఓయీ సీదగ్గరకు ఎవరై నవచ్చి బాకీ అడిగినప్పుడు బెబ్బెబ్బే అని అరుపుము అని చెప్పిపోయెను. అది మొదలు ఆకోమటి అట్లే చెప్పుచుండెను. అప్పలవాండ్రందరు వర్తకునకు పిచ్చిపట్టినదని తలచి తమసామ్మకు నీళ్లు వదలిరి. తరువాత ఒకనాడు యుక్తి చెప్పిన బాకీ దారుడవచ్చి ఇక నా బాకీ తీర్చు అని అడిగెను. ఆకోమటి బెబ్బెబ్బే అని అరచెను. అతడు ఏమయ్యా నాకునూ బెబ్బెబ్బేనాలని అడిగెను. నీకును బెబ్బెబ్బే, నీ అబ్బుకును బెబ్బెబ్బే అని ఆకోమటి బదులు చెప్పెను.

నడుములులేనిచేపలు

శ్రీమతి ఇప్పర్తి భారతమ్మగారు

ఒకపూరులో ఒక మొగుడు పెళ్ళామువ్వుండేవాళ్లు. మొగుడుకి చేపలంటే మహాఇష్టము. ఒకరోజు చాలాచేపలుకొని పెళ్ళాన్ని వండించమని చెప్పి పొలములో ఏదో పనికొఱకు వెళ్ళినాడు. నచ్చుటకు అలస్యమైనది. ఇంటివద్ద పెళ్ళాము చేపలుకూరవండి రాత్రిఅయినది, ఇంకా మొగుడురాలేదని బైటకువచ్చిచూస్తూ అయ్యో ఇంకారాలేదని ఇంట్లోకి వెళ్లి ఒక్కొక్కముక్క తింటూన్నది. ఇట్లా మొగుడువచ్చేటప్పటికి మధ్యముక్కలన్నీ తినేసింది. మొగుడువచ్చేడు. అన్నముతింటూ మొగుడు తలకాయలుండంగ తోకలుండంగ నడుము లెక్కడపోయే ఓసంగనాచి అన్నాడు. అంటే పెళ్ళాము తీవ్రదృష్టితోచూస్తూ మతిలేని మగ వారిమాటలేకాని మకుగులోని చేపలకు నడుములెక్కడివి అన్నది. చేపలకు నడుములుండవు గాబోలుననుకున్నాడు మగడు. కథ కంచికి మనమింటికి.

ఎవరు?

ఇట్టి చీకటిరాత్రివేళను

యించుకంతయు భయములేకయె

మెల్లగానడయాడుచుండెడు

నెలత! నీవెవరు?

నీదుకన్నులలోనికాంతియు

నీదుమోము వికాసమంతయు

అధరసీమను వెలుగులీనెడు

హాసచంద్రికయు.

బొప్పవారిలో మాయమయ్యెన?

పారుచుండెటి నీటంగలసెన

వేడియూరుపు గాఢులందున

మడసిపోయెన?

సాంద్రజలధరపంక్తులందున

చంద్రుని నీవు పోలియుంటివి

మలినవస్త్రాలంకారినగు

లలన! నీవెవరు?

క్షేతభారయచేత నీమది

విమాదపూరితమయ్యె! నెహా

శ్రీమతి గొల్లపూడి జయలక్ష్మిగారు

మూగవోయిన నీదుకంతము

మూలందెరుచునా?

నీదు శుష్కశరీర మీయెడ

నీవిశాలవ్రపంచమందున

ఎక్కడేనియు జాలించెందున?

లేక మడయునా?

హృదయసీమను దోచెకరములు

శీతలానిలాఘాతములకు

వణిపోవుచునుండె దేహము

వనిత! నీవెవరు?

దిక్కుమాలిన నీదుజీవన

మెక్కడేనియు హర్షమందున?

దినదినమ్ము కృశించి యిలలో

లీనమవునేమో?

ఇట్టిగభీరజలములందున

యించుకంతయు భయములేకయె

మెల్లగానడయాడుచుండెడు

నెలత! నీవెవరు?

మేలుకొలుపు

మేలుకొను శ్రీరామచంద్రా!

మేలుకొను సత్కిర్తిసాంద్రా!

మేలుకొను నీసేవకుల మ

మ్మేలుకొనుమయ్యా.

క్షీరవారధి శేషశయ్యను

శ్రీరమామణి పదములొత్తగ

నిదురబోయెదు నీదుభక్తులు

నెగులుపొగలగను.

సోమకుసువేదములు దొంగిలి

సొచ్చెనంబుధి నంబుజాసను

నోమివానిసముద్ధరింపగ

నోలిమేల్కొనుమా.

మందరముపాల్కడలి మునిగెన

మందగతిపై కెత్తి యమృతము

విందుచేయగవలెను సురలకు

ముందుమేల్కొనుమా.

ధరణితలమును చాపచుట్టగ

దనుజుడల్లెదె చుట్టుచుండెను

తవిలివాని వధింపగావలె

దయనుమేల్కొనుమా.

దేవుడనునేనుండ హరిగిరి

దేవుడందురు చూపుకనిభ

ఆర్యేలవారిప్రభావము

ముక్కంటిరాజన్య ముర్ధాభిషిక్తుగా

వెలయించువా రారువేలవారు

వృషభాధిరూఢులై వేటూరుచనికీర్తి

వెలయించువా రారువేలవారు

రాజమాన్యాదివిభ్రాజమానాంకముగ

వెలయించువా రారువేలవారు

శ్రీమతి పి. సీతారామమ్మగారు

క్తావలినబాధించుదానవు

కావరమునడుపా.

రాక్షసులప్రభుమించిసాధుల

శిక్షలకు పాల్పేయుచుండెను

రక్షణము కృపసేయగాప్ర

త్యక్షమగుటకును.

అప్తకప్తము ప్రజలపెట్టెడి

దుష్టులొ నరపాలకుల పద

భ్రష్టమొనరిచి రామరాజ్యప్ర

తిష్ఠనిలుపగను.

లంకరక్కసిదొరల దొరయక

లంకయగుమాలక్ష్మిభూమిజ

శంకలేకహరించె తత్కుల

మింకనింకించ.

మర్మమునగైకొన్న రాజ్యము

ధర్మనియతిని గోరనీయని

దుర్మదుల దుశ్శాసనాదుల

తుదినిముట్టింప.

గగనమున కపబడకతిరుగుచు

జగములను వీడించుద్రోహుల

విగతప్రాణులజేసి మాకీల

సుగతివగుటకును.

శ్రీమతి సత్యవతమ్మగారు

వంశంబులకు బ్రభువ్యవహృతివృత్తిగా

వెలయించువా రారువేలవారు

పేరుబడనివా రారువేలవారు

పేదలనుభోచువా రారువేలవారు

మేలుచేసెడివా రారువేలవారు

కేలుచాదనివా రారువేలవారు.

౪౫

మంగళగిరికిండ్లమీద మాడంతమొయిలు
కురిసెతిరుపతిమీద కుంభవర్షమ్ము
కుంభవర్ష ముకురిసి సాంబవరిబండు
మదన కేసరిపండు మంగతలబ్రాలు.

౪౬

అన్నమ్ముదినదమ్ము అనత్యవాస
తాగదుమందుల్లు దక్కదుకాముడికి.

౪౭

అన్నలుకోడలుబెటితే దొడ్డుద్దంచు
కోడలుకొడుకులగంటె కులముత్తరంచు.

౪౮

తల్లితండ్రిలేని పెండ్లిశ్లాగు
చుక్కలక్షీంతలు సూర్యుడుగరుగు
పాముచేకంకణము పడగబెసికము.

౪౯

కన్నవారెట్టిన కరకంచుచీరె
కలిమిలోలక్ష్మీకి కట్టతీరదు
అత్తవారెట్టినా అంచుపచ్చడము
మెచ్చడేమాయన్న రచ్చగుర్చుండి
తనయెనకతమ్ముల పెండ్లిశ్లాగు
పట్టమనిభట్రాజు పైకప్పినాడు
తగునయ్యకమ్మబిడ్డ! తగునయ్యనీకు.

౫౦

కానివారితోను చెలిమిజేసితే
కట్టవిరిచిపొయిలో పెట్టినట్లుండు
మాయమ్మరామునీతో చెలిమిజేసితే
మడతనిడచిమడుపు కట్టినట్లుండు.

౫౧

హెచ్చుతిగ్గులేని భూమిలోబుట్టి
ఎంగిలిపాలాయె తమల్లపాకు
తమలపాకులపొత్తికి తరగదెన్నటికి
కలిమిరాయుడుపాండు దొరకదెన్నటికి.

౫౨

సానమీదగంధమ్ము చదరమీదనిదుర
సావిత్రిశారిదేవి నోమమ్మమాది.
సానమీదగంధమ్ము చదరమీదపోక
మేడమీదికరణమ్ము మేనత్తకొడుకు
మేనత్తకొడుకమ్మ నామేనమరది
మెచ్చి పాలపండ్లగుత్తులోడిగట్టు.

౫౩

వీభూతికలశాలు యిట్టిచర్మాలు
వీరుమీ వెల్లటూరిమల్లుజంగాలు
జంగమైనాడమ్మ లింగమైనాడు
ప్రత్యక్షమైనాడు బాలాడిలోను.

౫౪

చిన్న మెత్తుబంగారపు చిరుతాళిబొట్టు
శ్రీరాముడుకట్టినాడు నీతనీలర్త.

౫౫

కురచకురచవెంట్రుకలు కోప్పుకందమ్ము
కుండనపులదారు మేడకందమ్ము
కురచకురచకాళ్ల కుండేలుపిల్ల
కుయ్యవే కన్నారి గుమ్మములోన.

౫౬

కుంభకర్ణుడుచాల గొట్టుయెడబెడితే
కుడిమల్లిచూచితే కుండమోటికలు.

గృహ లక్ష్మీ ముఖ చిత్రము:—

“ముఖచిత్రము చాలా అక్కర్లేయింకావుంది. రాత్రి పడుకుంటే నీ ఆశ్రయముందరమూర్తి భారత స్త్రీలోకానికి ఆదర్శప్రాయమైతే, పట్టిబట్టడగ్గర ఆటలాడుకొంటున్న పసిపాప గడ్డపమీద తీర్చినకుంకుమ రేఖలు, ఆమె చీర ఎగ్గడం, ఆమె నడుమువంపు, చేతుల్లోని లాలిత్యం, ఆమె కళ్ళలో వెలుగు, తలలోని పువ్వులదండ, ఆమె మెడలో నగలులేకపోవడం, ఆమూర్తిలో ప్రకాశసౌందర్యం నిండుకుపోవడం... చాలా అందంగావున్నాయి. వెనుకనున్న ఆధారభూమిక (Background) యొక్క చాయలు చాలా తెలివీగా గీయబడ్డాయి. చీర అందుయొక్క రంగు అనసరమైనదానికన్నా కొంచెం తీక్షణంగా ఉండనుకొంటాను. అది రచయిత వ్రేలుచూపించాలనుకొన్న వస్తువులనుండి దృష్టిని చెదరకొడతూ అంతాసాళీ కావాలంటోంది... ఆరాట్టు పురాడతో, సంగీతంతో లక్ష్యసమన్వితమైన (Purposeful) ఆమె హృదయంకూడా లయగలిపి పాడుతోందనుకొంటా?”

—కన్నూరి రాజామాణిక్యము.

ధనుర్మాసము:—

“ప్రతిసంవత్సరమునూ వైదికై కాఖిములనూదిరి మేషము మొదలు మీసమువరకు పండ్రెండు నెలలు వచ్చుచుండును. అందు ధనుర్మాసము వైదికైయు పరిపక్వావస్థనుండు సమయమునవచ్చును. ప్రజలందరూ తామొనర్చినకృషి ఫలితమునకువచ్చినందున సంతోషహృదయముతో మల్లాసముగనుండురు. పశువులన్నియు పచ్చిక పూర్తిగనుండు వీళ్ళలో కడుపారమేసి పుష్టాంగములతో చూచువారలకు కేత్రపర్యము గలిగించుచుండును. నోవులు పూర్ణముగ దుగ్ధమునిచ్చుచుండును. శేగదూడలు స్వస్థములసంతృప్తిగ గ్రోలి విశాలమగు దీగులబద్ధులిడుచు నిర్విచారచిత్తముల పోలికను ప్రకటించుచుండును. ప్రజలయానందమే తమ యానందమని భావించుప్రభువులు తమభావితృప్తిలకు గారణమగు ఫలితభూమికిలన లోనర్చుచు పల్లెలనుండు కట్టనుఖముల వరయవిచ్చేయుచుండురు. వర్తకులు రూకలమాటలతో గ్రామంబుల సంచరించుచు కొద్దిచెలలకు వైదికమీదనుండు ధాన్యములక్రయమొనర్చి లాభమునొందుచుండురు. బ్రాహ్మణోత్తములును, నియమపంతులును ప్రాతఃకాలముననే సత్కర్మానుష్ఠాపతేత్సరులయై దేవతాయతినముల ధర్మపూర్వకధ్యానములనొనర్చుచుండురు. ఫలించియున్న ధాన్యలిజముల వ్యేచ్ఛగ ననుభవించి శుకారులు కలమధురస్వప్నమున ఆకంఠున పంక్తులుగ బద్ధులిడుచుండును. ఈవిధమున సమస్తప్రాణులు నానందమునొందుట నిధనుర్మాసమున గమగోమచుందును. ఇట్టి సకలజగదానందము నొనర్చునీ నెల యెద్దియోకొంత యీశ్వరవిమలదృష్టికి యాకరమైయుండవచ్చును. కొన్ని యితరపర్యవసాయములు యెటుల ఆదరణీయంబులయై భగవత్కృత్యానున కర్మతమములని

యెంచబడుచున్నచో యటులనే యీసంక్రమణవర్వ ముండునెలలోజాలును విశేషముగ హిందువులు పండుగ దినములుగ నెన్నుదురు. నియమపూర్వకముగ నీశ్వరునిధ్యానించు స్త్రీపురుషులు ఈమాసమున నెక్కువగ గానవచ్చెదరు. ఈమాసములోజాలును ఉత్సవాముతో వేడుకలవొనర్చుకొనుచు చివర మాడుకోజాలును మిగుల యానందముగ కాలముగడపుచుందురు. మారినముగ ఫలించిన చెగతుక్కులును, వియ్యమును, శీరములదడపి వేడుకతో ముల్లైదువులకునెట్టుచు నాపాలవృద్ధులుభుజించి మహిమల్లాసమున నోలలాడుదురు. ఈ మాసముననే వైకుంఠకాడశి (మక్కోటి)యను గొప్పపర్వదినము వచ్చుచుండుటయు మిగుల యాదరణీయము. ఇంతియగాక ప్రస్తుతరాజకీయవిరామదినములుగనూడ నుండుటయు నీదినములనే తటస్థించుట యుద్వ్యోగులకు గూడ మనోవికాసమున కెక్కువ యవకాశముగలుగుచుండును. ప్రజాపౌకర్యజీకహితసభలుగూడ నీసమయముననే జరుపబడుచుండుటచే దేశీయనాయకులసేవలు సమావేశమై లోకసంగ్రహమునకు పాటుబడుప్రణాళి కను నిశ్చయించు పవిత్రదినములయియున్నవి. కాన నీధనుర్యాపదినములు పూజనీయములనియు, నిష్కారత్యరత నుండదగిన ఛక్వోత్తమములనియు తెప్పదగియున్నవి.”

—పీఠపఠేన సత్యవతి.

సంక్రాంతిసండుగుడినములు:—

“బామప్రాద్దెక్కిను. గ్రామమునందలి చతువులన్నియు పాలములకు బయలుదేలును. కాయతీతలకు వెల్లిన పాటకపుస్త్రీలు ఇండ్లకు చేరుకొనుచుండిరి. చెఱుకుగానుగులనద్దనుండి పెద్దరైతులు పట్టెదేసి రెల్లపుటుండలును, ఒకటోరెండో చెఱుకుగడలును పట్టుకొని ఇండ్లకు వచ్చుచుండిరి. పాలములలో పనిచేయుచున్న వాండ్రకు కొందఱు ముంతలుపట్టుకొని వెళ్లుచుండిరి. రెల్లపువర్తకులు క్రొత్తరెల్లము నిమిత్తమును, ధాన్యపువర్తకులు క్రొత్తధాన్యము నిమిత్తమును చాలతొందరగా తిరుగుచుండిరి. గుంటజంగాలు సంక్రాంతిపండుగు చేరుచెప్పి ఆ నీకవేషములతో చాల గడవిడగా తిరుగుచుండిరి ... సంకుర్యాపిండుగు మహానైభవముతో గడవిపోయెను. వేఱుటికాపురములు దిద్దికొనవలసిన ఆడుపడుచులు పుట్టినిండ్లనుండి వెడలిపోవుచుండిరి. బట్టలవ్యాపారముచేయువారికి చాలగిరాశీగానుండెను. మాలమాదిగల విల్లెలపదములతో గ్రామమంతయు ప్రతిభ్యసించెను. జట్కూబండివాండ్రకు చాల తొందరగానుండెను. ఊరిలోని దేవాంగులు చాల ఆడావిడిగానుండిరి. మనుష్యుల కోలాహలధ్వనికి కోడిపుంజులరంకెలు తీవము పోయుచుండెను. ఎటుచూచినను అర్తిండ్లనుండి వెడలిపోవు అల్లుండు కాన్పించుచుండిరి.”

—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రీ.

శ్రీ. శే. గుడినేవ కామాక్షమ్మగారు:—

“సుప్రసిద్ధసంస్కర్తలును, బ్రహ్మపూజకులునగు శ్రీయంత గుడినేవ సుబ్బయ్యగారి తల్లి కామాక్షమ్మగారు 2-12-31 లేది బుధవారం ఉదయం బందరు వారిగృహములో తమ 88 ఏట దినంగతులైరి. ఈమె మొదటినుండియు కళావంతుల సంఘసంస్కరణయం దెంతోకృషిసల్పి తమ కుమారులగు సుబ్బయ్యగారిని సంస్కరణ కార్యములయందెంతయు ప్రోత్సహించుచుండెడివారు. కళావంతుల సంస్కరణకు ప్రథమబీజము లామెచే నాటబడినవని చెప్పట యందతిశయోక్తతేదు. ఇప్పటికి 25 సం||ల క్రితమే యీమె బందరునందు వేళ్ళాపుత్రిని నిరసించుచు, ప్రచారముగావించి ఆసమయమున విజయనగరములో శ్రీశ్రీరఘుపతివేంకట రత్నమువాయుడుగారి ఆధ్యక్షతక్రింద జరిగిన సంస్కరణసభలో కళావంతులసంఘమునందీ చెడువృత్తిని ఎకింప జేయరలెనని ఉపన్యసించియుండిరి. దీనినిబట్టి స్త్రీలలో నీమె ప్రథమప్రచారకురాలుగా పనిచేసియున్నారని చెప్పటకు సందేహములేదు. మరియు వృద్ధాప్యమున కేవలము నాల్గుసంవత్సరములకు పూర్వము సికింద్రాబాదు ప్రాంతములలో సంస్కరణప్రచారము గావించియుండిరి. కొంతకాలమునుండియు ఈమెకు బ్రహ్మ

మరేముపదధిమానము గలిగిన స్త్రీ స్త్రీ చెంకటరత్నము నాయుడుగారిని గురూత్తమునిగా భావించి వారియవ
దేశములను వినుటయందెంతో భక్తిశ్రద్ధలను జాపుచుండెడివారు. ఆమె చనిపోయినప్పుడు బ్రహ్మమరేమునం
దామెకుగల యధిమానము ననుసరించి అంత్యసంగారములన్నియు మామూలుగ జరుపుడు స్మార్తధర్మమును
బట్టిగాక బ్రహ్మధర్మమపారము జరుపుటచున్నది. ఈమె అత్తకు పరమేశ్వరుడు శాంతినిచ్చుగాక!”

— సమదర్శిని.

క తు స ము లు:—

“డిశంబరు నెల 10-వతారీఖు ఉదయము వైదాపేట డిప్యూటీ కలెక్టరుగారగు టి. యస్. ముబ్బయ్యరు
గారు ప్రాతఃకాలము ఓకారువెళ్ళినప్పుడు రైలుపట్టాలవద్ద బండివచ్చుచో ఆవుటచే గేట్లుమూసియుండగా వారు
అట్లునే దానిలోదూరి రావోయిరి. అప్పుడు గేటుకాపలివాడు “అయ్యా! బండివచ్చునమయమైనది. ఇప్పుడు
తాము వెళ్ళవలదు” అని నివారించెను. “పరవాలేదు. నేనేకదా? యింకను బండివచ్చుట కాలస్యమున్న”దని
గేటులోనుండి వచ్చుచుండగా కర్మవశమున ఎలక్ట్రిక్ రైలు వచ్చుటచే దానిని తప్పుకొనవోయి మెయిలు
పట్టాలమీదకు వెళ్ళుటతోనె తక్షణమే మెయిలువచ్చివేసెను. వీరు దానిక్రింద పడుటచే వెంటనే ప్రాణములు
గోల్పోయిరి. కొమార్తెను, ఒక్కకొమారుని, భార్యనువదిలి చనిపోయిరి. ఇంటినుండి బయలుదేరునప్పుడు
వారిపాదరక్ష భారీపడిపోయెనట. “కళసముదాగులేదు. మీరువెళ్ళవలదు. దుశ్శకునమైనది” అని భార్య
నిర్బంధపెట్టెనట. “పరవాలేదు! నిత్యమూ వెళ్ళుచుండుటలేదా? దీనికేమి?” అని లక్ష్మి పెట్టక వచ్చివేసిరిట.
ఆసాధ్యమణి నుడివినట్లే ఈపాట్లుతటస్థించును. భగవంతుడు వీరిఅత్తకు శాంతినిచ్చుగాక! ఇటులనే కొందరు
స్త్రీలు ఏదైననూ దుశ్శకునములవిషయమై చెప్పిన పురుషులు లక్ష్మి పెట్టకుండుటయేకాక “నాన్నెన్ను. దీని
కేమి?” అని త్రోసివేసి ఒక్కొక్కపరి కష్టముల పాలయ్యెదరు. కనుక ఏదైనపని మనము చేయునప్పుడు
దుశ్శకునమైనచో కొంచముతాళి నెమ్మదిగా చేయుట మంచిదని తలంచెదను.”

— నాయిని హనుమాయమ్మ.

కు మార్తీ స్త వ ము:—

పంచమాంధ్రమహిళాసంఘాధ్యక్షురాలినిగూర్చి:

“పవిత్రరూపిణీ! నీపాపనచరణకమలముల సరివినయమున నాశ్రమానించుచున్నారము. నిరాడంబర వేషిణీ!
దర్శనస్థితి మిలమిలలాడు దంభపువేషములకు నీముస్తాను నెడుట కన్నెత్తరానిసిగ్గు. ఆనందస్వరూపిణీ! నిరంతర
భవదాననవానినివిడుగు అనిశ్చలదరహాసచంద్రికయొక్కనీడన-స్త్రీహృదయమునందలి ప్రేమతత్వమునకు పోషణ
యొసగుము. శ్రోతీర్మయోజ్జ్వలస్వరూపిణీ! నీకన్నులు వెలిగ్రక్కుచుండు శాంతికాంతలనడుమ కవికుమారుని
కల్పనాసౌందర్యము కనలిపోవలసినదే. ప్రియభాషిణీ! చల్లనిచందమామవలె సజ్జనస్వాదయానందకరమగు నీవ
వోనైపుణ్యముంగాంచి విష్ణుతల్పమాకీర్వాద మొసగుచున్నది. ఆమనమ హైందవవిదూషి! భవద్విద్యారూపముం
గాంచి వాణీదేవి వంకలుదిద్దుకొనుచున్నది. మంగళరూపమన నిట్లుగదా యుండవలయును. దేవీ! మన
మాజ్యోత్స్నతమానుష నమకరించు యౌగుణవిశేషముల నాతనివలెనే భారతి నిజపుత్రివన నీవయై ఆచంద్రతా
రార్కము కీర్తివరియును. సార్థక నామధేయిణీ! నీపవిత్ర నామాక్షరములు స్త్రీలోకమున పాపనమంత్రాక్షరలై
వెలయుచుండునుగాత! కుమారివతంసమా! నీపవిత్రనామమునకు జోహారు. పంచమరాష్ట్రీయమహిళాసభాధ్య
క్షిణీ! ఆదివ్యనామము నొకపరి జపించుట కనుజ్ఞనిత్తువా? కుమారి పసుంధరాదేవికి శై ||

— యు. సత్యబాలసుకీలాదేవి.

మైసూరు మహారాజాగారి కెలాసగిరి తీర్థయాత్ర:—

“ఇటీవల మైసూరు మహారాజాగారు కెలాసపర్వతమునకు తీర్థయాత్రకు వెళ్ళియుండిరి. మహారాజాగారి యనుచరులలో నొకయువ్వొగ్గును డీక్రిందివివరములను తెలిపియున్నాడు. ఇట్టి తీర్థయాత్రనుగావించిన దక్షిణ హిందూసంస్థానాధీశులలో వీరు మొదటివారని తెలియుచున్నది. తీర్థయాత్రకు మహారాజాగారు రెగురు పెద్ద వువ్వొగ్గులను 5 గురు చిన్న వువ్వొగ్గులను ముచ్చడిమంది నౌకరులను వెంటబెట్టుకొనిపోయిరి. వీరందరును జూన్ 18-వ తేదిన మైసూరునుండి బయలుదేరి 22-వ తేదిన రాణికోటకుచేరిరి. అచ్చటినుండి పయనమై 24-వ తేదిన ఆల్మోరాకుచేరిరి. ఆనేకప్రదేశములనుండి తమవెంట తీర్థయాత్రకువచ్చెదమని మహారాజాగారికి తంతివార్తలొచ్చియుండెను. ఆల్మోరాకు తహశీల్దారుగానున్న ప్రతాప్ సింగుగారిని సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు మహారాజాగారికి సాయమునిచ్చిరి. నరియ నరిహద్దురాష్ట్రములలో పలుకుబడిగల ఒక రైల్వే పేష్కారునుగూడ సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు మహారాజాగారికి రోడ్డునిచ్చిరి. రెగురు మిలిటరీ గూర్ఖలుగూడ మహారాజాగారి వెంటనుండవలసినదిగా పంపబడిరి. మహారాజాగారు మచరులతోగూడ 27-వ జూన్ తేదిన ఆల్మోరానువిడిచి, అడవులలోనుండి ప్రయాణము గావించిరి. దారిలో వర్షించినప్పుడు తేళ్ళు, జలగలు అవరిమితముగ కానవచ్చెను. యాత్రకులు 5000 అడుగులెత్తునకున్న ఆస్కార్ టకుతోయిరి. అచ్చట నుండి వీరుబయలుదేరి గారిగంగనదిమీద తేలుచున్న పంకెనమిడుగబోయి ఫేలామకామునకు చేరిరి. అచ్చట సేల నిహ్నూనైతముగానున్నను పోనుపోను టిబెట్లోమాత్రము దేరాలుచేసికొనుటకు వీలుగ నేయుండెను. యాత్రకులు మంగోలియావారును, బోటియాలును నివసించుచు “తిలిన్” అను ప్రదేశమును చేరినప్పుడు, రాము పుణ్యధామికి చేరియున్నారని తెలుపబడెను. అచ్చట ఎత్తుగనున్న భూమిపైకి ప్రాకవలసినవైనను, జూలై 12-వ తేదికి యాత్రకులు కార్పేయాంగ్ యనబడు గ్రామముచేరిరి. ఈగ్రామములో మూడు 150 ఇండ్లు మాత్రమేవున్నట్లు రోచుచున్నది. కార్పేయాంగ్ మూడు 11000 అడుగుల వున్నతప్రదేశమైనను చలిఅంతగా లేదు. పిమ్మట టిబెట్ గవర్నరుగారు నివసించు థాక్లాకోటకు యాత్రకులుచేరిరి. అచ్చట మైసూరు మహారాజాగారు మిలిటరీవారిని వెంటబెట్టుకొని దాడి పెడలుచున్నారని పుకారలుబుట్టెను. నిజస్థితిని తెలుసుకొనుటకైగూడ చారులుగూడ పంపబడినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. నీటినికాచుకొనుకాగులనుజూచి యీ గూడచార్లు మిషికాఫీరంగులనినూడ తలంచినట్లును, వాటివిషయమై నిజమును తెలియ నపేక్షించినట్లును రోచుచున్నది. పిమ్మట యాత్రకులు కాగులలో నీటినికాచి మాచగా అమమానరాహిత్యమైనట్లు తెలియుచున్నది. యాత్రకులు అచ్చటనుండి బయలుదేరి 15000 అడుగుల ఉన్నతప్రదేశమైన కియాంగ్ బప్ నకుచేరిరి. అచ్చట చలి హెచ్చుగానుండెను. ప్రకృతిదృశ్యమచ్చట కన్నులపండువుగా నుండెను. మంచుతోగప్పబడిన శిఖరములును, క్రిందుగా ప్రవహించుచున్న కాలినదియు జాచుటకు సాంపుగానుండెను. ఇచ్చట ప్రదేశము హిందూదేశమువై పున అందముగాను టిబెట్ ప్రదేశము వై పున ఎత్తు పల్లములుగాను కన్నట్టుచున్నవి. థాక్లాకోట దాటిన తరువాత 14 వేల అడుగులకు మించిన ఎత్తుప్రదేశము గానవచ్చుచున్నది. పశ్చిమ టిబెట్ గవర్నరుగారున్న ప్రదేశము చాచుటకు అందముగానుండును. గవర్నరుగారి భవనము గ్రామమునకు 800 అడుగుల ఎత్తైన నున్నట్లును, సాంపైన ప్రదేశమున కట్టబడినను గోపల కడు అనన్యము గానున్నట్లు తెలియుచున్నది. టిబెట్ దేశముల ఆచారములు కడువంతగానున్నట్లు తెలియుచున్నది. వారెప్పుడును స్నానముచేసినట్లు కనబడదనియు, అడవారు మగవారు ఒకేమాదిరి దుస్తులను ధరింతురనియు తెలియుచున్నది. అన్నదమ్ములలో శ్రేష్ఠుడు పెండ్లిచేసికొనివపిదప చెండుమూడు నెలలవరకు తమ్ములుగూడ అన్నభార్యను తమభార్యవలె జూచుకొందురనియు; భార్యపోయినవారి మూడునీటి పెండ్లి అయితే మామగారు కోడలిని భార్యమాదిరిగ

జాచుకొనుననియు; మరి యువకుడు కుమార్తెలుగల విధవను పెండ్లియాడిన వెధవయొక్క కుమార్తెలనందరిని కూడ దాను భార్యలనాదిరిగ జాచుకొనుననియు మున్నగు వింతసమాచారములు తెలియవచ్చుచున్నవి. వేల కోలది గొర్రెలు పచ్చికతక్కువగనున్న యాప్రదేశములలో నెట్లు నుఖముగ బ్రతుకుచున్నారో చూచుటకు వింతగనున్నది. దారిలో దొంగలున్నారని యాత్రికులకు తెలుపబడెను. 22-వ జూలై లేదీని యాత్రికులు థాక్ల కోటనుబడిచి కైలాసపర్వతమునుతేరిరి. దారిలో వీరు గుర్తాకనుమనుదాటిరి. ఇచ్చట 45 మైళ్ళ వైశాల్యముగల మానవసంకోశమును జూచుటకంతయు ఆనందముగానున్నది. ఇచ్చట గాలిలో మబ్బులేమియు లేకుండుటచే మూరముగానున్న వస్తువులుగూడ బాగుగ కనుపట్టును. మరియు దూరముననున్న వస్తువులన్నియు చేరువగనున్నట్లు తోచుచుండును. ఈవిషయమున మోసముకూడ కలుగుచున్నది. యాత్రికులు సరోవరమునకు 15 గజములదూరమున దేరాలలో బసచేసియుండిరి. మహిశూరురాజాగారును, తదితరులను సరోవరమున గంగపూజనుపఱిసి స్నానముచేసిరి. సరోవరమున చేపలెక్కువగనున్నను, వాటినిపట్టుట కానతిమాత్రమియ బడదు. తటవనముగ చేపలు ఒడ్డుకెక్కివచ్చినవాటిని టిలెటువారు గొనిపోయి యెండగెట్టి భూతములను వెడలగొట్టుటకై యుపయోగించెదరని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇచ్చట కుతులుగూడ ఎక్కువగనున్నవి. ఈ ప్రదేశము నుమారు 15000 అడుగుల ఉన్నతమైయున్నది. 50 మైళ్ళకువైగా ప్రయాణ మొనర్చినపిదప కైలాస పర్వతమునకు సమీపమున యాత్రికులు చుకాము చేసియుండిరి. కైలాసపర్వతము డిప్పువలె గుండ్రముగానుండి మంచుతో గప్పబడియున్నది. చుట్టుచుట్లనున్న ప్రదేశమునకన్న 2000 అడుగు లెత్తుగనున్నది. చూచుటకు మిక్కిలి సొంపుగానున్నది. 26- లేదీ జూలైనుండి మూడుదినములవరకు యాత్రికులు కైలాసపర్వతముచుట్టును తిరిగిరి. ఇచ్చట గౌరీకుందువరహ్నుగలదు. అందు స్నానముచేయుటకై మంచుగడ్డలను పగులగొట్టఁజేసి వచ్చెను. యాత్రికులు తిరిగి మైసూరునకు ప్రయాణమయిరి. దారిలో కోహిర్నాథ దేవాలయమును సందర్శించిరి. అచ్చట రాగిపీఠములపై మూడుఇత్తడి విగ్రహములు (త్రిమూర్తులు) గలవు. విగ్రహములను జూచిన వాటిని దక్షిణాపిండూస్థానమువారే చెక్కియొండగలరని తోచుచున్నది. అట్లయిన ఈవిగ్రహములు టిలెట్టున కెట్లు చేరియున్నవి అనుప్రశ్న ప్రతివానికిని కలుగుచున్నది. కాని ప్రశ్నకుత్తరమెవరును ఈయలేకున్నారు. అచ్చట గ్రంథాలయముకూడ యొకటిగలదు. ఎవరును ఉపయోగించుచున్నట్లు తోచదు. దానినిదాకి దిగువగా వచ్చుచు మహారాజాగారు భాగ్యేశ్వరతీర్థమును సేవించిరి. అచ్చట ప్రజలు మహారాజాగారికి స్వాగతమిచ్చిరి. దారిపొడుగునను మహారాజాగారికి ప్రజలు శ్రీతితో స్వాగతమిచ్చుచు నేవచ్చిరి. టిలెట్టుదేశములో చలి ఎక్కువగా నేయుండును. కాని జనసామాన్యము తలచినంత కష్టముగానుండదు. బసచేయుటకు దేరా ఒక టియు, పచనమునకు పెట్రోలుప్టాయుకటియు పెంటగొనిపోయిన టిలెట్టుదేశపుయాత్ర నుఖముగ నే యుండు నని చెప్పవచ్చును.”

—ఆంధ్రపత్రిక.

పరిశీలన:—

గతమాసపు అష్టమిచయములోని వా “పరిశీలనము” అను వ్యాసముపైని విమర్శనమును జూచితిని. ఆవిమర్శనము ప్రతివిమర్శనము వ్రాయఁదగినంత యుచితముగలేకున్నను నావ్యాసమును విమర్శకురాలు సరిగ గమనింపనట్లు తెలియుచుండుటచేతను, విమర్శనమున స్వవచనవ్యాఖ్యాతలెక్కినప్పుడు బహుళముగనుండుట చేతను వ్రాయఁగడఁగుచున్నాను. “పదియేండ్లరాలికయైనను బరిణయమన్నను బురుషులన్నను...” అని నేను వ్రాయ విమర్శకురాలు “పురుషులకన్నను” అని చదువుకొనివారు. అది వాప్రమాదముగాదు. “తల పైకెత్తి ఉపాధ్యాయుని మోమునంకఁజూచుచున్న విద్యవచ్చుటయు తలవంచిన విద్య రాకుండుటయునా? గురుభక్తి, విద్యాసక్తియున్నచో నెట్లులైన విద్య రాగలదు” అని విమర్శనము. లజ్జయు దానియొక్క యంతరంగిక

నూత్నాభిప్రాయము గ్రహించక వ్రాసిన వ్రాత ఇదియని మనవి చేయుచున్నాము. లజ్జయునునది యుక్తవయస్కులగు యువతీమణులకుండును. పదియేండ్లకాలిక కుండుదానికిని దీనికి సంబంధము బహుళము. యుక్తవయస్కులుగు తరుణీమణికేఁ బరపురుషదర్శనమువలకలిగెడి లజ్జవలన సాధ్యపాదులుగలుగును. దానచిత్తసయ్యుర్యమును విషయోన్ముఖత్వమును నసంభవములు. కావునఁ దమ యజ్ఞాంధకారమును బోగొట్టి తీవితమునకు బాసబోయితి కొనఁగడి దేశకుని యుపక్షేపమునట్లు నట్టి యవసరలజ్జాదులకుఁ దాపీయఁదగదను నాయుద్దేశము నిప్పటికైనను విమర్శకురాలు గ్రహించిన సంభవించును. బాలబాలికలలోఁ దానుజెప్పువిషయము నేరరుగ్రహించినవిషయముపాధ్యాయునకు వెంటనే తెలియుచుండును, గమనించుచుండునుగాని విద్యాసక్తి గురుభక్తియున్నచో వారిశేషమృదువు మన వేతనమెట్లును లభించునుగదాయని యుపాధ్యాయు లనుకొనరాదు, అనుకొనరుకూడను. గురుభక్తి, విద్యాసక్తియునున్న నెట్లును విద్యవచ్చుననుట సార్వజనీనముగాదని విమర్శకురాలికిమాత్రము తెలియకుండువా? ఎంత విద్యాధికురాలైన స్త్రీయైనను పురుషునియొద్ద నిరజ్జగనుండుటకన్న లజ్జావసతవద నయ్యెయ్యుండుటయే మేలను తదభిప్రాయము నా “పరిశీలన” లోని “అనవసర” యను పదమును గమనించి నచో వివరించుట అనవసరమగు నేమో. ఏదేని సభకుచెట్లచో నాలుగుప్రదేశములఁదిరిగెడి పురుషులే మాట్లాడుటకు భయపడుట మనము చూచుచున్నాము. అట్టియొడ ఘోషాస్త్రీ భయపడునని మీరి సామాన్యమూఁచన మీరి? నావ్రాసిన పరిశీలన యను వ్యాసములో నీవిమర్శకురాలి తీవ్రవిమర్శనమునకు గుఱియైనది రెండువాక్యములే, నా “అనవసర” “పురుషులన్నను” అను రెండుపదములను సరిగగమనించియేయుండిన నింత రాధాంతమునకు తావులేకయేయుండెడిది. నాయీప్రతివిమర్శనమున కుద్దిష్టము “పరిశీలన” ను మఱియొకతూరి లాగ్రతగఁ దిలకింప వేడికొలు. కాని విమర్శకురాలి దోషములెన్నిటమాత్రముగాదని మనవి. బాలుఁడుగాని బాలికగాని యుత్తముఁడగు దేశకునికడనే విద్యకేర్వవలయుననుట సర్వసమ్మతము. వివేకవినితులు సర్వత్ర యుండును. విద్యాసక్తియు గురుభక్తియునుండిన నెట్లును విద్యవచ్చుననెడి యేకలవ్యత్వము సార్వత్రికముగాదు. నా “అనవసరలజ్జ” యనుదాని కొక చిన్నయనుభూతలక్ష్యము. వాకడ నొక రాదాపు పదివత్సరముల ప్రాయముగల బ్రాహ్మణబాలిక సంస్కృతమును మహాకొకవత్సరమధ్యసించినది. ఆబాలికయొక్క తండ్రిగారి ప్నేహమువల్ల నెప్పుడైన నేను వారింటికిఁగినిచో నాబాలిక నాయుద్దకువచ్చి అగపడుటకంతయు సిగ్గులును. ఒకటిరెండుమాసముమాత్రము తొంగిచూచి పారిపోవునుగాని ప్రత్యక్షముగఁ జనువుగ నమీపమున కేతెందుట యెఱుంగను. ఇట్టిది స్త్రీలకు పెట్టినభూషణమని విమర్శకురాలు వచింపఁగలరా? నాయభిప్రాయమున విట్టిది యనవసరలజ్జ. ఇట్టివిపరీతభావమును దల్లదండ్రులు సాధ్యమైనంతవఱకుఁ దమ సంతానములకుఁ బోగొట్టవలెనని నావ్యాసమున మనవిచేసినాను. విద్యనేర్పడివారికి నేర్చుకొనువారియొడ నొకవిధమగు సనిర్వచనీయవాత్సల్యభావముండవలయును. అది ప్రయోజనరహితమును ఆప్రయత్న సిద్ధమును. ఉపాధ్యాయుఁడును పితృసముఁడుగదా. విశేషించి తనజీవితమున కొకవెలుంగునిచ్చెడియుపాధ్యాయుఁ డొకదృష్టిలోఁ దండ్రకంటఁ బూజ్యుఁడు. కాన బాలబాలికలు దమతండ్రులకడఁజూపెడి చనువును వ్రుయమును దతోధికముగ నుపాధ్యాయులకడనుజూపుట కవకాశముండును. దీని కుపాధ్యాయునకు వారియెడల దయగలిగి పత్రించుట, సుబోధకమగునట్లుచెప్పెడి యొర్పు గలిగియుండవలెను.” —విద్యాన్ మూరిగుచ్చి కృష్ణమూర్తి.

ఆంధ్రదేశీగ్రంథాలయము:—

“ఆంధ్రగ్రంథాలయము పరిపూర్ణమైనది యొకటియునులేదు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి కాకినాడ లోని గ్రంథాలయమును పరిశీలించు మేని అందచేకముగ అసంఖ్యాకముగ తాళపుత్రగ్రంథములును, లిఖితగ్రంథ

ములునుగలవు. ఆచట ఇతర ముద్రితగ్రంథములు అంతగ అనగా శ్రేష్ఠగ్రంథాలయముగ నుండదనినన్ని లేకున్నవి. కొంతవర కాలోచించిన గౌతమీగ్రంథాలయము రాజమహేంద్రవరమును, రామమోహనగ్రంథాలయము (తెజవంశ)ను, హిందూ యువజనసంఘగ్రంథాలయము (విలూరు)ను, ఇంకను బాలసరస్వతీగ్రంథాలయమును, సారస్వతినీతేనమును ఆలోచనాధీనములుగ నుండవచ్చును. కాని, ఈశ్రేష్ఠగ్రంథాలయములన్నియు, ప్రాంతీయగ్రంథాలయములుగనుండు నుద్దేశముతోడనో, లేక స్థానికగ్రంథాలయములుగనుండు నుద్దేశముతోడనో నేర్పరుపబడియ్యండియందుటచే వానిని ఆయామండల, లేక ప్రాంతీయగ్రంథాలయములుగ నేర్పరచిన సరిపోవునని అభిప్రాయపడుదును. ఇంక నేను మనవితేయునది ఏమనగా ఆంధ్రదేశగ్రంథాలయమును కేరళ నొక ప్రత్యేకగ్రంథాలయమును ఆంధ్రదేశమునకంతకును కూడగిగనుండు తెజవాడపట్టణమున మహారాజుల పోషణమున, దేశోద్ధారకుని అధ్యక్షులను నిర్మాణమొనరించిన వత్సంతిశోభాయమానముగ నుండగలదని ఆశించును. ఈఆంధ్రదేశగ్రంథాలయమున ముద్రితాంధ్రగ్రంథములు ముఖ్యముగ వన్నియు సేకరింపబడి అదర్శ ప్రాయముగు నాంధ్రగ్రంథాలయముగ నేర్పరుపబడవలయును.”

—చాచిలాల గోపాలకృష్ణయ్య.

ఆంధ్ర స్త్రీలకు ప్రత్యేక కళాశాల కావాలి:—

“మనఆంధ్రదేశంలో స్త్రీలకు ప్రత్యేకకళాశాల లేనేలేదు. ఎవరో స్త్రీమంత్రులులేవన్న పట్నంలో వుండే క్రిస్ మేరీకళాశాలకిపోలేదు. ఆంధ్రదేశంలోఉండే ప్రతీకళాశాలలోను ఏయిదుగురో, అరుగురో విద్యార్థినులు ఉంటూనేఉన్నారు. ఆంధ్రస్త్రీలకు ప్రత్యేకముగ ఆంధ్రదేశమున నొకకళాశాలఉండునో వీరందఱు నక్కడికిచేరగలుగుదురు. ఆంధ్రవారీమణులకందరికి అందుబాటుగావుండేట్లు స్త్రీల ప్రత్యేక కళాశాల ఏరాజమండ్రలోనో నెలకొల్పితే చాలాదివ్యంగాఉంటుంది. స్త్రీలకువయక్తమైన గృహనిర్వహణం, లలితకళలకు ప్రాధాన్యమిస్తూ, ప్రాసనరు కార్యేగారుమాచించిన వద్దకులమీదనడిపిస్తే యెంతో బాగుండును ఆకళాశాలను. ఇందుకొరకై పెద్దలను నానోదరీమణులు తగు ఆందోళనసల్పి మనకు ప్రత్యేకకళాశాల స్థాపింపబడేట్లుచేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. అదిరకాలంలోనే మనఆంధ్రదేశంలో స్త్రీలకు ప్రత్యేకకళాశాల ధగవానునికృపచే నిర్మింపబడుగాక!

—ఇందుకూరి అన్నపూర్ణ.

రామమోహనుడు మారుమనువు సిద్ధాంతియో?:—

“ఎట్టినుండగములనొనర్చుటకైనను వెనుదీయని పోరోహితసాంప్రదాయము (Priestcraft) అభివృద్ధి గాంచుట దేశావర్థమునకు ప్రబలకారణము. ఈపవిత్రమైన భారతభూమి; మహాపవిత్రతామత్తులైన సీత, సావిత్రి, దమయంతి మొదలగు పరమసాధ్వీమణులకన్న ఈభారతమాత; ఝాన్సీ, రాణీసెయ్యత్, వచ్చిని మొదలైన వీరకాంతలగన్న ఈఆర్యావర్తము అధఃపతితమై బాల్యవివాహములచే జీవితములు నిరర్థకమైన బాలవింతలకువులయొక్క ఆశ్రవులురాలి భగ్గునమండుచుండ రామమోహనుడుదయించె. అక్కాలమున ఏవృటచూచినను వితంతువులరోదనమే. ఏమది! ముసలిపెనిమిటి చచ్చినంతనే నవయాననకోభకాంతులు గ్రక్కు నారెనిమిదుభార్యను జలకమాడించి పిమ్మట శృంగారించి అటపిమ్మట భక్త్యభోజ్యములచే నంతృప్తి పరచి పాప మాముడునలిపినుగ తోడులేకబోలేదుగాబోలు! ఆతినివృద్ధశరీరముపై ఆలతాంగియొక్క కోమల శరీరము జంటచేసి తాళ్లతోలిగించి శవపేటిక బలాఘ్యులగు బ్రాహ్మణులభుజములపైకెక్కించి కాటికెసాగు చుండ పాపము! ఆచిగురుబోడిరోదనము, పట్టరానిదుఃఖము, హృదయావేదన మంతరింపజేయుటకోయన వేదవన సలాచిలుకలులాగ పలుకుచు ఏతెంచ ఆహా! అపోరోహితబ్రాహ్మణుడే సార్థకుడు. ఆహా! ఏమిఆశ్చర్యము! వైద్యశ్యముకాంచినపుడు ఏమానవునిహృదయము బ్రద్దలుకాకుండును? ఏమానవుడు కంపింపకుండగలడు? ఇట్టి దృశ్యముల సేకములుచూచి భరింపజాలక హృదయము బ్రద్దలగుచుండ చిన్నతనముననే విద్యర్యమునకు సలాము

చెప్పి రెలిబండ్లులపడనాడి కాకితేగి కాస్తాభ్యాసమొనర్చి ఈవయోవసవితంతువులకుఁ బులకుఁ మంతరించజేయ కంకణముగట్టుకొనియున్న రామకౌహనుడు మాయమనువుసిద్ధాంతియా? — చంద్రమాలి సీతారామయ్య.

పుష్పా స్త్రీ పా ప ము ద్దు స ల్లు లు:—

“పాప స్త్రీ బాపిడుగారి యేకైకపురిక, జనని కీ. శే. స్త్రీ అన్న పూర్ణాదేవిగారు. అయిదుసంవత్సరములు ప్రాయముగల్గిన పీఠతాలికారత్నము. ఈచిన్నబాలిక తండ్రిగారి కేసువిచారణకు అమృత్యు గారైన స్త్రీ పిచ్చమృ గారితో కలిసి జన్మించి. ఆనాడే ఆనగా 18-11-31 తేదీనాడే తండ్రిగారు తైలుకు వెళ్ళుచున్న ఇంట్లో చెప్పుకోనుమిండుటచే ఈచిన్నబాలిక తాను చదువుకొనుచున్న స్త్రీ అన్న పూర్ణాదేవి బాలికావిద్యాలయములోని తోడిబాలికలచే తండ్రిగారికిరకు కండుపువస్త్రబంధలనుకట్టించి కూడా పట్టుకునచ్చినది. కేసు విచారణకు పూర్వమే తండ్రిగారి మెడలో దండలను వేయబోగా “అమ్మా! తైలుకు వెళ్ళుటప్పుడు వేద్దువుగానిలే” అని అన్నారు. కేసు మరుసటిదినమునకు వాయిదావేయబడినది. ఆనాడు తండ్రిగారు నిద్రమండి మేల్కొని బయటకువచ్చిన కొంతసేపటికి తానుగూడావచ్చి “నాన్న గారూ! ఇంకా తైలుకు వెళ్ళలేదుమిండి” అని అన్నది. “ఈవేళ వెళ్ళతామేలేదప్పకుండా” అని తండ్రిగారన్నారు. ఈనాడే కేసు తీర్పు చెప్పినారు. పిరికి ఆరు నెలలకిక్కు బహూకరించివారు. మరునాడు 18-వ తేదీపుడయిం 8 గంటలబండిలో రాజమండ్రి తీసుకు వెళ్ళెదరిని అధికారపర్వమువారు చెప్పినారు. కాని ఆనాడే ఆరున్నరగంటలబండిలో తీసుకు వెళ్ళెదరమనంగతి ధృఢపడినది. ఇప్పుడు చిన్నిపాప అమృత్యు గారితో తండ్రిగారికి శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమునకువలయు వస్తుసంగ్రహమునకు సహాయపడినది. తర్రాఫ్ అమృత్యు గారిసహాయమున, ఉచితసమయమునకు ఏలూరు రైలుస్టేషను వద్దకువచ్చినది. తండ్రిగారు స్టేషనుదగ్గరకు అప్పుడేవచ్చినారు. తండ్రికి మనపాప నమస్కరించి “నాన్న గారూ! నేనుగూడా మీతో రాజమండ్రిరావద్దా” అని అన్నది. తండ్రిగారు, తాతగారితో కలిసి రమ్మన్నారు. అల్లాగే అన్నదిపాప. ఇంతలో బండికేక చేసినది. పాప నాన్న గారికికై, రైతుసంగారికికై, గాంధీకి కై అని అచ్చటగల ఇతరపౌరులతో కలిసి జయధ్వజముచేసినది. సాయంత్రము అమృత్యు గారితో ఇంటికి వచ్చినది. ఇప్పుడు ఆమెతో “అమ్మమ్మా! అమ్మమ్మా! ఈపోలీసార్లు నాన్నని రేపు తీసుకువెడతామని ఈవేళే తీసుకెళ్ళారేమిటే?” అన్నది. ఈబాలిక గత ఉప్పుసత్కాగ్రహములో అమృత్యు గారితో పాటు తైలు బహుమతిపొందినది. ఈమె తండ్రిగారిని మిగుల హెచ్చరించినది.” — చంద్రమాన విశ్వవాధరావు.

బాలికా పాప కాల లు: సీ త విద్య:—

“నేటి బాలికాపాపకాలలుయొక్క నెలలనులు చాలసజు ఉన్న రవిద్యవభ్యసించువారియొక్క విద్యా విధానము ననుసరించి వ్రాయబడియున్నది. కాని సాధారణముగ స్త్రీలకు ప్రాథమికవిద్యతోనే వారివిద్యాభ్యాసము ముగియుచున్నది. ఆయనప్పులోపుననే వారివృద్ధయనీవల నేటిజనులువాటుకొనునో నవియే చిరస్థాయిగనుండగలవు. ప్రాచీన హిందవనాసీమణుల పీఠచారిత్రములను, పౌరాణిక స్త్రీల పాత్రివర్త్యమహిమయు, దైర్ఘ్యసాహసాదిగుణములను వారికి కన్నులుగట్టినట్లుగా నేర్చు ఉ పాధ్యాయుడే ఆదర్శకమయిన చతులని చెప్పకతీరదు. అట్టి యొజ్జలు తమబిడ్డని ప్రక్రమముగ నెరవేర్చుచున్నారనుటకు సందియములేదు. చింతప్రాయముననున్న బాలికలవృద్ధయములు బహుకోసులములు; సత్యము, ధర్మము, ఔదార్యము, దానము, భూతదయ యిత్యాదివిషయములు వారలు కైకవముననే నేర్వవలసియున్నది. ఇటులచేసినయెడల నేటిబాలికలు ముమ్మందుగ గృహిణులై మార జీవాభాయినిబోలె తమ సంతానమునకు నీతిచరిత్రలు బోధించుదురనుట సత్యమారముకాదు.” — తల్లాచగడ వేంకటేశ్వరరావు.

రెండు తలల గేదె దూడ:—

పూనాలో ఒక పాలవానిగేదె ఈ నెను. దూడకు మెడ ఒకటియేగాని రెండుతలలు, వాలుగుకన్నులు ఉండెను. పుట్టిన మూడుగంటలవఱకు మాత్రము ఈవేలిదూడ బ్రతికియుండెను.

ప్రపంచమున ప్రథమమైన పత్రిక:—

'The Daily Courant' అనునది ప్రపంచమున ప్రథమమైన పత్రిక. దాని ప్రథమవందిక 1702-వ సంవత్సరము మార్చి 11-న తేదీని వెలువడినది. ఇది ఉదయమున ప్రచురింపబడినది. సాయంకాలము ప్రచురింపబడు దినపత్రికలలో మొదటిది 'The Evening Post' అనునది. దీని ప్రచురణ ప్రారంభము 1721-వ సంవత్సరమున. అయితే ఇది ఇప్పుడు ప్రచురింపబడుటలేదు. చిరకాలముక్రితము ప్రారంభింపబడి ఇప్పుడును ప్రచురింపబడుచున్న దినపత్రిక 'The Morning Post' అనునది. ఇది 1772-వ సంవత్సరమున ఆరంభముచేయబడినది. ప్రపంచమునందలి వార్తాపత్రికలలో మొదటిది 'The weekly News' అనునది. దాని ప్రారంభము 1692-వ సంవత్సరము ఆగష్టు 2-న తేదీని. వాక్యానియల్ బట్టర్స్ అనువాడు దానికి ప్రచురణకర్తయై, సంపాదకుడైనయిండెను. తొలిసంచికలో స్వవిషయమున ఆతడు దైవసాహాయ్యమున దీనిని నిర్వహించగలుగునని నమ్మచున్నాను అని వ్రాసియున్నాడు.

నూట పదునొకండు సంవత్సరముల స్త్రీ:—

బర్లిన్లో క్యాథరైన్ స్ట్రెంగ్ కెట్టు అనునామె నూటపదునొకండు సంవత్సరముల వయస్సునిండినది. ఆమెకు నవంబరు 22-న తేదీని నూటపదునొకండు వత్సరములు నిండినవి. ఈసంవత్సరమున ఆమెకు ఎన్నడును జలుబైనచేయలేదు. పంపూర్ణాలోగ్ధనతివలెనే భుజించెను. ఈమె కండ్లవిడుట అయిచుగరురాజాలు పాలించిరి. ముప్రసిద్ధనలకారలగు సర్ వాల్టరు స్కాటు గారు ఈమెకు ఒకప్పుడు చికిత్సకులుగమండిరి.

ఒకే కానుపున నలుగురు బిడ్డలు:—

తెలుగులో నవంబరు 26-న తేదీని నొక ఉన్నత బ్రాహ్మణకుటుంబమునకు చెందిన స్త్రీ ఒకేకాన్పున నలుగురు పిల్లలనుకనెను. అందు ఇద్దరు మగబిడ్డలు, ఇద్దరు ఆడబిడ్డలు. పిల్లలు పరిగా నెరిగియుండిరి. అందులో నొక బాలుడు జన్మించిన కొద్దినిమిషములకే చనిపోయెను. మిగిలిన ముగ్గురుపిల్లలను తీవించియున్నారు.

* *

పశ్చిమగోదావరిజిల్లా తాడేపల్లి గూడెం
తాటూకా తిహారీల్ దారు శ్రీ ఇంటూరి కోటయ్య
వాయుడుగారి యేకపుత్రిక. వయస్సు 17 సం
త్సరములు. ఆంగ్ల, ఆంగ్ల, సంస్కృత, హిందీ
భాషాపరిచయముగలది. వీణావాదనమున, ఫిడేలు
వాయిద్యమున, సమధురాలు. వివాహమునకు సం
బంధముకుదిర్చిరి. కాని ఇంతలో మరణదేవత కబ
ళించివైచినది.

* *

డా. శే. ఇంటూరి బాలసరస్వతికన్య

* *

వ్యాసకర్త్రి, విదుషి, సంఘసంస్కర్త్రి
అగు ఈర్తిశేషురాలినిగూర్చి సంపాదకీయ
వ్యాసమున విస్తరించి వ్రాసియున్నారము.

* *

డా. శే. దరిశి అన్నపూర్ణమ్మ

*

* *

కృష్ణమండలమునందలి తిరువూరు తాలూకా వివగడప ఈమె జనకస్థానము. జననము సాధారణ సంవత్సరము. పదియవమాసముననే మాతాపితృవియోగము కలిగిన ఆనాథకాలిక. పెంచుటకే ఆలంబము లేని ఆమెకు విద్యావైశిష్యమునుగూర్చి ఎవ్వరు శ్రద్ధ చేయగలరు? కొలదిగ చదువను ప్రాయముమాత్ర మలవరచుకొన్నది. ఎట్లో నిమ్నాన్న తీవ్రత పథాంతరముల వధిగ మించినది. తమ కవితా సామర్థ్యముచేరసగోకమున కాహోటివిహార మొనర్చుచున్నవారును, సారస్వత చంద్రికా గ్రంథమాల సంపాదకులును అగు శ్రీ డొటూ కూరు సత్యవారాయణ రావుగారిని చేపట్టినది. భర్తృవేదలో నియుక్తయైనది. సంస్కారము నెఱుగకున్నను సర్వ సమత్వ భావమును, ప్రకాంతముగమైన శీలమును ఈమెకట్లో అలవడినవి. అవి ప్రకృతిచే తనే సిద్ధించినట్లున్నవి. పతివేదలోనే ఆర్యపురంధ్రులకుతరహాపాయమున్నదని ఈమెనమ్ముచుండెను. తన సేవాత్మప్రసీదకమునుపే ఆకస్మికముగ నాలుగురోజుల శిశువును ఆనాటి శరత్కాలపులేత వెన్నెల కొప్పుగించి శుక్లసంవత్సరము ఆశ్వయుజ శుద్ధవషమివాడు ఈమె తీవ్రము చాలించినది. ఈమె భర్తగారు తామురచించిన రఘువాద్ అను నాటక

మును ఈమెకు కృతి యర్పించిరి. ఈమె తీవ్రకాలములోనే గ్రంథము సమాప్తయ్యెడిది. కాని సమక్షమములో కృతినమర్పణము చేయబడలేదు. ఈమె మరణానంతర మాగ్రంథమున్నొత్తించబడినది. పాంచభౌతికముగు ఈమె ఆకృతి ఇప్పుడు కానము. కాని ఆమెకీర్తి కాయము అక్షరరూపమున నిలిచియుండుటకు ఈ నాటకము చాలియున్నది. కవితాత్మగల పరినిబడసిన ఈయమధన్య. తన గ్రంథమును పత్నీపూజకు వినియో

జి. రి. శే. ఘ. రా. లు

గించిన ఈనాటకకర్త ధన్యడు. ఒక అంగ్ల కవిచెప్పినట్లు కవుల భార్యలు పతులు బాగుండగ చనిపోవుటచే పతుల యనంత రముకూడ తీవించి యుండురు. ఏమన వారు నారి కవితావస్తువులై చిరంజీవిత్వమును బడయటవలన. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రకారులు శ్రీవంగూరి సుబ్బారావుగారును తమ అమూల్యగ్రంథమును పత్నీపూజకై వినియోగించియున్నారు. నిదర్శనములు చూప దొరకొన్నచో ఆనంతము. ప్రకృత గ్రంథమునకృతినమర్పణము హృదయమును కలంచు-ప్రేమమహిమను తెలుపుచుచక్కని లేటగీతియందు చేయబడినది.

“ఇది యనంత మపూర్వ మీహృదయలోక సుహితసామ్రాజ్యమున పట్టమహిషియాట కానుకగపూచినట్టి ఈకావ్యకుసుమ మాప్రణయమూర్తి దివ్యపాదాంకితమ్ము.”

దత్తాత్రేయ అవతారము వంటి శిశువు:—

పానగల్లగ్రామమున ననంబరు 28-వ తేదీన ఒక స్త్రీ ప్రసవించెను. మగబిడ్డ. అయితే ఆతనిస్వరూపము విపరీతముగనుండెను. తలలురెండు, శస్త్రములునాలుగు. కాళ్ళుచూత్రమురెండే. శరీరముయొక్క మిడిప్రక్కను ఒకదగ్గరైన మాంసపుకండయుండెను. జన్మించునదికి ఈవంతశిశువు ఆశోగ్యముగా నేయుండెను. కాని పుట్టిన మరునాడే మరణించెను.

కాన్పూరు వందు పాములు ఎగురుట:—

కాన్పూరులో గ్వాలియర్ (Gwaltoli) యందు ఎగురుచున్న పాము కనబడెనట. అది ఎగురుచు మనుష్యులనుకరచి మాయమైనది. పెక్కుమంది జనులను శంతువులను కరచుటవలన ఎవరును ఆమాగ్గమున నడచుటలేదు. ఇంతవరకు ఎవరును పాములు ఎగురుచుండుట చూచియుండలేదు. 1909-వ సంవత్సరమున రంగూనునందు గాంచిన విచిత్రమునకంటె యిది మిగుల ఆశ్చర్యకరమైనది. ఒకసారి పెద్దవర్షముకురిసి ఆగిన పిమ్మట పడినిమిషములు ఎడతెరపి లేక బర్మాముఖ్యపట్టణమంతయు శుభ్రపువెండ్రుకలు రాలినవి. ఈవిచిత్ర సంఘటనమునకు కారణము ఎవరును ఊహింపలేకపోయిరి. కాని యిది యదార్థముగ సంభవించెనని తెలియ జేయబడినది.

ట్రాప్ కాదు నందు పంకాలు ఏర్పరచుట:—

కలకత్తాట్రాప్ వేకంపెసీవారు, ట్రాప్ కాదు నిర్మాణమునందు కొన్ని క్రొత్తమాధులను కనిపెట్టి ప్రయాణీకులకు పెక్కు సదుపాయములు కలుగజేసిరి. ఆకర్షణీయముగ తెలుపుగోధును రంగులలో యాక్రొత్త కాదును అలంకరించిరి. సాధారణముగ ట్రాప్ కాదులవలె ఎల్ క్రాటికరంటు గలతీగ (Trailer) సహాయము దీనికి అవసరములేదు. దీనిలో 1, 2 తరగతులు ఏర్పాటుజేసిరి. మధ్యన ఒకపెద్దగంటు గలదు. రెండవ తరగతియందు కంటె మొదటితరగతి ప్రయాణీకులకు ఎక్కువ సౌకర్యములు కలుగజేసిరి. కచ్చనకు ఒకపెద్ద పంకా అమర్చబడినది. కూర్చోనుటకు బల్లలు కుషమలతో తయారుచేయబడి నైకి ఎత్తుటకు వీలుగనున్నవి. కాదులోనికి ఎక్కుటకు మెట్టు (Foot-Board) ఎక్కున చెడల్పుగలిగి మిగిలిన వాటికంటె భూమిపై క్రిందికి అమర్చబడినది. ఈక్రొత్తట్రాప్ కాదులు రెండు, కలకత్తాలో కాళీఘాట్ వద్దను, ముంబాయి వద్దను ఉన్నవి. కొలదికాలముననే నూత్న సౌకర్యములతో కనిపెట్టబడిన కారులు వృద్ధియగునని తెలియచున్నది.

రక్తవర్షము:—

నిజాముఇలాకా నల్లగొండలొలాకాలో చేరిన బండపాలెము దేవాలయమునట్టవద్ద డిసెంబరు 14-వ తేదీన రక్తవర్షముకురిసెను. —గోలకొండ.

వింతయిటుకలు:—

నిజామురాష్ట్రమునందలి రామప్పగుడాలశిఖరములు వింతయిటుకలతో నిర్భింపబడినవి. అవి మిగుల దృఢముగా నేయుండునుకాని కొంచము లేలికగానుండును. ఇటుకలో నన్ననిపొరలున్నటుల గోచరించును. ఈయిటుకలు నీటిలోవేసినచో తేలుట మేము స్వయముగాజూచియున్నారము. ఆంధ్రుల యద్భుతశిల్పమునకును, వస్తుత్పత్తివిజ్ఞానమునకును సాధనములగు ఈయిటుకరాళ్లను ఏరసాయనకాస్త్రజ్ఞుడేని పరిశోధించి మిశ్రితవస్తువులనెఱిగినచో నిట్టియిటుకలుచేసి నీటిపైతేలుభవనము నిర్మింపవచ్చును. (గోలకొండ)

—తేమిడిరమణకవులు.

20:—జగబంధుడేవు అనువతిడు నవకాలిక దృక్పథక చ్చేరీలో నవుకరు. అతడు మరణించెను. భర్తృవియోగార్తయై అతనిభార్య భర్తశవమును విడనాడక విలవిలవిలపించెను. ఏడ్చుచుండిన ఆనతి యరగంటలో లేన ప్రాణములను భర్తశవమువద్దనే విడిచెను. ఆపుణ్యాంగనను చూచుటకై చుట్టుప్రక్కల గ్రామములనుండి ప్రజలువచ్చిరి. సతీపతుల శరీరము లొక్కచితిమీదనే దహనము చేయబడెను.

:—నైజామురాష్ట్రముహీశిల విద్యాభివర్ధకసభ బషీరుబాగులో సమావేశమైనది. లేడీ అమాన్ జాగారు ఆధ్యక్షతవహించిరి.

21:—గుంటూరులో ఆంగ్రమహిళాసభ సమావేశమైనది. శ్రీమతి ఆదిప్రాడి సమంధరాదేవిగారు ఆధ్యక్షురాలు. శ్రీమతి డాక్టరు సి. హెచ్. దానమ్మగారు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షురాలు.

22:—ఏలూరులో పురమండరమున కీసెటిశ్యాంతుఆంత్ కనసందర్శమున సాగింపుడుచున్న నిర్బంధవిధానమును ఖండించుటకు జరిగిన సభలో శ్రీమతి మూల్పూరి చుక్కమ్మగారు ఉపన్యసించిరి.

23:—కర్నూలులో మునిసిపలుఎన్నికల సందర్భమున యం. వేణుగోపాలనాయుడుగారి భార్యయగు గజలక్ష్మమ్మగారు డిప్యూటీకలక్టరుగారిదగ్గర కేసుపెట్టిరి. 4-12-31 లేడికి వాయిదావేయబడెను.

:—రాజపుతానా రాజకీయమహాసభ మూడవసమావేశము పుష్కరనగరమున శ్రీమతి కస్తూరిబాయిగాంధీగారి ఆధ్యక్షతను సమావేశమయ్యెను.

24:—శ్రీమతులు గంపా శివకాంతమ్మ, పాకల సౌభాగ్యవతిమ్మగార్లు బరంపురం మునిసిపలుసంఘసభ్యురాలుగా ఎన్నుకొనబడిరి.

25:—శ్రీమతులు ఉన్నవ లక్ష్మీబాయిమ్మ, గుంటూరు ఏకా రత్నమ్మగార్లు మ్యునిసిపలుసంఘసభ్యులుగా ఎన్నుకొనబడిరి.

26:—శ్రీమతి తంగిరాల సీతమ్మగారు స్వతంత్రపక్షపుఅధ్యక్షిని బందరుమునిసిపలుసంఘమునకు ఎన్నుకొనబడిరి.

:—తణుకులో శ్రీమతి దేవులపల్లి సత్యవతిమ్మగారి యాజమాన్యమున జరిగిన స్త్రీలసభలో శ్రీ చెరుకువాడ వేంకటనరసింహముగారు స్వరాజ్యము: స్త్రీలధర్మమును గురించి ఉపన్యసించిరి.

27:—

28:—పెమినరులో జిల్లామేజిస్ట్రేటు 'పట్టణములో పడుపుటిండ్లను వికెటింగుచేయుట అక్రమముగాన కార్యము మానవలసిన'దని ఆజ్ఞ చేసినాడు.

:—శ్రీమతి దరికి అన్నపూర్ణమ్మగారు పరమపదించిరి.

29:—మద్రాసునందు పత్తయప్ప కళాశాలధవనమున నింబకర్ సతి శ్రీమతి కృష్ణబాయిగారు సత్యాగ్రహోద్యమతత్వమును గూర్చి ఉపన్యసించిరి.

30:—కలకత్తాలో పోలీసుకోర్టులలో వాదించుటకు శ్రీమతి రాధేల ఆక్సింజీయను నామె న్యాయవాదినిగా నుండుటకు అంగీకరింపబడెను. కలకత్తాలో నీమె ప్రథమస్త్రీన్యాయవాది. మేజిస్ట్రేటుగారామె నభివందించిరి.

- 12:—ఆంధ్రరాష్ట్రీయ హిందూస్థానీ సేవాదళము తరపున బొంబాయిలో శిక్షణమునందుటకు శ్రీమతి దుర్గా బాయిమ్మ, రంగవాయికమ్మగార్లు బయలుదేరి వెళ్ళిరి.
- 13:—రంగూను మునిసిపలసంఘములో డాక్టరు డాచాసా కైస్తవసభ్యురాలుగా నియోగింపబడెను.
- 14:—అమెరికన్ మేజిస్ట్రేటు జి.పి. బి. స్టీవెన్సును బంగాళాస్త్రి లిరువురు కాల్చి చంపిరనువార్త ప్రకటించబడెను.
- 15:—హిందూస్థానీ సేవాదళస్త్రి శివరము బొంబాయిలో ప్రారంభమయ్యెను.
:—గృతశాసనోల్లంఘనోద్యమమునందు ఆంధ్రరాష్ట్రీయున ఇయిలుకుపోయిన స్త్రీలు 87గురు అని ప్రకటించబడినది.
:—ఉల్టాదంగా బోపిడి కేసును విచారించుచున్న అలిపూరు స్పెషల్ జైల్లువలువారు నిందితులలో నొకరైన విమల చతిభాదేవిగారిని అనుమానావకాశముంబట్టి విముక్తవోసగిరి.
- 16:—శ్రీ వెల్లింగ్టన్ ప్రభుత్వ కలకత్తాలో ప్రెసిడెన్సీ జనరలు అనుపల్లెని దర్శించెను.
- 17:—మద్రాసు యువక సంఘమువారి సహాయార్థము మద్రాసు మ్యూజియము శివేటరువందు శాంతిని కేతనములో డా. రవీంద్రనాథటాగూరుగారి శిష్యురాలు శ్రీమతి హత్తిసింగుగారు భారత సృత్యగాన ప్రదర్శనముగావించిరి.
:—కాకినాడ మ్యూనిసిపలసంఘమునకు శ్రీమతి కమలాదేవి, శ్రీమతి వి. పాపాయిమ్మగార్లు ఎన్నుకొనబడిరి.
- 18:—కేపుటవునుగో జరుగనున్న సభలో పాల్గొనుటకు శ్రీమతి సరోజినీదేవి, శ్రీనివాసకాస్త్రిగార్లు లండను నుండి బయలుదేరిరి.
- 19:—

పత్రికా పరిచయము

గ్రామ పరిపాలన:—

గ్రామోన్యోగీయ పక్షపత్రిక. సంపాదకుడు దుద్దుకూరు శ్రీకృష్ణమూర్తిగారు. చిరునామా: మారీసు కేట, తెనాలి, గుంటూరు జిల్లా. గ్రామోన్యోగీయుల ఆశయములను వెల్లడించునది. పాలుచందా రు 3.0-0. కరణము, మునపలులకు బాగుగ నుపయోగించును. రాజ్యాంగమునకు గ్రామము పువారి. ఇది ఆగ్రామ పరిపాలకులకు సంబంధించిన పత్రికయనుటచే దీని ఆవశ్యకత బోధపడగలదు. చిరము పరిలుగాక!

వైద్య కళ:—

సచిత్రమాసపత్రిక. హైదరాబాదు వైద్యసంఘమువారిచే ప్రకటించబడునది. సంపాదకులు యం. అనంత రంగారావులుగారు. మాసపత్రికా పీఠమలంకరించుచున్న అక్టోబరు మాసపు సంచిక ప్రథమసంపుటపు ప్రథమ సంచిక. వైద్యమురాష్ట్రీయునందలి ఆంధ్రప్రాంతములందు ఆరోగ్యవైద్యకాస్త్ర ప్రచారముకావించుట కీ పత్రిక ఉద్దిష్టమైనది. ఈ సంచికయందు ఆరోగ్యము, ఆహారము, ఓషధిభాగము, శారీరము, స్వాధివిమర్శనము, అనుభవయోగదీపిక, రసయోగవిమర్శనము, కాస్త్రవిషయభాగము అనుశీర్షికలక్రింద అనేకవిషయములు చేర్చబడినవి. వైద్యకళాభిమానులు ఆవశ్యము ఆదరింపదగుపత్రిక. వార్షికమూల్యము రు. 3.0-0 విడిపత్రిక రు. 0-8-0 డెమి వైజాన ప్రయరింపబడుచున్నది. చిరునామా వైద్యకళ ఆఫీసు, పత్తర్ ఘట్టి, హైదరాబాదు.

స్థానభ్రష్టము కాదు, స్వరూపనాశము. —

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయముపుట్టినది. తోడనే మెట్కాపుఱుసి తపస్సుచేసి గౌతమీతీరమున వెలిగించిన రాజమహేంద్రవరకళాశాలయను అఖండజ్యోతికి స్థానభ్రష్టభయముపట్టినది. ఆస్థానభ్రష్టభయ మింకడండజాలదు. ఆ అఖండజ్యోతియే ఆర్పివేయబడుచున్నది. మన్నా రుగుడి కళాశాలలో బి.య్యే. తరగతులువిరమింప అంగీకరింపబడిన స్వల్పకారణమున కుంభకోణము కళాశాలఁబయటకు సిర్దయింపబడినది. ఉత్తరసర్కారులకంతటికిని, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ పుటావరణయంతటికిని ఇదియొక్కటియే ప్రభుత్వకళాశాలయగుటయను సద్దకారణముకూడ రాజమండ్రికళాశాలను నిలబెట్టబాలకపోవుచున్నది. కారణమేమి? కుంభకోణము అరవవాడిది. రాజమండ్రి తెలుగువాడిది. ఆంధ్రమహాశయుడు ప్రధానామాయ్యుడై యుండగా తెలుగువారి కీయన్యాయముజరుగనుండుట మతియు శోచనీయముగనున్నది. అరవదేశమున విద్యాలయముల తగ్గిపులు కొన్నికొన్ని తరగతులు ఎత్తివేతమాత్రమే. కాలముమారిన తోడనే నోరుగల అరవవాడు వానిని పునరుద్ధరించుకొనగలడు. తెలుగుదేశమున విద్యాలయమున తగ్గిపులు కళాశాలస్వరూపనాశము. కాలముమారినను స్వరూపమే లేవుచు దానికిపోయిన మెట్కాపులు తిరిగిపొంద ఆంధ్రోభవచేయుట జోలిలేనిముప్పియగునుగదా? 'మేము విశ్వవిద్యాలయము తెచ్చుకొంటిమి, రాష్ట్రమురానున్నది' అని అతిశయముగపలుకు ఆంధ్ర మహాశయు లీఉన్న సౌకర్యము ఊడిపోవుచుండగ నిద్రావజాలరని నమ్ముచున్నాము. తనచే ఆంధ్రులకొరకు ప్రతిష్ఠితమైన ఈకళాశాలకు ప్రబోధితమైన ఆంధ్రశక్తి ఆయువుపోయగలుగు గాకయని మెట్కాపుఱుసి ఆత్మ అంతరాళమునుండి ఆశీర్వదించుచున్నది.

విశాఖపట్టణము ఇంజనీరింగు పాఠశాల: —

మద్రాసురాజధానియందు ఇంజనీరింగుశాఖలోని ఉద్యోగములలో విశేషభాగము అరవవానిహస్తములయందేయున్నవి. క్రొత్తగనియమింపబడుచున్న ఉద్యోగములందును వాడి ప్రాబల్యములేగలేదు. వలయుదో లెక్కలుచూపగలము. గిండి ఇంజనీరింగుపాఠ

శాలలో తెలుగువానికి సీటుదొరుకుట బహుదు సరము. ఈసంపత్సరము మార్చిమాసమున విశాఖపట్టణమునందలి ఇంజనీరింగుపాఠశాల ఎత్తివేయుదురు. ఆలోచించినచో ఇందుమూలమున ఇంజనీరింగుశాఖఉద్యోగములకు ఆంధ్రులు దూరముచేయబడినట్లగదా? రాష్ట్రాదాయములో సగమునకుపైగాకూర్చున్న ఆంధ్రులుపాండు సౌకర్యములు కట్టుబాటుగానివిగానున్నవి. ఆంధ్రుడా! నీదేశమునందలి ఇంజనీరింగుపాఠశాల యెత్తివేయబడవలసిందేనా?

పశ్చిమగోదావరికృష్ణాజిల్లాలసమ్మేళనము:—

కృష్ణాజిల్లానుండి విడివడినతరువాత పశ్చిమగోదావరియందు ప్రజాసౌకర్యములు పెంపొందింపబడినవనుటకు పశ్చిమగోదావరిజిల్లాబోర్డుపరిపాలనమొకటి ప్రబలనిదర్శనము. వైశాల్యము ఎంతతక్కువగనున్న పరిపాలన అంత దీక్షతోను, పరిశీలనతోను చేయుటకు అనువుగనుండును. తిరిగి ఈజిల్లాను కృష్ణాజిల్లాతోకలిపిన పరిపాలనాసౌకర్యములు కొన్ని తగ్గును. వానితోబాటు ప్రజాసౌకర్యములును తగ్గగలవు. జిల్లాప్రభావస్థానము మాటుమూలయగును. అనవసరమును, బొంబాయిరాష్ట్రమువారు విరమించినదియునగు గవర్నరు గారి వేసవియాత్రను విరమింప సిఫారుసుచేయజాలని మద్రాసురైలుంచిమొంటుకమిటీవారు ఇట్టివిషయములందు ప్రజాసౌకర్యమును గమనింపకుండుట వింతగాదు.

అనంతపురమండలము ఎత్తివేయబడును:—

రాయలసీమ ఆక్కుపర్థులనడగిన అనంతపురము తిలకనగరముగాగల మండలముపై రైలుంచిమొంటుగొడలినివైచి దానిని శకలములుగాచేసి ఆశకలములను సరిహద్దుమండలములకు తలయొకటి తగిలించుప్రయత్నములు సాగుచున్నవి. జిల్లాకచ్చేరీలకూడలిచే పరిపుష్టము నొందివీని శోభకుతోడు ప్రభుత్వమువారికభావాలతో ఆపురము ఉన్నతోద్యోగుల నివాస భూమియై, విద్యానిలయమై వెలయుచు రాయలసీమకీర్తిక బావుటాయైయున్నది. జిల్లాకచ్చేరీల పోకచే ఆపురశోభ తొలగుటయేకాదు. ఆమండలవాసులు విభాగింపబడివికత్త గోలుపోవుదురు. ఉత్తరాంధ్రదేశమున కాలేజీని అనలే ఎత్తివేయతలపెట్టియు, పశ్చిమాంధ్రమున కాలేజీగల పట్టణశోభను మూలముట్టుముగ తొలగించుటకు కచ్చేరీలనెత్తివేయతలపెట్టియు మన రాసుప్రభుత్వమువారు ఆంధ్రులకు మటువరాని అన్యాయమునొనర్చినవారగుచున్నారు.

శ్రీమతి సుబ్బరాయను సత్తైర్యము:—

భారతదేశమునుండి లండనుకు రాండుపేటలుసభకు ప్రతినిధులుగాబోయిన మువ్వరై శ్రీలలో శ్రీమతి హానవాజుగారు డిసెంబరు మొదటివారముననే ఇండియాకు తిరిగివచ్చిరి. శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారు కేపుటపునుకు పోయియుండిరి. ఇక మిగిలినవారు శ్రీమతి సుబ్బరాయనుసతిగారొక్కరే. వీరు మఱియొక విషయముచేగూడ హానవాజు, సరోజినీదేవిగార్లను మిగిలినవారగుచున్నారు. ఒక్క ఈశ్రీలనుమాత్రమే మిగిలినవారగుచున్నారనలే ప్రతినిధులుగాపోయిన పురుషులనందరినీకూడ వారు మిగిలినవారగుచున్నారు. కొండలు ప్రతి

నిధులవలె ఆమె ఓడపై నెక్కిరాలేదు. మఱిగొందఱు ప్రతినిధులవలె ఆమె కొంతదూరము ఓడ మీద, కొంతదూరమురైలుమీద నెక్కిరాలేదు. ఇంగ్లండునుండి భారతదేశమునకు ఆరువేల మైళ్ళదూరమును ఆమె గాలియోడపై ప్రయాణించినది. క్రాయిడ్స్ కరాచీనకు గాలియోడపై ప్రయాణమునలిపిన భారతరమణులలో సుబ్బరాయనునతి మొదటియామె యనుకొందుము.

ఆంధ్రోత్కల సమస్య:—

ఇది ఇప్పుడు తీవ్రరూపమును దాలించినది. న్యాయముగా ఆంధ్రులవై యుండవలసిన భాగములు ఉత్కలముతో ఉటంకింపబడునేమో యనుభయము కలుగుచున్నది. సరిహద్దు విచారణసంఘసభ్యులు ఆంధ్రులకు ప్రత్యక్షవిరోధములగు వాక్యములను విచారణావసరమున వదలియున్నారు. ఆసభ్యులు ఉత్కలజమిందారుల పెంపుడుగున్నలై వారు తుమ్మిసప్పుడు చిరంజీవయనియును, వారు ఆవులించినప్పుడు చిటికెలువై చియును ఒడలుమఱచిమెలగిరి. దీనిని ఉపబలముగచేసికొని ఉత్కలులు కొంచము చేతిదురుసుతనమునకును పాల్పడి యున్నారని వినుచున్నాము. బరంపురముమ్యునిసిపలుసంఘాధ్యక్షులగు ఆంధ్రమహాశయులు, రావుసాహేబు బిరుదాలచితులు, రామలింగముగారి కోటైలు ప్లాటుఫారముమీద చింపివై చినారు అనగా ఇక పేర్కొననేల? శ్రీయుత గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి మొదలగు ఆంధ్రభక్తులు తెలుగునునిలుపుటకు తీవ్రతరప్రయత్నములు సాగించి దేశారాధనము నల్పుచుండిగా మఱిగొందఱు. జాతికి ఆంధ్రులేకాని ననుమలభించిన ఉద్యోగజాడ్యముచే ఉత్కలభక్తులు కాకలేవనివారు. తాటస్థమువహింపక ఆంధ్రజాతికి ద్రోహముచేయు సాక్ష్యమిచ్చియున్నారు. ఇది జగన్నాథస్వామిమాహాత్మ్యము కాబోలును. నేటిగంజీసౌకాసపడి జాతికి తాళ్యతముగ అపకార మొనర్చు ఈఅధ్యాపకవాక్యములు ఆంధ్రులు తరతరములవఱకు జ్ఞప్తియందుంచుకొనగలరు. ఇదియు నొకరీతిచిరంజీవిత్యమేగదా!

ఆంధ్రోత్కల నివాదము : ఆంధ్ర స్త్రీల విన్నవము:—

ఉత్కలరాష్ట్ర విచారణసంఘమువారికి ఆంధ్రస్త్రీల తరపున శ్రీమతులు వరాహగిరి వేంకటసుబ్బమ్మ, పాకల సౌభాగ్యవతిమ్మ, ఆదుర్తి లక్ష్మీబాయమ్మ, గంపాటివకాంతమ్మ, కొండా విజయలక్ష్మీబాయమ్మగార్లు లేమకు గంజాముజిల్లాను ఓడ్రదేశములో కలుపుట ఇష్టములేదని స్పష్టముచేసిరి. ఈరాయబారమునకు శ్రీమతి కొండా విజయలక్ష్మీబాయమ్మగారు నాయకురాలై యుండిరి. ఓడ్రదేశములో ఘోషాపద్ధతి ప్రబలముగానున్నదనియు; ఆంధ్రస్త్రీలలో ఈపద్ధతిలేదనియు; ఆంధ్రస్త్రీలు ఓడ్రస్త్రీలకన్నను అన్ని విషయములలోను అభివృద్ధిచెందియున్నారనియు; మదరాసురాజధాని ప్రభుత్వముక్రింద స్త్రీలకు సాంఘికముగను, రాజకీయముగను ఎక్కువ సౌకర్యములు, హక్కులుగలవనియు; స్త్రీలకొఱకు ప్రత్యేకముగ ఉన్నతవిద్యాలయములు, వైద్యవిద్యాలయములుకలవనియు; స్థానికసంస్థలలోను,

శాసనసభలోను స్త్రీలకు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్యము కలదనియు; ఓడ్రరాష్ట్రమున చేరుటచే తమకీ హక్కులన్నియు, ఈసౌకర్యములన్నియు పొవుననియు వారునొక్కచెప్పిరి. దేశహితముకొరకు ఈవిన్నపమును సాగించిన ఈ ఆంధ్రస్త్రీరత్నములను గృహలక్ష్మి అభినందించుచున్నది.

ఆంధ్రస్త్రీ జనోద్యమాభివృద్ధిచరిత్ర:—

ఆంధ్రదేశమునందలి స్త్రీజనోద్యమాభివృద్ధియొక్కచరిత్రను వ్రాయుటకు శ్రీమతి పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారు తలపెట్టినవినుటకు సంతసించుచున్నాము. ఈమె గృహలక్ష్మి పాఠకులకును, ఆంధ్రులకును చిరపరిచితురాలే. గృహలక్ష్మి ఈమె ప్రశంస పలునారులు చేసియున్నది. మంచివక్త, విద్యావతి, దేశహితైషిణి. ఈమెతల్లి రాజమహేంద్రవరమునందలి స్త్రీసమాజమునకు కార్యదర్శినిగను, రాజమండ్రి మునిసిపలుసంఘసభ్యురాలుగను ఉన్నారు. తల్లి, కూతుండు తాము ఆంధ్రదేశమునందలి స్త్రీజనోద్యమాభివృద్ధికి నిదర్శనములైయున్నారు. అట్టివారిప్రాపున ఆస్త్రీజనోద్యమాభివృద్ధిచరిత్ర సమకూర్పబడట సముచితముగనేయున్నది. స్త్రీజనోద్యమాభివృద్ధి నాకాంక్షించువారెల్ల శ్రీమతిగారికివిషయమున చేదోడునువాదోడునుఅగుదురుగాకయని ఆశీంతుము. ఆంధ్రదేశస్త్రీసంస్థలచరిత్ర, వానికిసంబంధించిన ఛాయాచిత్రములు ఈజనవరిమాసాంతముగోపున శ్రీమతి కామేశ్వరమ్మగారిపేర రాజమహేంద్రవరమునకుపంపి ఆచరిత్రయొక్క త్వరప్రచురణమునకు వీలుకలిగింతురుగాకయని ఆయాసంస్థలకు చెందినవారిని ప్రార్థించుచున్నాము.

వైద్యవిద్యార్థినుల ఉచితవేతనములకోత:—

వైద్యకళాశాలలోని విద్యార్థినుల స్వయంపెంపగు. 50 నుంచి 40 కోశివేయటకు ఆర్దుపుట్టినవని వినబడుచున్నది. పైగా పైసంవత్సరమునుండి స్కాలరుపిచ్చులే తుడిచివేయబడునని ప్రకటింపబడినది. స్త్రీలలో వైద్యవిద్యార్థిలాష ఇప్పుడిప్పుడే పొడసూపుచున్నది. ఆలభిలాష చేయబడుచున్న ఈస్వయంపెంపలకోతతోడను, చేయబడనున్న ఆస్కాలరుపిచ్చులతుడిచివేతతోడను అడుగంటగలను. ప్రజాహితేశాఖలపై బడుటలో రిట్రుండిమెంటుగొడ్డలికి వాడి యెక్కువయగుచున్నది.

లోకారాధ్యమై సవదాన్యత:—

కారైకాల్ నందలి వర్తకప్రముఖులగు మలయపెరుమాళ్ గారు తమకాపురపుకాణాచియగు కారైకాల్ పట్టణమున ప్రసూతివైద్యాలయమునునిర్మించుటకు ప్రభుత్వము వారికి ఒకలక్షరూప్యముల భూరివిరాళమునందజేసిరి. ఇట్టివదాన్యు లెల్లచేతల లోకారాధ్యులగుదురుగదా!

శ్రీముల్లపూడి తిమ్మరాజుచౌదరిగారి విశాలహృదయము:—

పశ్చిమగోదావరిజిల్లా పెనుమంట్రబోర్డు హయ్యరుపలిమొటరీపాఠశాలాభివనమున డిసెంబరు 19-వ తేదీనిజరిగిన తణుకుతాలూకా ప్రాథమికవిద్యాసంఘపంచమవార్షికమహా

సభకు అధ్యక్షతవహించి సభను జయప్రదముగ నిర్వహించి తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులు, ఆంధ్రమహాశియులును అయిన శ్రీముళ్లపూడి తిమ్మరాజుచౌదరిగారు తమ అంత్యోపన్యాసమున సువర్ణపుష్పములవంటి ఈవాక్యములను చెప్పిరి: “పదుగురుబిడ్డలనుగన్నతల్లి పిల్లలందరికి భోజనముపెట్టి వారినడుమగూర్చుండి తానుఅనుభవించుఆనందముఎట్లుండునో నేను మీఅందరినడమగూర్చుండి ఇష్టాగోష్ఠిగా మీకప్తసుఖములువిచారించుట నాకట్లున్నది.” తెలుగుదేశమునందలి ప్రతితాలూకాబోర్డు అధ్యక్షునకు, ప్రాథమికపాఠశాలలో పాఠ్యయులకును ఇట్టితల్లిపిల్లన్యాయము ఏర్పడునేని ప్రాథమికవిద్య ప్రస్తుతముకంటె నేయిమకుండులు అభివృద్ధిచెందగలదు. అధికారముగలనుఅను అపాంకారమునునదలి కేవలము సౌజన్యమునకు మూర్తులై తమ విశాలహృదయమును, ఉదారన్యభావమును ఈవాక్యములమూలమున వెల్లడించి శ్రీచౌదరిగారు ప్రాథమికవిద్యాప్రచారకుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైనారు. వారికి మాఅభివాదములు. అధ్యక్షులు ఉపాధ్యాయులకు మాతృస్థానములగుటకు ప్రయత్నించుచో ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులకు మాతృస్థానములగుటకు ప్రయత్నించితిరుదురు. అంతయు సడుపువారిలోనున్నది.

శ్రీరామోదావరిజిల్లాలలో రీసెటిల్మెంటు:—

తుదకు అదనపుభూమిపన్ను లేలును అమలులోనికి తెచ్చుటకే ప్రభుత్వమువారు నిశ్చయించిరి. విన్నపములు వినబడలేదు. విజ్ఞప్తులు జ్ఞప్తికొరలేదు. ధరలుపడిపోయినవి. పంటలు సీటిముంపున పడిపోయినవి. ఇట్టిస్థితిలో రైతులపై అదనపుపన్ను పడినది. ఈపాట్లు తుదకు ఎట్లు పర్యవసితమగునో తెలియదు. అదనముగ వసూలుచేసినపన్నును ఆయాజిల్లాలయందే వెచ్చింపగలమని గవర్నరుగారు వలుకుచున్నారు. ఈజిల్లాలకు చిరకాలముగా చెంది ఉన్న ప్రభుత్వకళాశాలను వీకవైచుటకు నిశ్చయించియుండి ఇకనేవో క్రొత్తపాఠశాలములను కలిగింతుమనుట ప్రజలలో నమ్మకమునుకలిగింపబాలదని భయపడుచున్నాము. ఈఅదనపు పన్ను వసూలుకొఱకు ఆర్డినెన్సునై న చేయుటకు ప్రభుత్వమువారు సంసిద్ధులై యున్నట్లు వారి ప్రకటనమే చెప్పుచున్నది.

హితకారినీసమాజమునకు పీకికాపురాధీశునిపితాశము:—

ఆంధ్రదేశమునందలి స్త్రీయుద్యమాభిమానులకందఱకును హితకారినీసమాజము ఎఱుక కెక్కినదే. శ్రీనీరేశలింగముపంతులవారి ప్రజాహితసంస్థలనిర్వహణము ఆసమాజము వారి యాజమాన్యమున జరుగుచున్నది. ఇట్టి ప్రజాహితసంస్థ తెచ్చుకును ధనలోపమున కొట్టుకాసుచుండుట మనకుబీడదేశమున ప్రత్యేకించి పేర్కొన నక్కఱలేనివిషయము. అట్టి ధనలోపము కలుగకుండచేయుటకు శ్రీరామపురముమహారాజువారు ఈసమాజమువారికి మూడువేల ఆరువందలరూపాయలను విరాళముగానిచ్చిరి. కడదిన డిసెంబరుమాసమునుండి నెలకు నూరురూపాయలచొప్పున ఇచ్చుటకును వాగ్దానముచేసిరి. కానీ కాసుగానున్న

ఈ కణుపుదినములలో నిట్టి విరాళమునిచ్చి హితకారణీసమాజమునకు పుష్టిగూర్చిన శ్రీ
పితాపురము మహారాజావారి ఔదార్యమునకు ఆంధ్రప్రదేశ్ నోద్యమాభిమానులెల్లరు జయ
వెట్టగలరు.

ఆంధ్ర సంఘ సంస్కరణోద్యమము : అర్థ శతాబ్దోత్సవము :—

ఆంధ్రదేశప్రజాజీవితమున నవయుగమునకు పాడుపుచుక్కయైన శ్రీకందుకూరి
వీరేశలింగము పంతులుగారు, వారిమిత్రులు 1881-వ సంవత్సరము డిసెంబరు 11-వ తేదీని
ఆంధ్రదేశమున ప్రథమశ్రీపునర్వవాహమును గావించిరి. 1931-వ సంవత్సరము డిసెంబరు
11-వ తేదీనాటికి ఏబదిసంవత్సరములు అయినది. ఆ అర్థశతాబ్దోత్సవము ఆతేదీని ఆవీరేశ
లింగముపంతులుగారి కార్యక్షేత్రముగు రాజమహేంద్రవరమున శ్రీతుంపూడి భగవంతు
గుప్తగారి యాజమాన్యమున జయప్రదముగ జరిగినది. అనాడు ఈయుద్యమమును బహుకృష్ట
ప్రయాసలతోర్చి ప్రారంభించి ప్రజలద్వేషమునకు గురియై రాళ్లడెబ్బలుతినెయ్య చలింపక
కృతకృత్యుడైన వీరేశలింగముగారి ధైర్యసాహసముల నొకపరిస్థరించి వీరపూజనల్పి
రాజమహేంద్రవరపౌరులు తమవిధ్యుక్తధర్మమును నెఱవేర్చుకొనిరి.

ఆంధ్ర ప్రీతి కు సృష్ట్య క కళా కాల :—

కావలయునని ఆంధ్రమహిళాసంఘమువారు శ్రీమతి వి. పద్మావతిమ్మ బి.యె.గారి
నాయకత్వమున విద్యాశాఖామాత్యులగు గౌ. ది. బి. ఎస్. కుమారస్వామిరెడ్డిగారు గుం
టూరు వచ్చినప్పుడు కోరియుండిరి. మంత్రిగారు బదులుగాచెప్పిన వాక్యములు ప్రోత్సాహ
మును ఏమాత్రమును కలిగింపకున్నవి. ఆంధ్రపురుషులకు ఉత్తరసర్కారులలోఉన్న ఒక్క
ప్రభుత్వకలాశాలను ఎత్తివేయుటకు వేచియున్న మదరాసుప్రభుత్వము ఆంధ్రప్రీతికొక
ప్రత్యేకకళాశాలను నిర్మింపబూనునా? పూనదు. పూనునను భయమేల పెట్టికొందురు?
ఆరవ అఖిల భారత మహిళాసభ :—

మద్రాసునగరమున సినేటుభవనమున జయప్రదముగజరిగినది. శ్రీమయ్యార్యంజి
మహారాజీగారు కారణాంతరములచే రాకుండుటను వారిస్థానమున శ్రీమతి పి. కె. రాయ
సతిగారు అధ్యక్షతవహించిరి. ఈసభావృత్తాంతములు పైమాసమున విస్తరింతుము.

మహాత్ములు మహాలి వచ్చిరి :—

గాలివిమానములు పూలవిమానములైనవి. దేశమాత ఆరనిరాకకొఱకు తపించి
పోయినది. ప్రభుత్వమువారు ఆర్డినెన్సులపై ఆర్డినెన్సులను కురియించుచున్నారు. సరిహద్దు
రాష్ట్రమున కాంగ్రెసుతిరిగి అశాస్త్రీయసంఘమైనది. సంయుక్తరాష్ట్రములు అట్టుడికిపోవు
చున్నవి. వంగరాష్ట్రము నిర్బంధవిధానముతో వంగతీయబడుచున్నది. ఆంధ్రదేశమున
రీసెటిలుమెంటు ఒకపెద్దసమస్యఅయినది. ఈఅన్ని విషయములందును మహాత్ముని ఆలోచన
వలయు. ఆరని ఇప్పటిరాక విశేషముగా వరణీయమైనదైనది.

గ్రంథపరిచయము

మన్నారదాసవిలాసనాటకము:—

యక్షగానము, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుకాశికగ్రంథములలో నిది పందొమ్మిదవది. తంజావూరి ఆంధ్ర నాయకరాజాస్థానములంకరించిన విదుషీరత్నములలో నొకతెయగు రంగాశమ్మ రచించినది. ఇందు గథానాయకుడు తంజావూరినాయకుడగు విజయరాఘవనాయకుడు. గ్రంథమునకు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు సంస్థాపనాచార్యులగు శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారు చక్కనిపీఠిక వ్రాసియున్నారు. గ్రంథపఠనము వలన గ్రంథకర్త విద్యావైరుష్యము వెల్లడియగును. అష్టభాషాకవిత్వము, రాజనీతి, జ్యోతిషము, పూజావిధానము, వ్యాకరణము ఈమెకు తెలిసియున్నవనుటకు గ్రంథముచాలియున్నది. వగరివారు ముహూర్తనిర్ణయము గావించుకోరినప్పటి బ్రాహ్మణులవాగ్వాదము, హాఠితిత్తునప్పటి ముత్తైదులముటలు మొదలగునవి చక్కని హాస్యమును పోషించుచున్నవి. ఎఱకతెవర్ణనము మనోజ్ఞము. దేశచరిత్రపరిశోధనకును, భాషాచరిత్రపరిశోధనకునుపయోగించు ఈగ్రంథమునుప్రచురించి ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ఆంధ్రులకృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి. ఈగ్రంథకర్తయగు రంగాశమ్మ ఈయక్షగానమునుగాక మన్నారదాసవిలాసము, ఉషాపరిణయము ననులేందు ప్రబంధములుగూడ రచించినట్లు ఆంధ్రగ్రంథపరిశోధకులకు శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారు పీఠికలో చెప్పుచున్నారు. ఆగ్రంథములనుగూడ యథావకాశమునప్రచురించి ఆంధ్రప్రీతిదైరుష్యమునకు ప్రచారమిచ్చు భారము పరిపత్తువారుపహించుట లెస్స. మన్నారదాసవిలాసనాటకమును విరివిగవెలకుతీసి ఆంధ్రులీగ్రంథ ప్రచారమున పరిపత్తువారికి లోడుపడుదురని నమ్ముచున్నారము. రాయల్ పైజా రిక ఫుటలు. గ్లేజాకాగితములు, వెల రు 0—8—0. చిరునామా: ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ, రూపుగోదావరితీర్థా.

కథాసీధి:—

ఇది శ్రీరాజా భావయమ్మరావు హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు కురుమెళ్ల వేంకటరావు, మాచిరాజు సీతాపతిరావుగార్లచే రచించబడిన తొమ్మిదికథలుగలది. వెల 0—8—0. పరియువారు మాచిరాజు సీతాపతిరావుగారు R. Bh. R. హైస్కూలు, పితాపురము అని వ్రాయవలయును. ఇందుగల కథలలో సహగమనము అనుకర్షికగలకథ హిందూదేశచరిత్రకు సంబంధించినది. హిందూసంఘసంస్కరణరీతియులనదగు విషయముల బాలురస్మృతిపథమునకు గొనివచ్చుట కిట్టి కథలెంతయు నవసరములు. నిష్ఠ, భూతదయ, దాస్య విమోచనము, మత్యము ననుకర్షికలుగలకథలు వరుసగ ప్రభావతి, దురుడు, గరుడుఁడు, విష్ణువు అనువారలను గూర్చిన భారతీయేతిహాసములు. ఈకథలకర్షిక లాయాకథలవలన బాలురు నేర్వదగినవీతులే పరిష్కటమును నటుల చిత్రించబడినవి. తక్కుంగలది గ్రీసుదేశీయేతిహాససంచయమునుండి సంతరించబడినగాథలు. ఆంధ్ర దేశభాగమునగల పాతకాలలో 1, 2, భారముల బాలుర కీగ్రంథము నాన్ డి టె యిట్లు పాతగ్రంథముగ నుపయోగించు నర్హముగనున్నది.

—ఆ. వేంకటకాశ్రమి.

సనత్కుజాతీయము:—

రాజమహేంద్రవరమునందలి గవర్నమెంటు ఆర్ట్స్కాలేజీ సీనియరు సంస్కృతాంధ్రపండితులుగ నుండిన కీ. శీ. ఆకుండి వ్యాసమూర్తికాన్తులవారిచే రచించబడిన శ్రీమదాంధ్రప్రస్థానభారతవననీతమునుండి గ్రహించబడినది. కవిత్వమును వారి భారతమునకు శ్రీపాదవారి భారతమునకును ననుమరచించబడి నేటికిని అముద్రితమైయున్న వ్యాసభారతములోని ఈముద్రితకలము దానికైలియున్నగు విషయములను తెలుపబారి

యున్నది. ఈశకలము తొలుత శ్రీయుత దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారిచే ఆక్షయ సంవత్సరపు భారతిలో ప్రచురింపబడి గ్రంథరూపమున తీయబడినది. వెల రు 0-8-0. గ్లాజాకాగితములు. డబుల్ క్రానుపైజావ 8 పుటలు. తొరుకువోటు: ఆకుండి వేంకటకాశ్రయ, శ్రీవ్యాసనికేతనము, ఆర్యాపురం, రాజమండ్రి.

జ్ఞాపదీపిక:—

ఆనంతపురముజిల్లాలో ఉరవకొండబోయ్యపైయ్యూరుపండు నాంధ్రపండితులగు విద్యార్థుల పాపీయ్య సరస్వతి నూతలపాటి శేరరాజుగారిచే పెక్కుకోశములనుండి గ్రహితము. తఱుచు ఉభయమును చదివెదగ్గు పుస్తకము. ఆకృతియందు చిన్నదియేకాని నుపయోగమునమిన్న. ఉత్తరమైదెక్కుకోశములు పరికించి విషయ రత్నముల సేకరించి సమచిత్రీకరించి వానిని జక్కగా నిండులపరించి కవిభవ్యదయ్యోనను అభినవాంధ్రవాట్రికి, కావ్యస్మృతితీర్థ జనమంచి శేషాద్రికర్మగారి సహాలోచనవాక్యముతో మేము పూర్తిగ సేకరించుచున్నాము. విద్యార్థులకు ధీనిశుపయోగము అనంతము. చిన్నపైజావ కేబునందిముడుటకు అమపుగ చక్కనిగ్లాజాకాగితముల మీద ముద్రింపబడినది. వెల రు 0-8-0. 52 పుటలు. వలయువారు గ్రంథకర్తపేర వ్రాయునది.

భక్తిసభము:—

వాఙ్మయోల్లాసినీ గ్రంథముల ఒకటప్రమానము. తెలుగువశ్యంగారవాఙ్మయమే కాని భక్తినిగూర్చిన వాఙ్మయమంతగాలేదు. అట్టియొక ఈగ్రంథము—చిన్నదియేయగుగాక—ప్రోత్సహించదగినదగుచున్నది. జేవోపనిషత్తులు, నారదశాండిల్యమూత్రములు, నాథముని శ్రీనూత్రి, లంబోదరజననీ సతము, భక్తిరసామృత సింధువు, భక్తిమహోదయము, భారతభాగవతభగవద్గీతలు, వందనారుచరిత్రము మొదలగు గ్రంథములనుండి ప్రమాణములకువోడు Rev. Gibbon, Shakespeare, Bernard, Copping, St John మున్నగు పాశ్చాత్యుల ఆశయములును చేర్చబడుటచే విషయము గంభీరతచాల్సినది. రచనము ఉద్దీపనకారిగానున్నది. భాగవత వాత్సల్యము, భగవత్పూజయందమమోదము, భగవదర్చన, భగవద్విషయమునందనంధము, భగవత్కథాశ్రవణేచ్ఛ, సర్వశ్రేతాంగవికాసము, సదాభగవదనుస్మరణము, ఆహంసభక్షణముఅను అష్టవిధభక్తుల నిర్వచించు గల వాక్యములతో; శ్రవణము, కీర్తనము, స్మరణము, పాదసేవ, అర్చనము, వందనము, దాస్యము, సఖ్యము, ఆత్మనివేదనము అను నవవిధభక్తిలక్షణముల నూచించు వాక్యములతో గ్రంథము ఒప్పురియున్నది. విశేష ప్రచారము నందదగుగ్రంథము. విద్యాభూషణ, కవిరత్న సరసింహాశర్మగారురచించినది. చిన్నపైజా. గ్లాజా కాగితములు. 80 పుటలు. వెల 0-8-0. వలయువారు గ్రంథకర్తపేర మదవపల్లివ్రాయునది.

పురందరదాసులచరిత్ర:—

సంగీతసారస్వతసేవలగావించి కన్నడమునుద్ధరించిన భక్తశ్రేష్ఠుడగువానిచరిత్ర. గ్రంథకర్త కృష్ణాజిల్లా రిజిస్ట్రారుగారగు మ-రా-శ్రీ ప్రొద్దుటూరి సరసింగరావుపంతులుగారు రి.యె. పూల్ స్పేస్ చిన్నపైజా. 18పుటలు. 1928-వ సంవత్సరమున బందరు హిందూముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము. వెలతెలియదు.

జీవధనరక్షణి:—

చెన్నపట్టణపు అగ్రికల్చరల్ కాలేజి గ్రాడ్యుయేటును సివిల్ వెటర్నరీడిపార్టుమెంటు లేట్టెస్ట్ ఇన్ స్పెక్టరునగు కీ|| శ్రీ|| జి. రంగయ్యనాయునిగారిచే రచింపబడినది. గ్రంథమున గ్రంథకర్తగారి ఛాయా చిత్రము చేర్చబడినది. రైతుభవమున పశువులవ్యాధులను గమనించుటకు, స్వదేశీవస్తువులతో మందులుతయారు చేయుటకు, కొందరు మనుష్యులజబ్బులకు చికిత్సలు అనుభవముతోగూడినవి గలిగి ఈగ్రంథము ఆమూల్యమైన

దగుచున్నది. పెక్కుగ్రంథములను పరిశోధించి వానిపారమిందు చేర్చి తెలుగురైతుల కిట్టిచక్కని గ్రంథమును కూర్చిన గ్రంథకర్తగారు స్తుతింపదగియున్నారు. అట్టిగ్రంథమును రెండవతూరిముద్రించి తెలుగువారికందించిన జి. వి. చలపతిగారును కొనియాడదగియున్నారు. చక్కని గ్లేజుకాగితములమీద డెమ్మిపైజును ముద్రింప బడినది. 100 పుటలు, వెల రు 1—4—0. దొరుకుచోటు: శివధవరత్నజిత్రాస్థిమ, గూడూరు, నెల్లూరుజిల్లా. శివ కేశవ స్తోత్ర మాల:—

సంస్కృతాంధ్రపద్యములు. గ్రంథకర్త ప్రబంధకవిపంచావన నందగిరి వేంకటప్పారావుపంతులుగారు. ఈగ్రంథమునకు ప్రేరణకర్తలు అడ్డాడగ్రామాధికారియు, తాలూకాబోర్డుసభ్యులును, దేశభాషాభిమానులును అను శ్రీ వీరభవేని బసవయ్యచౌదరిగారు. చిన్నపైజున 30 పుటలు. వలయువారు అణాబిళ్లపంపినచో ఉచితముగ బడయగలరు. చిరునామా: శ్రీ ఉచితగ్రంథాలయము, అడ్డాడ, నడివాడతాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. బాలనీతిరత్నావళి:—

గ్రంథకర్త, ప్రకాశకుడు చాగంటి వీరభద్రకవి. 102 కందపద్యముల సంపుటి. 4, 5 తరగతులలోని బాలురకు, బాలికలకు ఉద్దిష్టమైనది. పితృభక్తి, రాజభక్తి, దైవభక్తి మొదలగు సద్గుణములను; శ్రీరాముడు, బుద్ధుడు, హరిశ్చంద్రుడు మున్నగు మహాపురుషులను ప్రస్తుతించుపద్యములుగలవు. ఈపుస్తకము పాఠ్యగ్రంథ నిర్ణయసంఘమువారి ఆమోదముద్రనునందియుండుటలెస్సగ నేయున్నది. క్రాసుపైజు. 20 పుటలు. గ్లేజుకాగితములు వెల 0—3—0. చిరునామా: చాగంటి వీరభద్రరావు, బాలభారతిస్కూలు, రాజమహేంద్రవరము. నీతాదేవిశతకము:—

శ్రీరాయవరపు కొండలరావుపంతులు బాబుగారిచే రచియింపబడినది. ప్రథమముద్రణయు ఎన్నడో ఖర్చుకాగా శ్రీబాబుగారి ధర్మచక్రియను మహాలక్ష్మమ్మగారిచే ఇపుడు రెండవతూరి ప్రచురింపబడినది. ప్రథమముద్రణనునందలి అచ్చుతప్పులు మున్నగునవి ఈముద్రణమున కూరెళ్ళ అచ్చుత రామశాస్త్రిగారిచే సవరింపబడినవి. స్త్రీదేవతాపరముగ సీసపద్యములలో చెప్పబడిన ఈశతకము ముముక్షువులకు, భక్తులకు మిక్కిలి ఉపయోగముగ నుండగలదు. డెమ్మిపైజు. గ్లేజుకాగితములు. వెల రు 0-8-0 అణాలు. గ్రంథ ప్రచురణకర్తగారిపేర ఛత్రపురమువాసిన గ్రంథముబడయగలరు.

ఋణబాధ:—

మొదటిభాగము. ఇది కూర్పుగోదావరిజిల్లా కాకినాడతాలూకా వేళంగిగ్రామకాపురస్తులు బ్రహ్మశ్రీ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారిచే రచియింపబడినది. 'ఋణమా! వేవేగ నస్వీడుమా!' అనుమకుటముతో నలుబది మత్తేభములుగలవు. పద్యములు భారాళముగ నడుచుచున్నవి. డెమ్మిపైజు 8 పుటలు వెల రు. 0-2-0 అణాలు. నిర్మలానందము:—

నాటకము. కర్త శ్రీబులుసు వేంకటరమణయ్యగారు. కథవైకంటె ఇందలి ప్రాధికైలిపై చదునవులకు మనము లగ్నముకాగలదు. కథానాయకయను నిర్మల మిక్కిలి అకర్షణీయుడుగ చిత్రింపబడినది. వలసినపుడు పురుషవేషమునుధరించి నిర్మలదైర్యమును గనబఱచినది. నిర్మలానందుల ఆన్వేష్యప్రేమ విమర్శనీయమై యున్నది. నాటకమున ఉపదేశముగలదు. అది సర్వభమును చూపజాలియున్నది. డెమ్మిపైజున 84 పుటలు. గ్రంథాలయములకును, విద్యార్థులకును రు. 0-8-0 అణాలు. ఇతరులకు రు. 0-8-0 అణాలు. వలయువారు వి.వేంకటరమణయ్యగారు, రామతీర్థము, (వయా) నెల్లిమర్ల, విశాఖపట్టణముజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

ఉపాసరిణయనాటకము:—

బ్రహ్మశ్రీ గుండు రామస్వామిశాస్త్రిగారిచే రచించబడి భాగవతి వాసుదేవదీక్షితులవారిచేతను, నేరి పేరయ్యశాస్త్రులవారిచేతను పరిష్కృతము. ఇది సంస్కృతభాషలో వ్రాయబడిననాటకము. సంస్కృత నాటకములు అరుదుగనే ప్రకటింపబడుచు, అరుదుగనే ప్రదర్శింపబడు సీయాధునికయుగమున మారిన మారన్న సీరన్నలను నిర్వ్యుహచాదరుల ద్రవ్యసహాయమునతేసి ముద్రింపజేసిరి. ఇందు సీచప్రాతలకు ప్రాచీన సంస్కృతనాటక సాంప్రదాయానుసరణముగ ప్రాకృతభాష యుపయోగింపబడినది. ఇందలిభాష చలువోట్ల సులభముగనేయున్నది. సంభాషణాసరముల పాత్రోచితమగుభాష ప్రయోగింపబడిది. ఇది కాకినాడ సరస్వతీముద్రాక్షరశాలలో తెలుగులిపి చిన్నఆచ్చులో ముద్రింపబడినది. వెల తెలుపబడలేదు. వలయు వారు గుండు రామస్వామిశాస్త్రిగారు, వేళంగిపోట్లు, కాకినాడతాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా అని వ్రాయునది.

—ఆకుండి వేంకటశాస్త్రి,

ఆత్మజ్యోతి:—

ప్రపంచప్రఖ్యాతిగాంచినపురుషోత్తములలో నొకరగు టాల్ స్టాయి ఋషిపుంగవుని నీతికథలలో నొకదాని కిది స్వేచ్ఛానుకరణము. 'మానవసేవయే మాధవసేవ'యను నీతినిబోధించు ఉత్తమగ్రంథము. మేలి రచనమున బడినది. 'కన్నులు కంచాలమీద, నోరు రామరామ; పుట్టించినవాడా పట్టించుకుపోరా; కాని వాడు లేని వానితోజను' మున్నగు సామెతలతో నీచిన్ని కావ్యమునందలి కైలి జాతీయమైజానొందుచున్నది. బహుశగ్రంథకర్తలగు శ్రీకూచి నరసింహముపంతులుగారిచే సరిమాడబడినదగుటచే గ్రంథము నిరుపమై ఒప్పుచున్నది. తొలుత త్రిలింగపత్రికలో ప్రకటింపబడి పిమ్మట ఇపుడు చిన్నపైజాన మందరముగ పుస్తక రూపమున వెలయించబడినది. గ్రంథకర్త ముద్దా విశ్వనాథముగారు. ఇట్టి గ్రంథములకు తమ ఆమోదముద్ర నిచ్చి విద్యార్థుల కరకమలముల కందించుటచే గ్రంథనిర్ణయసంఘమువారు విద్యార్థులను నీతివిద్యయందు ఆంకితులను చేసినదోచిత్యమునకు పాల్పడుదురు. 188 పుటలు. వెల రు 0.4-8. ప్రకాశకులు: వ్యాసకుటీరము, మేలుపాక; యలమంచిలిదగ్గర, విశాఖపట్టణముజిల్లా.

వికటకవిత్వచింతామణి:—

ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథమాల ప్రథమకుసుమము. కర్తలు శ్రీ లేకుమళ్ళ రాజగోపాలరావుగారు బి.యె. ఇది వినోదముగ కాలక్షేపముచేయుటకు అనువైన గ్రంథము. అంకెలతోచేయగల విచిత్రములు, పదములతో విచిత్రములు, సమస్యలు, ప్రశ్నోత్తరములు, గూఢార్థప్రతిపాదకములు, పొడుపుపద్యములు, వినోదశ్లోకములు, తిరుమలేకుని పద్యములు, తిట్టుపద్యములు ఇందు సంధానింపబడినవి. ప్రతిఒక్కరు ఒకప్రతి దగ్గరయుంచు కొనదగినది. క్రాసుపైజాన 64 పుటలు. వెల రు 0-8-0. వలయువారు గ్రంథకర్తపేర 124, వెల్లాలపేరి, పరకువాకము, వేపేరిపోట్లు, మద్రాసు అను చిరునామాకు వ్రాయవలయును.

బాష్టోలీ విజయము:—

ఇది ఆంగ్లమున మహాదేవదేశాయిగారు రచించినది. పల్లెటూరి గ్రంథమాలా సంస్థాపనాచార్యులును, దేశసేవానిరతులును అగు శ్రీముదిగంటి జగ్గన్నశాస్త్రిగారిచే తెలుగున కనువదించబడినది. భారతదేశస్వారం త్రోద్యమ చరిత్రయందు బాష్టోలీసత్యాగవాప్రకరణము రసవత్తుము కాగలదు. కనకనమండు ఆకలికి ఆహుతియగుచుండుగాక, మిన్నులుబిగిగి మీదనుబడుచుండుగాక భారతదేశపురైకు సహసశీలము గోలుపోవ డనియు, ఆదర్శమునుండి ద్యుతుడుకాడనియు బాష్టోలీ ప్రత్యక్షీకరించినది. నేడు తెనుగురైకు ఈగ్రంథమును

చదివి సారస్వతము గ్రహింపవలసిన ఆసనరమెంతేనిగలదు. సమయానుకూలమును, సంస్తవనీయమును అగు ఈగ్రంథమునకు ఆర్థస్వాగతప్రచారములు కలుగునని నమ్మెదము. ఇందలి బాణోబీష్మీల ప్రకరణములకు టీయూ-మట్రీయొకరియనువాదము—గృహలక్ష్మీ ప్రచురించియున్నది. సమగ్రముగ గ్రంథమే ఇపుడు ఉపలబ్ధమైనదిగావున ఆంధ్రులెల్లరు తప్పక చదివెదరుగాకయని కోరెదము. క్రొత్తపైజాన 378 పుటలు. పల్లెటూరి గ్రంథమాల చందాదారులకు వెల రు. 0-12-0 అణాలు. ఇతరులకు రు 1-0-0. వలయువారు పల్లెటూరి గ్రంథమాలా సంపాదకులగు గ్రంథకర్తగారి పేర పశ్చిమగోదావరిజిల్లా తెలుగువ్రాయనది.

జ్ఞానాంజలి:—

గ్రంథకర్త పండిత పెనుమెచ్చ సత్యవారాయణరాజుగారు. ఆకుకవిత హామగనుటకుతోడు ఆవధానంపుటభీరుచి నెఱుంగుట; సంస్కృతకావ్యము లాంధ్రీకరించుటకుతోడు అచ్చ తెలుగుప్రబంధము లట్లుట; ఖండకావ్యములకల్పించుటకుతోడు చాటుపద్యములు చాటుట; చతుర్విధకవితల చతురతగనుటయేకాదు కావ్యమీహంసలుగావించుట; ప్రకృతిగానము చేయుటయేకాదు వ్యాకరణమువాకొనుటయు—అన్నియునొక్కతావుననే. ఇన్నిరీతుల తెనుగును నేవించియు రాజుగారు తృప్తులుగారు. ఆత్మానందముకొనుట అన్వేషణ ప్రారంభమైనది. ప్రస్తుతభారతాంధోళనము ఆ అన్వేషణమునకు ఉత్సాహకైనిచ్చినది. వేమన్న గురువైనాడు. తెలుగువారికి జ్ఞానాంజలిదొరికినది. 'కలితదివ్యలేజ! తెలుగురాజ!' అను మకుటము. వేమన్న గారినుండి భావములనేగాక ఆటవెలదులవిన్నాణంపునడకనుగూడ రాజుగారు పుణికిపుచ్చుకున్నారు. కొన్నిగీతములు Lyrical. విశ్వక్సేయమే ప్రధానముగాగల మనోజ్ఞుమగు ఈజ్ఞానాంజలియొక్క పూర్వార్థము మాత్రము చదువుటలోమాకు తృప్తిలేకున్నది. ఉత్తరార్థముకొనుట ఉవ్వెట్లూరుచున్నాము. 500 పద్యములుగల ఈపూర్వార్థము క్రొత్తపైజాన 80 పుటలు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర పశ్చిమగోదావరిజిల్లా తెలుగువ్రాయనది.

ఉపదేశామృతము:—

ప్రథమభాగము. శ్రీహరనాథతామారువారి ఇంగ్లీషుగ్రంథమున కిది తెలుగుతర్జుమా. సుప్రసిద్ధవాఙ్మయసేవకులగు శ్రీ చింతా దీక్షితులుగారు తర్జుమాదారులు. ఆధునికభారతదేశమును వెలయించిన మతరీతులతో హరనాథబాబాగారొకరు. వారు శ్రీగౌరంగస్వామిగారి ఆవతారములని వారికిఘోష భావన. శ్రీవారి ఉపదేశములకు పునాదిరాయి భక్తి. గ్రంథమున శ్రీవారిజీవితము చేర్చబడినది. వారు మృతులై పునరీవీతులగుటకు, త్రియర్కోగమును ధిక్కరించుటకు, పాముకరచినను బ్రతుకుటకు, పెద్దపులిబారినిబడినను తప్పించుకొనుటకును భక్తియేకారణమని వారు అనుభవపూర్వకముగ ఉపదేశించియున్నారు. ఉపదేశామృతమును చదువుచుండగా మాకుగలిగిన ఉన్నతభావానందమునకు పారములేకుండెను. మఱియు నిది ముఖ్యముగా స్త్రీలు చదువవలసియున్నది. 'అ'కం'లో'ఉండే, స్త్రీఉపాధులన్నీ మహాశక్తిఅంశలే' అను వాక్యమున కిందు విపులీకరణముగలదు. స్త్రీని ఉత్తమపత్నిగను, ఉత్తమమిత్రుగను చేయుటకు ఈఉపదేశములు చాలియున్నవి. నులభకైలిలో దీక్షితులుగారు దీక్షితులు. కావున ఈగ్రంథము అందరి అందుబడిలోనికి వచ్చునదిగానున్నది. క్రొత్తపైజా. గ్లాజాకాగితములు. వెల రు 0-8-0. వలయువారు పి. ఆర్. దాస్, శ్రీహరనాథతత్వప్రచారిణీసభ, ఆంధ్రప్రదేశ్, మార్కారావునేట, కాకినాడ.

ప్రభుత్వధనము: మన బీదతనము:—

కళాకాలలయందు పల్లెటూరివాన్సుకు ఫిండ్లే షిరాన్ గారిపుస్తకములే ఉంచబడుచున్నవి. అవి జాతీయదృష్టితో వ్రాయబడినవికావు. ప్రభుత్వపుదృష్టితో వ్రస్తరింపబడినవి. అహమ్మదాబాదునందలి గుజరాతు

విద్యావీతాధ్యాపకులగు శ్రీ కుమారప్పగారి Public Finance and Our Poverty అను గ్రంథమును చదువుట తోడనే కళాశాలల్లో పీఠానాగారిమండి మేము నేర్చిన ఆ నేకదుర్భిప్రాయములను తొలగించుకొని నిజవీతిని తెలిసికొనగలిగితిమి. శ్రీ కుమారప్పగారి ఈగ్రంథమును ఆంగ్లమునకనువదించుట ముఖ్యానసరమును తలంపు గలిగెను. పట్టణూరుపుత్రికను నడిపినవారును, గ్రామపునరుద్ధరణోద్యమమున శ్రద్ధధానులైయున్నవారును, దేశసేవానిరతులును అయిన శనివారపు సుబ్బారావుగారు తమమిత్రులు బాలాంత్రిపు సత్యనారాయణరావు గారితోకలిసి దీని ననువదించి ఆంగ్లంబు కర్పించియున్నారు. ప్రభుత్వమువారి ఆర్థికవిభాగము భారతదేశాన్ని గమనింపకు పోతున్ననరీతి ఇందు చక్కగ వివరింపబడినది. జాతీయపునరుద్ధరణదీక్షాదినములలో ఇట్టి జాతీయ గ్రంథముల ప్రచురణము ప్రోత్సహింపదగినది. గ్రంథము క్రానుపైజాన 200 పుటలు. మందరముద్రణము. వెల రు 0-10-0. మాతృకకు మహాత్ములు ప్రస్తావికవ్రాసియున్నారు. అనువాదితగ్రంథమున ఆప్రస్తావికయు అనువదించబడినది. జాతీయగ్రంథమాల, పితాపురము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఆనివాసిన బడయగలరు.

దేవీజోన్:—

అదర్శగ్రంథమాలలో ద్వితీయపుష్పము. నవయుగ పత్రికాసంపాదకులును, ఆర్యయువకసంఘాధ్యక్షులును నగు శ్రీ గజే లింగయ్యవాదరిగారిచే రచియింపబడినది. విఖ్యాతవీరనాదీమణియును జోన్ ఆఫ్ ఆర్యులీవితము. ఈమె తీవ్రతము సంక్షిప్తముగ గృహలక్ష్యలో ఈవఱకు ప్రకటించియున్నాము. ఈగ్రంథమున ఈమె తీవ్రతము విపులముగగలదు. జోన్ చరిత్రనిజముగ అద్భుతావహము. ఈమె ఈశ్వరాంకాసంభూతురాలనుటకు సందియములేదు. ఈమెయందలి అదర్శగుణములగు దైవభక్తి, దేశభక్తి, స్వాతంత్ర్యవాంఛ, త్యాగదీక్ష ఈగ్రంథమున ఉత్సాహోద్ధీపితమున కైలియందు విస్తరింపబడినవి. స్త్రీశక్తికి చక్కనితార్కాణమైన జోన్ తీవ్రతము స్త్రీలకెల్లరకు అవస్థవశనీయమైనది. ఆక్షిరాస్యమును ప్రతియాంధ్రస్త్రీయు సాంతగ్రంథముచుచు మున చేర్చికొనవలసిన గ్రంథములలోనిది యొకటియని మేముగట్టిగ చెప్పగలము. గ్రంథకర్తగారి కిది ప్రథమ ప్రయత్నమైనను కైలి విషయమునకు తగియున్నది. గ్రంథకర్తగారిదియు, జోన్ ఆఫ్ ఆర్యులీయుచిత్రిములు గ్రంథమునకు శోభనూర్చినవి. షెడరువెయిలు కాగితములు. చక్కని ముద్రణము. క్రానుపైజా. 112 పుటలు. వెల చందాదారులకు రు. 0-10-0. ఇతరులకు రు. 0-14-0. చిరునామా: అదర్శగ్రంథమండలి, ఎలమట్టు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆరంభ వ్యాకరణము:—

మొదటిభాగము. చిన్నతరగతులకు ఉద్దిష్టమైనది. ఆకుండి పరబ్రహ్మకాస్త్రీ వ్యాసశర్మలచేరచియింపబడినది. వ్యాకరణము బోధించుటయు కష్టమే. నేర్పటయు కష్టమే. ఈకష్టమునకు కొంతవఱకు విషయము కారణమైనను చాలవఱకు మనవారి వ్యాకరణరచనావిధానమే కారణమైయున్నదనుట సత్యము. కాని మన విమర్శనకు పాల్పడిన ఈవ్యాకరణము క్రొత్తపద్ధతిని మలభూమిగ్రామమున వ్రాయబడినది. గజవీటిచేయు మూలములులేవు. కలవరపెట్టు పారిభాషికపదములులేవు. దురవగాహమును, దుర్బోధమునునగు వ్యాకరణమును తమ ములితవాక్కులచే గ్రంథకర్తలు సుగమముచేసియున్నారు. పలువురు పండితులు శ్లాఘించియున్నారు. ప్రచురింపబడిన కొలదికాలమున నీ రెండవకూర్పునకువచ్చుటచే గ్రంథప్రాశస్త్యము ఉహింపవచ్చును. క్రానుపైజా. గ్లజాకాగితములు. 88 పుటలు. వెల రు 0-8-0 అణాలు. చిరునామా: ఎ. పరబ్రహ్మకాస్త్రీ, తెలుగులకర్పూర్, లయోలాకళాశాల, మద్రాసు.